

सूचना

केषुचित् स्थानेषु कार्यवाहकदोषात् 'वदासी' स्थाने 'वदासि' इत्यशुद्धिर्जाता अतस्तेषु तेषु स्थानेषु 'वदासि' स्थाने 'वदासी' इति वाचनीयम् । तथैव केषुचित् स्थानेषु वर्णनियोजकदोषात् 'ओ'कारस्थाने 'उ'कारेत्यशुद्धं जातं अत एतदपि विज्ञेय्य वाचनीयम् । एवमन्या अपि कामनाशुद्ध्यः वर्णनियोजकदोषात् 'मनुष्यसहभूवो भ्रान्तयो दुर्निवारा' इति नियमेन च संजाता भवेयुस्ता अपि शोधनीया स्वभावसुन्दरैः सहदैः । अस्य सूत्रस्य भगवतः मूल पुस्तकं मुफादिकं चानुयोगाचार्यश्रीमद्दानविजयगणिभि संशोधितम् । अन्तिमसमये पंन्यासप्रवरश्रीमन्मेघविजयगणिभिरपि तदवलोकितमतस्तेषां पुरुषप्रवराणामुपकृतिस्वीकुर्महे ॥

न्यायाम्भोनिधिश्रीमद्विजयानन्दसूरीश्वरपादपङ्कजेभ्यो नमः

श्रीषण्णसूरिधिरचितवृत्तियुते

श्रीनिरयावल्लिकासूत्रम् ॥

ॐ नमः श्रुतदेवतायै ॥ ते णं काले णं ते णं समए णं रायगिहे नामं नयरं होत्या, रिद्ध, रिद्ध,

ॐ नमः श्रीशान्तिनाथदेवाय ॥ पार्श्वनाथं नमस्कृत्य, प्रायोऽन्यग्रन्थवीक्षिता । निरयावल्लिश्रुतस्कन्धे, व्याख्या काचित् प्रकाश्यते ॥१॥ तत्र निरयावल्लिकाख्योपाङ्गग्रन्थस्यार्थतो महावीरनिर्गतवचनमभिधित्सुराचार्यः सुधर्मस्वामी सूत्रकारः 'ते णं काले णं' इत्यादिग्रन्थं तावदाह-अत्र 'णं' वाक्यालङ्कारार्थः । तस्मिन् काले-ऽवसर्पिण्याश्चतुर्थभागलक्षणे तस्मिन् समये-तद्विशेषरूपे यस्मिन् तन्नगरं राजगृहाख्यं राजा च श्रेणिकाख्यः सुधर्म(श्रीवर्धमान)स्वामी च 'होत्य' इति अभवत्-आसीदित्यर्थः । अवसर्पिणीत्वात्कालस्य वर्णकग्रन्थवर्णितविभूतियुक्तमिदानीं नास्ति । 'रिद्ध' इत्यनेन च नगरवर्णकः सूचितः, स च-"रिद्ध-स्थिमियसमिद्धं" भवनादिभिर्वृद्धिसुपगतं, भयवर्णितत्वेन स्थिरं, समृद्धं-धनधान्यादियुक्तं, ततः पदत्रयस्य कर्मधारयः । "पमुइयज्जजाणवयं" प्रमुदिताः प्रमोदकारणवस्तूनां सङ्गवात् जना-नगरवास्तव्यलोकाः जानपदाश्च-जनपदभवास्तत्रा-

(उत्तरपुरिच्छिमे दिसीभाए) गुणसिलए, चेइए, वन्नउ, असोगवरपायवे पुढविसिलापट्टए ते णं काले णं ते णं समए णं समणस्स भगवओ महावीरस्स अंतेवासी अज्जसुहम्ममे नामं अणगारे जातिसंपन्ने जहा केसि जाव

याताः सन्तो यस्मिन् तत् प्रसुदितजनजानपदम् । “उत्तानयणपेच्छणिज्जं” सौभाग्यातिशयात् उत्तानैः अनिमिषै नयनैः लोचनैः प्रेक्षणीयं यत्तत्तथा । “पासाइयं” चित्तप्रसत्तिकारि । “दरिसणिज्जं” यत् पश्यच्चक्षुः श्रमं न गच्छति । ‘अभिरूवं’ मनोज्ञरूपम् । “पडिरूवं” द्रष्टारं द्रष्टारं प्रति रूपं यस्य तत्तथेति । तस्मिन् “उत्तरपुरिच्छिमे दिसीभाए गुणसिलए नामं चेइए होत्था” चैत्यं-व्यन्तरायतनम् ‘वन्नओ’ त्ति चैत्यवर्णको वाच्यः-“चिराईए पुव्वपुरिसपन्नत्ते” चिरः-चिरकालः आदिः-निवेशो यस्य तत् चिरादिकम् अत एव पूर्वपुरुषैः-अतीतनरैः प्रज्ञप्तम्-उपादेयतया प्रकाशितं पूर्वपुरुषप्रज्ञप्तम् । “सच्छत्ते सज्झए सघंटे सपडागे कयवेयहीए” कृतवितर्दिकं-रचितवेदिकं “लाउल्लोइयमहिए” लाइयं-यद्भूमेश्लगणादिना उपलपनम्, उल्लोइयं-कुडयमालानां सेटिकादिभिः संसृष्टीकरणं, ततस्ताभ्यां महितं पूजितं यत्तत्तथेति । तत्र च गुणशिल्पकचैत्ये अशोकवरपादपः समस्ति, “तस्स णं हेट्ठा खंधासन्ने, एत्थ णं महं एगे पुढविसिलापट्टए पन्नत्ते, चिक्खंभायामसुण्णमाणे आईणगरूयवूरनवणीयतूलफासे” आजिनकं-चर्ममयं वस्त्रं, रूतं-प्रतीतं, बूरो-वनस्पतिविशेषः, नवनीतं-ब्रक्षणं, तूलम्-अर्कतूलं, तद्धत्त स्पर्शो यस्य स तथा, कौडर्थः ? कोमलस्पर्शीयुक्तः । ‘पासाईए जाव पडिरूवे’ त्ति । ‘ते णं काले णं’ इत्यादि, ‘जाइसंपन्ने’ उत्तममातृकपक्षयुक्त इति बोद्धव्यम्, अन्यथा मातृकपक्षसंपन्नत्वं पुरुषमात्रस्यापि स्यात् इति नास्योत्कर्षः कश्चिदुक्तो भवेत्, उत्कर्षाभिधानार्थं चास्य विशेषणकलापोपादानं चिकीर्षितमिति । एवं “कुलसंपन्ने,” नवरं कुलं-पैतृकः पक्षः । “बलसंपन्ने” बलं-संहननविशेषसमुत्थः प्राणः । ‘जहा केसि’ त्ति केसि (शि) वर्णको वाच्यः, स च “विणयसंपन्ने” लाघवं

१ वाच्यविशेषः इति वा पाठः

पंचहिं अणगारसरहिसिद्धिं संपरिवुडे पुव्वाणुपुव्विचरमाणे जेणेव रायगिहे नगरे जाव अहापडिरुव्हं उगाहं ओगिन्हिता संजमेणं जाव

द्रव्यतोऽल्पोपधित्वं भावतो गौरवत्रयत्यागः पभिः संपन्नो यः स तथा । “ओयंसी” ओजो-मानसोऽप्रष्टम्भः तद्वान् ओजस्वी, तेजः-शरीरप्रभा तद्वान् तेजस्वी, वचो-वचनं सौभाग्याद्युपेतं यस्यास्तीति वचस्वी, “जसंसी” यशस्वी-ख्यातिमान्, इह विशेषणचतुष्टयेऽपि अनुस्वारः प्राकृत्वात् । “जियकोहमाणमायालोभे” नवरं क्रोधादिजयः उदयप्राप्तक्रोधादिविफलीकरण-तोऽवसेयः । ‘जीवियासामरणभयविष्णुमुक्के’ जीवितस्य-प्राणधारणस्य आशा-वाञ्छा मरणाच्च यद्भयं ताभ्यां विप्रमुक्तो जी-विताशामरणभयविप्रमुक्तः तदुभयोपेक्षक इत्यर्थः । ‘तद्यप्पहाणे’ तपसा प्रधानः-उत्तमः शेषमुनिजनानपेक्षया तपो वा प्रधानं यस्य स तपःप्रधानः । एवं गुणप्रधानोऽपि, नवरं गुणाः-संयमगुणाः । ‘करणचरणप्पहाणे’ चारित्रप्रधानः । ‘निग्गहप्पहाणे’ नियहो-अनाचारप्रवृत्तेर्निषेधनम् । ‘घोरवंभचेरवासी’ घोरं च तत् ब्रह्मचर्यं च अल्पसत्त्वंदुःखेन यदनुचर्यते तस्मिन् घोर-ब्रह्मचर्यवासी । ‘उच्छूढसरीरे’ ‘उच्छूढं’ ति उच्च्यतमिव उच्च्यतं शरीरं तत्सत्कारं प्रति निःस्पृहत्वात् (येन) स तथा । ‘चोहसपुव्वी चउनाणीवगण’ चतुर्ज्ञानीपयोगतः-केवलवर्जज्ञानयुक्तः । केसि(शि)गणधरो मतिश्रुतावधिज्ञानत्रयोपेत इति हश्यम् । आचार्यः सुधर्मा पञ्चभिरनगारशतैः सार्ध-सह संपरिवृतः समन्तात्परिकल्पितः पूर्यानुपूर्या न पश्चानुपूर्या चेत्यर्थः क्रमेणेति हृदयं, चरन्-संचरन् । एतदेवाह-“गामाणुगामं दुइज्जमाणे” ति ग्रामानुग्रामश्च विवक्षितग्रामादनन्तरग्रामो ग्रा-मानुग्रामं तत् ब्रवन्-गच्छन्-एकस्माद् ग्रामादनन्तरग्राममनुलङ्घयन्नित्यर्थः, अनेनाप्रतिबद्धं विहारमाह । तत्राप्यौत्सुक्याभाव-माह-‘सुहंसुहेणं विहरमाणे’ सुखंसुखेन-शरीरखेदाभावेन संयमाऽऽवाधाभावेन च विहरन् ग्रामादिषु वा तिष्ठन् । ‘जेणेव’ ति यस्मिन्नेव देशे राजगृहं नगरं यस्मिन्नेव प्रदेशे गुणशिलकं चैन्यं तस्मिन्नेव प्रदेशे उपागच्छति, उपागत्य यथाप्रतिरूपं-यथोचितं मुनिजनस्य अवग्रहम्-आवासम् अवगृह्य-अनुज्ञापनापूर्वकं गृहीत्वा संयमेन तपसा चात्मानं भा-

विहरति । परिसा निगया । धम्मो कहिओ । परिसा पडिगया । ते णं काले णं ते णं सम्पणं अण्णम्मस्स अण्णारस्स अंतेवासी जंबूणामं अण्णारं समचउरंसंठाणसंठिण्ण जावसंखित्तविउलतेयलेस्से अण्णम्मस्स अण्णारस्स अदूरसामंते उडुंजाणू

षयन् विहरति-आस्ते स्म । 'परिसा निगय' त्ति परिपत्-श्रेणिकराजादिको लोकः निर्गता-निःसृता सुधर्मस्वामिचन्दनार्थम् । धर्मश्रवणानन्तरं "जामेव विसिं पाउब्भूआ तामेव विसिं पडिगय" त्ति यस्या दिशः सकाशात् प्रादुर्भूता-आगतेत्यर्थः तामेव दिशं प्रतिगता इति । तस्मिन् काले तस्मिन् समये आर्यसुधर्मणोऽन्तेयासी आर्यजम्बूनामाऽनगारः काश्यपगोत्रेण । 'सत्तुस्सेहे' सप्तहस्तोच्छ्रयः, 'समचउरंसंठाणसंठिण्ण' यावत्करणादिदं दृश्यं 'वज्जरिसहनारायसंघयणे कणगपुलगनिघसपम्हगोरे' कनकस्य-सुवर्णस्य 'पुलग' त्ति यः पुलको-लवः तस्य यो निकष-कषपट्टरेखालक्षणः तथा 'पम्हेति' पद्मगर्भः तद्वत् यो गौरः स तथा, वृद्धव्याख्या तु-कनकस्य न लोहादेर्यः पुलकः-सारो वर्णातिशयः तत्प्रधानो यो निकषो-रेखा तस्य यत् पक्ष्म-बहलत्व तद्वयो गौरः स कनकपुलकनिकषपक्ष्मगौरः । तथा 'उग्गतवे' उग्रम्-अप्रघृष्यं तपोऽस्येति कृत्वा । 'तत्तवे' तप्तं-तापितं तपो येन स तप्ततपाः एवं तेन तपस्तप्तं येन कर्माणि संताप्य तेन तपसा स्वात्माऽपि तपोरूपः संतापित इति । तथा दीप्तं तपो यस्य स दीप्ततपाः, दीप्तं तु-हुताशन इव उ्वलत्तेजः कर्मबनदाहकत्वात् । 'उराले' उदारः-प्रधानः । 'घोरे' घोरः-निघृणः परीषहेन्द्रियकषायाख्यानां रिपूणां विनाशो कर्तव्ये । तथा 'घोरव्वप' घोराणि-अन्यैर्दुरनुचराणि व्रतानि यस्य स तथा । तथा घोरैस्तपोभिस्तपस्वी घोरतपस्वी । "संखित्तविउलतेयलेस्से" संक्षिप्ता-शरीरान्तर्निनीना विपुला-अनेकयोजनप्रमाणक्षेत्राश्रितवस्तुदहनसमर्था तेजोलेइया-विशिष्टतपोजन्यलब्धिविशेषप्रभावा तेजोलेइया (यस्य सः) एवं गुणविशिष्टो जम्बूस्वामी भगवान् आर्यसुधर्मणः स्थविरस्य "अदूरसामंते" त्ति दूरं-विप्रकर्षः सामन्तं-समीपम्, उभयोरभावोऽदूरसामन्तं (तस्मिन्) नात्तिदूरे नात्तिसमीपे उचिते देशे स्थित इत्यर्थः । कयं? 'उडुंजाणू'

जाव विहरति । तए णं से भगवं जंबू जातसड्ढे जाव पञ्जुवासमाणे एवं वयासि-उवंगार्ण भंते ! समणे णं जाव संपत्तेणं के अट्टे पणत्ते ? एवं खलु जंबू ! समणेणं भगवया जाव संपत्तेणं एवं उवंगार्णं पंच वग्गा पभ्रता, तं जहा—

शुद्धपृथिव्यासनवर्जनात् औपग्रहिकनिषयाभावाच्च उरकडुकासनः सन्नपदिदृश्यते ऊर्ध्वे जानुनी यस्य स ऊर्ध्वजानुः, अधःशि-
 राः अधोमुखः नोर्ध्वे तिर्यग्वा निक्षिप्तहृष्टिः, किं तु नियतमूभागनियमितहृष्टिरिति भावना । यावत्करणात् 'ज्ञाणकोट्टोवगए'
 ध्यानमेव कोष्ठो ध्यानकोष्ठस्तमुपगतो ध्यानकोष्ठोपगतः, यथाहि-कोष्ठके धान्यं प्रक्षिप्तमधिप्रकीर्णं भवति एवं स भगवान्
 धर्मध्यानकोष्ठमनुप्रविश्य इन्द्रियमनांस्यधिकृत्य संबृतात्मा भवतीति भावः । संयमेन-संधरेण तपसा ध्यानेन आत्मानं भा-
 वयन्-वासयन् विहरति-तिष्ठति । 'तए णं से' इत्यादि, तत इत्यानन्तर्ये तस्माद् ध्यानादनन्तरं, णं इति वाक्यालङ्कारे, स
 आर्थजम्दूनामा उत्तिष्ठतीति संबन्धः, किम्भूतः सन्नित्याह-'जायसड्ढे' इत्यादि जाता-प्रवृत्ता श्रद्धा-इच्छा यस्य प्रष्टुं स जा-
 तश्रद्धः, यद्वा जाता श्रद्धा-इच्छा वक्ष्यमाणवस्तुतत्त्वपरिज्ञानं प्रति यस्य स जातश्रद्धः । तथा जातः संशयोऽस्येति जातसं-
 शयः, तथा जातकुतूहलः-जातीत्सुक्य इत्यर्थः विश्वस्यापि वस्तुव्यतिकरस्याङ्गेषु भणनादुपाङ्गेषु कोऽन्योऽर्थो भगवताऽभि-
 हितो भविष्यति? कथं च तमहमवभोत्स्ये? इति 'उट्टाप उट्टे' उत्थानमुत्था-ऊर्ध्वं वर्तनं तथा उत्तिष्ठति, उत्थाय च
 'अज्जसुहम्मं थेरं तिकखुत्तो आयाहिणपयाहिणं करेइ' इति त्रिः कृत्वः-त्रीन् वारान् आदक्षिणप्रदक्षिणां-दक्षिणपार्श्वीदारभ्य
 परित्रमणतः (पुनः) दक्षिणपार्श्वप्राप्तिः आदक्षिणप्रदक्षिणा तां करोति-विदधाति, कृत्वा च वन्दते-वाचा स्तौति, नमस्य-
 ति-कायेन प्रणमति, 'नच्चासन्ने नाइदूरे' उचिते देशे इत्यर्थः । 'सुस्ससमाणे' श्रोतुमिच्छन् । 'नमंसमाणे' नमस्यन्-प्रण-
 मन् । अभिमुखं 'पंजलिउट्टे' कृतप्राञ्जलिः । विनयेन उक्तलक्षणेन 'पञ्जुवासमाणे' पर्युपासनां विदधान एवं इति वक्ष्यमाण-
 प्रकारं 'वदासि' इति अवादीत्-भगवता उपाङ्गानां पञ्च वर्गाः प्रज्ञप्ताः, दर्गोऽध्ययनसमुदायः, तद्यथेत्यादिना पञ्च वर्गान् दर्शयति-

निरयावलियाओ ? कप्पवडिसियाओ २ पुप्फियाओ ३ पुप्फचूलियाओ ४ वण्हिदसाओ ५ । जइ णं भंते ! समणेणं जाव संपत्तेणं उवंगणं पंच वग्गा पन्नत्ता तं जहा-निरयावलियाओ जाव वण्हिदसाओ पढमस्स णं भंते वग्गस्स उवंगणं निरयावलियाणं समणेणं भगवया जाव संपत्तेणं कइ अज्झयणा पन्नत्ता ? एवं खलु जंबू ! समणेणं जाव संपत्तेणं उवंगणं पढमस्स वग्गस्स निरयावलियाणं दस अज्झयणा पन्नत्ता, तं जहा-काले १ सुकाले २ महाकाले ३ कण्हे ४ सुकण्हे ५ तथा महाकण्हे ६ वीरकण्हे ७ य बोद्धव्वे रामकण्हे ८ तहेव य पिउसेणकण्हे ९ नवमे दसमे महासेणकण्हे १० उ । जइ णं भंते ! समणेणं जावसंपत्तेणं उवंगणं पढमस्स० निरयावलियाणं दस अज्झयणा पन्नत्ता, पढमस्स णं भंते ! अज्झयणस्स निरयावलियाणं समणेणं जाव संपत्तेणं के अट्टे पन्नत्ते ? एवं खलु जंबू । ते णं काले णं ते णं समए णं इहेव जंबुहीवे दीवे

“निरयावलियाओ कप्पवडिसियाओ पुप्फियाओ पुप्फचूलियाओ वण्हिदसाओ” ति प्रथमवर्गो दशाध्ययनात्मकः प्रज्ञप्तः । अध्ययनदशकमेवाह-‘काले सुकाले’ इत्यादिना, मातुनामभिस्तदपत्यानां पुत्राणां नामानि, यथा काल्या अयमिति कालः कुमारः, एवं सुकाल्याः साहाकाल्याः कृष्णायाः सुकृष्णायाः महाकृष्णायाः वीरकृष्णायाः रामकृष्णायाः पितृसेनकृष्णायाः महासेनकृष्णायाः अयमित्येवं पुत्रनाम वाच्यम् । इह काल्या अपत्यमित्याद्यर्थे प्रत्ययो नोत्पाद्यः, काल्यादिशब्देष्वपत्येऽर्थे एष्यण् प्राप्त्या कालसुकालादिनामसिद्धेः, एवं चाद्यः कालः १, तदनु सुकालः २, महाकालः ३, कृष्णः ४, सुकृष्णः ५, महाकृष्णः ६, वीरकृष्णः ७, रामकृष्णः ८, पितृसेनकृष्णः ९, महासेनकृष्णः १० दशमः । इत्येवं दशाध्ययनानि निरयावलिकानामके प्रथमवर्ग इति । ‘एवं खलु जंबू ते णं काले णं’ मित्यादि, ‘इहेव’ ति इहेव देशतः प्रत्यक्षासन्ने न पुनरसङ्ख्येतत्वाज्जम्बूहीपानामन्यत्रेति

भारहे वासे चंपा नामं नयरी हीत्या, रिद्ध, पुन्नभदे चेइए, तत्य णं चंपाए नयरीए सेणियस्स रत्तो पुत्ते चेइणाए देवीअसए कूणिए नामं राया हीत्या, महता, तस्स णं कूणियस्स रत्तो पउमावई नामं देवी होत्या; सोमाल जाव विहरइ ।

भावः । भारते वर्षे-क्षेत्रे चम्पा एषा नगरी अभूत् । रिद्धेत्यनेन 'रिद्धेत्थिमियसमिद्धे'त्यादि दृश्यं, व्याख्या तु प्राग्ब्रूत् । तत्रोत्तरपुर्वदिग्भागे पूर्णभद्रनामकं चैत्यं व्यन्तरायतनम् । 'कुणिए नामं राय' त्ति कूणिकनामा श्रेणिकराजपुत्रो राजा 'होत्य' त्ति अभवत् । तद्वर्णको "महयाहिमवंतमहंतमलयमंदरमहिंदसारेत्यादि पसंतडिडमरं रज्जं पसाहेमाणे विहरइ" इत्येत-दन्तः, तत्र महाहिमवानिव महान् शेषराजापेक्षया, तथा मलयः-पर्वतविशेषो, मन्दरो-मेरुः, महेंद्रः-शक्रादिदेवराजः, त-द्वत्सारः-प्रधानो यः स तथा । तथा प्रशान्तानि डिम्बानि-विघ्ना डमराणि च-राजकुमारादिकृता विड्बरा यस्मिंस्तत्तथा (राज्यं) प्रसाधयन्-पालयन् विहरति-आस्ते स्म । कूणिकदेव्याः पद्मावतीनाम्या वर्णको यथा-'सोमाल जाव विहरइ' या-वत्करणादेवं दृश्यम् "सुकुमालपाणिपाया अहीणपंचिदियसरीरा" अहीनानि-अन्यूनानि लक्षणतः स्वरूपतो वा पद्मापी-न्द्रियाणि यस्मिंस्तत् तथाविधं शरीरं यस्याः सा तथा । "लक्खणधंजणगुणोववेया" लक्षणानि-स्वस्तिकचक्रादीनि व्यञ्ज-नानि-मधीतिलकादीनि तेषां यो गुणः-प्रशस्तता तेन उपपेता-युक्ता या सा तथा, उप अप इता इतिशब्दत्रयस्य स्थाने शकन्ध्वादिदर्शनात् उपपेतेति स्यात् । "माणुस्माणप्पमाणपडिप्पुसुजायसव्वंगसुंदरंगी" तत्र मानं-जलद्रोणप्रमाणात्, कथं? जलस्यातिभूते कुण्डे पुरुषे निवेशिते यज्जलं निःसरति तद्यदि द्रोणमानं भवति तदा स पुरुषो मानप्राप्त उच्यते, तथा उन्मानम्-अर्धभारप्रमाणात्, कथं? तुलारोपितः पुरुषो यद्यर्धभारं तुलयति तदा स उन्मानप्राप्त उच्यते, प्रमाणं तु स्वाङ्गु-लेनाद्योत्तरयतोच्छ्रायिता, ततश्च मानोन्मानप्रमाणैः प्रतिपूर्णाणि अङ्गानि-शिरःप्रभृतीनि यस्मिंस्तत् तथाविधं सुन्दरम् अङ्ग-शरीरं यस्याः सा तथा । "ससिसोमाकारकंतपियदंसणा" शशिवत्सोम्याकारं कान्तं च-कमनीयम् अत एव प्रियं द्रष्टव्यं दर्शनं-रूपं यस्याः सा तथा । अत एव सुरूपा स्वरूपतः सा पद्मावती देवी 'कुणिपण सद्धि उरालाई

तत्थ णं चंपाए नयरीए सेणियस्स रत्तो भज्जा कूणियस्स रत्तो बुल्लमाडया काली नामं देवी होत्था, सोमाल जाव सुख्वा । तीसे णं कालीए देवीए पुत्ते काले नामं कुमारे होत्था, सोमाल जाव सुख्वा ।

भोगभोगाई भुंजमाणी विहरइ' भोगभोगान्-अतिशयवद्भोगान् । 'तत्थ णं' इत्यादि । 'सोमालपाणिपाया' इत्यादि पूर्ववद्वाच्यम् । अन्यच्च "कौमुद्वरयणियरविमलपडिपुन्नसोमवयणा" कौमुदीरजनीकरवत्-कार्तिकीचन्द्र इव विमलं प्रतिपूर्णं सौम्यं च वदनं यस्याः सा तथा । 'कुंडलुल्लिहियगंडलेहा' कुण्डलाभ्यामुल्लिखिता-वृष्टा गण्डलेखा-कपोलविरचितमृगमदादिरेखा यस्याः सा तथा । 'सिंगारागारचारुवेसा' शृङ्गारस्य-रसविशेषस्य अगारमिव अगारं तथा चारुः वैषो-नेपथ्यं यस्याः सा तथा ततः कर्मधारयः । 'काली नामं देवी' श्रेणिकस्य भार्या कूणिकस्य राज्ञश्चुल्लजननी-लघुमाताऽभवत् । सा च काली "सेणियस्स रत्तो इट्ठा" वह्लभा कान्ता काम्यत्वात् 'पिया' सदा प्रेमविषयत्वात्, 'मणुन्ना' सुन्दरत्वात् 'नामधिज्जा' प्रशस्तनामधेयव-तीत्यर्थः नाम वा धार्य-हृदि धरणीयं यस्याः सा तथा, 'वेसासिया' विश्वसनीयत्वात्, 'सम्मया' तत्कृतकार्यस्य संमत-त्वात् 'बहुमता' बहुशो बहुभ्यो वाऽन्येभ्यः सकाशात् बहुमता बहुमानपात्रं वा, 'अणुमया' विप्रियकरणस्यापि पश्चात्म-ताऽनुमता । 'भंडकरंडकसमाणा' आभरणकरण्डकसमाना उपादेयत्वात् सुरक्षितत्वाच्च । 'तेह्केला इव सुसंगोविया' तैलकेला सौराष्ट्रप्रसिद्धो मृन्मयस्तैलस्य भाजनविशेषः, स च भङ्गभयात् लोचनभयाच्च सुष्ठु सङ्गोप्यते, एवं साऽपि तथोच्यते । 'चेलापेडा इव सुसंपरिगहिया' वस्त्रमङ्गुषेवेत्यर्थः । 'सा काली देवी सेणिएण रत्ता सद्धिं विउलाइं भोगभोगाईं भुंजमाणा विहरइ' । कालनामा च तत्पुत्रः 'सोमालपाणिपाण' इत्यादि प्रागुक्तवर्णकोपेतो वाच्यः, यावत् 'पासाएए वरिणिज्जे अभिख्खे पडिख्खे' इति पर्यन्तः । सेणियस्स रत्ते दुवे रयणा अट्टारसवंको हारो १ सेयणगे हत्थीए २ । तत्थ किर सेणियस्स रत्तो जावइयं रज्जस्स सुल्लं तावइयं देवदिन्नहारस्स सेयणगस्स य गंधहत्थिस्स । तत्थ हारस्स उप्पत्ती पत्थावे कहिज्जिस्सइ । कूणियस्स य पत्थेव उप्पत्ती वित्थरेण भणिस्सइ, तत्कार्येण कालादीनां मरणसंभवात् आरम्भसङ्ग्रामतो नरकयोग्यकर्म्मोपचयविधानात् ।

नवरं कृणिकस्तदा कालादिदशकुमारान्वितमन्पायां राज्यं चकार, सर्वेऽपि च ते द्योगुन्दुगदेवा इव कामभोगपरायणास्त-
 यन्निशाख्या देवाः फुट्टमाणेहिं मुइंगमत्थपहिं वरतरूणिसप्पिण्हिपहिं वत्तीसइपत्तनिबद्धेहिं नाडपहिं उवगिअमाणा भोग-
 भोगाई भुंजमाणा विहरंति । हल्लविहल्लनामाणो कृणियस्स चिह्लणादेवीअंजाया दो भायरा अन्नेऽवि अत्थि । अहुणा हारस्स
 उप्पत्ती भन्नइ-इत्थ सक्को सेणियस्स भगवंतं पइ निच्चलभत्तिस्स पसंसं करेइ । तओ सेडुयस्स जीषदेवो तब्भत्तिरंजिओ
 सेणियस्स तुट्टो संतो अट्टारसवंकं हारं देइ, दोन्नि य वट्टगोलके देइ । सेणिएणं सो हारो चेह्लणाप दिन्नो पिय ति काउं,
 वट्टुगं सुनंदाप अभयमंतिजणणीप । ताप रुट्टाप किं अहं चेडरूवं ति काऊण अच्छोडिया भग्गा, तत्थ एगम्मिं कुंडलजु-
 यलं एगम्मि वत्थजुयलं तुट्टाप गहियाणि । अन्नया अभओ सामिं पुच्छइ—‘को अपच्छिमो रायरिसि’ ति । सामिणा उदा-
 यिणो वागरिओ, अओ परं वद्धमउडा न पव्वयंति । ताहे अभएण रज्जं दिज्जमाणं न इच्छियं ति पच्छा सेणिओ चित्तेइ
 ‘कोणियस्स दिज्जिहि’ ति हल्लस्स हत्थी दिन्नो सेयणो विहल्लस्स देवदिन्नो हारो, अभएण वि पव्वयंतेण सुनंदाप खोम-
 जुयलं कुंडलजुयलं च हल्लविहल्लाणं दिन्नाणि । महया विहवेण अभओ नियजणणीसमेओ पव्वइओ । सेणियस्स चेलणादेवी-
 अंगसमुब्भूया तिन्नि पुत्ता कृणिओ हल्लविहल्ला य । कृणियस्स उप्पत्ती पत्थेव भणिस्सइ । कालीमहाकालीपमुहदेवीणं अम्नासि
 तणया सेणियस्स बहवे पुत्ता कालपमुहा संति । अभयम्मि गहियव्वप अन्नया कोणिओ कालाईहिं दसहिं कुमारेहिं समं
 मंतेइ—‘सेणियं सेच्छाविग्घकारयं बंधिता एक्कारसभाप रज्जं करेमो’ ति, तेहिं पडिस्सुयं, सेणिओ बद्धो, पुव्वन्हे अवरन्हे
 य कससयं दवावेइ सेणियस्स कृणिओ पुव्वभवे वेरियत्तेणेण चेह्लणाप कयाइ भोयं न देइ भत्तं वारियं पाणियं
 न देइ । ताहे चेह्लणा कइऽवि कुम्मासे वालेहिं. बंधित्ति सयारं वसुरं पवेसेइ । सा किर धोव्वइ सयवारो सुरा पाणियं
 सव्वं होइ, तीप पहावेण सो वेयणं न वेपइ । अन्नया तस्स पडमावईदेवीए पुत्तो एवं पिओ अत्थि, मायाप सो भणिओ-

“दुरात्मन्! तव अगुली किमिष धर्मती पिया मुहे काऊण अत्थियाओ, इयरहा तुमं रोवंतो चेव चिट्ठेसु” । ताहे चित्तं मणागुवसंतं जायं मंप पिया एवं वसणं पाविओ, तस्स अधिई जाया, भुंजंतओ चेव उट्टाय परसुहत्थगओ, अन्ने भणंति लोहदंडं गहाय, ‘नियलाणि भंजामि’ त्ति पहाविओ । रक्खवाल्लो नेहेण भणइ—‘ एसो सो पावो लोहदंडं परसुं वा गहाय पइ’ त्ति । सेणिएण चित्थियं—‘ न नज्जइ केण कुमारेण मारेहि?’ । तउ तालपुडगं विसं खइयं । जाव पइ ताव मओ । सुट्ठयरं अधिई जाया । ताहे मयकिच्चं काऊण घरमागओ रज्जधुरामुक्कत्तीओ तं चेव चित्तं अच्छइ । एवं कालेण विसोगो जाओ । पुणरवि सयणआसणईए पिइसंतिए दट्ठण अधिई होइ । तउ रायगिहाओ निगंतु चंपं रायहाणि करेइ । एवं चंपाप कूणिओ राया रज्जं करेइ नियगभायपमुहसयणसंजोगओ । इह निरयावल्यासुयखंधे कूणिकवक्तव्यता आदाबुत्थिता । तत्साहाय्यकरणप्रवृत्तानां कालादीनां कुमारानां दशानामपि सङ्ग्रामे रथमुशालख्ये प्रभूतजनक्षयकरणेन नरकयोग्यकर्मीपार्जनसंपादनान्नरकगामितया ‘निरयाउ’ त्ति प्रथमाध्ययनस्य कालादिकुमारवक्तव्यताप्रतिबद्धस्य पतन्नाम । अथ रथमुशालख्यसङ्ग्रामस्योत्पत्तौ किं निबन्धनम् । अत्रोच्यते—एवं किलायं सङ्ग्रामः संजातः—चम्पायां कूणिको राजा राज्यं चकार । तस्य चानुजौ हल्लविहल्लाभिधानौ आतरौ पितृदत्तसेचनकाभिधाने गन्धहस्तिनि समारूढौ दिव्यकुण्डलदिव्यवसनदिव्यहारविभूषितौ विलसन्तौ हृष्ट्वा पद्मावत्यभिधाना कूणिकराजस्य भार्या कदाचिद्विद्वन्तिनोऽपहाराय तं कूणिकराजं प्रेरितवती—“ कर्णविषलक्ष्मकृतोऽतोऽयमेव कुमारो राजा तत्त्वतः, न त्वं, यस्येहशा विलासाः” । प्रज्ञाप्यमानाऽपि सा न कथञ्चिदस्यार्थस्योपरमति, तत्प्रेरितकूणिकराजेन तौ याचितौ । तौ च तद्गयाङ्गशाल्यां नगर्यां स्वकीयमातामहस्य चेटकाभिधानस्य राज्ञोऽन्तिके सहस्तिकौ सान्तःपुरपरिचारितौ गतवन्तौ । कूणिकेन च दूतप्रेषणेन तौ याचितौ । न च तेन प्रेषितौ, कूणिकस्य तयोश्च तुल्यमातृकत्वात् । ततः कूणिकेन भणितं—‘ यदि न प्रेषयसि तदा युद्धसज्जो भव’ । तेनापि

१ ‘तओ तुमए’ प्रत्यन्तरे.

तते णं से काले कुमारे अबया कयाइ तिहिं दंतीसहस्सेहिं तिहिं रहसहस्सेहिं तिहिं आससहस्सेहिं तिहिं मणुयकोडीहिं गरुलवूहे। एकारसमेणं खंडेणं कूणिणं

भणितम्—'एष सज्जोऽस्मि' । ततः कूणिकेन सह कालादयो दश स्वीया भिन्नमातृका आतरो राजानभेटकेन सह सङ्ख्या-
माय याताः । तत्रैकैकस्य त्रीणि त्रीणि हस्तिनां सहस्राणि, एवं रथानामश्वानां च, मनुष्याणां च प्रत्येकं तिस्रस्तिस्रः
कोटयः । कूणिकस्याप्येवमेव । तत्र एकादशभागीकृतराज्यस्य कूणिकस्य कालादिभिः सह निजेन एकादशांशेन सङ्ग्रामे
काल उपगतः । एतमर्थं वक्तुमाह—'तए णं से काले' इत्यादिना । एतं च व्यतिकरं ज्ञात्वा चेटकेनाप्यष्टादश गणराजानो
भेलिताः, तेषां चेटकस्य च प्रत्येकमेवमेव हस्त्यादिवलपरिमाणं, ततो युद्धं संप्रलभम् । चेटकराजस्य तु प्रतिपन्नघ्नतत्वेन
दिनमध्ये एकमेव शरं मुञ्चति अमेघवाणश्च सः । तत्र च कूणिकसैन्ये गरुडव्यूहः चेटकसैन्ये (च) सागरव्यूहो विरचितः ।
ततश्च कूणिकस्य काले इण्डनायको निजबलान्वितो युध्यमानस्तावद्गतो यावच्चेटकः, ततस्तेन एकशरनिर्घतिनासौ निपा-
तितः १ । भग्नं च कूणिकबलम्, गते च द्वे अपि बले निजं निजमावासस्थानम् । द्वितीयेऽह्नि सुकालो नाम दण्डनायको
निजबलान्वितो युध्यमानस्तावद्गतो यावच्चेटकः, एवं सोऽप्येकः । रेण निपातितः २ । एवं तृतीयेऽह्नि महाकालः, सोऽप्ये-
वम् ३ । चतुर्थेऽह्नि कृष्णकुमारस्तथैव ४ । पञ्चमे सुकृष्णः ५, षष्ठे महाकृष्णः ६, सप्तमे वीरकृष्णः ७, अष्टमे रामकृष्णः ८,
नवमे पितृसेनकृष्णः ९ दशमे पितृमहासेनकृष्णः १० चेटकेनैकशरेण निपातिताः । एवं दशसु दिवसेषु चेटकेन विना-
शिता दशापि कालादयः । एकादशे तु दिवसे चेटकजयार्थं देवताराधनाय कूणिकोऽष्टमभक्तं प्रजग्राह । ततः शक्रचमरा-
वागतौ । ततः शक्रो वभाषे—'चेटकः श्राधक इत्यहं न तं प्रति प्रहरामि, नवरं भवन्तं संरक्षामि' । ततोऽसौ तद्रक्षार्थं
वज्रप्रतिरूपकमभेद्यकवचं कृतवान् । चमरस्तु द्वौ सङ्ग्रामौ विकुर्वितवान् महाशिलाकण्टकं रथमुशलं चेति । तत्र महाशि-

रत्ना सद्धिं रहसुसलं संगामं ओयाए । ततेणं तीसे कालीए देवीए अन्नदा कदाइ कुंडुबजागरियं जागरमाणीए अयमेयारूवे अञ्जत्थिए जाव समुप्पज्जित्या-एवं खलु ममं पुत्ते कालकुमारे तिहिं दंतिसहस्सेहिं जाव ओयाए । से मन्ने किं जतिस्सति ? नो जतिस्सति ? जीविस्सइ ? नो जीविस्सति ? पराजिणिस्सइ ? काले णं कुमारे णं अहं जीवमाणं पासिज्जा ? ओहयमण जाव झियाइ । ते णं काले णं ते णं समए णं समणे भगवं महावीरे समोसरिते । परिसा निगगया । तते णं तीसे कालीए देवीए इमीसे कहाए लद्धट्टाए समाणीए अयमेतारूवे अञ्जत्थिए जाव समुप्पज्जित्या-

लेव कण्टको जीवितभेदकत्वान्महाशिलाकण्टकः । ततश्च यत्र तृणशूकादिनाऽप्यभिहतस्याश्वहस्त्यादेर्महाशिलाकण्टकेने वास्याहतस्य वेदना जायते, स सङ्ग्रामो महाशिलाकण्टक एवोच्यते । 'रहसुसले' ति यत्र रथो मुशलेन युक्तः परिधावन् महाजनक्षयं कृतवान् अतो रथमुशलः । 'ओयाए' ति उपयातः--संप्राप्तः । 'किं जइस्सइ' ति जयश्लाघां प्राप्स्यति । परा जेष्यते-- अभिभविष्यति परसैन्यं परानभिभविष्यति उत नेति कालनामानं पुत्रं जीवन्तं ब्रक्ष्याम्यहं न वेत्येवम् उपहतो मनःसंकल्पो युक्तायुक्तविवेचनं यस्याः सा उपहतमनःसंकल्पा । यावत्करणात् " करयलपलहत्थियमुही अट्टुञ्जाणोवगया ओमंथियवयणनयणकमला " ओमंथियं- अधोमुखीकृतं वदनं च नयनकमले च यया सा तथा । 'दीणविवन्नवयणा' दीनस्येव विवर्णं वदनं यस्याः सा तथा । 'झियाइ' ति आर्तध्यानं ध्यायति, 'मणोमाणसिपणं दुक्खेणं अभिभूया' मनसि जातं मानसिकं मनस्येव यद्दर्तते मानसिक दुःखं वचनेनाप्रकाशितत्वात् तन्मनोमानसिकं तेन अबद्धिर्दंतिनाऽभिभूता । 'ते णं काले णं' इत्यादि । 'अयमेयारूवे' ति अयमेतद्रूपो वक्ष्यमाणरूपः 'अञ्जत्थिए' ति आध्यात्मिकः--आत्मविषयः चिन्तितः--स्मरणरूपः, प्रार्थितः--लब्धुमाशंसितः, मनोगतः--मनस्येव वर्तते यो न बहिः प्रकाशितः, संकल्पो-विकल्पः, समुत्पन्नः--प्रादुर्भूतः । तमेवाह--

एवं खलु समणे भगवं० पुवाणुपुंवि इहमागते जाव विहरति । तं महाफलं खलु तहारूवाणं जाव विउलस्स अट्टस्स गहण-
ताए, तं गच्छामि णं समणं जाव पज्जुवासामि । इमं च णं एयारूवं वागरणं पुच्छिस्सामि त्तिकट्टु-एवं संपेहेइ

‘एवमि’त्यादि । यावत्करणात् “पुवाणुपुंवि चरमाणे गामाणुगामं दुइज्जमाणे इहमागए इह संपत्ते इह समोसठे,
इहैव चंपाप नयरीए पुन्नभेइ चैइए-अट्टापडिरूवं उरगह उरिगिण्हत्ता संजमेणं तवसा अण्णाणं भावेमाणे विहरइ” ।
‘तं महाफलं खलु’ भो देवाणुत्पिया ! ‘तहारूवाणं’ अरहंताणं, भगवंताणं, नामगोयस्स-वि सवणयाए, किमंग पुण अभि-
गमणवंदणनंसणपडिपुच्छणपज्जुवासणाए ! एगस्स वि आरियस्स धम्मियस्स सवणयाए, किमंग पुण ‘विउलस्स
अट्टस्स गहणयाए’ गच्छामि णं अहं ‘समणं’, भगवं, महत्तीरं, वंदामि नमंसांमि सक्कारेमि सम्माणेमि कल्लाणं मंगलं
देवर्यं चैइयं ‘पज्जुवासामि’, एवं, नो पेच्चभवे हियाए सुहाए खमाए निस्सेयसाए आणुगामियसाए भविस्सइ-इमं च णं
एयारूवं वागरणं पुच्छिस्सामि त्तिकट्टु एवं संपेहेति’ संपेक्षते-पर्यालोचयति, सुगमम्, नवरं ‘इहमागए’ त्ति चम्पायां,
‘इह संपत्ते’ त्ति पूर्णभद्रे चैत्ये, ‘इह समोसठे’ त्ति साधूचित्तावग्रहे, एतदेवाह-इहेव चंपाप इत्यादि । ‘अट्टापडिरूवं’
त्ति यथाप्रतिरूपम् उचितमित्यर्थः । ‘तं’ इति तस्मात्, ‘महाफलं’ त्ति महत्फलमायत्यां भवतीति गम्यं, ‘तहारूवाणं’
त्ति तत्प्रकारस्वभावानां-महाफलजननस्वभावानामित्यर्थः । ‘नामगोयस्स’ त्ति नाम्नो-याहच्छिक्कस्याभिधानस्य, गोत्रस्य-गु-
णनिष्पन्नस्य ‘सवणयाए’ त्ति श्रवणेन, ‘किमंग पुण’ त्ति किंपुनरिति पूर्वोक्तार्थस्य विशेषद्योतनार्थम् अङ्गेत्यामन्त्रणे, यद्वा
परिपूर्णं एवायं शब्दो विशेषणार्थः, अभिगमनं, वन्दनं-स्तुतिः, नमनं-प्रणमनं, प्रतिपृच्छनं-शरीरादिवाताप्रश्नं, पर्युपास-
नं-सेवा, तद्भावस्तत्ता तथा, एकस्यापि आर्यस्य आर्यप्रणेतृकत्वात्, धार्मिकस्य धर्मप्रतिबद्धत्वात्, वन्दामि-वन्दे, स्तोमि,
नमस्यामि-प्रणमामि, सत्कारयामि-आदरं करोमि वच्चायर्चनं वा, सन्मानयामि उचितप्रतिपत्त्येति । कल्याणं-कल्याणहेतुं,

संपेहिता कोडुविय पुरिसे सदावेति २ ता एवं वदासि खिप्पामेव भो देवाणुप्पिया ! धम्मियं जाणणपवरं जुत्तमेव उवट्टवेह,
 उवट्टवित्ता जाव पच्चप्पिणंति । तते णं सा काली देवी ण्हाया कयबलिकम्मा जाव अप्पमहघाभरणालंकियसरीरा बहूहिं
 खुज्जाहिं जाव महत्तरगविंदपरिक्खित्ता अंतैउराओ निगच्छइ, निगच्छित्ता जेणेव वाहिरिया

मङ्गलं दुरितोपशमनहेतुं, देवं चैत्यमिव चैत्यं, पशुपासयामि-सेवे, पतत्, नोऽस्माकं, प्रेत्यभवे-जन्मान्तरे, हिताय पथ्यान्नवत्,
 सुखाय-शर्मणे, क्षमाय-सङ्गतत्वाय, निःश्रेयसाय-मोक्षाय, आनुगामिकत्वाय-भवपरम्परासु सानुबन्धसुखाय, भविष्यति, इति
 कृत्वा-इति हेतोः, संपेक्षते पर्यालोचयति, संप्रेक्ष्य चैवमवादीत्-शीघ्रमेव ' भो देवाणुप्पिया ' ! धर्माय नियुक्त धार्मिकं,
 यानप्रवरं, ' वाउग्घंढं आसरहं ' ति चतस्रो घण्टाः पृष्ठतोऽयतः पार्श्वतश्च लम्बमाना यस्य स चतुर्घण्टः, अश्वयुक्तो रथोऽश्वर-
 थस्तमश्वरथं, युक्तमेवाश्वादिभिः, उपस्थापयत-प्रगुणीकुरुत, प्रगुणीकृत्य मम समर्पयत। ' ण्हाय ' ति कृतमज्जना, स्नानानन्तरं
 ' कयबलिकम्म ' ति स्वगृहे देवतानां कृतबलिकर्मा, ' कयकोउयमंगलपायच्छित्त ' ति कृतानि कौतुकमङ्गलान्येव प्रायश्चि-
 त्तानीव दुःस्वप्नादिव्यपोहायावश्यं कर्तव्यत्वात् प्रायश्चित्तानि यया सा तथा । तत्र कौतुकानि-मधीपुण्ड्रादीनि, मङ्गलादीनि-
 सिद्धार्थदध्यक्षतदूर्वाङ्कुरादीनि, ' सुद्धप्पावेस्साइं वत्थाइं परिहिया ' ' अप्पमहघाभरणालंकियसरीरा ' (इति) सुगमम्, ' बहूहिं
 खुज्जाहि जावे ' त्यादि, तत्र कुब्जिकाभिः-वक्रजङ्घाभिः, चिलातीभिः-अनार्यदेशोत्पन्नाभिः, वामनाभिः-ह्रस्वशरीराभिः, वट-
 भाभिः-मडहकोष्ठाभिः, बर्बरीभिः-बर्बरदेशसंभवाभिः, बकुशिकाभिः यौनकाभिः पण्डकाभिः इत्सिनिकाभिः वासिनिकाभिः
 लासिकाभिः लकुसिकाभिः द्रविडीभिः सिंहलीभिः आरवीभिः पक्वणीभिः बहुलीभिः मुसण्डीभिः शबरीभिः पारसीभिः
 नानादेशाभिः-बहुविधानार्यदेशोत्पन्नाभिरित्यर्थः, विदेशस्तदीयदेशापेक्षया चम्पानगरी विदेशः तस्य परिमण्डिकाभिः,
 ' इंगियचितियपत्थियवियाणियाहिं ' तत्र इङ्गितेन-नयनादिचेष्टाविशेषेण चिन्तितं च-परेण हृदि स्थापितं प्रार्थितं च-अभिल-

उवट्टाणसाला जेणेव धम्मिए जाणप्पवरे तेणेव उवागच्छइ, धम्मियं जाणप्पवरं दुरुहति २ नियगपरियालसंपरिबुडा चंपं नयरीं
 मज्झं मज्झेणं निगगच्छति २ जेणेव पुअभदे चेइए तेणेव उवागच्छइ २ छत्तादीए जावि धम्मियं जाणप्पवरं ठवेति २ धम्मियाओ
 जाणप्पवरओ पच्चोरुहति २ बहूहिं जाव खुज्जाहिं विंदपरिक्खिता जेणेव समणे भगवं [महावीरे] तेणेव उवागच्छति २ समणं
 भगवं [महावीरं] तिखुत्तो वंदति ७ ठिया चैव सपरिचारा सुस्सूसमाणा नमंसमाणा अभिसुहा विणएणं पंजलिउडा पज्जुवा सति ।
 तते णं समणे भगवं जाव कालीए देवीए तीसे य महतिमहालियाए धम्मकहा भाणियव्वा जाव समणोवासए वा समणोवा-
 सिया वा विहरमाणा आणाए आराहए भवति । तते णं सा काली देवी समणस्स भावओ अंतियं धम्मं सोच्चा निसम्म
 जाव हियया समणं भगवं तिखुत्तो जाव एवं वदासि-एवं खलु भंते मम पुत्ते कुमारे तिहिं दंतिसहस्सेहिं जाव रह-
 सुसलसंगामं ओयाते । से णं भंते किं जइस्सति ? नो जइस्सति ? जाव काले णं कुमारे अहं जीवमाणं पासिज्जा ? कालीति
 समणे भगवं कालिं देविं एवं वयासी-एवं खलु काली ! तव पुत्ते काले कुमारे तिहिं दंतिसहस्सेहिं जाव कूणिएणं रत्ता सद्धिं

चितं च विजानन्ति यास्तास्तथा ताभिः, स्वस्वदेशे यन्नेपध्यं परिधानादिरचना तद्द्रद्युहीतो वेधो यकाभिस्तास्तथा ताभिः,
 निपुणनामधेयकुशला यास्तास्तथा ताभिः, अत एव विनीताभिः युक्तेति गम्यते, तथा चेदिकाचक्रवालेन अर्थात् स्वदेश-
 संभवेन वृन्देन परिक्षिता या सा तथा । 'उवट्टाणसाला' उपवेशनमण्डपः । 'दुरुहइ' आरोहति । यत्रैव श्रमणो भगवान् तत्रैवोपा-
 गता-संप्राप्ता, तदनु महावीरं त्रिःकृत्वो वन्दते-स्तुत्या, नमस्यति-प्रणमति, स्थिता चैव ऊर्ध्वस्थानेन, कृताञ्जलिपुटा अभिसंसुखा
 सती पर्युपास्ते । धर्मकथाश्रवणानन्तर 'त्रिःकृत्वो' वन्दयित्वा (वन्दित्वा) एवमवादीत्- 'एवं खलु भंते' इत्यादि सुगमम् ।
 अत्र कालीदेव्याः पुत्रः कालनामा कुमारो हस्तिपुरगरथपदातिरूपनिजसैन्यपरिवृतः कूणिकराजनिपुणकञ्चटकराजेन सह

रहसुसलं संगामं संगामेमाणे हयमहियपवरवीरघातितनिवडितचिधउझयपडागे निरालोयातो दिसातो करेमाणे चेडगस्स रन्नो सपक्खं सपडिदिसिं र्हेणं पडिरहं हव्वमागते। ततेणं से वेहए राया कालं कुमारं एज्जमाणं पासति, कालं एज्जमाणं पासित्ता आसुरुत्ते जाव मिसिमिसेमाणे धणुं परासुसति २ उंसुं परासुसइ २ वइसाहं टाणं ठाति २ आययकणायतं उंसुं करेति २ कालं कुमारं एगाहच्चं कूडाहच्चं जीवियाथो ववरोवेति । तं कालगते णं काली ! काले कुमारे नो वेव णं तुमं कालं कुमारं जीवमाणं

रथसुशलं सङ्ग्रामयन् सुभटैश्चेटकसत्कैर्यदस्य कृतं तदाह-‘हयमहियपवरवीरघाइयनिवडियचिधउझयपडागे’ (हतः) सैन्यस्य हतत्वात्, मथितो मानस्य मन्थनात्, प्रवरवीराः—सुभटा घातिताः—विनाशिता यस्य, तथा निपातिताश्चिह्नध्वजाः—गरुडा-द्विचिह्नयुक्ताः केतवः पताकाश्च यस्य स तथा, ततः पदचतुष्टयस्य कर्मधारयः । अत एव ‘निरालोयाओ दिसाओ करेमाणे ’ त्ति निर्गतालोका दिशः कुर्वन् चेटकराजः (स्य) ‘सपक्खं सपडिदिसिं’ त्ति सपक्षं-समानपार्श्वं समानवामेतरपार्श्वतया, सप्रति-दिक्-समानप्रतिदिक्तयाऽत्यर्थमभिमुख इत्यर्थः, अभिमुखागमने हि परस्परस्य समाविव दक्षिणवामपार्श्वौ भवतः, एवं विदि-शावपीति । इत्येवं स कालः चेटकराजस्य रथेन प्रतिस्थं ‘हव्वं’ शीघ्रम् आसन्नं-संमुखीनम् आगच्छन्तं दृष्ट्वा चेटकराजः तं प्रति ‘आसुरुत्ते’ रूढे कुविप चंडिक्किप ‘मिसिमिसेमाणे’ त्ति, तत्र आशु-शीघ्रं रूढः-क्रोधेन विमोहितो यः स आशुरुष्टः, आसुरं वा-असुरसत्कं कोपेन दारुणत्वात् उक्तं-भणितं यस्य स आसुरोक्तः, रूढो-रोपवान् ‘कुविप’ त्ति मनसा कोपवान्, चाण्डिक्रियतो-दारुणीभूतः ‘मिसिमिसेमाणे’ त्ति क्रोधज्वालय ज्वलन्, ‘तिवल्लियं भिउडिं निडाले साहट्टु’ त्ति त्रिवल्लिकां भृकुटिं-लोचनविकारविशेषं ललाटे संहृत्य-विधाय, धनुः परामृशति, बाणं परामृशति, विशाखस्थानेन तिष्ठति, ‘आययक-णायतं’ त्ति आकणीन्तं बाणमाकृष्य एगाहच्चं’ त्ति एकैवाहत्या आहननं ग्रहारी यत्र जीवितव्यपरोपणे तदेकाहृत्यं यथा भवति एवं, कथमित्याह-‘कूडाहच्चं’ कूटस्थेव-पाषाणमयमदामारणयन्त्रस्येव आहृत्या आहननं यत्र तत्कूटाहृत्यं, ‘भगवतोक्तेयं

पासिहिसि । तते णं सा काली देवी समणरस भगवओ अंतियं एयमइं सोच्चा निसम्म महाया पुत्तसोएणं अफुन्ना समाणी
 परसुनियत्ताविव चंपगलता धस चि धरणीतलंसि सव्वंभेहिं संनिवडिया । तते णं सा काली देवी सुहुत्तरेणं आसत्या समा-
 णी उट्टाए उट्टेति उट्टिता समणं भगवं [महावीरं] वंदइ नमंसइ २ एवं वयासी-एवसेयं भंते ! तहमेयं भंते ! अवितहमेयं भंते !
 असंदिद्धमेयं भंते ! सच्चेणं एसमट्टे से जहेत्तं तुब्भे वदह चिकट्टु समणं भगवं वंदइ नमंसइ २, तमेव धम्मियं जाणणपवरं
 दुग्घति २ जामेव दिसं पाउब्भूया तामेव दिसं पडिगता । भंते चि भगवं गोयमे जाव वंदति नमंसति २ एवं वयासी-कालेणं
 भंते ! कुमारे तिहिं दंतिसहरसेहिं जाव रहसुसलं संगामं संगामेमाणे चेडएणं रत्ता एगाहच्चं कूडाहच्चं जीवियाओ ववरोविते
 समणे कालमासे कालं किच्चा कहिं गते ? कहिं उववन्ने ? गोयमाति समणे भगवं गोयमं एवं वदासि-एवं खलु गोयमा !
 काले कुमारे तिहिं दंतिसहरसेहिं जात्र जीवियाओ ववरोदिते समणे कालमासे कालं किच्चा चउत्थीए पंकणभाए पुढवीए
 हेमाभे नरगे दससागरोवमडिइएसु नेरइएसु नेरइयत्ताए उववन्ने । कालेणं भंते ! कुमारे केरिसएहिं आरंभेहिं केरिसएहिं
 (समांभेहिं केरिसएहिं) आरंभसमारंभेहिं केरिसएहिं भोगेहिं केरिसएहिं संभोगेहिं केरिसएहिं भागसंभोगेहिं केरिसेण वा
 असुभकडकम्मपम्भारेणं कालमासे कालं किच्चा चउत्थीए पंकणभाए पुढवीए जाव नेरइयत्ताए उववन्ने ? एवं खलु गोयमा !
 ते णं कालेणं ते णं समएणं रायणिहे नामं नयरे होत्था, रिद्धत्थियमियसमिद्धा । तत्थ णं रायणिहे नयरे सेणिए
 नामं राया होत्था, महाया । तंस्स णं सेणियस्स रत्तो नंदा नामं देवी होत्था, सोमाला जाव विहरति । तस्स णं सेणि-

व्याख्या, ' अफुण्णा समाणी ' व्याप्ता सती । शेषं सुगमं यावत्

यस्स रन्नो नंदाए देवीए अत्तए अभए नामं कुमारे होत्था, सोमाले जाव सुख्खे साम० दंडे जहा चित्तो जाव रज्जधुराए चिंतए यावि होत्था । तस्स णं सेणियस्स रन्नो चेल्लणा नामं देवी होत्था, सोमाले जाव विहरइ । तते णं सा चिल्लणा देवी अन्नया कयाइं तंस्सि-तारिसयंसि वासधरंसि जाव सीहं सुग्गिणे पासित्ता णं पडिबुद्धा, जहा पभावती, जाव सुग्गिणपाढागो पडिचि-सज्जिता, जाव चिल्लणा सेवयणं पडिच्छित्ता जेणेव सए भवणे तेजेव अणुपविद्धा । तते णं तीसे चेल्लणाए देवीए अन्नया कयाइं तिण्हं मासाणं बहुपडिपुण्णाणं अयमेयाख्खे दोहले पाउब्भूए-धन्नाओ णं ताओ अग्गयाओ जाव जम्मजोवियफले जाओ णं सेणियस्स रन्नो उदरवलीमंसेहिं सोल्लेहि य तल्लिएहि य भज्जितेहि य सुरं च जात्र पसन्नं च आसाएमाणीओ जाव परि-भाएमाणीओ दोहलं पविणेति । तते णं सा चेल्लणा देवी तंसि दोहलंसि अविणिज्जमाणंसि सुक्का भुक्खा निम्मंसा ओलुगा ओलुगसरीरा नित्तेया दीणविमणवयणा पंडुइतमुही ओमंथियनयणवयणकमला जहोचियं पुप्फवत्थंगंधमल्लालंकारं अपरि-भुंजमाणी करतलमलियव्व कमलमाला ओहतमणसंकप्पा जाव झियायति । तते णं तीसे चेल्लणाए देवीए अंगपडिया-

‘ सोल्लेहि य ’ ति पक्कैः ‘ तल्लिएहि ’ ति स्नेहेन पक्कैः, ‘ भज्जिएहि ’ अष्टैः ‘ पसन्नं च ’ द्राक्षादिद्रव्यजन्यो मनःप्रसत्तिहेतुः ‘ आसाएमाणीओ ’ ति ईषत्स्वादयन्त्यो बहु च त्यजन्त्य इक्षुखण्डादेरिव, ‘ परिभाएमाणीओ ’ सर्वमुपभुञ्जानाः (परस्परं ददन्त्यः) ‘ सुक्क ’ ति शुष्केव शुष्काभा रुधिरक्षयात्, ‘ भुक्ख ’ ति भोजनाकरणतो बुभुक्षितेव, ‘ निम्मंसा ’ मांसोपचया-भावतः, ‘ ओलुग ’ ति अवरुणा--भग्नमनोवृत्तिः, ‘ ओलुगसरीरा ’ भग्नदेहा, निस्तेजा-गतकान्तिः दीना-विमनोवदना, पाण्डुकितमुखी-पाण्डुरीभूतवदना, ‘ ओमंथिय ’ ति अधोमुखीकृतं, उपहतमनःसङ्कल्पा-गतयुक्तायुक्तविवेचना,

रियातो चेष्टणं देवि सुक्कं भुक्खं जाव भियायमाणीं पासंति, पासित्ता जेणेव सेणिए राया तेणेव उवागच्छंति, २ करतलपरिगहियं सिरसावत्तं मत्थए अंजलिं कट्टु सेणियं रायं एवं वयासी-एवं खलु सामी ! चेष्टणा देवी न याणामो केणइ कारणेणं सुक्का भुक्खा जाव भियायति । तते णं से सेणिए राया तासिं अंगपडियारियाणं अंतिए एयमट्टं सोच्चा निसम्म तहेव संभंते समाणे जेणेव चेष्टणा देवी तेणेव उवागच्छइ २ चिष्टणं देविं सुक्कं भुक्खं जाव भियायमाणिं पासित्ता एवं वयासी-किन्नं तुमं देवाणुप्पिए ! सुक्का भुक्खा जाव भियायसि ? तते णं सा चेष्टणा देवी सेणियस्स रण्णो एयमट्टं णो आढाति णो परिजाणाति तुसिणीया सचिद्धति । तते णं से सेणिए राया चिष्टणं देविं दोच्चं पि तच्चं पि एवं वया-सो-किं णं अहं देवाणुप्पिए ! एयमट्टस्स नो अरिहे सवणयाए जं णं तुमं एयमट्टं रहस्सीकरेसि ? तते णं सा चेष्टणा देवी सेणिएणं रत्ता दोच्चं पि तच्चं पि एवं बुत्ता समाणी सेणियं रायं एवं वयासी-णत्थि णं सामी ! से केति अट्टे जस्स णं तुब्भे अणरिहा सवणयाए, नो चेव णं इमस्स अट्टस्स सवणयाए, एवं खलु सामी ! ममं तस्स ओरालस्स जाव महासुमिणस्स तिण्हं मासाणं बहुपडिपुण्णाणं अयमेयारूवे दोहले पाउब्भूए धन्नातो णं तातो अम्मयाओ जाओ णं तुब्भं उदरवल्लिमंसेहिं सोल्लेएहि य जाव दोहलं विणेंति । तते णं अहं सामी ! तंसि दोहलंसि अविणिज्जमाणी सुक्का भुक्खा जाव भियायामि । तते णं से

‘ करयल० कट्टु’ ति ‘ करयलपरिगहियं दसनहं सिरसावत्तं मत्थए अंजलिं कट्टु सेणियं रायं एवं वयासी ’ स्पष्टम् । एनमर्थं नाद्रियते-अत्रार्थे आदरं न कुरुते, न परिजानीते-नाभ्युपगच्छति, कृतमौना तिष्ठति । ‘ धन्नाओ णं कयलक्खणाओ णं सुलद्धे णं तासिं जम्मजीवियफले ’ ‘ अविणिज्जमाणंसि ’ ति अपूर्यमाणे

सेणिण् राया वेल्लणं देविं एवं वदासि-मा णं तुमं देवाणुप्पिण् ! ओहय० जाव झियायहि, अहं णं तथा जत्तिहामि जहा णं तव दोहलस्स संपत्ती भविस्सतीतिकट्टु चिच्चलणं देविं ताहिं इट्ठाहिं कंताहिं मणुन्नाहिं मणामाहिं ओरालाहिं कल्लाणाहिं सिवाहिं धन्नाहिं मंगल्लाहिं मियमधुरसस्सिरीयाहिं वग्गूहिं समासासेति, चिच्चलणाए देवीए अंतियातो पडिनिक्खमति २ जेणेव वाहिरिया उवट्ठाणसाला जेणेव सीहासणे तेणेव उवागच्छइ, उवागच्छिच्चा सीहासणवरंसि पुरत्थाभिमुहे निसीयति, तस्स दोहलस्स संपत्तिनिमित्तं वहुहिं आएहिं उवाएहिं य उप्पत्तियाए य वेणइयाए य कम्मियाहि य पारिणामियाहि य परिणामेमाणे २ तस्स दोहलस्स आयं वा उवायं वा ठिइं वा अविंदमाणे ओहयमणसंक्कप्पे जाव झियायति। इमं च णं अभए कुमारे ण्हाए जाव सररीरे, सयाओ गिहाओ पडिनिक्खमति २ जेणेव वाहिरिया उवट्ठाणसाला जेणेव सेणिण् राया तेणेव उवागच्छति, सेणियं रायं ओहय० जाव झियायमाणं पासति २ एवं वदासी-अन्नया णं तातो ! तुब्भे ममं पासित्ता हट्ठ जाव हियया भवह, किन्नं तातो ! अज्ज तुब्भे ओहय० जाव झियायह ? तं जइ णं अहं तातो ! एयमट्ठस्स अरिहे सवणयाए तो णं तुब्भे मम एयमट्ठं जहाभूतमवितहं असंदिद्धं परिकहेह, जा णं अहं तस्स अट्ठस्स अंतगमणं करेमि। तते णं से सेणिण् राया अभयं कुमारं एवं वदासि-णत्थि णं पुत्ता ! से केइ अट्ठे जस्स णं तुमं अणरिहे सवणयाए, एवं खल्ल पुत्ता ! तव चुल्लमाउयाए वेल्लणाए देवीए तस्स ओरालस्स जाव महासुमिणस्स तिण्हं मासाणं बहुपडिपुन्नाणं जाव जाओ णं मम उदरवलीमंसेहिं सोल्लेहि

‘जत्तिहामि’ त्ति यत्तिब्ब्ये, ‘ इट्ठाहिं’ इट्ठाहीत्यादीनां व्याख्या प्रागिहैवोक्ता । ‘ उवट्ठाणसाला ’ आस्थान्तमण्डपः । ‘ ठिइं वा’ स्थानं ‘ अविंदमाणे ’ अलभमानः । अंतगमनं-पारगमनं तत्संपादनेन ।

य जाव दोहलं विर्णति । तते णं सा चिच्छणा देवी तंसि दोहलंसि अविणिज्जमाणंसि सुक्का जाव झियाति । तते णं अहं पुत्ता !
 तस्स दोहलस्स संपत्तिनिमित्तं बहुहिं आएहि य जाव ठितिं वा अविंदमाणे ओहयं जाव झियामि । तए णं से अभए कुमारे
 सेणियं रायं एवं वंदांसि-मा णं तंतो ! तुम्हे ओहयं जाव झियाहं, अहं णं तह जत्तिहामि, जहा णं मम चुल्लमाडयाए
 चिच्छणाए देवीए तस्स दोहलस्स संपत्ती भविस्सतीतिकट्टु सेणियं रायं ताहिं इडाहिं समासासेति २ जेणेव सए
 गिहे तेणेव उवागच्छइ २ अन्भितरए रहस्सितए ठाणिल्ले पुरिसे सद्दावेति २ एवं वयासी-गच्छह णं तुम्हे देवाणुप्पिया !
 सूणातो अल्लं मंसं रुहिरं वत्थियुडगं च गिण्हह । तते णं ते ठाणिल्ला पुरिसा अभएणं कुमारेणं एवं बुत्ता समाणा हट्टं कर-
 तलं जाव पडिसुणेत्ता अभयस्स कुमारस्स अंतियाओ पडिनिकखमंति २ जेणेव सूणा तेणेव उवागच्छइ, अल्लं मंसं रुहिरं
 वत्थियुडगं च गिण्हंति २ जेणेव अभए कुमारे तेणेव उवा० २ करतलं तं अल्लं मंसं रुहिरं वत्थियुडगं च उवर्णेति । तते
 णं से अभए कुमारे तं अल्लं मंसं रुहिरं कएणिकएणियं (अएकएणियं) करेति २ जेणेव सेणिए रायातेणेव उवा० २ सेणियं
 रायं रहस्सिगयं सयणिल्लंसि उत्ताणयं निवज्जावेति २ सेणियस्स उदरवलीसु तं अल्लं मंसं रुहिरं विरवेति २ वत्थियुडएणं
 वेहेति २ संवतीकरणेणं करेति २ चेच्छणं देविं उएण्णि पासादे अवलोयणवरगयं ठवावेति २ चेच्छणाए देवीए अहे सपक्खं सपडिदिसिं
 सेणियं रायं सयणिल्लंसि उत्ताणयं निवज्जावेति, सेणियस्स रत्तो उदरवल्लिमंसाइ कएणिकएणियाइं करेति २ से य भायणंसि

'सूणाओ' घातस्थानात् । 'वत्थियुडगं' उदरान्तर्बत्ती प्रदेशः । अप्पकएणियं आत्मसमीपस्थम् । सपक्खं-समानपाश्वं समवा-
 भेतरपाश्वंतया । सप्रतिदिक्-समानप्रतिदिकतया अत्यर्थमभिमुख इत्यर्थः, अभिमुखावस्थानेन हि परस्परस्य समावेश

पक्ववति । तते णं से सेणिए राया अलियमुच्छियं करेति २ मुहुत्तरेणं अन्नमन्नेणं सद्धिं संलवमाणे चिद्धति । तते णं से अभयकुमारे सेणियस्स रत्तो उदरवल्लिमसाई गिण्हेति २ जेणेव चिल्लणा देवी तेणेव उवागच्छइ २ चेल्लणाए देवीए उवणेति । तते णं सा चिल्लणा सेणियस्स रत्तो तेहिं उदरवल्लिमसेहिं सोल्लेहिं जाव दाहलं विणेति । तते णं सा चिल्लणा देवी संपुण्णदोहला एवं संमाणियदोहला विच्छिन्नदोहला तं गब्भं सुहंसुहेणं परिवहति । तते णं तीसे चेल्लणाए देवीए अन्नया कयाइ पुव्वरत्तावरत्तकालसमयंसि अयमेयारूवे जाव समुपज्जित्था-जइ ताव इमेणं दारएणं गब्भगएणं वेव पिउणो उदरवल्लिमसाणि त्वाइयाणि तं सेयं खलु मए एयं गब्भं साडित्तए वा पाडित्तए वा विद्धंसित्तए वा एवं संपेहेति २ तं गब्भं बहूहिं गब्भसाडणेहि य गब्भपाडणेहि य गब्भगालणेहि य गब्भविद्धंसणेहि य इच्छति साडित्तए वा पाडित्तए वा गालित्तए वा विद्धंसति वा । तते णं सा चिल्लणा देवी तं लित्तए वा विद्धंसित्तए वा, नो चेव णं से गब्भे सडति वा पडति वा गलति वा विद्धंसति वा । तते णं सा चिल्लणा देवी तं गब्भं जाहे नो संचाएति बहूहिं गब्भसाडएहि य जाव गब्भपाड(विद्धंस)णेहि य साडित्तए वा जाव विद्धंसित्तए वा, ताहे संता तंता परितंता निव्विन्ना समाणा अकामिया अवसवसा अट्टवसट्टुहट्टा तं गब्भं परिवहति । तते णं सा चिल्लणा देवी

दक्षिणधामपाम्भे भवतः, एवं विदिशावपि । 'अयमेयारूवे' अब्भत्थिए पत्थिए मणेगए संकप्पे समुप्पज्जित्था । सातनं पातनं गालनं विध्वंसनमिति कल्लुं संप्रधारयति, उदरान्तर्बतिनः ओषधिः सातनम्-उदराद्धहिःकरणं, पातनं-गालनं रुधिरादितया कृत्वा, विध्वंसनं सर्वगर्भपरिशादनेन, न च शादनाद्यवस्था अस्य भवन्ति । 'संता तंता परितंता' इत्येकार्थाः खेदवाचका एते ध्वनयः । 'अट्टवसट्टुहट्टा' (आर्तेवशं-आर्तेध्यानवशतामृता-गता दुःस्मार्ता च या सा) उच्चाभिराक्रोशनभिः

नवहं मासाणं बहुपाडपुष्पाणं जाव सोमालं सुरूपं दारयं पयाया । तते णं तीसे चेल्लणाए देवीए इमे एतारूवे जाव समुप-
 ज्जित्था-जइ ताव इमेणं दारएणं गब्भगएणं चैव पिउणो उदरवल्लिमंसाइं खाइयाइं, तं न नज्जइ णं एस दारए संबड्डमाणे अम्हं
 कुलस्स अंतकरे भविस्सति, तं सेयं खल्ल अम्हं एयं दारगं एगंते उकुहडियाए उज्जावित्तए एवं संपेहेति २ दासचेडिं सद्दवेति
 २ एवं वयासी-गच्छह णं तुमं देवाणुप्पिए एयं दारगं एगंते उकुहडियाए उज्जाहि । तते णं सा दासचेडी चेल्लणाए देवीए एवं
 बुत्ता समाणी करतल० जाव कट्टु चिल्लणाए देवीए एतमट्टं विणएणं पडिसुणेति २ तं दारगं करतलपुडेणं गिण्हति, जेणेव
 असोगवणिया तेणेव उवा० २ तं दारगं एगंते उकुहडियाए उज्जाति । तते णं तेणं दारएणं एगंते उकुहडियाए उज्जित्तेणं
 समाणेणं सा असोगवणिया उज्जोविता यावि होत्था । तते णं से सेणिए राया इमीसे कहाए लद्धट्टे समाणे जेणेव असोगव-
 णिया तेणेव उवा० २ तं दारगं एगंते उकुहडियाए उज्जियं पासेति २ आसुरुत्ते जाव मिसिमिसेमाणे तं दारगं करतलपुडेणं
 गिण्हति २ जेणेव चिल्लणा देवी तेणेव उवा० २ चेल्लणं देविं उच्चावयाहिं आओसणाहिं आओसति २ उच्चावयाहिं निबभच्छ-
 णाहिं निबभच्छेति २ एवं उद्धंसणाहिं उद्धंसेति २ एवं वयासी-किस्स णं तुमं मम पुत्तं एगंते उकुहडियाए उज्जावेसि त्तिकट्टु
 चेल्लणं देविं उच्चावयसवहसावितं करेति २ एवं वयासी-तुमं णं देवाणुप्पिए ! एयं दारगं अणुपुव्वेणं सारक्खमाणी संगोवेमाणी
 संबड्डेहि । तते णं सा चेल्लणा देवी सेणिएणं रत्ता एवं बुत्ता समाणी लज्जिया विलिया विट्ठा करतलपरिग्गहियं सेणियस्स
 रत्तो विणएणं एयमट्टं पडिसुणेति २ तं दारगं अणुपुव्वेणं सारक्खमाणी संगोवेमाणी संबड्डेति । तते णं तस्स दारगस्स एगंते

आक्रोशो निर्भर्त्सेना उद्धर्षणा (पत्ते समानार्थाः) । लज्जिया विलिया विट्ठा (पत्तेऽपि समानार्थाः) ।

उकुरुडियाए उज्जिज्जमाणस्स अगंगुलियाए कुक्कुडपिच्छएणं दूमिया यावि होत्या, अभिक्खणं अभिक्खणं पूयं च सोणियं च अभिनिस्सवेति । तते णं से दारए वेदणाभिभूए समाणे महता सद्देणं आरसति । तते णं सेणिए राया तस्स दार-
 गस्स आरसितसद्दं सोच्चा निसम्म जेणेव से दारए तेणेव उवा० २ तं दारंगं करतलपुडेणं गिण्हइ २ तं अगंगुलियं आसयंसि पक्खिवति २ पूई च सोणियं च आसएणं आमुसति । तते णं से दारए निब्बुए निब्बेदणे तुसिणीए संचिद्धइ, जाहे वि य णं से दारए वेदणाए अभिभूते समाणे महता सद्देणं आरसति ताहे वि य णं सेणिए राया जेणेव से दारए तेणेव उवा० २ तं दारंगं करतलपुडेणं गिण्हति तं वेव जाव निब्बेयणे तुसिणीए संचिद्धइ । तते णं तस्स दारगस्स अम्मापियरो ततिए दिवसे चंदसूरुदंसणियं करेति जाव संपत्ते बारसाहे दिवसे अयमेयाख्वं गुणनिष्फन्नं नामधिज्जं करेति, जहा णं अम्हं इमस्स दार-
 गस्स एगंते उकुरुडियाए उज्जिज्जमाणस्स अंगुलिया कुक्कुडपिच्छएणं दूमिया, तं होउ णं अम्हं इमस्स दारगस्स नामधेज्जं कूणिए । तते णं तस्स दारगस्स अम्मापियरो नामधिज्जं करेति कूणिय च्चि । तते णं तस्स कूणियस्स आणुपुब्बेणं ठितिवडियं च जहा मेहस्स जाव उण्णिए पासायवरगए विहरति । अट्टओ दाओ । तते णं तस्स कूणियस्स कुमारस्स अन्नदा पुब्बरत्ता० जाव समुप्पज्जित्था-एवं खलु अहं सेणियस्स रत्तो वाधाएणं नो संचाएमि सयमेव रज्जसिरिं करेमाणे पालेमाणे विहरित्तए, तं सेयं मय खलु सेणियं रायं नियलंबधणं करेत्ता अप्पाणं महता रायाभिसेएणं अभिसिंचावित्तए त्तिकट्टु एवं संपेहेति २ सेणियस्स रत्तो अंतराणि य छिड्डाणि य विरहाणि य पडिजागरमाणे विहरति । तते णं से कूणिए कुमारे सेणियस्स रत्तो स्थितिपतितां-कुलक्रमायातं पुत्रजन्मानुष्ठानम् । 'अंतराणि-य' अथसरान्, छिद्राणि-अल्पपरिचारादीनि, विरहो-विजनत्वम् ।

अंतरं वा जाव मम्मं वा अलभमाणे अन्नदा कयाइ कालादीए दस कुमारे नियघरे सहावेति २ एवं वदासि-एवं खलु देवाणुप्पिया ! अम्हे सेणियस्स रत्तो वाघाएणं नो संचाएमो सयमेव रज्जसिरिं करेमाणा पालेमाणा विहरित्तए, तं सेयं देवाणुप्पिया ! अम्हं सेणियं रायं नियलंबधणं करेत्ता रज्जं च रट्टं च बलं च वाहणं च कोसं च कोट्टागारं च जणवयं च एक्कारसभाए विरिंचित्ता सयमेव रज्जसिरिं करेमाणाणं पालेमाणाणं जाव विहरित्तए । तते णं ते कालादीया दस कुमारा कूणियस्स कुमारस्स एयमट्टं विणएणं पडिसुणेंति । तते णं से कूणिए कुमारे अन्नदा कदाइ सेणियस्स रत्तो अंतरं जाणति २ सेणियं रायं नियलंबधणं करेति २ अप्पाणं महता रायाभिसेएणं अभिसिंचावेति । तते णं से कूणिए कुमारे राजा जाते महता महता० । तते णं से कूणिए राया अन्नदा कदाइ न्हाए जाव स्वालंकारविभूसिए चेच्छणाए देवीए पायवंदए हवमागच्छति । तते णं से कूणिए राया चेच्छणं देविं ओहय० जाव झियायमाणिं पासति २ चेच्छणाए देवीए पायगहणं करेति २ चेच्छणं देविं एवं वदासि-किं णं अम्मो ! तुम्हं न तुट्ठी वा न ऊसए वा न हरिसे वा नाणंदे वा ? जे णं अहं सयमेव रज्जसिरिं जाव विहरामि । तते णं सा चेच्छणा देवी कूणियं रायं एवं वयासि-कहणं पुत्ता ! ममं तुट्ठी वा उस्सए वा हरिसे वा आणंदे वा भविस्सति ? जे नं तुमं सेणियं रायं पियं देवयं गुरुजणं अच्चंतेहाणुरागरत्तं नियलंबधणं करि-त्ता अप्पाणं महता रायाभिसेएणं अभिसिंचावेसि । तते णं से कूणिए राया चिच्छणं देविं एवं वदासि-घातेउकामे णं अ-म्मो ! मम सेणिए राया, एवं मारेतुं बंधितुं निच्छुभिउकामए णं अम्मो ! ममं सेणिए राया, तं कहन्नं अम्मो ममं सेणिए

तुष्टिः उत्सवः हर्षः आनन्दः प्रमोदार्थां पते शब्दाः । ' मम घातेउकामे णं ' घातयितुकामः णं वाक्यालङ्कारे मां श्रेणि को राजा ' घातनं मारणं बन्धनं निच्छुभणं ' एते परामभवसूचका श्वनयः ।

राया अचंतनेहाणुरागरत्ते ? तते णं सा चेळणा देवी कूणियं कुमारं एवं वदासि-एवं खळु पुत्ता ! तुमंसि ममं गब्भे आभूते समाणे तिण्हं मासाणं बहुपडिपुन्नाणं ममं अयमेयाखुवे दोहले पाउब्भूते-धन्नातो णं तातो अम्मयातो जाव अंगप-डिचारियाओ निरवसेसं भाणियव्वं जाव जाहे वि य णं तुमं वेयणाए अभिभूते महता जाव तुसिणीए संचिद्धसि, एवं खळु तव पुत्ता ! सेणिए राया अचंतनेहाणुरागरत्ते । तते णं से कूणिए राया चेळणाए देवीए अंतिए एयमहं सोच्चा निसम्म चिळणं देविं एवं वदासि-दुडु णं अम्मो ! मए कयं, सेणियं रायं पियं देवयं गुरुजणं अचंतनेहाणुरागरत्तं नियलंबधणं करंतेणं, तं गच्छामि णं सेणियस्स रत्तो सयमेव नियलानि छिंदाभि त्तिकहु परसुहत्थगतं जेणेव चारगसाला तेणेव पहा-रित्थगमणाए । तते णं सेणिए राया कूणियं कुमारं पासति २ एवं वयासि-एस णं कूणिए कुमारे अपत्थियपत्थिए जाव सिरिहिरिपरिवज्जिए परसुहत्थगए इह हवमागच्छति, तं न नज्जइ णं ममं केणइ कुमारेणं मारिस्स-तीतिकहु भीए जाव संजायमए तालपुडगं विसं आसगंसि पक्खिवइ । तते णं से सेणिए राया तालपुडगविसं आसगंसि पक्खित्ते समाणे सुहुत्तरेणं परिणाममाणंसि निष्पाणे निच्चिट्ठे जीवविष्णज्जे ओइन्ने । तते णं से कूणिए कुमारे जेणेव चार-गसाला तेणेव उवागए २ सेणियं रायं निष्पाणं निच्चिट्ठं जीवविष्णज्जं ओइन्नं पासति २ महता पितिसोएणं अप्फुण्णे समाणे परसुनियत्ते विव चंपगवरपादवे धस ति धरणीतलंसि सव्वेगेहिं संनिवडिए । तते णं से कूणिए कुमारे सुहुत्तरेणं

निष्पाणः—निर्गतप्राणः, निश्चेष्टः जीवितचिप्रजडः प्राणापहारसूचकाः एते । अवतीर्णो—भूमौ पतितः । ‘ अप्फुण्णे ’
व्यातः सन्न ।

आसत्ये समणे रोयमाणे, कंदमाणे, सोयमाणे, विलवमाणे एवं वदासि—अहो णं मए अयत्तेणं अपुत्तेणं अकयपुत्तेणं दुहुकयं
 सेणियं रायं पियं देवयं अच्चंतनेहाणुरागरत्तं नियलंबंधणं करंतेणं मम मूलागं चव णं सेणिए राया कालगते त्ति
 कहु ईसरतलवर जाव संथिवालसद्धिं संपरिवुडे रोयमाणे ३ महया इड्डिसक्कारसमुदएणं सेणियस्स रत्तो नीहरणं करेति,
 वहुइं लोइयाइं मयक्किचाइं करेति । तते णं से कूणिए कुमारे एतेणं महया मणोमाणसिएणं दुक्खेणं अभिभूते समणे अन्नदा
 कदाइ अंतैउरपरियालसंपरिवुडे सभंडमत्तोवकरणमाताए रायगिहातो पडिनिक्खमति, जेणेव चंपा नगरी तेणेव उवाग-
 च्छइ, तत्थ वि णं विपुलभोगसमितिसन्नाए, कालेणं अप्पसोए जाए यावि होत्था । तते णं से कूणिए राया अन्नया
 कयाइ कालादीए दस कुमारे सदावेति २ रत्तं च जाव जणवयं च एक्कारसभाए विरिचति २ सयमेव रत्तसिरिं करेमाणे
 पालेमाणे विहरति । तत्थ णं चंपाए नगरीए सेणियस्स रत्तो पुत्ते चेत्तेणए देवीए अत्तए कूणियस्स रत्तो सहोयरे कणी-
 यसे भाया वेहल्ले नामं कुमारे होत्था सोमाले जाव सुखे । तते णं तस्स वेहल्लस्स कुमारस्स सेणिएणं रत्ता जीवंतएणं चव
 सेयणए गंधहत्थी अट्टारसवंके हारे पुव्वदिन्ने । तए णं से वेहल्ले कुमारे सेयणएणं गंधहत्थिया अंतैउरपरियालसंपरिवुडे चंपं
 नगरिं मज्झं मज्झेणं निग्गच्छइ २ अभिक्खणं २ गंगं महानइं मज्जणयं ओयरइ । तते णं सेयणए गंधहत्थी देवीओ

'रोयमाणे त्ति' रुदन् 'कंदमाणे' वैकलवं कुर्वन् 'सोयमाणे' शोकं कुर्वन् 'विलवमाणे' विलापान् कुर्वन् । 'नीहरणं' ति
 परोक्षस्य यन्निर्गमादि कार्यम् । 'मणोमाणसिएणं' ति मनसि जातं मानसिकं मनस्येव यद्गर्तते वचनेनाप्रकाशितत्वात् तत्
 मनोमानसिकं तेन अबहिर्वीतिना अभिभूतः । 'अंतैउरपरियालसंपरिवुडे' । 'चंपं' नगरिं मज्झं मज्झेणं' इत्यादि वाच्यम् ।

सौंडाए गिणहति २ अप्पेगइयाओ पुट्टे ठवेति, अप्पेगइयाओ खंधे ठवेति, एवं अप्पे० कुंभे ठवेति, अप्पे० सीसे ठवेति, अप्पे० दंतसुसले ठवेति, अप्पे० सौंडाए गहाय उड्डं वेहासं उव्विहह, अप्पे० सौंडागयाओ अंदोलावेति, अप्पेगइया दंततरेसु नीणेति, अप्पे० सीभरेणं ण्हाणेति, अप्पेगइयाओ अणेगेहिं कीलावणेहि कीलावेति । तते णं चंपाए नयरीए सिधाडगतिगचउकचरमहापहपेसु बहुजणो अन्नमन्नसस एवमाइक्खइ जाव पख्वेति—एवं खलु देवाणु-
 थिया ! वेहल्ले कुमारे सेयणएणं गंधहत्थिणा अंतउरं तं वेव जाव णेगेहिं कीलावणएहिं कीलावेति, तं एस णं वेहल्ले कुमारे रज्जसिरिफलं पच्चणुभवमाणे विहरति, नो कूणिए राया । तते णं तीसे पउमावईए देवीए इमीसे कहाए लद्धट्टाए समाणीते अयमेयाख्वे जाव समुप्पज्जित्था, एवं खलु वेहल्ले कुमारे सेयणएणं गंधहत्थिणा जाव अणेगेहिं कीलावणएहिं कीलावेति, तं एस णं वेहल्ले कुमारे रज्जसिरिफलं पच्चणुभवमाणे विहरति, नो कोणिए राया, तं किं अम्मं रज्जेण वा जाव जणवएण वा जइ णं अम्मं सेयणगे गंधहत्थी नत्थि ? तं सेयं खलु मं कूणियं रायं एयमट्ठं विन्नवित्तए त्ति-
 कडु एवं संपेहेति २ जेणेव कूणिए राया तेणेव उवा० २ करतल जाव एवं वयासि—एवं खलु सामी वेहल्ले कुमारे सेयण-
 एण गंधहत्थिणा जाव अणेगेहिं कीलावणाहिं कीलावेति, तं किण्हं सामी अम्मं रज्जेण वा जाव जणवएण वा जति णं अम्मं सेयणए गंधहत्थी नत्थि ? तए णं से कूणिए राया पउमावईए देवीए एयमट्ठं नो आढाति नो परिजाणति तुसिणीए संचि-
 द्दति । तते णं सा पउमावई देवी अभिक्खणं २ कूणियं रायं एयमट्ठं विन्नवेइ । तते णं से कूणिए राया पउमावईए देवीए अभिक्खणं २ एयमट्ठं विन्नविज्जमाणे अन्नया कयाइ वेहल्लं कुमारे सदावेति २ सेयणं गंधहत्थि अट्टारसवंकं च हारं

जायति । तते णं से वेहल्ले कुमारे कूणियं रायं एवं वयासि-एवं खलु सामी सेणिएणं रन्ना जीवतेणं चेव सेयणए गंधहत्थी
अट्टारसवंके य हारे दिन्ने, तं जइ णं सामी ! तुब्भे ममं रज्जरस य (जणवयस्स य) अद्धं दलह तो णं अहं तुब्भं सेयणयं
गंधहत्थिं अट्टारसवंकं च हारं दलयामि । तते णं से कूणिए राया वेहल्लस्स कुमारस्स एयमद्धं नो आढाति नो परिजाणइ
अभिकखणं २ सेयणगं गंधहत्थि अट्टारसवंकं च हारं जायति । तए णं तरस्स वेहल्लस्स कुमारस्स कूणिएणं रन्ना अभिकख-
णं २ सेयणगं गंधहत्थि अट्टारसवंकं च हारं एवं अक्खिविउकामेणं गिण्हिउकामेणं उद्दालेउकामेणं ममं कूणिए राया सेयणगं
गंधहत्थि अट्टारसवंकं च हारं तं जाव ताव ममं कूणिए राया सेयणगं गंधहत्थिं अट्टारसवंकं च हारं गहाय अंतैउरपरिया-
लसंपरिबुडस्स सभंडमत्तोवकरणमाताए चंपातो नयरीतो पडिनिक्खमित्ता वेसालीए नयरीए अज्जगं चेडयं रायं उवसंप-
ज्जित्ताणं विहरित्ते, एवं संपेहेति २ कूणियस्स रन्तो अंतराणि जाव पडिजागरमाणे २ विहरति । तते णं से वेहल्ले कुमारे
अन्नदा कदाइ कूणियस्स रन्तो अंतरं जाणति सेयणगं गंधहत्थि अट्टारसवंकं च हारं गहाय अंतैउरपरियालसंपरिबुडे स-
भंडमत्तोवकरणमायाए चंपाओ नयरीतो पडिनिक्खमति २ जेणेव वेसाली नगरी तेणेव उवागच्छति, वेसालीए नगरीए
अज्जगं चेडयं उवसंपज्जित्ता णं विहरति । तते णं से कूणिए राया इमीसे कहाए लद्धेइ समाणे एवं खलु वेहल्ले कुमारे ममं

‘अक्खिविउकामेणं’ ति स्वीकर्तुंकामेण, एतदेव स्पष्टयति-‘ गिण्हिउकामेणं’ इत्यादिना । ‘तं जाव ताव न उद्दालइ ताव
ममं कूणिए राया’ इत्यादि सुगमम् । ‘अज्जगं’ ति मातामहम् । ‘संपेहेति’ पर्यालोचयति । ‘अंतराणि’ छिद्राणि प्रति-
जायत्-परिभावयन् विचरति-आस्ते । ‘अंतरं’ प्रविरलमनुष्यादिकम् ।

असंचिदितेणं सेयणं गंधहत्थि अट्टारसवंकं च हारं गहाय अंतेउरपरियालसंपरिबुडे जाव अज्जयं वेडयं रायं उवसंपज्जित्ता णं विहरति, तं सेयं खल्ल ममं सेयणं गंधहत्थि अट्टारसवंकं च हारं दूतं पेसित्तए, एवं संपेहेति २ दूतं सदावेति २ एवं वयासि-गच्छह णं तुमं देवाणुप्पिया ! वेसालिं नगरं, तत्थ णं तुमं ममं अज्जं वेडगं रायं करतल० वद्धावेत्ता एवं वयासि-एवं, खल्ल सामी ! कूणिए राया विन्नवेति, एस णं वेहल्ले कुमारे कूणियस्स रन्नो असंचिदितेणं सेयणं अट्टारसवंकं हारं (च) गहाय हवमागतै, तए णं तुब्भे सामी ! कूणियं रायं अणुगिण्हमाणा सेअणं अट्टारसवंकं च हारं कूणियस्स रन्नो पच्चपिणह, वेहल्लं कुमारं (च) पेसेह । तते णं से दूए कूणिए० करतल० जाव पडिसुणित्ता जेणेव सते गिहे तेणेव उवा० २ जहा चित्तो जाव वद्धावित्ता एवं वयासि-एवं खल्ल सामी ! कूणिए राया विन्नवेह-एस णं वेहल्ले कुमारे तेहेव भाणियवं जाव वेहल्लं कुमारं पेसेह । तते णं से वेडए राया तं दूयं एवं वयासि-जह चैव णं देवाणुप्पिया ! कूणिए राया सेणियस्स रन्नो पुत्ते चेळ्ळणाए देवीए अत्तए ममं नत्तुए तेहेव णं वेहल्ले वि कुमारे सेणियस्स रन्नो पुत्ते चेळ्ळणाए देवीए अत्तए मम नत्तुए, सेणिएणं रन्ना जीवतेणं चैव वेहल्लस्स कुमारस्स सेयणे गंधहत्थी अट्टारसवंकं हारे पुव्वविदिञ्जे, तं जइ णं कूणिए राया वेहल्लस्स रज्जस्स य जणवयस्स य अद्धं दलयति तो णं सेयणं अट्टारसवंकं हारं च कूणियस्स रन्नो पच्चप्पिणांमि, वेहल्लं च कुमारं

‘ असंचिदितेणं ’ ति असंप्रति (असंचिदितेन) । हव्वं ति शीघ्रम् । ‘ जहा चित्तो ’ ति राजप्रश्रीये द्वितीयोपाङ्गे यथा श्वेतम्बीनगर्याश्चिन्नो नाम दूतः प्रदेशिराजप्रेषितः श्रावस्त्यां नगर्यां जितशत्रुसमीपे स्वगृहान्निर्गत्य गतः तथाऽयमपि । कोणिकनामा राजा यथा एवं विहल्लकुमारोऽपि ।

पेसेमि। तं दूर्य सक्करेति संभाणेति पडिविसज्जेति । तते णं से दूते चेडएणं रत्ता पडिविसज्जिए समाणे जेणेव चाउग्घंटे आसरहे तेणेव उवागच्छइ २ चाउग्घंटं आसरहं दुरुहति, वेसालिं नगरिं मज्झं मज्झेणं, निगगच्छइ २ सुभेहिं वसहीहिं पायरासेहिं जाव वद्धावित्ता एवं वदासि—(एवं खलु सामी !) चेडए राया आणवेति—जहं चैव णं कूणिए राया सेणियस्स रत्तो पुत्ते चेळणाए देवीए अत्तए मम नत्तुए तं चैव भाणियवं जाव वेहल्लं च कुमारं पेसेमि, तं न देति णं सामी ! चेडए राया सेयणं अट्टारसवंकं हारं (च), वेहल्लं (च) नो पेसेति । तते णं से कूणिए राया दुच्चं पि दूर्य सद्दावित्ता एवं वयासी—गच्छह णं तुमं देवाणु० ! वेसालिं नगरिं, तत्थ णं तुमं मम अज्जगं चेडगं रायं जाव एवं वयासि—एवं खलु सामी ! कूणिए राया विव्वेइ—जाणि काणि रयणाणि समुप्पज्जंति सद्दाणि ताणि रायकुलगामीणि, सेणियस्स रत्तो रज्जसिरिं करेमाणस्स पालमाणस्स दुवे रयणा समुप्पन्ना, तं जहा—सेयणए गंधहत्थी, अट्टारसवंके हारे, तन्नं तुब्भे सामी ! रायकुलपरंपरागयं ठिइयं अलोवेमाणा सेयणं गंधहत्थियं अट्टारसवंकं च हारं कूणियस्स रत्तो पच्चप्पिणह वेहल्लं कुमारं पेसेह । तते णं से दूते कूणियस्स रत्तो तहेव जाव वद्धावित्ता एवं वयासि—एवं खलु सामी ! कूणिए राया विव्वेइ—जाणि काणि त्ति जाव वेहल्लं कुमारं पेसेह । तते णं से चेडए राया तं दूर्य एवं वयासि—जहं चैव णं देवाणुप्पिया ! कूणिए राया सेणियस्स रत्तो पुत्ते चिळणाए देवीए अत्तए

‘चाउग्घंटं’ ति चत्तस्रो घण्टाश्चतसृष्वपि दिक्षु अवलम्बिता यस्य स चतुर्घण्टो रथः । ‘सुभेहिं वसहीहिं पायरासेहिं’ ति प्रातराशः आदित्योदयादावाद्यप्रहरद्वयसमयवर्ती—भोजनकालः निवासश्च—निवसनभूभागः तौ द्वावपि सुखहेतुकौ । न पीडाकारिणौ ताभ्यां संप्राप्तौ नगर्यां दृष्टश्चेत्क(कोणिक)राजः ‘जयविजयणं वद्धावित्ता एवं’ इतो यदधादीत्तद्दर्शयति—‘एवं खलु सामी’त्यादिना । ‘अलोवेमाण’ ति एवं परंपरागतां प्रीतिमलोपयन्तः ।

जहा पढमं जाव वेहल्लं च कुमारं पेसेमि, तं दूतं रुकारेति संमार्गेति पडिविसज्जेति । तते णं से दूते जाव कूणियस्स रत्नो वद्धात्रित्ता एवं वयासि-चेडए राया आणवेति-जह चैव णं देवाणुप्पया ! कूणिए राया सेणियस्स रत्नो पुत्ते चिच्छणाए देवीए अत्तए जाव वेहल्लं कुमारं पेसेमि, तं न देति णं सामी ! चेडए राया सेयणं गंधहत्थि अट्टारसवंकं च हारं, वेहल्लं कुमारं नो पेसेति । तते णं से कूणिए राया तस्स दूयस्स अंतिए एयमट्ठं सोच्चा निसम्म आसुरुत्ते २ जाव मिसिमिसेमाणे तच्चं दूतं सद्दवेति २ एवं वयासि-गच्छह णं दुमं देवाणुप्पिया ! वेसालीए नयरीए चेडगस्स रत्नो वामेणं पादेणं पायपीढं अक्कमाहि अक्कमित्ता कुंतगेणं लेहं पणावेहि २ आसुरुत्ते जाव मिसिमिसेमाणे तिवलियं भिउडिं निडाले साहडु चेडगं रायं एवं वयासि-हं भो चेडग-राया ! अपत्थियपत्थिया ! दुरंत जाव परिवज्जित्ता एस णं कूणिए राया आणवेइ-पच्चप्पिणाहि णं कूणियस्स रत्नो सेयणं अट्टारसवंकं च हारं वेहल्लं च कुमारं पेसेहि, अहव जुद्धसज्जो चिद्धाहि, एस णं कूणिए राया सबले सवाहणे सखंधावारे णं जुद्धसज्जे इह हवमागच्छति । तते णं से दूते करतल० तहेव जाव जेणेव चेडए राया तेणेव उवा० २ करतल० जाव वद्धा० २ एवं वयासि-एस णं सामी ! ममं विणयपडिवत्ती, इयाणिं कूणियस्स रत्नो आणत्ति चेडगस्स रत्नो वामेणं पाएणं पादपीढं

‘जहा पढमं’ ति रज्जस्स य जणवयस्स य अद्धं कोणियराया जइ वेहल्लस्स देइ तोऽहं सेयणं अट्टारसवंकं च हारं कूणि-यस्स पच्चप्पिणामि, वेहल्लं च कुमारं पेसेमि, न अन्नहा । तदनु द्वितीयदूतस्य समीपे एनमर्थं श्रुत्वा कोणिकराज ‘आसुरुत्ते’ इत्येतावद्रूप(ताकोप)वशसंपन्नः । यदसौ तृतीयदूतप्रेषणेन कारयति भाणयति च तदाह-‘एवं वयासी’त्यादिना हस्तिहार-समर्पणकुमारप्रेषणस्वरूपं यदि न करोषि तदा जुद्धसज्जो भवेति दूतः प्राह । इमेणं कारणेणं ति तुल्यताऽत्र कसंबन्धेन(?) ।

अकमति २ आसुरस्ते कुंतणेण लेहं पणावेति तं चैव सवलखंभावारं णं इह हवमागच्छति । तते णं से चेडए राया तस्स
 दूयस्स अंतिए एयमठं सोच्चा निसम्म आसुरस्ते जाव साहदु एवं वयासि-न अपिणा-मि णं कुणियस्स रत्तो सेयणं अट्टार-
 सवंकं हारं, वेहल्लं च कुमारं नो पेसेमि, एस णं जुद्धसज्जे चिट्ठामि । तं दूयं असक्कारियं असंमाणितं अवहारेणं निच्छुहावेइ ।
 तते णं से कूणिए राया तस्स दूतस्स अंतिए एयमठं सोच्चा णिसम्म आसुरस्ते कालादीए दस कुमारे सदावेइ २ एवं वयासी
 एवं खलु देवाणुप्पिया ! वेहल्ले कुमारे ममं असोवदितेणं सेयणं गंधहत्थि अट्टारसवंकं अंतेउरं सभंडं च गहाय चंपातो
 निक्खमति २ वेसालिं अज्जं जाव उवसंपज्जित्ताणं विहरति । तते णं मए सेयणगस्स गंधहत्थिस्स अट्टारसवंकअट्टाए दूया
 पेसिया, ते य चेडएण रणा इमेणं कारणेणं पडिसेहिता अदुत्तरं च. णं ममं तच्चे दूते असक्कारिते अवहारेणं निच्छुहावेति तं
 सेयं खलु देवाणुप्पिया ! अमहं चेडगस्स रत्तो जुत्तं गिण्हत्तए । तए णं कालाईया दस कुमारा कुणियस्स रत्तो एयमठं
 विणएणं पडिसुण्णति । तते णं से कूणिए राया कालादीते दस कुमारे एवं वयासि-गच्छह णं तुब्भे देवाणुप्पिया ! सएसु
 सएसु रत्तेसु पत्तेयं पत्तेयं ण्हाया जाव पायच्छित्ता हत्थियंथवरगया पत्तेयं तिहिं दंतिसहस्सेहिं एवं तिहिं रहसह-
 स्सेहिं तिहिं आससहस्सेहिं तिहिं मणुस्सकोडीहिं सद्धिं संपरिबुडा सव्विड्डीए जाव रवेणं सतेहिं-रतो नगरेहितो पडिनि-
 क्खमह २ ममं अंतियं पाउब्भवह । तते णं ते कालाईया दस कुमारा कोणियस्स रत्तो एयमठं सोच्चा सएसु सएसु रत्तेसु

दूतद्वयं कोणिकंराजप्रेषितं निषेधितं, तृतीयदूतस्तु असत्कारितोऽपह्वारेण निष्कासितः । ततो यात्रां सङ्ग्रामयात्रां गृहीतु-
 शुद्यता वयमिति । 'तते णं से कूणिए राया' कालादीन् प्रति भणितवान् । तेऽपि च दशापि तद्वचो विनयेन प्रतिशृण्वन्ति ।
 'पवं वयासि' ति एवमवादीतान्प्रति-गच्छत यूयं स्वराज्येषु निजनिजसामथ्या संनद्य समागन्तव्यं मम समीपे ।

पत्तयं २ ण्हाया जाव तिहिं मणुस्सकोडीहिं सद्धिं संपरिखुडा सविड्डीए जाव रवेणं सएहिं २ तो नगरेहितो पडिनिक्ख-
मंति, जेणेव अंगा जणवए जेणेव चंपा नगरी जेणेव कूणिए राया तेणेव उवागता करतल० जाव वद्धव्विंति । तते णं से
कूणिए राया कोडुंविपयपुरिसे सद्दावेति २ एवं वयासि-खिप्पाभेव भो देवाणुप्पिया ! आभिसेक्कं हत्थिरयणं पडिक्कण्पेह,
हयगयरहचातुरंगिणिं सेणं संनाहेह, ममं एयमाणत्तियं पच्चप्पिणह, जाव पच्चप्पिणंति । तते णं से कूणिए राया जेणेव
मज्जणघरे तेणेव उवागच्छइ जाव पडिनिगच्छत्ता जेणेव वाहिरिया उवट्टाणसाला जाव नरवई दुख्खे । तते णं से कूणिए
राया तिहिं दंतिसहस्सेहिं जाव रवेणं चंपं नगरिं मज्झं मज्झेणं निगच्छति २ जेणेव कालादीया दस कुमारा तेणेव उवा-
गच्छइ २ कालाइएहिं दसहिं कुमारेहिं सद्धिं एगतो मेलयंति । तते णं से कूणिए राया तेत्तीसाए दंतिसहस्सेहिं तेत्तीसाए
आससहस्सेहिं तेत्तीसाए रहसहस्सेहिं तेत्तीसाए मणुस्सकोडीहिं सद्धिं संपरिखुडे सविड्डीए जाव रवेणं सुभेहिं वसहीपाय-
रासेहिं नातिविगिट्ठेहिं अंतरावासेहिं वसमाणे २ अंगजणवयस्स मज्झं मज्झेणं जेणेव विदिहे जणवते जेणेव वेसाली नगरी
तेणेव पहारित्थगमणाते । तते णं से वेडए राया इमीसे कहाए लद्धट्टे समाणे नवमल्लई नवलेच्छई कासीकोसलका अट्टारस वि
गणरायाणो सद्दावेति २ एवं वयासी-एवं खलु देवाणुप्पिया ! वेहल्ले कुमारे कूणियस्स रत्तो असंविदितेणं सेयणं अट्टारसवंकं
च हारं गहाय इहं हवमागते, तते णं कूणिएणं सेयणगस्स अट्टारसवंकस्स य अट्टाए तओ दूया पेसिया, ते य मए इमेणं

तदनु कूणिकोऽभिषेकाहं हस्तिरत्नं निजमनुष्यैरुपस्थापयति-प्रगुणीकारयति, प्रतिकल्पयतेति पाठे सत्राहवन्तं कुरुतेत्यात्रां
प्रयच्छति । 'तओ दूय'त्ति त्रयो द्यूताः कोणिकेन प्रेषिताः ।

कारणेणं पडिसेहिया । तते णं से कूणिए ममं एयमडं अपडिसुणमाणे चाडरंगिणीए सेणाए सद्धिं संपरिखुडे जुञ्जसज्जे इहं हवमागच्छति, तं कित्तु देवाणुप्पिया ! सेयणं अट्टारसर्वकं (य) कूणियस्स रत्तो पच्चप्पिणामो ? वेहल्लं कुमारं पेसेमो ? उदाहु जुञ्जत्था ? तते णं नवमल्लई नवलेच्छती कासीकोसलगा अट्टारस वि गणरायाणो चेडगं रायं एवं वदासि-न एयं सामी ! जुत्तं वा पत्तं वा रायसरिसं वा जन्नं सेयणं अट्टारसर्वकं कूणियस्स रत्तो पच्चप्पिणज्जति, वेहल्ले य कुमारं सरणागते पेसिज्जति, तं जइ णं कूणिए राया चाडरंगिणीए सेणाए सद्धिं संपरिखुडे जुञ्जसज्जे इहं हवमागच्छति, तते णं अमहे कूणिएणं रणा सद्धिं जुञ्जामो । तते णं से चेडए राया ते नवमल्लई नवलेच्छई कासीकोसलगा अट्टारस वि गणरायाणो एवं वदासी-जइ णं देवाणुप्पिया ! तुम्भे कूणिएणं रत्ता सद्धिं जुञ्जह, तं गच्छह णं देवाणुप्पिया ! सतेसु २ रज्जेसु ण्हाया जहा कालादीया जाव जएणं विजएणं वद्धावैति । तते णं से चेडए राया कोडुवियपुरिसे सदावेति सदावित्ता एवं वयासि-आभिसेकं जहा कूणिए जाव दुल्ले । तते णं से चेडए राया तिहिं दंतिसहस्सेहिं जहा कूणिए जाव वेसालिं नगरिं मज्झं मज्झेणं निगच्छति २ जेणेव ते नवमल्लई नवलेच्छती कासीकोसलगा अट्टारस वि गणरायाणो तेणेव उवागच्छति । तते णं से चेडए राया सत्तावन्नाए दंतिसहस्सेहिं सत्तावन्नाए रहसहस्सेहिं सत्तावन्नाए मणुस्सको-डीएहिं सद्धिं संपरिखुडे सविड्डीए जाव रवेणं सुभेहिं वसहीहिं पातरासेहिं नातिविगिद्धेहिं अंतरेहिं वसमाणे २ विदेहं जणवयं मज्झं मज्झेणं जेणेव देसपंते तेणेव उवा० २ खंधावारनिवेशणं करेति २ कूणियं रायं पडिवालेमाणे जुञ्जसज्जे चिद्धइ । तते-णं से कूणिए राया सविड्डीए जाव रवेणं जेणेव देसपंते तेणेव उवा० चेडयस्स रत्तो जोयणंतरियं खंधावारनिवेशं करेति । तते णं से

दोनि वि रायाणो रणभूमि सज्जावैति २ रणभूमिं जयंति । तते णं से कूणिए तेत्तीसाए दंतिसहस्सेहि जाव मणुस्सकोडीहि गरुलवूहं रएइ, रइत्ता गरुलवूहेणं रहमुसलं संगामं उवायाते । तते णं से चेडए राया सत्तावन्नाए दंतिसहस्सेहि जाव सत्तावन्नाए मणुस्सकोडीहिं सगडवूहं रएइ, रइत्ता सगडवूहेणं रहमुसलं संगामं उवायाते । तते णं ते दोणिह वि राईणं अणीया सन्नद्ध जाव गहियाउहपरणा मंगतितेहि फलतेहि निकट्ठाहिं असीहिं अंसागएहिं तोणेहिं सजीवेहिं धणूहिं समुखिखत्तेहिं सरेहिं समुल्लालि-
ताहिं डावाहिं ओसारियाहिं उरुबंधाहिं छिप्पचरेणं वज्जमाणेणं महया उक्किट्ठसीहनायवोलकलकरेणं समुद्धरवभूयं पिव करेमाणा सविट्ठीए जाव रवेणं हयगया हयगएहिं गयगया गयगतेहिं रहगया रहगतेहिं पायत्तिया पायत्तिएहिं अन्नमदेहिं सद्धिं संपलगा याविहोत्था । तते णं ते दोण्ह वि रायाणं अणिया णियगसामीसासणाणुरत्ता महता जणक्खयं जणवहं जणप्पमदं जणसंवट्ठकप्पं नच्चतक्कबंधवारभीमं रुहिरकहमं करेमाणा अन्नमन्नेणं सद्धिं जुज्झंति । तते णं सेकाले कुमारे तिहिं दंतिसहस्सेहिं जाव मणुस्सकोडीहिं गरुलवूहेणं एक्कारसरेणं खंधेणं कूणिएणं रणणा सद्धिं रहमुसलं संगामं संगामेमाणे हयमहित जहा भगवता कालीए देवीए परिकहियं जाव जीवियाओ ववरोवेति । तं एयं खल्ल गोयमा ! काले कुमारे एरिसएहिं आरंभेहिं जाव एरिसएणं असुभकडकम्मपब्भारेणं कालमासे कालं किच्चा चउत्थीए पंकप्पभाए पुठवीए हेमाभे नरए नेरइयत्ताए उववन्ने । काले णं भंते ! कुमारे चउत्थीए पुठवर् ए अणंतरं उवट्ठिच्चा कहिं गच्छहिंति ? कहिं उववज्जिहिंति ? गोयमा ! महाविदेहे

‘मंगतिपहि’ति हस्तपाशितैः फलकादिभिः, ‘तोणेहिं’ति इयुधिभिः, ‘सजीवेहिं’ति सप्रत्यञ्चैः धनुभिः, नृत्यञ्चिः कवन्धैः वारैश्च हस्तच्युतैः भीमं-रौद्रम् । शेषं सर्वं सुगमम्

वासे जाई कुलाई भवंति अड्डाई जहा दढप्पइन्नो जाव सिञ्जिहिति बुञ्जिहिति भाव अंतं काहिति । तं एवं खलु जंबू !
समणेणं भगवया जाव संपत्तेणं निरयावलियाणं पढमस्स अञ्जयणस्स अयमट्ठे पन्नत्ते ॥
॥ पढमं अञ्जयणं सम्मत्तं ॥ १ ॥

जइ णं भंते ! समणेणं जाव संपत्तेणं निरयावलियाणं पढमस्स अञ्जयणस्स अयमट्ठे पन्नत्ते, दोच्चस्स णं भंते अञ्जय-
णस्स निरयावलियाणं समणेणं भगवया जाव संपत्तेणं के अट्ठे पन्नत्ते ? एवं खलु जंबू ! तेणं कालेणं तेणं समएणं चंपा
नामं नगरी होत्था । पुन्नभइ चेइए । कोणिए राया । पउमावई देवी । तत्थ णं चंपाए नयरीए सेणियस्स रन्नो भज्जा
कोणियस्स रन्नो खुल्लाडया सुकाली नामं देवी होत्था, सुकुमाला । तीसे णं सुकालीए देवीए पुत्ते सुकाले नामं कुमारे
होत्था, सुकुमाले । तते णं से सुकाले कुमारे अन्नया कयाति तिहिं दंतिसहस्सेहिं जहा कालो कुमारो निरवसेसं तं चैव
जाव महाविदेहे वासे अंतं काहिति ॥ २ ॥

एवं सेसा वि अट्ठ अञ्जयणा नेयवा पढमसरिसा, णवरं मायातो सरिसणामाओ ॥ १० ॥
॥ निरयावलियातो सम्मत्तातो । निक्खेवो सब्बेसि भाणियव्वो तथा ॥
॥ पढमो वग्गो सम्मत्तो ॥

॥ इति निरयावलिक्खोपाङ्गुल्याख्या ॥

कप्पवडिसिया २

जति णं भंते ! समणेणं भगवया जाव संपत्तेणं उवंगणं पढमस्स वग्गस्स निरयावलियाणं अयमट्ठे पन्नत्ते, दोच्चस्स णं भंते ! वग्गस्स कप्पवडिसियाणं समणेणं जाव संपत्तेणं कइ अज्झयणा पन्नत्ता ? एवं खलु जंबू ! समणेणं भगवया जाव संपत्तेणं कप्पवडिसियाणं दस अज्झयणा पन्नत्ता, तं जहा-पउमे ? भदे ३ सुभदे ४ पउमभदे ५ पउमसेणे ६ पउमगुम्मे ७ नल्लिणिगुम्मे ८ आणंदे ९ नंदणे ? ० । जइ णं भंते ! समणेणं जाव संपत्तेणं कप्पवडिसियाणं दस अज्झयणा पन्नत्ता, पढमस्स णं भंते ! अज्झयणस्स कप्पवडिसियाणं समणेणं भगवया जाव के अट्ठे पन्नत्ते ? एवं खलु जंबू ! तेणं कालेणं तेणं समएणं चंपा नामं नयरी होत्था । पुन्नभदे चेइए । क्खणिए राया । पउमावई देवी । तत्थ णं चंपाए नग्वरीए सेणियस्स रत्तो भज्जा क्खणियस्स रत्तो चुल्लमाउया काली नामं देवी होत्था, सुकुमाला । तीसे णं कालीए देवीए पुत्ते काले नामं कुमारे होत्था, सुकुमाले । तस्स णं कालस्स कुमारस्स पउमावई नामं देवी होत्था, सोमाला जाव विहरति । तते णं सा पउमावई देवी अन्नया कयाई तंसि तारिस्संगंसि वासधरंसि अब्धितरतो सचित्तकम्मे जाव सीहं सुमिणे पासित्ता णं पडिबुद्धा, एवं जम्भणं जहा महावलस्स, जाव नामधिज्जं, जम्हा णं अम्हं इमे दारए कालस्स कुमारस्स पुत्ते पउमावईए देवीए अत्तए तं होउ णं अम्हं इस्स दारगस्स नामधिज्जं पउमे पउमे, सेसं जहा महवलस्स अट्ठओ दातो जाव उप्पि पासायवरगते विहरति । सामी समोसरिए । परिसा निगया । क्खणिते निगते । पउमे वि जहा महबले निगते तहेव अम्मापिति आपुच्छणा जाव

पवइए अणगारे जाए जाव गुत्तवंभयारी । तते णं से पउमे अणगारे समणस्स भगवओ महावीरस्स तहारूवाणं थेराणं
 अंतिए सामाइयमादियाई एक्कारस अंगाई अहिज्जइ, अहिज्जिता बहूहि चउत्थच्छट्ठम जाव विहरति । तते णं से पउमे
 अणगारे तेणं ओरालेणं जहा मेहो तेहव धम्मजागरिया चिता एवं जहेव मेहो तेहव समणं भगवं आपुच्छिता विउले जाव
 पाओवगते समणे तहारूवं थेराणं अंतिए सामाइयमाइयाई एक्कारस अंगाई, बहुपडिपुण्णाई पंच वासाई सामन्नपरियाए, मा-
 सियाए संलेहणाए सट्ठि भत्ताई आणुपुवीए कालगते, थेरा ओत्तित्वा भगवं गोयमं पुच्छइ, सामी कहेइ जाव सट्ठि भत्ताई
 अगसणाए छेदिता आलोइय० उडुं चंदिमसोहम्मं कप्पे देवत्ताए उववन्ने दो सागराई । से णं भंते ! पउमे देवे तातो देव-
 लोगातो आउक्खएणं पुच्छा, गोयमा ! महाविदेहे वासे जहा दढपइन्नो जाव अंतं काहिति । तं एवं खलु जंबू ! समणे णं
 जाव संपत्तेणं कप्पवडिसियाणं पढमस्स अज्झयणस्स अयमट्ठे पन्नत्ते चि वेमि ॥ १ ॥

जइ णं भंते ! समणेणं भगवया जाव संपत्तेणं कप्पवडिसियाणं पढमस्स अज्झयणस्स अयमट्ठे पन्नत्ते, दोच्चस्स णं भंते !
 अज्झयणस्स के अट्ठे पणत्ते ? एवं खलु जंबू तेणं कालेणं २ चंपा नाम नगरी होत्था, पुन्नभइ चेइए, कूणिए राया, पउ-
 मावई देवी । तत्थ णं चंपाए नयरीए सेणियस्स रत्तो भज्जा कोणियस्स रत्तो चुल्लपाउया सुकाली नामं देवी होत्था ।
 तीसे णं सुकालीए पुत्ते सुकाले नामं कुमारे । तस्स णं सुकालस्स कुमारस्स महापउमा नामं देवी होत्था, सुकुमाला । तते णं
 सा महापउमा देवी अन्नदा कयाई तंसि तारिसणंसि एवं तेहव महापउमे नामं दारते, जाव सिञ्जिहि चि, नवरं ईसाणे
 कप्पे उववाओ उक्कोसट्ठिईओ, तं एवं खलु जंबू ! समणेणं भगवया जाव संपत्तेणं० । एवं मेसा वि अट्ठ नेयवा । मातातो

सरिसनामाओ । कालादीनिं दसण्हं पुत्ता आणुपुवीए—

दोण्हं च पंच चत्वारि, तिण्हं च होति तिन्नेव । दोण्हं च दोष्णि वासा, सेणियनचूण परिंयातो ॥ १ ॥
उववातो आणुपुवीते, पहमो सोहम्मो, वितितो ईसाणे, ततितो सणकुमारे, चउत्थो माहिंदे,

श्रेणिकनप्तृणां-पौत्राणां कालमहाकालाद्यङ्गजानां क्रमेण व्रतपर्यायाभिधायिका 'दोण्हं च पंच' इत्यादिगाथा, अस्या अर्थः—
दससु मध्ये द्वयोराराधयोः कालसुकालसत्कयोः पुत्रयोर्व्रतपर्यायः पञ्च वर्षाणि, त्रयाणां चत्वारि, त्रयाणां त्रीणि, द्वयोर्द्वे-द्वे-
वर्षे व्रतपर्यायः । तत्राद्यस्य यः पुत्रपन्ननामा स कामान् परित्यज्य भगवतो महावीरस्य समीपे गृहीतव्रत एकादशाङ्गधारी
भूत्वाऽत्युग्रं बहु चतुर्थषष्ठाष्टमादिकं तपःकर्म कृत्वाऽतीव शरीरेण कृशीभूतश्चिन्तां कृतवान्-यावदस्ति मे बलवीर्याद्विश-
क्तिस्तावद्भगवन्तमनुज्ञाप्य भगवदनुज्ञया मम पादपोपगमनं कर्तुं श्रेय इति तथैवासौ समनुत्तिष्ठति, ततोऽसौ पञ्चवर्षव्रत-
पालनपरो मासिक्या संलेखनया कालगतः सौधर्मं देवत्वेनोत्पन्नो द्विसागरोपमस्थितिकस्ततश्च्युत्वा महाविदेह उत्पद्य
सेत्स्यते(ति) इति कल्पावतंसकोत्पन्नस्य प्रथममध्ययनम् १ । एवं सुकालसत्कमहापद्मदेव्याः पुत्रस्य महापद्मस्यापीयमेव
वक्तव्यता, स भगवत्समीपे गृहीतव्रतः पञ्चवर्षव्रतपर्यायपालनपर एकादशाष्टमादि बहु तपःकर्म कृत्वा
ईशानकल्पे देवः समुत्पन्नो द्विसागरोपमस्थितिकः सोऽपि ततश्च्युतो महाविदेहे सेत्स्यतीति द्वितीयमध्ययनम् २ । तृतीये
महाकालसत्कपुत्रवक्तव्यता, चतुर्थे कृष्णकुमारसत्कपुत्रस्य, पञ्चमे सुकृष्णसत्कपुत्रस्य वक्तव्यता इत्येवं त्रयोऽप्येते वर्षचतु-
ष्टयव्रतपर्यायपरिपालनपरा अभूवन् । एवं तृतीयो महाकालाङ्गश्चतुर्वर्षव्रतपर्यायः सनत्कुमारे उत्कृष्टस्थितिको देवो भूत्वा
सप्त सागरोपमाण्यायुरनुपाल्य ततश्च्युतो महाविदेहे सेत्स्यतीति (तृतीयमध्ययनम् । चतुर्थे कृष्णकुमारात्मजश्चतुर्वर्षव्रतप-
र्यायः माहेन्द्रकल्पे देवो भूत्वा सप्त सागरोपमाण्यायुरनुपाल्य ततश्च्युतो महाविदेहे सेत्स्यतीति) चतुर्थमध्ययनम् ४ ।

पंचमओ बंभलीए, छट्टी लंतए, सत्तमओ महासुकै, अष्टमओ सहस्सारे, नवमओ पाणते, दसमओ अच्छुए । सवत्य उकोस-
ठिई भाणियवा, महाविदेहे सिद्धे ॥ १० ॥

कथपवडिसियाओ संमताओ । वितितो वगो दस अज्झयणा ॥ २ ॥
॥ बीओ वगो सम्मत्तो ॥

पञ्चमः सुकृष्णसत्कपुत्रो वर्षचतुष्टयं व्रतपर्यायं परिपाल्य ब्रह्मलोके पञ्चमकल्पे दश सागरानुत्कृष्टमायुरनुपाल्य ततश्च्युतो
महाविदेहे सेत्स्यतीति पञ्चममध्ययनम् ५ । षष्ठाध्ययने महाकृष्णसत्कपुत्रस्य वक्तव्यता, सप्तमे वीरकृष्णसत्कपुत्रस्य,
अष्टमे रामकृष्णसत्कपुत्रस्य वक्तव्यता । तत्र त्रयोऽप्येते वर्षत्रयव्रतपर्यायपरिपालनपरा अभूवन् । एवं च महाकृष्णाङ्गजो
वर्षत्रयपर्यायाह्वान्तकल्पे पष्ठे उत्पद्य चतुर्दशसागरोपमाण्युत्कृष्टस्थितिकमायुरनुपाल्य ततश्च्युत महाविदेहे सेत्स्यतीति
षष्ठमध्ययनम् ६ । वीरकृष्णाङ्गजः सप्तमः वर्षत्रयं व्रतपर्यायं परिपाल्य महाशुकै सप्तमे कल्पे समुत्पद्य सप्तदश सागरा-
ण्यायुरनुपाल्य ततश्च्युतो विदेहे सेत्स्यतीति सप्तममध्ययनम् ७ । रामकृष्णाङ्गजोऽष्टमो वर्षत्रयं व्रतपर्यायं परिपाल्य
सप्तत्रारेऽष्टमे कल्पेऽष्टादश सागराण्यायुरनुपाल्य ततश्च्युतो विदेहे सेत्स्यतीति अष्टममध्ययनम् ८ । पितृसेनकृष्णाङ्गजो
नवमो वर्षत्रयव्रतपर्यायपरिपालनं कृत्वा प्राणतदेवलोकै दशमे उत्पद्य एकोनविंशति सागरोपमाण्यायुरनुपाल्य ततश्च्युते
विदेहे सेत्स्यतीति नवममध्ययनम् ९ । महासेनकृष्णाङ्गजश्च दशमो वर्षद्वयव्रतपर्यायपालनपरोऽनशनादिविधिनाऽच्युते
द्वादशो देवलोकै समुत्पद्य द्वाविंशतिसागरोपमाण्यायुरनुपाल्य ततश्च्युतो महाविदेहे सेत्स्यतीति दशममध्ययनम् १० ।
इत्येवं कल्पावतंसकदेवप्रतिवद्धग्रन्थपद्धतिः कल्पावतंसिकेत्युच्यते । ता एताः परिसमाप्ताः द्वितीयवर्गश्च २ ॥

जति णं भंते ! समणेणं भगवया जाव संपत्तेणं उवंगणं दोच्चस्स कप्पवडिसियाणं अयमट्ठे पन्नत्ते, तच्चस्स णं भंते वग्गस्स उवंगणं पुष्पियाणं के अट्ठे पणत्ते ? एवं खलु जंबू ! समणेणं जाव संपत्तेणं उवंगणं तच्चस्स वग्गस्स पुष्पियाणं दस अज्झयणा पन्नत्ता, तं जहा-“ चंदे सरे सुक्के, बहुपुत्तिय पुन्नमाणिभदे य । दत्ते सिवे वलेया, अणाडिए चेव बोधवे ॥ १ ॥ ” जह णं भंते समणेणं जाव संपत्तेणं पुष्पियाणं दस अज्झयणा पन्नत्ता, पढमस्स णं भंते ! अज्झयणस्स पुष्पियाणं समणेणं जाव संपत्तेणं के अट्ठे पन्नत्ते ? एवं खलु जंबू ! तेणं कालेणं २ रायगिहे नाभं नगरे, गुणसिलए चेइए, सेणिए राया, तेणं कालेणं २ सामी समोसहे, परिसा निगया । तेणं कालेणं २ चंदे जोइसिंदे जोइसराया चंदवडिसए विमाणे सभाए सुहम्माए चंदंसि सीहासणंसि चउहिं सामाणियसाहस्सीहिं जाव विहरति । इमं च णं केवलकप्पं जंबुद्दीवं दीवं विउलेणं ओहिणा आभोएमाणे २ पासति, पासित्ता समणं भगवं महावीरं जहा सूरियाभे आभिओगं देवं सदावित्ता जाव सुरिंदाभिगमणजोगं करेत्ता तमाणत्तियं पच्चप्पिणंति । सूसरा धंटा, जाव विउवणा, नवरं (जाणविमाणं) जोयणसहस्सविच्छिन्नं

अथ तृतीयवर्गोऽपि दशाध्ययनात्मकः ‘निकखेवओ’ त्ति निगमनवाक्यं यथा ‘एवं खलु जंबू समणेणं भगवया महावीरेणं आइगरेणं इत्यादि जाव सिद्धिगइनामधेयं ठाणं संपाविउकामेणं तइयवग्गे वग्ग(पढमअज्झ)यणस्स पुष्पियाभिहाणस्स अयमट्ठे पन्नत्ते’ एवमुत्तरेष्वप्यध्ययनेषु सूरशुकवहुपुत्रिकादिषु निगमनं वाच्यं तत्तदभिलापेन । ‘केवलकप्पं’ ति केवलः-परिपूर्णः स चासौ कल्पश्च केवलकल्पः-स्वकार्यकरणसमर्थः केवलकल्पः तं स्वगुणेन संपूर्णमित्यर्थः ।

अद्धतेवद्विजोयणसमूसियं महिदञ्जतो पणुवीसं जोयणसूसितो सेसं जहा सूरियाभस्स जाव आगतो नद्विविही तहेव पडि-
 गतो । भंते त्ति भगवं गोयमे समणं भगवं भंते पुच्छा कूडागारसालासरीरं अणुपविद्धा पुवभवो एवं खल्लु गोयमा ! तेणं
 कालेणं २ सावत्थी नाम नयरी होत्था, कोट्टए चेइए, तत्थ णं सावत्थीए नयरीए अंगती नामं गाहावती होत्था, अड्डे
 जाव अपरिभूते । तते णं से अंगती गाहावती सावत्थीए नयरीए बहूणं नगरनिगमं जहा आणंदो । तेणं कालेणं २
 पासे णं अरहा पुरिसादाणीए आदिकरे जहा महावीरो नबुस्सेहे सोलसेहिं समणसाहस्सीहिं अट्टतीसा जाव कोट्टते समो-
 सडे, परिसा निगया । तते णं से अंगती गाहावती इमीसे कहाए लद्धे समणे हट्टे जहा कत्तिओ सेट्ठी तथा निगच्छति

‘कूडागारसालादिट्ठतो’ त्ति कस्मिञ्चिदुत्सवे कस्मिञ्चिन्नगरे बहिर्भागप्रदेशे महती देशिकलोकवसनयोग्या शाला-गृह-
 विशेषः समस्ति । तत्रोत्सवे रममाणस्य लोकस्य मेघवृष्टिर्भवितुमारब्धा, ततस्तद्भयेन त्रस्तबहुजनस्तस्यां शालायां प्रविष्टः,
 पञ्चमयमपि देवविरचितो लोकः प्रचुरः स्वकार्यं नाट्यकरणं तत्संहृत्यानन्तरं स्वकीयं देवशरीरमेवानुप्रविष्टः इत्ययं शा-
 लाहृष्टान्तार्थः । ‘अड्डे जाव’ त्ति अड्डे वित्ते विच्छिन्नविउलभवणसयणासणजाणवाहणाइन्ने बहुधणवहुजायरूवे आ-
 ओगपओगसंपउत्ते विच्छङ्खियपउरभत्तपाणे बहुदासीदासगोमहिसणवेलगप्पभूए इति यावच्छब्दसंगृहीतम् । ‘जहा आणंदो’
 त्ति उपासकदशाद्रोक्तः श्रावक आनन्दनामा, स च बहूणं ईसरतलवरमांडं वियकोडुं वियनगरनिगमसेट्टिसत्थवाहाणं बहुसु
 कजेसु य कारणेसु य मंतेसु य कुंडुंवेसु य निच्छिपसु य ववहारेसु य आपुच्छणिजे पडिपुच्छणिजे सव्वकज्जवट्टाप
 सयस्स वि य णं कुंडुंबस्स मेढीभूए होत्था । ‘पुरिसादाणीय’ त्ति पुरुषैरादीयते पुरुषादानीयः । नवहस्तोच्छयः-नवह-
 स्तोच्चः । अट्टतीसाए अज्जियासहस्सेहिं संपरिवुडे इति यावत्करणात् दृश्यम् । हट्टतुट्टचित्तमाणंदिए इत्यादि वाच्यम् ।

जाव पञ्जुवासति, धम्मं सोच्चा निसम्म जं नवरं देवाणुप्पिया ! जेद्धुत्तं कुंडुबे ठावेमि । तते णं अहं देवाणुप्पियाणं जाव पव्वयामि, जहा गंगदत्तो तथा पव्वतिते जाव गुत्तवंभयारी । तते णं से अंगती अणगारे पासस्स अरहतो तहारूवाणं थेराणं अंतिए सामाइयमाइयाई एक्कारस अंगाई अहिब्बति २ बहूहिं चउत्थ जाव भावेमाणो बहूई वासाई सामन्नपरियागं पाउणत्ति २ अद्धमासियाए संलेहणाए तीसं भत्ताई अणसणाए छेदित्ता विराहियसामन्ने कालमासे कालं किच्चा चंदवडिसए विमाणे उववाते सभाते देवसयणिज्जंसिं देवदूसंतरिए चंदे जोइसिंदत्ताए उववन्ने । तते णं से चंदे जोइसिंदे जोइसिराया अहुणोवन्ने

देवाणुप्पियाण अंतिए पव्वयामि । यथा गद्धदत्तो भगवत्यङ्गोक्तः, स हि किंपाकफलोवमं मुणिय विसयसोक्खं जलबुब्बु-यसमाणं कुसग्गविंदुचंचलं जीवियं च नाऊणमधुवं चइत्ता हिरणं विपुलधणकणगरयणमणिमोत्तियसंखसिलप्पवालरत्तरयण-माइयं विच्छडइत्ता दाणं दाइयाणं परिभाइत्ता आगाराओ अणगारियं पव्वइओ जहा तथा अंगाई वि गिहनायगो परिच्च-इय सव्वं पव्वइओ जाओ य पंचसमिओ तिगुत्तो अममो अकिंचणो गुत्तिदिओ गुत्तवंभयारी इत्येवं यावच्छब्दात् हश्यम् । चउत्थच्छट्ठमदसमदुवालसमासद्धमासखणेहिं अप्पाणं भावेमाणे बहूई वासाई सामन्नपरियागं पाउणइ । 'विराहियसामन्ने' चित् श्रामण्यं-व्रतं, तद्विराधना चात्र न मूलगुणविषया, किं तूत्तरगुणविषया, उत्तरगुणाश्च पिण्डविशुद्धयादयः, तत्र कदा-चित् द्विचन्वारिंशदोषविशुद्धाहारस्य ग्रहणं न कृतं कारणं विनाऽपि, बालग्लानादिकारणेऽशुद्धमपि गृह्णन्न दोषवानिति, पिण्डस्याशुद्धतादौ विराधितश्रमणता ईयादिसमित्यादिशोधनेऽनादरः कृतः, अभियद्वाश्च गृहीताः कदाचिद्भ्रमा भवन्तीति शुण्ठ्यादिसन्निधिपरिभोगमङ्गक्षालनपादक्षालनादि च कृतवानित्यादिप्रकारेण सम्यगपालने व्रतविराधनेति, सा च नालो-चिता गुरुसमीपे इत्यनालोचिततिचारो मृत्वा कृतानशनोऽपि ज्योतिष्केन्द्रे चन्द्ररूपतयोत्पन्नः ।

समाणे पंचविहाए पज्जत्तीए पज्जत्तीभावं गच्छइ, तं जहा-आहारपज्जत्तीए, सरीरपज्जत्तीए, इंदियपज्जत्तीए, सासोसासपज्जत्तीए, भासा(मण)पज्जत्तीए । चंदस्स णं भंते ! जोइसिंदस्स जोइसरन्नो केवइयं कालं विती पन्नत्ता ? गोयमा ! पलिओवमं वाससयसहस्सपब्भहियं । एवं खलु गोयमा ! चंदस्स जाव जोतिसरन्नो सा दिवा देविड्डी । चंदे णं भंते ! जोइसिंदे जोइसिराया ताओ देवलोगाओ आउक्खएणं चइत्ता कहिं गच्छिहिति ? गोयमा ! महाविदेहे वासे सिज्जिहिति । एवं खलु जंबू समणेणं० निक्खेवओ ॥ १ ॥

जइ णं भंते ! समणेणं भगवया जाव पुण्हियाणं पढमस्स अज्झयणस्स जाव अयमहे पन्नते, दोच्चस्स णं भंते ! अज्झयणस्स पुण्हियाणं समणेणं भगवता जाव संपत्तेणं के अहे पन्नत्ते ? एवं खलु जंबू ! तेणं कालेणं २ रायगिहे नामं, गुणसिलए चेइए, सेणिए राया, समोसरणं, जहा चंदो तथा सूरुओऽवि आगओ जाव नइविहिं उवदंसित्ता पडिगतो । पुवभवपुच्छा, सावत्थी नगरी, सुपतिडे नामं गाहावई होत्था, अड्डे, जहेव अंगती जाव विहरति, पासो समोसढो, जहा अंगती तहेव पवइए, तहेव विराहियसामन्ने जाव महाविदेहे वासे सिज्जिहिति जाव अंतं०, खलु जंबू ! समणेणं० निक्खेवओ ॥ २ ॥

जइ णं भंते ! समणेणं भगवता जाव संपत्तेणं उक्खेवओ भाणियवो, रायगिहे नगरे, गुणसिलए चेइए, सेणिए राया, 'निक्खेवओ' ति निगमनं, तच्च प्रागुपदशितम् ॥ तच्चे अज्झयणे शुक्कक्कव्यताऽभिधीयते—' उक्खेवओ ' ति उत्क्षेपः-प्राग्भवाक्यं, यथा-जइ णं भंते ! समणेणं जाव संपत्तेणं दोच्चस्स अज्झयणस्स पुण्हियाणं अयमहे पन्नत्ते, तच्चस्स णं अज्झयणस्स भंते ! पुण्हियाणं समणेणं जाव संपत्तेणं के अहे पन्नत्ते ? एवं खलु जंबू ! तेणं कालेणं २ रायगिहे नगरे इत्यादि ।

सामी समोसहे, परिसा निगया । तेणं कालेणं २ सुके महणहे सुक्कवडिसए विमाणे सुक्कंसि सीहासणंसि चउहिं सामाणि-
यसाहस्सीहिं जहेव चंदो तहेव आगओ, नइविहिं उवदंसिचा पडिगतो, भंते ति कूडागारसाला । पुवभवपुच्छा । एवं खलु
गोयमा ! तेणं कालेणं २ वाणारसी नामं नयरी होत्था । तत्थ णं वाणारसीए नयरीए सोमिले नामं माहणे परिक्सति,
अडु जाव अपरिभूते रिउवेय जाव सुपरिनिद्धिते । पासे० समोसहे । परिसा पज्जुवासति । तए णं तस्स सोमिलस्स माह-
णस्स इमीसे कहाए लद्धट्टस्स समाणस्स इमे एताख्वे अज्झत्थिए-एवं पासे अरहा पुरिसादाणीए पुवाणुपुविं जाव अंवसा-
लवणे विहरति । तं गच्छामि णं पासस्स अरहतो अंतिए पाउब्भवामि । इमाइं च णं एयाख्वाइं अट्टाईं हेऊइं

। 'तहेवागओ' ति रायगिहे सामिसमीवे । 'रिउव्वेय जाव' इति ऋग्वेदयजुर्वेदसामवेदाथर्वणवेदानाम् इतिहासपञ्च-
मानाम् इतिहासः-पुराणं, निर्घण्टषष्ठानां-निर्घण्टो-नामकोशः, साङ्गोपाङ्गानाम् अङ्गानि-शिक्षादीनि उपाङ्गानि-तदुक्तप्र-
पञ्चनपराः प्रबन्धाः, सरहस्यानाम्-ऐदम्पर्ययुक्तानां धारकः-प्रवर्तकः वारकः-अशुद्धपाठनिषेधकः पारगः-पारगामि षड-
ङ्गवित्, षष्टितन्त्रं-कापिलीयशास्त्रं षडङ्गवेदकत्वमेव व्यनक्ति, सङ्ख्याने-गणितस्कन्धे शिक्षाकल्पे-
शिक्षायामक्षरस्वरूपनिरूपके शास्त्रे कल्पे-तथाविधसमाचारप्रतिपादके व्याकरणे-शब्दलक्षणे छन्दसि-गद्यपद्यवचनलक्षण-
निरुक्तप्रतिपादके ज्योतिषामयने-ज्योतिःशास्त्रे अन्येषु च ब्राह्मणकेषु शास्त्रेषु सुपरिनिष्ठितः सोमिलनामा ब्राह्मणः स च
पार्थजिनागमं श्रुत्वा कुतूहलवशाज्जिनसमीपं गतः सन् 'इमाइं च णं' इति इमान्-एतद्रूपान् 'अट्टाईं' ति अर्थान् अर्थ-
मानत्वादिधिगम्यमानत्वादित्यर्थः । 'हेऊइं' ति हेतून् अन्तर्धर्तिन्यास्तदीयज्ञानसंपदो गमकान्, 'पसिणाइं' ति यात्रायाप-
नीयादीन् प्रश्नान् पृच्छन्मानत्वात्, 'कारणाइं' ति कारणानि-विवक्षितार्थनिश्चयजनकानि व्याकरणानि-प्रत्युत्तरतया
व्याक्रियमाणत्वादेषामिति, 'पुच्छिस्सामि' ति प्रश्नयिष्ये इति कृत्वा

सीओ नगरीओ अंबसालवणातो चेइयाओ पडिनिक्वमति २ बहिया जणवयविहारं विहरति । तते णं से सोमिले माहणे अण्णदाकदायि असाहुदंसणेण य अपज्जुवासणताए य मिच्छत्तपज्जवेहिं, परिचड्डमाणेहिं २ सम्मतपज्जवेहिं परिहायमाणेहिं मिच्छत्तं च पडिवन्ने । तते णं तस्स सोमिलस्स माहणस्स अण्णदा कदायि पुघरत्तावरत्तकालसमयंसि कुडुंबजागरियं जागरमाणस्स अयमेयारूवे अज्झत्थिए जाव समुत्पज्जित्था—एवं खलु अहं वाणारसीए नयरीए सोमिले नामं माहणे अच्चंतमाहणकुलपप्सूए । तते णं मए वयाइं चिण्णाइं वेदा य अहीया दारा आहूया पुत्ता जणिता इड्डीओ संमाणीओ पसुवथा कथा जेद्दा दक्खिणा दिन्ना अतिही पूजिता अग्गीहूयाजूया निक्खित्ता, तं सेयं खलु ममं इदाणि कल्लं जाव जलंते वाणारसीए नयरीए बहिया अंबारामा रोवावित्तए, एवं माडलिंगा विल्ला कविट्ठा चिंचा पुष्फारामा रोवावित्तए, एवं संपहेति संपेहिता कल्लं जाव जलंते वाणारसीए नयरीए बहिया अंबारामे य जाव पुष्फारामे य रोवावेति । तते णं

सट्ठाणमुवगओ सोमिलमाहणो ' असाहुदंसणेण ' ति असाधवः—कुदर्शनित्तो भागवततापसादयः तद्दर्शनेन साधूनां च—सुश्रमणानामदर्शनेन तत्र तेषां देशान्तरविहरणेनादर्शनतः, अत एवापर्युपासनतस्तदभावात्, अतो मिथ्यात्वपुद्गलास्तस्य प्रवर्धमानतां गता सम्यक्त्वपुद्गलाश्चापचीयमानास्त एवैभिः कारणैर्मिथ्यात्वं गतः, तदुक्तम्—“ मइभेया पुब्बो ग्राहंसंसग्गीए य अभिनिवसेणं चउहा खलु मिच्छत्तं, साहूणंसदंसणेणहवा ॥ १ ॥ ” अतो अत्र असाहुदंसणेणं इत्युक्तम् । ' अज्झत्थिए जाव ' ति आध्यात्मिकः—आत्मविषयः चिन्तितः—स्मरणरूपः प्रार्थितः—लघुमाशंसितः मनोगतो—मनस्येव वर्तते, यो न बहिः प्रकाशितः सङ्कल्पो—विकल्पः समुत्पन्नः—प्रादुर्भूतः, तमेवाह—एवमित्यादि ' वयाइं चिण्णाइं ' व्रतानिनियमास्ते च शौचसंतोषतपःस्वाध्यायादीनां प्रणिधानानि वेदाध्ययनादि कृतं च, ततो ममेवानीं लौकिकधर्मस्थानाचरण्याऽरामारोपणं कर्तुं श्रेयः तेन वृक्षारोपणमिति, अत एवाह—' अंबारामे य ' इत्यादि ।

बहवे अंवारामा य जाव पुष्फारामा य अणुपुव्वेणं सारक्खिज्जमाणा संगोविज्जमाणा संवड्डिज्जमाणा आरामा जाता किंहा
 किंहाभासा जाव रम्मा महामेहनिकुरंबभूता पत्तिया पुष्फिया फलिया हरियगरेरिज्जमाणसिरिया अतीव २ उवसोभेमाणा
 २ चिट्ठंति । तते णं तस्स सोमिलस्स माहणस्स अण्णदा कदायि पुव्वरत्तावरत्तकालसमयंसि कुडुंबजागरियं जागरमाणस्स
 अयमेयाख्वे अज्झत्थिए जाव समुण्णज्जित्था-एवं खलु अहं वाणारसीए गयरीए सोमिले नामं माहणे अच्चंतमाहणकुलप्पसूते,
 तते णं मए वयाइं चिण्णाइं जाव जूवा णिक्खित्ता, तते णं मए वाणारसीए नयरीए बहिया बहवे अंवारामा जाव पुष्फारामा
 य रोवाविया, तं सेयं खलु ममं इदाणिं कल्लं जाव जलंते सुबहुं लोहकडाहकडुच्छुयं तं वियं तावसभंडं वडावित्ता विउलं
 असणं पाणं खाइमं साइमं मित्ताइ० आमंतित्ता तं मित्तनाइणियग० विउलेणं असण जाव सम्माणित्ता तस्सेव मित्त जाव जेट्टुत्तं
 कुडुंबे ठावेत्ता तं मित्तनाइ जाव आपुच्छित्ता सुबहुं लोहकडाहकडुच्छुयं तं वियतावसभंडगं गहाय जे इमे गंगाकूला वाणपत्त्या
 तावसा भवंति, तं जहा-होत्तिया पोत्तिया कोत्तिया जंनती सडूती घालती हुंबउट्टा दंतुक्खलिया उम्मज्जगा संमज्जगा

कल्लं पाउप्पभायाए रयणीए जलंते सूरिए इत्यादि वाच्यम् । “ मित्तनाइणियगसंबधिपरियणं पि य आमंतित्ता विउ-
 लेणं असणपाणखाइमसाइमेणं भोयावित्ता सम्माणित्ता ” इति अत्र मित्राणि-सुद्धदः ज्ञातयः-समानजातयः निजकाः-
 पितृव्यादयः संबन्धिनः-श्वशुरपुत्रादयः परिजनो-दासीदासादि. तमामंडय विपुलेन भोजनादिना भोजयित्वा सत्कारयि-
 त्वा वस्त्रादिभिः संमानयित्वा गुणोत्कीर्तनतः ज्येष्ठपुत्रं कुटुम्बे स्थापयित्वाऽधिपतित्वेन गृहीतलोहकटाहाद्युपकरणः ।
 ‘वाणपत्थ’ इति वने भवा वानी प्रस्थानं प्रस्था-अवस्थितिः वानी प्रस्था येषां ते वानप्रस्थाः अथवा ‘ब्रह्मचारी गृहस्थश्च,
 वानप्रस्थो यतिस्तथा ।’ इति चत्वारो लोकप्रतीता आश्रमाः; एतेषां च तृतीयाश्रमवर्तिनो वानप्रस्थाः, ‘होत्तिय’ इति
 अग्निहोतृकाः; ‘पोत्तिय’ इति वस्त्रधारिणः; कोत्तिया जन्नइं सडूइं घालइं हुंबउट्टा दंतुक्खलिया उम्मज्जगा संमज्जगा

निमज्जगा संपक्खालगां दक्खिणकूला उत्तरकूला संखधमा मियलुद्धया हत्थितावसा उइंडा दिसापोकखिणो वक्क-
वासिणो विलवासिणो जलवासिणो रुक्खमूलिया अंबुभक्खिणो सेवालभक्खिणो मूलाहारा कंदाहारा तथाहारा
पत्ताहारा पुप्फाहारा फलाहारा वीयाहारा परिसडियंकंदमूलतयपत्तपुप्फफलाहारा जलाभिसेयकटिणगायभूता आयावणाहिं

निमज्जगा संपक्खालगा दक्खिणकूला उत्तरकूला संखधमा कूलधमा मियलुद्धया हत्थितावसा उइंडगा दिसापो-
क्खिणो वक्कवासिणो विलवासिणो जलवासिणो रुक्खमूलिया अंबुभक्खिणो वायुभक्खिणो सेवालभक्खिणो मूलाहारा कंदाहारा
तथाहारा पत्ताहारा पुप्फाहारा फलाहारा वीयाहारा परिसडियंकंदमूलतयपत्तपुप्फफलाहारा जलाभिसेयकटिणगाय आया-
वणेहिं पंचगीतावेहिं इंगालसोहियं कंदुसोहियं । तत्र 'कोत्तिय' ति भूमिद्यायिनः, 'जन्नइ' ति यज्ञयाजिनः, 'सडुइ' ति श्राद्धाः
'घालइ' ति गृहीतभाण्डाः, 'हुंचउट्ट' ति हुंडिकाश्रमणाः, 'दतुक्खलिय' ति फलभोजिनः 'उम्मज्जग' ति उन्मज्जनमात्रेण ये
स्नान्ति 'सम्मज्जग' ति उन्मज्जनस्यैवासकृत्करणेन ये स्नान्ति, 'निमज्जग' ति स्नानार्थं ये निमग्ना एव क्षणं तिष्ठन्ति, 'सं-
पक्खालगा' ति मृत्तिकाघर्षणपूर्वकं येऽङ्गं क्षालयन्ति, 'दक्खिणकूलग' ति यैर्ङ्गादक्षिणकूल एव वस्तंव्यम्, 'उत्तरकूलगं' ति
उक्तविपरीताः, 'संखधम' ति शङ्खं धमात्वा ये जेमन्ति यद्यन्यः कोऽपि नागच्छति, 'कूलधमग' ति ये कुले स्थित्वा शब्दं
कृत्वा भुञ्जते, 'मियलुद्धय' ति प्रतीता एव, 'हत्थितावस' ति ये हस्तिनं मारयित्वा तेनैव बहुकालं भोजनतो यापयन्ति,
'उइंडग' ति ऊर्ध्वकृतदण्डा ये संचरन्ति, 'दिसापोकखिणो' ति उदकेन दिशः प्रोक्ष्यं ये फलपुष्पादि समुच्चिन्वन्ति, 'वक्क-
वासिणो' ति वल्कलवाससः, 'विलवासिणो' ति व्यक्तम्, पाठान्तरे 'वेलवासिणो' ति समुद्रवैलावासिनः, 'जलवासिणो' ति
ये जलनिषणा एवासते, शेषाः प्रतीताः नवरं, 'जलाभिसेयकटिणगायं' ति ये स्नात्वा न भुञ्जते स्नात्वा स्नात्वा पाण्डु-
रीभूतगात्रा इति वृद्धाः क्वचित् 'जलाभिसेयकटिणगायभूय' ति इश्यते तत्र जलाभिककटिनगात्रभूताः प्राप्ता ये ते तथा,

पंचगीतवेदिं इंगालसोच्छ्रियं कंदुसोच्छ्रियं पिव अपाणं करेमाणा विहरति । तस्य णं जे ते दिसापोकखिया तावसा तेसिं
 अंतिए दिसापोकखियत्ताए पवइत्तए पवयिते वि य. णं समाणे इमं एयारूवं अभिगहं अभिगिन्हिस्साभि-कपपति मे
 जावज्जीवाए छट्टं छट्टे णं अणिकखित्तेणं दिसांचक्कवालेणं तवोकम्मणेणं उड्डुं वाहातो पगिज्जिय २ सूराम्भिमुहस्स आतावण-
 भूमीए आतावेमाणस्स विहरत्तए ति कट्टु एवं संपेहेइ २ कच्छे जात्र जल्लेत्ते सुवंहुं लोह जाव दिसापोकखियतावसत्ताए
 पवइए २ वि य णं समाणे इमं एयारूवं अभिगहं जाव अभिगिन्हित्ता पढमं छट्टुक्खमणं उवसंपज्जितो णं विहरति । तते
 णं सोमिले माहणे रिसी पढमछट्टुक्खमणपारणंसि आयावणभूमीए पक्खोरुहति २ वागलवत्थनियत्थे जेणेव सए उडए
 तेणेव उवा० २ किट्ठिणसंकाइयं गेहति २ पुरच्छिमं दिसिं पुक्खेति, पुरच्छिमाए दिसाए सोमे महाराया पत्थाणे पत्थियं
 अभिरक्खवउ सोमिलमाहणंरिसिं अभि० २ जाणि य तस्य कंदाणि य मूलाणि य तयाणि य पत्ताणि य पुष्पाणि य

'इंगालसोच्छ्रियं' ति अङ्गारैरिव पक्वम्, 'कंदुसोच्छ्रियं' ति कन्दुपक्वमिवेति । 'दिसाचक्कवालएणं तवोकम्मणेणं' ति एकत्र
 पारणके पूर्वस्यां दिशि यानि फलादीनि तान्याहृत्य भुङ्क्ते, द्वितीये तु दक्षिणस्यामित्येवं दिक्चक्रवालेन तत्र तपःकर्मणि
 पारणककरणं तत्तपःकर्म दिक्चक्रवालमुच्यतेतेन तपःकर्मणेति । 'वागलवत्थनियत्थे' ति बलकलं-बलकः तस्येदं बालकलं
 तद्वत्त्वं निवसितं येन स बालकलवत्त्वनिवसितः । 'उडए' ति उटजः-तापसाश्रमगृहम् । 'किट्ठिण' ति वंशमयस्तापसभाज-
 नविशेषः ततश्च तयोः सांकायिकं-भारोद्बहन्यन्त्रं किट्ठिणसांकायिकम् । 'महाराय' ति लोकपालः । 'पत्थाणे पत्थियं'
 ति प्रस्थाने परलोकसाधनमार्गे प्रस्थितं-प्रवृत्तं फलाद्याहरणार्थं, गमने वा प्रवृत्तम् । सोमिलद्विजऋषिम् ।

फलाणि य वीयाणि य हरियाणि ताणि अणुजाण्डं चि कट्टु पुरच्छिमं दिसं पसरति २ जाणि य तत्थ कंदाणि य जाव हरियाणि य ताइं गेण्हति किट्टिणसंकाइयं भरेति २ दब्भे य कुसे य पत्तामोडं च समिहा कट्टाणि य गेण्हति २ जेणेव सए उडए तेणेव उवा० २ किट्टिणसंकाइयं उवेति २ वेदिं वडुंति २ उवलेवणसंमज्जणं करेति २ दब्भकलसहत्थगते जेणेव गंगा महानदी तेणेव उवा० २ गंगं महानदीं ओगाहति २ जलमज्जणं करेति २ जलकिडुं करेति २ जलाभिसेयं करेति २ आयंते चोक्खे परमसुइभूए देवपिउकयकज्जे दब्भकलसहत्थगते गंगतो महानदीओ पच्चुत्तरति जेणेव सते उडए तेणेव उवा० २ दब्भे य कुसे य वालुयाए य वेदिं रएति २ सरयं करेति २ अरणिं करेति २ अरणिं महेति २ अग्निं पाडेति २ अग्निं संयुक्केति २ समिहा कट्टाणि पक्खिवति २ अग्निं उज्जालेति २ “अग्निस्स दाहिणे पासे सत्तंगाइं समादहे ।”

‘दब्भे य’ चि समूलान् ‘कुसे य’ दर्भानिव निर्मूलान् । ‘पत्तामोडं च’ चि तरुशाखामोटितपत्राणि । ‘समिहाउ’ चि, समिधः काष्ठिकाः, वेइं वडुंइ’ चि वेदिकां देवार्चनस्थानं वर्धनी-बहुकारिका तां प्रयुक्ते इति वर्धयति-प्रमार्जयतीत्यर्थः । ‘उवलेवणसंमज्जणं’ तु (ति) जलेन संमार्जनं वा शोधनम् । ‘दब्भकलसहत्थगए’ चि दर्भश्च कलशकश्च हस्ते गता यस्य स तथा, ‘दब्भकलसा हत्थगए’ चि क्वचित्पाठः तत्र दर्भेण सहगतो यः कलशकः स हस्तगतो यस्य स तथा । ‘जलमज्जणं’ ति जलेन बहिःशुद्धिमात्रम् । ‘जलकीडं’ ति देहशुद्धावपि जलेनाभिरतिम् । ‘जलाभिसेयं’ ति जलक्षालनम् । ‘आयंते’ ति जलस्पशति ‘चोक्खे’ ति अशुचिप्रव्यापगमात् किमुक्तं भवति ? ‘परमसुइभूए’ चि । देवपिउकयकज्जे ’ ति देवानां पितृणां च कृतं कार्यं जलाञ्जलिदानं येन स तथा । ‘सरयणं अरणिं महेइ’ चि शरकेण-निर्मन्थकाष्टेन अरणिं-निर्मन्थनीयकाष्टं मथ्थनाति-घर्षयति । अग्निस्स दाहिणे इत्यादि सार्धलोकः तद्यथाशब्दवर्जं, तत्र च ‘सत्तंगाइं समादहे’ चि सत्ताङ्गानि समादधाति-सन्निधापयति

तं जहा-“सकथं वक्कलं ठाणं सिज्झं भंडं कमंडळुं । दंडदारं तहप्याणं अह ताइं समादहे ॥” मधुणाय घण य तंदुलेहि य अग्गि हुणइ, चरं साधेति २ बलि वइस्सदेवं करेति २ अतिहिपूयं करेति २ तओ पच्छा अप्पणा आहारं आहारेति । तते णं सोमिले माहणरिसी दोच्चं छट्टवखमणपारणंसि तं चैव स्रवं भाणियवं जाव आहारं आहारेति, नवरं इयं नाणत्तं-दाहिणाए दिसाए जमे महाराया पत्याणे भत्थियं अभिरक्खउ सोमिलं माहणरिसि जाणि य तत्य कंदाणि य जाव अणुजाणउ त्ति कहु दाहिणं दिसिं पसरति । एवं पच्चत्थिमे णं वरुणे महाराया जाव पच्चत्थिमं दिसिं पसरति । उत्तरे णं वेसमणे महाराया जाव उत्तरं दिसिं पसरति । पुवदिसागमेणं चत्तारि वि दिसाओ भाणियद्याओ जाव आहारं आहारेति । तते णं तस्स सोमिलमाहणरिसिस्स अणया कयायि पुवरत्तावरत्तकालसमयंसि अणिच्च जागरियं जागरमाणस्स अयमेयाख्वे अज्झत्थिए जाव समुप्पजित्था-एवं खलु अहं वाणारसीए नगरीए सोमिले नामं माहणरिसी अच्चंतमाहणकुलपसूए, तते णं मए वयाइं चिण्णाइं जाव जूवा निक्खित्ता । तते णं मम वाणारसीए जाव पुफारामा य जाव रोविता । तते णं मए सुबहुलोह जाव घडावित्ता जाव जेट्ठपुत्तं ठावित्ता जाव जेट्ठपुत्तं आपुच्छित्ता सुबहुलोह जाव गहाय मुंडे जाव पवइए वि य णं समाणे छट्टं छट्टेणं

सकथं १ वल्कलं २ स्थानं ३ शय्याभाण्डं ४ कमण्डलुं ५ दण्डदारं ६ तथात्मानमिति ७ । तत्र सकथं-तत्समयप्रसिद्ध उपकरणविशेषः; स्थानं-ज्योतिःस्थानम् पात्रस्थानं वा, शय्याभाण्डं-शय्योपकरणं, कमण्डलुः-कुण्डिका, दण्डदारु-दण्डकः; आत्मा प्रतीतः । ‘चरं साहेति’ त्ति चरुः-भाजनविशेषः तत्र पच्यमानं द्रव्यमपि चरुरेव तं चरं बलिमित्यर्थः साधयति-रन्धयति । ‘बलिं वइस्सदेवं करेइ’ त्ति बलिना वैश्वानरं पूजयतीत्यर्थः । ‘अतिहिपूयं करेइ’ त्ति अतिथेः-आगन्तुकस्य पूजां करोतीति ‘जाव गहा’ कहुच्छुयतं वियभायणं गहाय दिसापोकखयतावसत्तए पवइए प्रब्रजितेऽपि षष्ठादितपःकरणेन विशः प्रे-

जाव विहरति । तं सेयं खलु ममं इयाणि कल्लं पादु जाव जलंते वहवे तावसे दिद्वा भट्टे य पुव्वसंगतिए य परियायसंगतिए अ आपु च्छित्ता आसमसंसियाणि य बहूइं सत्तसयाइं अणुमाणइत्ता वागलवत्थनियत्थस्स कढिणसंकाइयगहितसभंडोवकरणस्स कट्टमुद्दाए मुहं बंधित्ता उत्तरदिसाए, उत्तराभिमुहस्स महपत्थाणं पत्थावेइत्तए एवं संपेहेति २ कल्लं जाव जलंते वहवे तावसें य दिद्वा भट्टे य पुव्वसंगतिते य तं चेव जाव कट्टमुद्दाए मुहं बंधति, बंधित्ता अयमेतारूवं अभिगहं अभिगिण्हति जत्थेव णं अम्हं जलंसि वा एवं थलंसि वा दुगंसि वा निन्नंसि वा पव्वतंसि वा गड्ढाए वा दरीए वा पक्खलज्ज वा पव्वडिज्ज वा नो खलु मे कप्पति पच्चुट्ठित्ते ति कट्टु अयमेयारूवं अभिगहं अभिगिण्हति, उत्तराए दिसाए उत्तराभिमुह पत्थाणं (महपत्थाणं) पत्थिए से सोमिले माहणरिसी पुवावरण्हकालसमयंसि जेणेव असोगवरपायवे तेणेव उवागते, असोगवरपायवस्स अहे कढिणसंकाइयं ठवेति २ वेदिं वड्डेइ २ उवलेवणसंमज्जणं करेति २ दब्बकलसहत्थगते जेणेव गंगा महानई जहा सिवो जाव गंगतो महानईओ पच्चुत्तरइ, जेणेव असोगवरपायवे तेणेव उवा० २ दब्बेहि य कुसेहि य वालुयाए वेदि रतेति, रतित्ता सरगं करेति २

क्षितत्वादिविधिं च कृत्वा पारणादिकमाचरितवान् । इदानीं च इदं मम श्रेयः कर्तुं, तदेवाह - 'जाव जलंते' स्वरिय हृद्यान् आभाषितान् आपृच्छथ, बहूनि सत्त्वशतानि समनुमान्य संभाष्य, गृहीतनिजभाण्डोपकरणस्योत्तरदिग्भिमुखं गन्तुं मम युज्यते इति संप्रेक्ष्यते चेतसि । 'कट्टमुद्दाए मुहं बंधित्ता' यथा काष्ठं काष्ठमयः पुत्तलको न भाषते एवं सोऽपि मौनावलम्बी जातः यद्वा मुबरन्ध्राच्छादकं काष्ठखण्डमुभयपार्श्वेच्छिद्रद्वयप्रेषितदवरकान्वितं मुखबन्धनं काष्ठमुद्गा तथा मुखं बध्नाति । जलस्थलादीनि सुगमानि, पतेषु स्थानेषु स्वलितस्य प्रतिपतितस्य वा न तत उत्थानुं मम कल्पते । महाप्रस्थानं पदं ति मरणकालभावि कर्तुं ततः प्रस्थितः-कर्तुमारब्धः । 'पुवावरण्हकालसमयंसि' स्ति पाश्चात्यापारण्हकालसमयः-दिनस्य चतुर्थप्रहरलक्षणः ।

जाव बलि वइस्सदेवं करेति २ कट्टमुद्दाए सुहं बंधति दुसिणीए संचिद्धति । तते णं तस्स सोमिलमाहणरिसिस्स पुव्वरत्ता-
 वरत्तकालसमयंसि एगे देवे अंतियं पाउब्भूते । तते णं से देवे सोमिलं माहणं एवं वयासि-इं भो सोमिलमाहणा ! पव्वइया
 दुपव्वइतं ते । तते णं से सोमिले तस्स देवस्स दोच्चं पि तच्चं पि एयमट्ठं नो आढाति नो परिजाणइ जाव दुसिणीए सं-
 चिद्धति । तते णं से देवे सोमिलेणं माहणरिसिणा अणाढाइज्जमाणे जामेव दिसिं पाउब्भूते तामेव जाव पडिगते । तते णं
 से सोमिले कल्लं जाव जलंते वागलवत्यनियत्ये कढिणसंकाइयं गहियणिहोत्तभंडोवकरणे कट्टमुद्दाए सुहं बंधति २ उत्तराभि-
 मुहे संपत्थिते । तते णं से सोमिले वितियदिवसग्गिम पुव्वावरण्हकालसमयंसि जेणेव सत्तिवन्ने अहे कढिणसंकाइयं ठवेति
 २ वेत्तिं वड्डेति २ जहा असोगवरपायवे जाव अग्गि हुणति, कट्टमुद्दाए सुहं बंधति, दुसिणीए संचिद्धति । तते णं तस्स
 सोमिलस्स पुव्वरत्तावरत्तकालसमयंसि एगे देवे अंतियं पाउब्भूए । तते णं से देवे अंतलिक्खपडिवन्ने जहा असोगवरपायवे
 जाव पडिगते । तते णं से सोमिले कल्लं जाव जलंते वागलवत्यनियत्ये कढिणसंकाइयं गेण्हति २ कट्टमुद्दाए सुहं बंधति २
 उत्तरदिसाए उत्तराभिमुहे संपत्थिते । तते णं से सोमिले ततियदिवसग्गिम पुव्वावरण्हकालसमयंसि जेणेव असोगवरपायवे
 तेजेव उवा० २ असोगवरपायवस्स अहे कढिणसंकाइयं ठवेति, वेत्तिं वड्डेति जाव गंगं महानइं पच्चुत्तरति २ जेणेव असो-
 गवरपायवे तेणेव उवा० २ वेत्तिं रएति २ कट्टमुद्दाए सुहं बंधति २ दुसिणीए संचिद्धति । तते णं तस्स सोमिलस्स पुव्वर-
 तावरत्तकाले एगे देवे अंतियं पाउ० तं चेव भणति जाव पडिगते । तते णं से सोमिले जाव जलंते वागलवत्यनियत्ये

' पुव्वरत्तावरत्तकालसमयंसि ' ति पूर्वरात्रो-रात्रेः पूर्वभागः, अपररात्रो-रात्रेः पश्चिमभागः तल्लक्षणो यः कालसमयः-काल-
 रूपसमयः स तथा तत्र रात्रिमध्यान्हे (मध्यरात्रे) इत्यर्थः । अन्तिकं-समीपं, प्राडुर्भूतः । इत ऊद्दूर्ध्वं सर्वं निगदसिद्धं जाव

कठिणसंकाश्यं जाव कड्डमुद्दाए सुहं बंधति २ उत्तराए दिसाए उत्तराए संपत्थिए । तते णं से सोमिले चउत्थयदिवसपुद्दावरण्हकालसमयंसि जेणेव वडपायवे तेणेव उवागते वडपायवरस अहे किठिणं संठवेति २ वेई वड्डेति उवलेवणसंमज्जणं करेति जाव कड्डमुद्दाए सुहं बंधति, तुसिणीए संचिद्धति । तते णं तस्स सोमिलरस पुद्दरत्तावरत्तकाले एगे देवे अंतियं पाउ० तं चैव भणति जाव पडिगते । तते णं से सोमिले जाव जलंते वागलवत्थनियत्थे किठिणसंकायियं जाव कड्डमुद्दाए सुहं बंधति, उत्तराए उत्तराभिमुहे संपत्थिये । तते णं से सोमिले पंचमदिवसग्गिम पुद्दावरण्हकालसमयंसि जेणेव उंवरपायवे उंवरपायवरस अहे किठिणसंकाश्यं ठवेति, वेई वड्डेति जाव कड्डमुद्दाए सुहं बंधति जाव तुसिणीए संचिद्धति । तते णं तस्स सोमिलमाहणस्स पुद्दरत्तावरत्तकाले एगे देवे जाव एवं वयासि-हं भो सोमिला ! पवइया दुप्पवइयं ते पढमं भणति तहेव तुसिणीए संचिद्धति, देवो दोच्चं पि तच्चं पि वदति सोमिला ! पवइया दुप्पवइयं ते । तए णं से सोमिले तेणं देवेणं दोच्चं पि तच्चं पि एवं वुत्ते समाणे तं देवं एवं वयासि-कहणं देवाणुप्पिया ! मम दुप्पवइयं ? । तते णं से देवे सोमिलं माहणं एवं वयासि-एवं खलु देवाणुप्पिया ! तुमं पासस्स अरहओ पुरिसादाणियस्स अंतियं पंचाणुवए सत्त सिक्खावए दुवालसविहे सावगथम्मे पडिवन्ने, तए णं तव अण्णदा कदाइ पुद्दरत्त० कुंडुब० जाव पुव्वचित्तं देवो उच्चारति जाव जेणेव असोगवरपायवे तेणेव उवा० २ कठिणसंकाश्यं जाव तुसिणीए संचिद्धति । तते णं पुद्दरत्तावरत्तकाले तव अंतियं पाउब्भवामि हं भो सोमिला ! पवइया दुप्पवत्तियं ते तह चैव देवो नियवयणं भणति जाव पंचमदिवसग्गिम पुद्दावरण्हकालसमयंसि जेणेव उंवरवरपायवे तेणेव उवागते किठिणसंकाश्यं ठवेहि वेदिं वड्डेति उवलेवणं संमज्जणं करेति २ कड्डमुद्दाए सुहं बंधति, बंधित्ता

तुसगीए संचिठसि, तं एवं खलु देवाणुप्पिया ! तव दुप्पव्ययितं । तते णं से सोमिले तं देवं वयासि-(कहणं देवाणुप्पिया !
 मम सुप्पवइतं ? तते णं से देवे सोमिलं एवं वयासि)-जइ णं तुमं देवाणुप्पिया ! इयाणि पुच्चपडिवण्णाइं पंच अणुव्वयाइं
 सयमेव उवसंपज्जित्ता णं विहरसि, तो णं तुज्झ इदाणि सुपवइयं भविज्जा । तते णं से देवे सोमिलं वंदति नमंसति २ जाभेव
 दिसिं पाउब्भूते जाव पडिगते । तते णं सोमिले माहणरिसी तेणं देवेणं एवं बुत्ते समणे पुच्चपडिवव्वाइं पंच अणुव्वयाइं सयमेव
 उवसंपज्जित्ता णं विहरति । तते णं से सोमिले बहूहिं चउत्थछट्ठमजावमासद्धमासखमणेहिं विचित्तेहिं तवोवहाणेहिं अप्पाणं
 भावेमाणे बहूइं वासाइं समणोवासगपरियागं पाउणति २ अद्धमासियाए संलेहणाए अत्ताणं झूसेति २ तीसं भत्ताइं अणसणाए
 छेइति २ चा तस्स ठाणस्स अणालोइयपडिक्कते विराहियसमत्ते कालमासे कालं किच्चा सुक्कवडिंसाए विमाणं उववातसभाए
 देवसयणिज्जिसि जाव तोगाहणाए सुक्कमहग्गहत्ताए उववन्ने । तते णं से सुक्के महग्गहे अहुणोववन्ने समणे जाव भासामणपुज्ज-
 तीए । एवं खलु गोयमा ! सुक्केणं महग्गहेणं सा दिव्वा जाव अभिसमन्नागए एगं पलिओवमडिती । सुक्के णं भंते महग्गहे ततो
 देवलोगाओ आउक्खए कहिं ग० ? गोयमा ! महाविदेहे वासे सिज्झिहति । एवं खलु जंबू ! समणेणं० निक्खेवओ ॥ ३ ॥

बहुपुत्तिकाज्झयणं ४-जइ णं भंते उक्खेवओ एवं खलु जंबू ! तेणं कालेणं २ रायणिहे नामं नगरे, गुणसिलए चेइए, सेणिए
 राया, सामी समोसहे, परिसा निग्गया । तेणं कालेणं २ बहुपुत्तिया देवी सोहम्मे कप्पे बहुपुत्तिए विनाणे सभाए सुहम्माए

निक्खेवओ त्ति । नवरं विराधितसम्यक्त्वः । अनालोचिताप्रतिक्रान्तः । शुक्रग्रहदेवतया उत्पन्नः ॥

बहुपुत्तियाध्ययने ' उक्खेवओ ' त्ति उत्क्षेपः-प्रारम्भवाक्यं, यथा-जइ णं भंते समणेणं सिद्धिगइनामधेयं ठाणं संपाविउ-
 कामेणं तच्चवग्गस्स पुत्तिफयाणं तइयज्झयणस्स अयमट्ठे पन्नत्ते, चउत्थस्स णं अज्झयणस्स पुत्तिफयाणं के अट्ठे पणणत्ते ?

बहुपुत्रियंसि सीहासणंसि चउहिं सामाणियसाहस्सीहिं चउहिं महत्तरियाहिं जहा सुवरियाभे जाव खुंजमाणी विहरइ, इमं चणं केवलकपं जंबुदीवं दीवं विउलेणं ओहिण्ण आभोएमाणी २ पासति २ समणं भगवं महावीरं जहा सुवरियाभो जाव णमंसित्ता सीहासणवरंसि पुरच्छाभिमुहा सन्निसन्ना । आभियोगा जहा सुवरियाभस्स, सुसरा घंटा, आभिओगियं देवं सदावेइ, जाणविमाणं जोयणसहस्सविच्छिण्णं, जाणविमाणवणओ, जाव उत्तरिल्लेणं निज्जाणमणेणं जोयणसाहस्सिएहिं विगहेहिं आगता जहा सुवरियाभे, धम्मकहा सम्मत्ता । ततेणं सा बहुपुत्रिया देवी दाहिणं भुयं पसारेइ देवकुमारारणं अट्टसयं, देवकूमारियाण य वामाओ भुयाओ १०८, तयाणंतरं चणं बहवे दारगा य दारियाओ य डिंभए य डिंभियाओ य थिउवइ, नट्टविहिं जहा सुवरियाभो उवदं-सित्ता पडिगते । भंते त्ति भयवं गोयमे समणं भगवं महावीरं वंदइ नमंसति कूडागारसाला बहुपुत्रियाए णं भंते देवीए सा दिव्वा देविड्डी पुच्छा जात्र अभिसमणणागता । एवं खलु गोयमा ! तेणं कालेणं २ वाणारसी नामं नगरी, अबसालवणे चेइए । तत्थ णं वाणारसीए नगरीए भइे नामं सत्थवाहे होत्था, अड्डे अपरिभूते । तस्स णं भइस्स य सुभद्दा नामं भारिया सुकुमाला वंझा

पतस्स ' दिव्वा देविड्डी पुच्छ ' त्ति, किण्हं लद्धा-केन हेतुनोपाजिता ? किण्णा पत्ता-केन हेतुना प्राप्ता उपाजिता-सती प्राप्तिमुपगता ? . किण्णाभिसमणणागय ' त्ति प्राप्ताऽपि सती केन हेतुनाऽऽभिमुख्येन सांगत्येन च उपाज्जनस्य च पञ्चा-द्भोग्यतामुपगतेति ? एवं पृष्टे सत्याह- ' एवं खलु ' इत्यादि । वाणारस्यां भद्रनामा सार्थवाहोऽमृत । ' अड्डे ' इत्यादि अड्डे दित्ते वित्ते विच्छिण्णविउलभणसयणासणजाणवाहणाइण्णे बहुधणजाइआयणआओगपओगसंपउत्ते विच्छडियपउर-भत्तपाणे बहुदासीदासगोमहिसगवेलकप्पमूप बहुजणस्स अपरिमूप, सुगमान्येतानि, नवरं आढबः-ऋद्ध्या परिपूर्णः, दत्तः-दर्पवान्, वित्तो-विख्यातः । भद्रसार्थवाहस्य भार्या सुभद्रा सुकुमाला । ' वंझ ' त्ति अपत्यफलापेक्षया निष्फला,

अवियाडरी जाणुकोपरमाता याविहोत्या । तते णं तीसे सुभदाए सत्यवाहीए अन्नया कथाइ पुवरत्तावरत्तकाले कुटुंबजागरियं
 इमेयारूवे जाव संकल्पे समुत्पन्नित्या-एवं खलु अहं भद्देणं सत्यवाहेणं सद्धिं विउलाई भोगभोगाईं भुंजमाणी विहरामि; नोचेव णं
 अहं दारगं वा दारियं वा पयामि, तं धन्नाओ णं ताओ अग्गमाओ जाव सुलद्धे णं तासिं अम्मगाणं मणुयजम्मजीवितफले, जासिं मन्ने
 नियकुच्छिसंभूयगाईं थणदुद्धुद्धगाईं महुरसमुल्लावगाणि मंजुल(मम्मण)पजंपिताणि थणमूलकत्तवदेसभागं अभिसरमाणगाणि
 पण्हयंति, पुणो य कोमलकमलोवमेहिं हत्थेहिं गिण्हिऊणं उच्छंणनिवेसियाणि देति, समुल्लावए सुसुहुरे पुणो मम्मण (मंजुल)

‘अवियाडरि’-ति प्रसवानन्तरमपत्यमरणेनापि फलतो वन्ध्या भवति अत उच्यते-अवियाडरि ति अधिजननशीलाऽप-
 त्यानाम्, अत एवाह-जानुकूर्पराणामेव माता-जननी जानुकूर्परमाता, पतान्येव शरीरांशभूतानि तस्याः-स्तनौ स्पृशन्ति
 नापत्यमित्यर्थः, अथवा जानुकूर्पराण्येव मात्रा परप्राणादिसाहाय्यसमर्थः उत्सङ्गनिवेशनीयो वा परिकरो यस्याः न पुत्रलक्षणः
 स जानुकूर्परमात्रः । ‘इमेयारूवे’ ति इद्वैवं हर्यं-“अयमेयारूवे अज्जत्थिए चित्थए मणोणए संकल्पे समुत्पन्नित्या”
 तत्रायम् एतद्रूपः आभ्यातिमकः-आत्माश्रितः चिन्तितः-स्मरणरूपः मनोगतो-मनोविकाररूपः संकल्पो-विकल्पः समुत्पन्नः ।
 ‘धन्नाओ णं ताओ’ इत्यादि धन्या-धनमर्हन्ति लप्स्यन्ते वा यास्ता धन्याः इति यासामित्यपेक्षया, अम्बाः-स्त्रियः पुण्याः-पवित्राः
 कृतपुण्याः-कृतसुकृताः कृतार्थाः-कृतप्रयोजनाः कृतलक्षणाः-सफलीकृतलक्षणाः । ‘सुलद्धे णं तासिं अम्मगाणं मणुयजम्मजीविय-
 फले’ सुलब्धं च तासां मनुजजन्म जीवितफलं च । ‘जासिं’ ति यासां मन्ये इति वितर्काथो निपातः । निजकुक्षिसंभूतानि डिम्ब-
 रूपाणीत्यर्थः । स्तनदुग्धे लुब्धानि यानि तानि तथा । मधुराः समुल्लापाः-येषां तानि तथा । मन्मनम्-अव्यक्तमीपहृलितं प्रज-
 ल्पितं येषां तानि तथा । स्तनमूलात् कक्षादेशभागमभिसरन्ति सुग्धकानि-अव्यक्तविज्ञानानि भवन्ति । पण्हयंति-दुग्धं पिबन्ति ।
 पुनरपि कोमलकमलोपमाम्यां हस्ताभ्यां गृहीत्वा उत्सङ्गे निवेशितानि सन्ति । ददति समुल्लापकान्, पुनः पुनः मञ्जुल-

एषभणिष् अहं णं अधण्णा अपुण्णा अकयपुण्णा एत्तो एगमवि न पत्ता ओहय० जाव क्षियाइ । तेणं कालेणं २ सुद्धतातो णं अज्जातो इरियासमितातो भासा समितातो एसणासमितातो आयाणभंडमत्तनिक्वेवणासमितातो उच्चारपासवणखेलजल्लसिंघाणपरिद्धावणासमियातो मणगुत्तीओ वयगुत्तीओ कायगुत्तीओ शुच्चिंदियाओ शुत्तवंभयारिणीओ बहुस्सुयाओ बहुपरियारातो पुष्वाणुपुच्चिं चरमाणीओ गामाणुगामं दूइज्जमाणीओ जेणेव वाणारसी नगरी तेणेव उवागयाता, उवागच्छित्ता अहापडिखुवं उगगं २ संजमेणं तवसा विहरति । तते णं तासिं सुवयाणं अज्जाणं एगे संचाडए वाणारसीनगरीए उच्चनीयमज्झिमाइं कुलाइं घरसमुदाणस्स भिक्खवारियारिए अडमाणे भद्दस्स सत्थवाहस्स गिहं अणुपविट्ठ । तते णं सुभद्दा सत्थवाहीतातो अज्जातो एज्जमाणीओ पासति २ हट्ठं खिप्पामेव आसणाओ अब्भुट्ठेति २ सत्तट्ठपयाइं अणुगच्छइ २ वंदइ नमंसइ, वंदित्ता नमंसित्ता विउलेणं असणपाणखाइमसादमेणं पडिळाभित्ता एवं वयासि-एवं खलु अहं अज्जाओ ! भद्देणं सत्थवाहेणं सद्धिं विउलाइं भोगभोगाइं भुंजमाणी विहरामि, प्रभणितान् मञ्जुलं-मधुरं प्रभणितं-भणतिर्येषु ते तथा तान्, इह सुमधुरानित्यभिधाय यन्मञ्जुलप्रभणितानित्युक्तं तत्पुनरुक्तमपि न दुष्टं संभ्रमभणितत्वाद्दस्येति । ' एत्तो ' त्ति विभक्तिपरिणामादेषाम्-उक्तविशेषणवतां डिम्भानां मध्यादेकतरमपि अन्यतरविशेषणमपि डिम्भं न प्राप्ता इत्युपहृतमनःसङ्कल्पा भूमिगतदृष्टिका करतलपर्यस्तित्तमुखी ध्यायति । अथानन्तरं यत्संपन्नं तदाह-' तेणं कालेण 'मित्यादि । गृहेषु समुदानं-भिक्षाटनं गृहसमुदानं भैक्षं, तन्निमित्तमटनम् । साब्बीसंघाटको भद्रसार्थवाहगृहमनुप्रविष्टः । तद्भार्यां चेतसि चिन्तितवती (एवं वयासि) यथा-विपुलान्-समृद्धान् भोगान् भोगभोगान्-अतिशयवतः शब्दादीन् उपभुञ्जाना विहरामि-तिष्ठामि

नो चैव णं अहं दारगं वा दारियं वा पयामि, तं धन्नाओ णं ताओ अम्मगाओ जाव एत्तो एगमवि न पत्ता, तं तुब्भे अज्जाओ ! बहुणा-
यातो बहुपढियातो बहुणि गामागरनगर जात्र सण्णिवेसांइ आहिंढह, बहूणं राईसरतलवर जाव सत्यवाहपभित्तीणं गिहाइं अणु-
पविसह, अत्थि सेकेत्ति कहिं चि विज्जापओए वा मंतणओए वा वमणं वा विरेयणं वा बत्थिकम्मं वा ओसहे वा भेसज्जे वा उवल्ले
जेणं अहं दारगं वा दारियं वा पयाएज्जा ? तते णं ताओ अज्जाओ सुभइं सत्यवाहिं एवं वयासी-अम्हे णं देवाणुप्पिए ! समणी-
ओ निगंथीओ इरियासमियाओ जाव गुत्तवंभचारीओ, नो खलु कप्पति अम्हं एयमइं कण्णेहिं विणिसामित्तए, किमंग पुण
उद्धिसित्तए वा समायरित्तए वा अम्हे णं देवाणुप्पिए ! णवरं तव विचित्तं केवल्लिपणत्तं धम्मं परिकहेमो । तते णं सुभद्दा सत्थ-
वाही तासिं अज्जाणं अंतिए धम्मं सोच्चा निसम्म हट्ठुट्ठा तातो अज्जातो तिरुत्तो वंदति नमंसति एवं वदासी-सहहामिणं अ-
ज्जाओ ! निगंथं पावयणं पत्तियामि रोएमि णं अज्जाओ निगंथीओ ! एवमेयं तहमेयं अवितहमेयं जाव सावगधम्मं पडिवज्जाए ।

केवलं तथापि डिम्भादिकं न प्रजन्ये-न जनितवती अहं, केवलं ता एव स्त्रियो धन्या यासां पुत्रादि संपद्यत इति खेदपरायणा
‘ हवति ’ (उहं वर्ते) । तदत्रार्थं यूयं किमपि जानीध्वे न वेत्ति ? यद्विषये परिक्षानं संभावयति तदेव विद्यामन्त्रप्रयोगादिकं यक्तु-
माह । केवलप्रज्ञाधर्मश्च-“ जीवद्य सच्चयणं, परधणपरिवज्जाणं सुसीलं च । खंती पंचिद्रियनिगहो य धम्मस्स मूलाइं ॥१॥ ”
इत्यादिकः । ‘ एवमेयं ’ ति एवमेतदिति साध्वीवचने प्रत्या (त्यया) विष्करणम् । एतदेव स्फुटयति-‘ तहमेयं भंते ! ’ तथैवैतद्यथा
भगवत्यः प्रतिपादयन्ति यदेतद्युयं वदथ तथैवैतत् । ‘ अवितहमेयं ’ ति सत्यमेतदित्यर्थः । ‘ असंदिग्धमेयं ’ ति संदेहव-
जितमेतत् । एतान्येकार्थान्यत्यादरप्रदर्शनायोक्तानि सत्योऽयमर्थो यद्युयं वदथ इत्युक्त्वा वदन्ते-वाग्भिः स्तौति, नैमस्यति
कायेन प्रणमति, वंदित्ता नमसित्ता सावगधम्मं पडिवज्जाइ देवगुरुधर्मप्रतिपत्तिं कुरुते ।

अहासुहं देवा० ! मा पडिबन्धे ! तते णं सा सुभदा सत्य० तासि अज्जाणं अतिए जाव पडिबज्जति २ तातो अज्जातो बंदइ नमंसइ पडिबिसज्जति । तते णं सुभदा सत्य० समणोवासिया जाया जाव विहरति । तते णं तीसे सुभदाए समणोवासियाए अण्णदा कदापि पुव्वरत्तं कुटुंबं० अयमैया० जाव समुप्पज्जित्या-एवं खलु अहं [सु] भदेणं सत्य० विउलाइं भोगभोगाइं जाव विहरामि, नो चैव णं अहं दारगं वा २, तं सेयं खलु ममं कल्लं पा० जाव जलंते भइस्स आपुच्छित्ता सुवयाणी अज्जाणं अंतिए अज्जा भवित्ता अगाराओ जाव पवइत्तए, एवं संपेहेति २ चा कल्ले जेणेव भदे सत्यवाहे त्तेणव उवागंते, करतलं० एवं वैयासी-एवं खलु अहं देवाणुप्पिया ! तुब्भेहिं सद्धिं बहूइं वासाइं विउलाइं भोग जाव विहरामि, नो चैव णं दारगं वा दारियं वा पयामि, तं इच्छामि णं देवाणुप्पिया ! तुब्भेहिं अणुणाया समाणी सुवयाणं अज्जाणं जाव पवइत्तए । तते णं से भदे सत्यवाहे सुभदं सत्य० एवं वदासी-मा णं तुमं देवाणुप्पिया ! इदाणिं मुंडा जाव पवयाहि, सुंजाहि ताव देवाणुप्पिए ! मए सद्धिं विउलाइं भोगभोगाइं, ततो पच्छा शुत्तभोई सुवयाणं अज्जाणं जाव पवयाहि । तते णं सुभदा सत्य० भइस्स एयगट्ठं नो आढाति नो परिजाणति दुच्चं पित्तं पि भदा सत्य० एवं वदासी-इच्छामि णं देवाणुप्पिया ! तुब्भेहिं अब्भणुणाया समाणी जाव पवइत्तए । तते णं से भदे स० जाहे नो संचाएति बहूहिं आघवणाहि य एवं पन्नवणाहि य सणवणा० विणवणां हि य

यथासुखं देवानुप्पिये ! अत्रार्थं मा प्रतिबन्धं-प्रतिघातरूपं प्रमादं मा कृथाः । ' आघवणाहि य ' ति आख्यापनाभिश्च सामान्यतः प्रतिपादनेः । ' पणवणाहि य ' ति प्रज्ञापनाभिश्च-विशेषतः कथनेः । ' सणवणाहि य ' ति संज्ञापनाभिश्च-संबोधनाभिः । ' विन्नवणाहि य ' ति विज्ञापनाभिश्च-विज्ञासिकाभिः सप्रणयप्रार्थनेः । चकाराः समुच्चयार्थाः ।

आधवित्तए वा जावः विणवित्तए वा ताहे अकामते चेव सुभदाए निखलमणं अणुमणित्था । तते णं से भदे स० विउलं
 असणं ४ उधक्वडावेति, भित्तनाति० ततो पच्छा भोयणवेलाए जावः भित्तनाति० सक्कारेति सम्माणेति, सुभदं सत्य०
 ण्हायं जावः पायच्छित्तं सवालंकारविभूसियं पुरिससहस्सवाहिणं सीयं दुखेति । ततो सा सुभदा सत्य० भित्तनाइ
 जावः संबंधिसंपरिखुडा सविड्डीए जावः रवेणं वाणारसीनगरीए मज्झं मज्झेणं जेणेव सुवयाणं अज्जाणं उवस्सए तेणेव
 उवा० २ पुरिससहस्सवाहिणं सीयं उवेति, सुभदं सत्यवाहिं सीयातो पच्चोखेति । तते णं भदे सत्यवाहे सुभदं
 सत्यवाहिं पुरतो काउं जेणेव सुवया अज्जा तेणेव उवा २ सुवयाओ अज्जाओ वंदति नमंसति २ एवं वदासी-
 एवं खल्ल-देवाणुप्पिया सुभदा सत्यवाही ममं भारिया इहा कंता जाव मा णं वात्तिता पित्तिया सिभिया सन्निवात्तिया
 विविहा रोयातंका फुसंतु, एस णं देवाणुप्पिया ! संसारभउद्धिगा भीया जम्मणमरणं, देवाणुप्पियाणं अंतिए मुंडा भवित्ता
 जाव पवथाति, तं एयं अहं देवाणुप्पियाणं सीसिणिभिवखं दलयामि, पडिच्छंतु णं देवाणुप्पिया ! सीसिणीभिवखं ।
 अहासुहं देवाणुप्पिया ! मा पडिक्वं । तते णं सा सुभदा स० सुवयाहिं अज्जाहिं एवं बुत्ता समाणी हहा २ सयमेव
 आभरणमल्लंकारं ओसुयइ २ सयमेव पंचमुट्टियं लोयं करेति २ जेणेव सुवयातो अज्जाओ तेणेव उवा २ सुवयाओ

'आधवित्तए' ति आख्यातुं वा प्रज्ञापयितुं वा संज्ञापयितुं वा विज्ञापयितुं वा न शक्नोतीति प्रक्रमः सुभद्रां भार्यां व्रतग्रहणा-
 न्नियेधयितुं 'ताहे' इति तदा 'अकामए चेव' अनिच्छन्नेव सार्थवाहो निष्क्रमणं-व्रतग्रहणोत्सवं अनुमनितवान् (अनु-
 मतवान्) इति । किं बहुना ? मुंडा भवित्ता अगाराओ अणगारियं पव्वइति । इत उद्धृत्वं सुगमम् ।

अज्जाओ तिक्खुत्तो आयाहिण्णयाहिणेणं वंदइ नमंसइ २ एवं वदासी-आलित्ते णं भंते । जहा देवाणंदा तथा पवइता जाव अज्जा जाया जाव गुत्तंबंभयारिणी । तते णं सा सुभद्दा अज्जा अनदा कदायि बहुजणस्स चेडरूवे संमुच्छित्ता जाव अज्झीववण्णा अब्भंगणं च उव्वहणं च फासुयपाणं च अलत्तगं च कंकणाणि य अंजणं च वण्णगं च चुण्णगं च खेल्लगाणि य खज्जल्लगाणि य खीरं च पुफ्फाणि य गवेसति, गवेसित्ता बहुजणस्स दारए वा दारिया वा २ कुमारे य कुमारियाते य २ डिंभाए य डिंभियाओ य अप्पेगइयाओ उव्वट्ठेति, अप्पेगइयाओ उव्वट्ठेति, एवं अप्पे० फासुयपाणएणं ण्हावेति, अप्पे० पाए रयति, अप्पे० उट्टे रयति, अप्पे० अच्छीणि अंजेति, अप्पे० उसुए करेति, अप्पे० तिलए करेति, अप्पे० दिग्गिदलए करेति अप्पे० पंतियाओ करेति अप्पे० छिज्जाइ करेति अप्पेगइया वन्नएणं समालभइ अप्पे० चुन्नएणं समालभइ अप्पे० खेल्लगाणं दलयति अप्पे० खज्जुल्लगाणं दलयति अप्पे० खीरभोयणं भुंजावेति अप्पे० पुफ्फाणं ओसुयइ अप्पे० पादेसु ठवेति अप्पे० जंघासु करेइ एवं ऊरुसु उच्छंणे कडीए पिट्ठे उरसि खंधे सीसे अ करतलपुडेणं गहाय हलउलेमाणी २ आगयमाणी २ परिहायमाणी २ पुत्तपिवासं च धूयपिवासं च नत्तिपिवासं च पच्चणुभवमाणी विहरति । तते णं तातो सुव्वयातो अज्जाओ सुभइं अज्जं एवं वयासी-अमहे णं देवाणुरिपए ! समणीओ निगंथीओ इरियासमियातो जाव गुत्तंबंभचा रिणीओ नो खल्ल अमहं कण्णपति जातककम्मं करित्तए, तुमं च णं देवाणु० बहुजणस्स चेडरूवेसु मुच्छिया जाव अज्झीववण्णा अब्भंगणं जाव नत्तिपिवासं वा पच्चणुभवमाणी विहरसि, तं णं तुमं देवाणुप्पिया एयस्स ठाणस्स आलोएहि जाव पच्छित्तं पडिबज्जाहि । तते णं सा सुभद्दा अज्जा सुव्वयाणं अज्जाणं एयमहं नो आढाति नो परिजाणति, अणाढायमाणी अपरि-

जाणमाणी विहरति । तते णं तातो समणीओ निगंथीओ सुभदं अज्जं हीलेंति निंदंति खिसंति गरहंति अभिक्खणं २
 एयमदुं निवारंति । तते णं तीसे सुभदाए अज्जाए समणीहिं निगंथीहिं हीलज्जमाणीए जाव अभिक्खणं २ एयमदुं नि-
 वारिज्जमाणीए अयभेयारुवे अज्जत्थिए जाव समुप्पज्जित्था-जया णं अहं अगारवासं वसामि तथा णं अहं अप्पवसा,
 जप्पभिइं च णं अहं मुंढा भवित्ता आगाराओ अणगारियं पवइत्ता तप्पभिइं च णं अहं परवसा, पुविं च समणीओ नि-
 गंथीओ आढेति परिजाणंति, इयाणि नो आढाइंति नो परिजाणंति, तं सेयं खलु मे कल्लं जाव जलंते सुवयाणं अज्जा-
 णं अंतियाओ पडिनिक्खमित्ता पाडियकं उवस्सयं उवसंपज्जित्ता णं विहरित्ताए, एवं संपेहेति २ कल्लं जाव जलंते सुवयाणं
 अज्जाणं अंतियातो पडिनिक्खमेति २ पाडियकं उवस्सयं उवसंपज्जित्ता णं विहरति । तते णं सा सुभदा अज्जा अज्जाहिं
 अणोहइत्थिया अणिवारिता सच्छंदमती बहुजणस्स देइइस्सेसु मुच्छिता जाव अब्भंणं च जाव नत्तिपिवासं च पच्चशुब्भवमाणी
 विहरति । तते णं सा सुभदा अज्जा पासत्था पासत्थविहारी एवं ओसणा० कुसीला० संसत्ता संसत्तविहारी अहाच्छंदा
 अहाच्छंदविहारी वहुइं वासाइं सामन्नपरियाणं पाउणति २ अद्धमासियाए संलेहणाए अत्ताणं तोसं भत्ताइं २ अणसणे
 छेदित्ता २ तस्स ठाणस्स अणालोइयपडिक्कंता कालमासे कालं किच्चा सोहस्से कपे बहुपुत्तियाविमाणे उववायसमाए देवसय-
 णिज्जंसि देवदूसंतरिया अंगुलस्स असंखेज्जभागमेत्ताए ओगाहणाए बहुपुत्तियदेवित्ताए उववण्णा, तेणं सा बहुपुत्तिया देवी

'जाव पाडियकं उवस्सयं' ति सुत्रार्थिकोपाश्रयात् पृथक् विभिन्नमुपाश्रयं प्रतिपद्य विचरति-आस्ते । 'अज्जाहिं अणोह-
 इत्थिय' ति यो बलाद्गस्तादौ गृहीत्वा प्रवर्तमानं निवारयति सोऽपघट्टिकः तद्भावादपघट्टिका, अनिवारिता-निषेधकरहि-
 ता, अतएव स्वच्छन्दमत्तिका । ज्ञानादीनां पार्श्वे तिष्ठतीति पार्श्वस्था इत्यादि सुप्रतीतम् ।

अहुणोववन्नमित्ता समानी पंचविहाए पज्जत्तीए जाव भासामणपज्जत्तीए । एवं खलु गोयमा ! बहुपुत्तियाए देवीए सा दिव्वा देविड्डी जाव अभिसमणणागता । से केणट्ठेणं भंते ! एवं बुच्चइ बहुपुत्तिया देवी २ ? गोयमा ! बहुपुत्तिया णं देवी णं जाहे जाहे सक्कस्स देविंदस्स देवरणो उवत्थाणियणं करेइ ताहे २ बहवे दारए य दारियाए य डिंभाए य डिंभियातो य विउ-घइ २ जेणेव सक्के देविंदे देवराया तेणेव उवा० २ सक्कस्स देविंदस्स देवरणो दिव्वं देविड्डी दिव्वं देवज्जुइ दिव्वं देवाणुभागं उवदंसेति, से तेणट्ठेणं गोयमा ! एवं बुच्चति बहुपुत्तिया देवी २ । बहुपुत्तियाणं भंते ! देवीणं केवइयं कालं ठितिं पणत्ता ? गोयमा ! चत्तारि पलिओवमाइं ठिई पणत्ता । बहुपुत्तिया णं भंते ! देवी तातो देवलोगाओ आउवखाएणं ठितिक्खाएणं भवखाएणं अणंतरं चयं चइत्ता कहिं गच्छिहिति ? कहिं उववज्जिहिति ? गोयमा ! इहेव जंजुदीवे दीवे भारहे वासे विज्जगिरिपायमूले विभेलसंनिवेसे माहणकुलंसि दारियत्ताए पचायाहिति । तते णं तीसे दारियाए अम्मापियरो एक्कारसमे दिवसे वितिक्कंते जाव वास्सेहिं दिवसेहिं वितिक्कंतेहिं अयमेयाखवं नामधिज्जं करेति-होऊ णं अमहं इमीसे दारियाए नामधिज्जं सोमा । तते णं सोमा उम्मुक्कवालभावा विण्णतपरिणयमेत्ता जोवणगमणुपत्ता ख्वेण य जोवणेण य उक्किट्ठा उक्किट्ठसरीरा जाव भविस्सति । तते णं तं सोमं दारियं अम्मापियरो उम्मुक्कवालभावं विण्णयपरिणयमित्ते जोवणगमणुपत्ता पडिकुविएणं सुक्केणं

‘उवत्थाणियं करेइ’ त्तिउपस्थानं-प्रत्यासत्तिगमनं तत्र प्रेक्षणककरणाय यदाविधत्ते । ‘ दिव्वं देविड्डी ’ ति देवद्धिः-परिवा-रादिसंपत्, देवद्युतिः-शरीराभरणादीनां दीप्तियोगः, देवानुभागः-अद्भुतवैक्रियशरीराद्विशक्तियोगः, तदेतत्सर्वं दर्शयति-। ‘ विन्नयपरिणयमेत्त ’ ति विज्ञका परिणतमात्रोपभोगेषु अत एव यौवनोद्गममनुग्राप्ता । ‘ रूवेण य ’ ति रूपम्-आकृतिः यौवनं-तारुण्यं लावण्यं चेह स्पृहणीयता, चकारात् गुणग्रहः गुणाश्च मृदुत्वौदार्यादयः, एतैरुत्कृष्टा-उत्कर्षवती शोषस्त्रीभ्यः, अत एव उत्कृष्टमनोहरशरीरा चापि भविष्यति । ‘ विन्नयपरिणयमित्तं पडिकुविएणं सुक्केणं ’ ति प्रतिकृजितं-प्रतिभाषितं

पङ्क्तिवृत्तं नियमस्य भायणिज्जस्य रट्टकूडयस्स भारियत्ताए दलयिस्सति । सा णं तस्स भारिया भविस्सति
 इट्ठा कंता जाव भंडकरंडगसमाणा तिल्लकेला इव सुसंगोविआ चेलपेला(डा) इव सुसंपरिहिता रयणकरंडगतो विव सुसा-
 रक्खिया सुसंगोचिता माणंसीयं जाव विविहा रोयातंका फुसंतु । तते णं सा सोमा माहणी रट्टकूडेणं सट्ठि विडलाइं भोग-
 भोगाईं भुंजमाणी संवच्छरे २ जुयलगं पयायमाणी सोलसेहिं संवच्छरेहिं वत्तीसं दारगख्वे पयाति । तते णं सा सोमा
 माहणी तेहिं बहूहिं दारगेहि य दारियाहि य कुमारएहि य कुमारियाहि य डिंभियाहि य अप्पेगइएहि उत्ताण-
 सेज्जएहि य अप्पेगइएहि य थणियाएहि य पीहगपाएहि अप्पे० परंगणएहि अप्पेगइएहि परक्कममाणेहिं अप्पेगइएहिं
 पक्खोलणएहिं अप्पे० थणं मग्गमाणेहिं अप्पे० खीरं मग्गमाणेहिं अप्पे० खिल्लणयं मग्गमाणेहिं अप्पेगइएहिं खज्जगं मग्गमाणेहिं
 अप्पे० कूरं मग्गमाणेहिं पाणियं मग्गमाणेहिं हसमाणेहिं रुसमाणेहिं अक्कोसमाणेहिं हणमाणेहिं हम्ममाणेहिं

यत् शुक्लं ब्रह्मं तेन कृत्वा प्रभूतमपि वाञ्छितं देयद्रव्यं दत्त्वा प्रभूताभरणादिभूषितं कृत्वाऽनुकूलेन विनयेन प्रियभाषण-
 तथा भवद्योग्येयमित्यादिना ' इट्ठा ' बहूभा, ' कंता ' कमनीयत्वात्, ' पिया ' सदा प्रेमविषयत्वात्, ' मणुणा ' सुन्दरत्वात्,
 एवं ' संमया अणुमया ' इत्यादि इश्यम् । आभरणकरण्डकसमानोपादेयत्वादिना । तैलकेला सौराष्ट्रप्रसिद्धो मृन्मयस्तैलस्य
 भाजनविशेषः, स च भङ्गभयाह्लोठनभयाच्च सुष्ठु संगोप्यते एवं साऽपि तथोच्यते । ' चेलपेला इवे 'ति वस्त्रमञ्जूषेवेत्यर्थः ।
 ' रयणकरंडग ' इति इन्द्रनीलादिरत्नाश्रयः सुसंगोपितश्च क्रियते । ' जुयलगं ' दारकदारिकादिरूपं प्रजनितवती ।
 पुत्रकैः पुत्रिकाभिश्च वर्षदशकादिप्रमाणतः कुमारकुमारिकादिव्यपदेशभाक्त्वं डिम्भडिम्भिकाश्च लघुतरतया प्रोच्यन्ते । अप्येके
 केचन ' परंगणेहिं ' ति नृत्यद्भिः । ' परक्कममाणेहिं ' ति उल्लयद्भिः । ' पक्खोलणपहिं ' ति प्रखोलणद्भिः । हसद्भिः, रुष्यद्भिः,

विप्लायमाणेहि अणुगम्भमाणेहि रोवमाणेहि कंदमाणेहि विलवमाणेहि कूचमाणेहि उक्कवमाणेहि निदायमाणेहि पलवमा-
णेहि दंहमाणेहि वममाणेहि छेरमाणेहि सुत्तमाणेहि सुत्तपुरीसवमियसुलित्तोवलित्ता महलवसणपुव्वड (दुब्बला) जाव अइसु-
वीभच्छा परमदुगंधा नो संचाएइ रट्ठकूडेणं सद्धिं विडलाइं भोगभोगाइं भुंजमाणी विहरित्तए । तते णं से सोमाए माहणीए
अण्णया कयाइ पुव्वरत्तावरत्तकालसमयंसि कुडुंजजागरियं जागरमाणीए अयमेयारूवे जाव समुपज्जित्था-एवं खल्ल अहं इमेहि
वह्महिं दारगेहिय जाव डिभियाहिय अप्पेगइहिं उत्ताणसेज्जएहि य जाव अप्पेगइहिं सुत्तमाणेहिं दुज्जाएहिं दुज्जम्मएहिं हय-
विपहयभगेहिं एगप्पहारपडिएहिं जेणं सुत्तपुरीसवमियसुलित्तोवलित्ता जाव परमट्ठिभंगंधा नो संचाएमि रट्ठकूडेण सद्धिं जाव
भुंजमाणी विहरित्तए । तं धन्नाओ णं ताओ अरमयाओ जाव जीवियफले जाओ णं वंझाओ अविद्याउरीओ जाणुकोप्परमायाओ
सुरभिसुगंधधियाओ विडलाइं माणुरसगाइं भोगभोगाइं भुंजमाणीओ विहरति, अहं णं अधन्ना अपुण्णा अकयपुण्णा नो
संचाएमि रट्ठकूडेण सद्धिं विडलाइं जाव विहरित्तए । तेणं कालेणं २ दुव्वयाओ नाम अज्जाओ इरियासमियाओ जाव बहुपरि-
वाराओ पुवाणुपुविं जेणेव विभेले संनिदेसे अहापडिरूवं ओगहं जाव विहरति । तते णं तासिं सुवयाणं अज्जाणं एगे संघाडए
विभेले सन्निवेसे उच्चनीय जाव अडमाणे रट्ठकूडस्स गिहं अणुपविट्ठे । तते णं सा सोमा माहणी ताओ अज्जाओ एज्जमाणीओ

‘ उक्कूचमाणेहि ’ ति वृहच्छब्दैः पूरुर्वद्भिः । ‘ पुव्वड (दुब्बल) ’ ति दुर्वला । ‘ पुव्वरत्तावरत्तकालसमयंसि ’ ति पूर्व-
रात्रश्चासावपररात्रश्चेति पूर्वरात्रापररात्रः स एव कालसमयः कालविशेषस्तस्मिन् रात्रेः पञ्चिमे भाग इत्यर्थः । अयमेतद्रूपः
आध्यात्मिकः-आत्माश्रितः, चिन्तितः-स्मरणरूपः, प्रार्थितः-अभिलाषरूपः मनोविकाररूपः संकल्पो-विकल्पः समुत्पन्नः ।

१ दवमाणेहि अ, हममाणेहि क, हदमाणेहि. च । २ सुत्तमाणेहि. प्र०

पासति २ हृद० खिण्णामेव आसणाओ अब्भुट्ठेति २ सत्तट्ठपयाई अणुगच्छति २ वंदइ, नमंसइ, विडलेणं असण ४ पडि-
 लाभित्ता एवं वयासी-एवं खलु अहं अज्जाओ रट्ठकूडेणं सद्धिं विडलाई जाव संवच्छरे २ जुगलं पयामि, सोलसहिं संवच्छ-
 रेहिं वत्तीसं दारगरूवे पयाया, तते णं अहं तेहिं बहूहिं दारएहि य जाव डिंभियाहि य अपेगतिएहिं उत्ताणसिज्जाएहिं जाव
 सुत्तमाणेहिं दुज्जातेहिं जाव नो संचाएमि विहरत्तए, तमिच्छाणि णं अज्जाओ तुमहं अंतिए धम्मं निसामित्तए । तते णं तातो
 अज्जातो सोमाते माहणीए विचित्तं जाव केवल्लिपणत्तं धम्मं परिक्रहेति । तते णं सा सोमा माहणी तासिं अज्जाणं अंतिए
 धम्मं सोचा निसम्म हट्ठ जाव हियया तातो अज्जाओ वंदइ नमंसइ २ चा एवं वयासी-सदहामि णं अज्जाओ ! निगंथं
 पावयणं जाव अब्भुट्ठेमि णं अज्जातो निगंथं पावयणं एवमेयं अज्जातो जाव से जहेयं तुब्भे वयह जं नवरं अज्जातो !
 रट्ठकूहं आपुच्छामि । तते णं अहं देवाणुप्पियाणं अंतिए सुंडा जाव पवयामि । अहासुहं देवाणुप्पिए ! मा पडिवंधं । तते
 णं सा सोमा माहणी तातो अज्जातो वंदइ नमंसइ २ चा पडिविसज्जेति । तते णं सा सोमा माहणो जेणेव रट्ठकूडे तेणेव
 उवागता करतल एवं वयासी-एवं खलु मए देवाणुप्पिया ! अज्जाणं अंतिए धम्मं निसंते से त्रि य णं धम्मं इच्छते
 जाव अभिरुचित्ते, तते णं अहं देवाणुप्पिया ! तुब्भेहिं अब्भणुन्नाया सुव्वयाणं अज्जाणं जाव पवइत्तए । तते णं से रट्ठकूडे
 सोमं माहणिं एवं वयासी-मा णं तुमं देवाणुप्पिए ! इदाणिं सुंडा भविता जाव पवयाहि, सुंजाहि ताव देवाणुप्पिए ! मए
 सद्धिं विडलाई भोगभोगाई, ततो पच्छा भुत्तभोई सुव्वयाणं अज्जाणं अंतिए सुंडा जाव पवयाहि । तते णं सा सोमा मा-
 हणी रट्ठकूडस्स एयमहं पडिसुणेति । तते णं सा सोमा माहणी ण्हाया जाव सररीरा वेडियाचक्कवालपरिकिण्णा साओ गि-
 हाओ पडिनिक्कवमति २ विभेलं संनिवेसं मज्झं मज्झेणं जेणेव सुव्वयाणं अज्जाणं उवस्सए तेणेव उवा० २ सुव्वयाओ अज्जाओ

वंदइ नमंसइ पञ्जुवासइ । तते णं ताओ सुव्वयाओ अज्जाओ सोमाए माहणीए विचित्तं केवलपणत्तं थम्मं परिकहेति जहा जीवा वर्ज्जति । तते णं सा सोमा माहणी सुव्वयाणं अज्जाणं अंतिए जाव दुवालसविहं सावगथम्मं पडिवज्जइ २ सुव्वयाओ अज्जाओ वंदइ नमंसइ २ चा जामेव दिसि पाउब्भूआ तामेव दिसं पडिगता । तते णं सा सोमा माहणी समणोवासिया जाया अभिगत जाव अप्पाणं भावेमाणी विहरंति । तते णं ताओ सुव्वयाओ अज्जाओ अण्णदा कदायि पुवाणुं जाव विहरंति । पडिनिक्खमंति, वहिया जणवयविहारं विहरंति । तते णं ताओ सुव्वयाओ अज्जाओ अण्णदा कदायि पुवाणुं जाव विहरंति । तते णं सा सोमा माहणी इमीसे कहाए लद्धडा समाणी हडा ष्हाया तहेव निगया जाव वंदइ नमंसइ २ थम्मं सोच्चा जाव नवरं रट्ठकूडं आपुच्छामि, तते णं पव्वयामि । अहासुहं० । तते णं सा सोमा माहणी सुव्वयं अज्जं वंदइ नमंसइ २ सुव्वयाणं अंतियाओ पडिनिक्खमइ २ जेजेव सए गिहे जेजेव रट्ठकूडे तेणेव उवा० २ करतलपरिणह० तहेव आपुच्छइ जाव पव्वइत्तए । अहासुहं देवाणुप्पिए ! मा पडिवंधं । तते णं रट्ठकूडे विउलं असणं तहेव जाव पुव्वभवे सुभद्दा जाव अज्जा जाता, इरियासमिता जाव गुत्तवंभयारीणी । तते णं सा सोमा अज्जा सुव्वयाणं अज्जाणं अंतिए सामाइयाइ एक्कारस अंगाई अहिज्जइ २ बहूहि छट्ठम(दसम)दुवालस जाव भावेमाणी बहूइ वासाई सामणपरियाणं पाउणति २ मासियाए संलेहणाए सट्ठि भत्ताई अणसणाए छेदिता आलोइयपडिक्कंता समाहिपत्ता कालमासे कालं किच्चा सक्कस्स देविदस्स देवरणो सामाणियदेवत्ताए उववज्जिहिति, तत्थ णं अत्थेगइयाणं देवाणं दोसागरोवमाई ठिई पणत्ता, तत्थ णं सोमस्स वि देवस्स दोसागरोवमाई ठिई पणत्ता । से णं भंते सोमे देवे तंतो देवलोगाओ आउक्खएणं जाव चयं चइत्ता कहिं गच्छिहिति ? कहिं उववज्जिहिति ? गोयमा ! महा-विदेहे वासे जाव अंतं काहिति । एवं खलु जंबू ! समणेणं जाव संपत्तेणं अयमट्ठे पणत्ते ॥-४ ॥

जइ णं भंते ! समणेणं भगवया उक्खेवओ एवं खलु जंबू ! तेणं कालेणं २ रायगिहे नामं नगरे, गुणसिलए चेइए,
सेणिए राया, सामी समोसरित्ते, परिसा निगया, तेणं कालेणं २ पुण्णभद्दे देवे सोहम्मे कप्पे पुण्णभद्दे विमाणे सभाए
सुहम्माए पुण्णभद्दंसि सीहासणंसि चउहिं सामाणियसाहस्सीहिं जहा खुरियाओ जाव बत्तीसत्तिविहं नट्टविहिं उवदंसित्ता
जामेव दिसिं पाउब्भूते तामेव दिसिं पडिगते कूडागारसाला पुव्वभवपुच्छा एवं गोयमा ! तेणं कालेणं २ इहेव जंबुद्दीवे
दीवे भारहे वासे मणि वइया नामं नगरी होत्था रिद्ध, चंदो, ताराइणे चेइए, तत्थ णं मणिवइयाए नगरीए पुण्णभद्दे नामं
गाहावई परिवसति अट्टे । तेणं कालेणं २ थेरा भगवंतो जातिसंपणा जाव जीवियासमरणभयविपमुक्का बहुसुया बहुप-
रियारा पुवाणुपुविं जाव समोसढा, परिसा निगया । तते णं से पुण्णभद्दे गाहावई इमीसे कहाए लद्धेट्ठे समाणे हट्ट जाव
पण्णत्तीए गंगदत्ते तेव निगच्छई जाव निक्खंतो जाव गुत्तंबचारी । तते णं से पुण्णभद्दे अणगारे भगवंताणं अंतिए
सामाइयमादियाई एक्कारस अंगाई अहिज्जइ २ वहुहिं चउत्थच्छट्टम जाव भावित्ता वहुं वासाई सामणपरियाणं पाउणत्ति २
मासियाए संलेहणाए सट्ठि भत्ताई अणसणाए छेदित्ता आलोइयपडिक्कंते समाहिपत्ते कालमासे कालं किच्चा सोहम्मे कप्पे
पुण्णभद्दे विमाणे उववातसभाते देवसयणिज्जंसि जाव भासामणपज्जत्तीए । एवं खलु गोयमा ! पुण्णभद्देणं देवेणं सा दिव्वा
देविड्डी जाव अभिसमण्णागता । पुण्णभद्दस्स णं भंते ! देवस्स केवइयं कालं ठिई पण्णत्ता ? गोयमा ! दोसागरोचमाई
ठिई पण्णत्ता । पुण्णभद्देणं भंते ! देवे तातो देवलोगतो जाव कहिं गच्छिहत्ति ? कहिं उववज्जिहत्ति ? गोयमा ! महाविदेहे
वासे सिद्धिहत्ति जाव अंतं काहत्ति ! एवं खलु जंबू ! समणेणं भगवता जाव संपत्तेणं निक्खेवओ ॥ ५ ॥

जइ णं भंते ! समणेणं भगवया जाव संपत्तेणं उक्खेवओ एवं खलु जंबू ! तेणं कालेणं २ रायगिहे नगरे, गुणसिलए

चेइए, सेणिए राया, सामी समोसरिते । तेणं कालेणं २ माणिभद्दे देवे सभाए सुहम्माए माणिभद्दंसि सीहासणंसि चउहिं सामाणियसाहस्सीहिं जहा पुण्णभद्दो तहेव आगमणं, नट्टविही, पुव्वभवपुच्छा, मणिवई नगरी, माणिभद्दे गाहावई शेरणं अंतिए प्वज्जा एक्कारस अंगाई अहिज्जति, बहूई वासाई परियातो मासिया संलेहणा सट्ठिं भत्ताई माणिभद्दे विमाणे उववातो, दोसागरोवमाई ठिई, महाविदेहे वासे सिञ्झिहिति । एवं खलु जंबू ! निक्खेवओ ॥ ६ ॥

एवं दत्ते ७ सिवे ८ बले ९ अणाहिते १० सवे जहा पुण्णभद्दे देवे । सवेसिं दोसागरोवमाई ठिती । विमाणा देवसरिसनामा । पुव्वभवे दत्ते चंदणामए, सिवे महिलाए, बलो हत्थिणपुरे नगरे, अणाहिते काकंदिते, चेइयाई जहा संगहणीए ॥

॥ ततिओ वगो सम्मत्तो ॥

इह ग्रन्थे प्रथमवर्गो दशाध्ययनात्मको निरयावलियाख्यनामकः । द्वितीयवर्गो दशाध्ययनात्मकः, तत्र च कल्पावतंसिका इत्याख्या अध्ययनानाम् । तृतीयवर्गोऽपि दशाध्ययनात्मकः, पुष्पिकाशब्दाभिधेयानि च तान्यध्ययनानि, तत्राद्ये चन्द्रज्योतिष्केन्द्रवक्तव्यता १ । द्वितीयाध्ययने सूर्यवक्तव्यता २ । तृतीये शुक्रमहाग्रहवक्तव्यता ३ । चतुर्थाध्ययने बहुपुत्रिकादेवीवक्तव्यता ४ । पञ्चमेऽध्ययने पूर्णभद्रवक्तव्यता ५ । षष्ठे माणिभद्रदेववक्तव्यता ६ । सप्तमे प्राग्भक्तिकचन्दनानगरीं दत्तनामकदेवस्य द्विसागरोपमस्थितिकस्य वक्तव्यता ७ । अष्टमे शिवगृहपति (तेः) मिथिलावास्तव्यस्य देवत्वेनोत्पन्नस्य द्विसागरोपमस्थितिकस्य वक्तव्यता ८ । नवमे हस्तिनापुरवास्तव्यस्य द्विसागरोपमायुष्कतयोत्पन्नस्य देवस्य बलनामकस्य वक्तव्यता ९ । दशमाध्ययनेऽणादियगृहपतेः काकन्दीनगरीवास्तव्यस्य द्विसागरोपमायुष्कतयोत्पन्नस्य देवस्य वक्तव्यता १० । इति तृतीयवर्गाध्ययनानि ॥ ३ ॥

जइ णं भंते समणेण भगवता उक्खेवओ जाव दस अब्झयणा पणत्ता । तं जहा—“सिरि—हिरि—धिति—किति (त्ती)ओ बुद्धि(द्धी) लच्छी य होइ बोधवा । इलादेवी सुरादेवी, रसदेवी गंधदेवी य ॥१॥” जइ णं भंते समणेणं भगवया जाव संपत्तेणं उवंगणं चउत्थस्स वगस्स पुष्पचूलणं दस अब्झयणा पणत्ता । पहमस्स णं भंते उक्खेवओ, एवं खलु जंबू ! तेणं कालेणं २ रायगिहे नगरे गुणसिलए चेइए सेणिए राया सामी समोसडे, परिसा निगया । तेणं कालेणं २ सिरिदेवी सोहस्से कप्पे सिरिवडिसए विमाणे सभाए सुहम्माए सिरिसि सीहाणसणंसि चउहिं सामाणियसाहस्सेहिं चउहिं महत्तरियाहिं सपरिवा-
राहिं जहा बहुपुत्तिया जाव नइविहिं उवदंसित्ता पडिगता । नवरं दारियाओ नत्थि । पुषभवपुच्छा । एवं खलु जंबू ! तेणं कालेणं २ रायगिहे नगरे गुणसिलए चेइए जियसत्तू राया । तत्थ णं रायगिहे नगरे सुदंसणो नामं गाहावई परिवसति, अट्टे । तस्स णं सुदंसणस्स गाहावइस्स पिया नामं भारिया होत्था सोमाला । तस्स णं सुदंसणस्स गाहावइस्स धूया पियाए गाहावतिणीए अत्तिया भूया नामं दारिया होत्था बुड्डा बुड्डुकुमारी जुण्णा जुण्णकुमारी पडितपुत्तथणी वर [ग] परिवज्जिया (पक्खेज्जिया)

चतुर्थवर्गोऽपि वशाध्ययनात्मकः श्रीहीघृतिकीर्तिबुद्धिलक्ष्मीइलादेवीसुरादेवीरसदेवीगन्धदेवीतिवक्थ्यताप्रतिबद्धाध्ययन-
नामकः । तत्र श्रीदेवी सौधर्मकलोत्पन्ना भगवतो महावीरस्य नाटयविधि दारकविकुर्वण्या प्रदर्श्य स्वस्थानं जगाम । प्राग्भवे
राजगृहे सुदर्शनगृहपतेः प्रियाया भार्याया अङ्गजा भूतानाम्नी अभवत् । न केनापि परिणीता । पतितपुतस्तनी जाता ।
'वर [ग-पक्खेज्जिया] परिवज्जिया' वरपितृप्रखेयिता भर्त्राऽपरिणीताऽमृत । सुगमं सर्वं यावच्चतुर्थवर्गसमाप्तिः ॥

१ वरगपरिवज्जिया, बहुष्वावशेषु इत्यन्ते । २ वरगपक्खेज्जिया, इत्यन्ते बहुष्वावशेषु ।

यावि होत्या । तेणं कालेणं २ पासे अरहा पुरिसादाणीए जाव नवरयणीए, वण्णओ सो चैव, समोसरणं, परिसा नि-
 ग्या । तते णं सा भूया दारिया इमीसे कहाए लद्धद्दासमाणी हट्टुद्धा जेणेव अम्मापियरो तेणेव उवा० २ एवं वदासी-
 एवं खलु अम्मताओ पासे अरहा पुरिसादाणीए पुवाणुपुविं चरमाणे जाव देवगणपरिवुडे विहरति, तं इच्छामो णं अम्म-
 याओ तुब्भेहिं अब्भणुणाया समाणी पासस्त अरहओ पुरिसादाणीयस्स पायवंदियागमित्तए । अहासुहं देवाणुप्पिया मा
 पडिबंधं । तते णं सा भूया दारिया ण्हाया जाव सरीरा चेडीचक्कवालपरिकिण्णा साओ गिहाओ पडिनिक्खमति २ जेणेव
 बाहिरिया उवट्ठाणसाला तेणेव उवा० २ धम्मियं जाणप्पवरं दुरुद्धा । तते णं सा भूया दारिया निययपरिवारपरिवुडा
 रायगिहं नगरं मज्झं मज्झेणं निगच्छति २ जेणेव गुणसिलए चेइए तेणेव उवा० २ छत्तादीए तित्थकरातिसए पासति,
 धम्मियाओ जाणप्पवरा ओ पच्चोरुभित्ता चेडीचक्कवालपरिकिण्णा जेणेव पासे अरहा पुरिसादाणीए तेणेव उवा० २ तिवखु-
 त्तो जाव पज्जुवासति । तते णं पासे अरहा पुरिसादाणीए भूयाए दारियाए तीसे महइ० धम्मकहाए धम्मं० सोच्चा णिसम्म हट्टं
 वंदति २ एवं वदासी-सदहामि णं भंते निगंथं पावयणं जाव अब्भुट्टेमि णं भंते निगंथं पावयणं से जहे तं तुब्भे वदह जं,
 नवरं देवाणुप्पिय ! अम्मापियरो आपुच्छामि । तते णं अहं जाव पइइत्तए । अहासुहं देवाणुप्पिया ! तते णं सा भूया
 दारिया तमेव धम्मियं जाणप्पवरं जाव दुरुहति २ जेणेव रायगिहे नगरे तेणेव उवागता, रायगिहं नगरं मज्झं मज्झेणं जेणेव
 सए गिहे तेणेव उवागता, रहाओ पच्चोरुहित्ता जेणेव अम्मापितरो तेणेव उवागता, करतल० जहा जमाली आपुच्छति ।
 अहासुहं देवाणुप्पिए ! तते णं से सुदंसणे गाहावई विउलं असणं ४ उवक्खवावेति, मित्तनाति आमंतेति २ जाव जिमिय

श्रुत्तरकाले सुईभूते निक्खमणमाणिता कोडुबिय पुरिसे सहावेति २ एवं वदासी-खिप्पामेव भो देवाणुप्पिया ! भूयादारि-
 याए पुरिससहस्सवाहिणीयं सीयं उवट्ठवेह २ जाव पच्चप्पिणह । तते णं ते जाव पच्चप्पिणंति । तते णं से सुदंसणे
 गाहावई भूयं दारियं ण्हायं जाव विभूसियसरीरं पुरिससहस्सवाहिणिं सीयं दुरुहति २ मित्तनाति० जाव रवेणं रायगिहं
 नगरं मज्झं मज्झेणं जेणेव गुणसिलए चेइ तेणेव उवागते, छत्ताईए तित्थयरतिसए पासति २ सीयं ठावेति २ भूयं दारियं
 सीयाओ पच्चोस्तेति २ । तते णं तं भूयं दारियं अम्मपियरो पुरतो काडं जेणेव पासे अरहा पुरिसादाणीए तेणेव
 उवागते, तिखुत्तो वंदति नमंसति २ एवं वदासी-एवं खलु देवाणुप्पिया ! भूया दारिया अमहं एगा धूया इट्ठा, एस णं
 देवाणुप्पिया ! संसारभउव्विणा भीया जाव देवाणुप्पियाणं अंतिए मुंडा जाव पवयाति २ तं एयं णं देवाणुप्पिया ! सिस्सिणि-
 भिक्खं दलयति, पडिच्छंतु णं देवाणुप्पिया ! सिस्सिणीभिक्खं । अहासुहं देवाणु० । तते णं सा भूता दारिया पासेणं
 अरहा० एवं बुत्तासमाणी हट्ठा उत्तरपुरिच्छिमं सयमेव आभरणमल्लालंकारं उम्भुयइ, जहा देवाणंदा पुप्फचूलाणं अंतिए
 जाव गुत्तवंभयारिणी । तते णं सा भूता अज्जा अण्णदा कदाइ सरीरपाओसिया जाया यावि होत्था, अभिक्खणं २ हत्थे
 धोवति, पादे धोवति एवं सीसं धोवति, मुहं धोवति, थणंगंतराई धोवति, कक्खंतराई धोवति, गुज्झंतराई धोवति, जत्थ जत्थ
 वि य णं ठाणं वा सिज्जं वा निसिहियं वा चेतेति तत्थ तत्थ वि य णं पुद्दामेव पाणएणं अब्भुक्खेति । ततो पच्छा ठाणं
 वा-सिज्जं वा निसीहियं वा चेतेति । तते णं तातो पुप्फचूलातो अज्जातो भूयं अज्जं एवं वदासी-अमहे णं देवाणुप्पिए

समणीओ निगंयीओ इरियासमियाओ जाव गुत्तंभचारिणीओ, नो खलु कप्पति अम्हं सररीरपाओसियाणं होत्तए, तुमं च णं देवाणुप्पिए सररीरपाओसीया अभिवखणं २ हत्थे धोवसि जाव निसीहियं चेतोहि, तं णं तुमं देवाणुप्पिए एयस्स ठाणस्स आलोएहि त्ति, सेसं जहा सुभद्दाए जाव पाडियक्कं उवस्सयं उवसंपज्जित्ता णं विहरति । तते णं सा भूता अज्जा अणाहट्टिया अणिवारिया सच्छंदमई अभिवखणं २ हत्थे धोवति जाव चेतति । तते णं सा भूया अज्जा बहूहि चउत्थच्छट्ठं वहूई वासाई सामणपरियाणं पाउणित्ता तरस ठाणरस अणालोइयपडिक्कंता कालमासे कालं किच्चा सोहम्मं कप्पे सिरिवडिंसए विमाणे उववायसभाए देवसयणिल्लंसि जाव तोगाहणाए सिरिदेविच्चाए उववणा पंचविहाए पज्जत्तीए भासामणपज्जत्तीए पज्जत्ता । एवं खलु गोयमा ! सिरिए देवीए एसा दिव्वा देविड्डी लद्धा पत्ता, ठिई एगं पलिओवमं । सिरिणं भंते देवी जाव कहिं गच्छिहिति ? महाविदेहे वासे सिञ्जिहिति । एवं खलु जंबू ! निखेवओ । एवं सेसाण वि नव्हं भाणियवं, सरिसनामा विमाणा सोहम्मं कप्पे पुव्वभवे नगरचेइयपियमादीणं, अप्पणो य नामादी जहा संगहणीए, सव्वा पासस्स अंतिए निकखंता । ततो पुफ्फचूलाणं सिस्सिणीयातो सररीरपाओसियाओ सव्वाओ अणंतरं चयं चइत्ता महाविदेहे वासे सिञ्जिहिति ॥

॥ चउत्थवग्गो सम्मत्तो ॥

वह्निदसा ५.

जइ णं भंते उवखेवओ० उवंगणं चउत्थस्स वग्गस्स पुण्फचूलाणं अयमट्ठे पणत्ते, पंचमस्स णं भंते । वग्गस्स उवंगणं वन्हिदसाणं समणेणं भगवया जाव संपत्तेणं के अट्ठे पणत्ते ? एवं खल्ल जंबू ! समणेणं भगवया महावीरेणं जाव दुवालस अज्झयणा पणत्ता, तं जहा—“ निसट्ठे ? माअनि २ वह ३ वह ४ पगता ५ जुत्ती ६ दसरहे ७ दढरहे ८ य । महाधणू ९ सत्तधणू ? १० दसधणू ? ११ नामे सयधणू ? १२ य ॥ ? ॥ ” जइ णं भंते ! समणेणं जाव दुवालस अज्झयणा पणत्ता, पढमस्स णं भंते ! उवखेवओ । एव खल्ल जंबू ! तेणं कालेणं २ वारवई नामं नगरी होत्था दुवालसजोयणायामा जाव पच्चखं देवलोयभूया पासादीया दरिसणिज्जा अभिरूवा पडिरूवा । तीसे णं बारवईए नगरीए वहिया उत्तरपुर-च्छिमे दिसीभाए एत्थ णं रेवए नामं पद्यए होत्था, तुंगे गगणतलमणुलिहंतसिहरे नाणाविहखखगुच्छगुम्मलतावल्ली-परिगताभिरामे हंसमियमयूरकोंचसारसक्रान्मयण,सालाकोइलकुलोवेत्ते तट्ठकडगवियरउभरपवालसिहरपउरे अच्छरगण-देवसंघविज्जाहरमिहुणसंनिचिञ्जे निद्वत्थणए दसारवरीरपुरिसतेलोक्कवलवगणं सोमे सुभए पियदंसणे सुखे पासादीए जाव पडिरूवे । तरस णं रेवयगस्स पद्ययस्स अदूरसादंते एत्थ णं नंदणवणे नामं उज्जाणे होत्था, सब्बीउयपुण्फ जाव

पञ्चमवर्गे वह्निदशाभिधाने ह्यादशाध्ययनानि प्रहसतानि निसट्ठे इत्यादीनि । प्रायः सर्वोऽपि सुगमः पञ्चमवर्गः, नवरं

दरिसणिज्जे । तत्थ णं नंदणवणे उज्जाणे सुरप्पियस्स जक्खस्स जक्खायतणे होत्था चिराईए जाव बहुजणो आगम्म अच्चेति सुरप्पियं जक्खाययणं । से णं सुरप्पिए जक्खाययणे एगेणं महता वणसंडेणं सवओ समंता संपरिखित्ते जहा पुण्णभद्दे जाव सिलावट्ठते । तत्थ णं वारवईए नयरीए कण्हे नामं वासुदेवे राया होत्था जाव पसासेमाणे विहरति । से णं तत्थ समुद्धविजयपामोक्खाणं दसण्हं दसाराणं, बलदेवपामोक्खाणं पंचण्हं महावीराणं, उगसेणपामोक्खाणं सोलसण्हं राईसाहस्सीणं, पज्जुणपामोक्खाणं अद्धुट्ठाणं कुमारकोडीणं, संबपामोक्खाणं दुद्धंतसाहस्सीणं, वीरसेणपामोक्खाणं एकवीसाए वीरसाहस्सीणं, रुप्पिणपामोक्खाणं सोलसण्हं देवीसाहस्सीणं, अणंगसेणपामोक्खाणं अणेगाणं गणियासाहस्सीणं, अण्णेसिं च बहूणं राईसर जाव सत्थवाहप्यभिईणं वेयड्डुगिरिसागरमेरागस्स दाहिणड्डुभरहस्स आहेवच्चं जाव विहरति । तत्थ णं वारवईए नयरीए बलदेवे नामं राया होत्था, महया जाव रज्जं पसासेमाणे विहरति । तस्स णं बलदेवस्स रण्णे रेवई नामं देवी होत्था सोमाला जाव विहरति । तते णं सा रेवती देवी अण्णदा कदाइ तंसि तारिसगंसि समयिज्जंसि जाव सीहं सुमिणे पासित्ता णं०, एवं सुमिणंदंसणपरिकहणं, कलातो जहा महावलस्स, पंनासतो दातो पण्णासरायकण्णगाणं एग्गादिवसेणं पाणिं० नवरं निसढे नामं जाव उप्पि पासादं विहरति । तेणं कालेणं २ अरहा अरिदुनेमी आदिकरे दसथण्णूं वण्णतो जाव समोसरित्ते, परिसा निग्गया । तते णं से कण्हे वासुदेवे इमीसे कहाए लच्छट्ठे

‘चिराईए’ ति चिरः-चिरकाल आदिनिवेशो यस्य तच्चिरादिकम् । ‘महय’ ति ‘महया हिमवंतमलयमंदरमहिंदसारे’ इत्यादि दृश्यम्, तत्र महाहिमवदादयः पर्वतास्तद्वत्सारः प्रधानो यः ।

समाणे हंढतो एतो य कुडुंबियपुरिसे सद्दावेति २ एवं वदासी-खिप्पामेव देवाणुप्पिया ! सभाए सुहम्माए
सामुदाणियं भेरिं तालेहि । तते णं से कुडुंबियपुरिसे जाव पडिसुणित्ता जेणेव सभाए सुहम्माए सामुदाणिया भेरी
तेणेव उवा० २ तं सामुदाणियं भेरिं महता २ सद्देणं तालेति । तते णं तीसे सामुदाणियाए भेरीए महता २ सद्देण
तालियाए समाणीए समुद्धविजयपामोक्खा दस दसारा देवीओ उण भाणियवाओ जाव अणंगसेणापामोक्खा अणेणा
गणिया सहस्सा अन्ने य वहवे राईसर जाव सत्थवाहण्पभित्तो ष्हाया जाव पायच्छित्तां सवालंकारविभूसिया जहा-
विभवइडिसक्कारसमुदणं अप्पेगइया हयगया जाव पुरिसवगुरापारिक्खित्ता जेणेव कण्हे वासुदेवे तेणेव उवा० २ करतल०
कण्हे वासुदेवं जणं विजणं वद्धावेति । तते णं से कण्हे वासुदेवे कोडुंबियपुरिसे एवं वयासी-खिप्पामेव भो देवाणुप्पिया !
आभिसेक्कहत्थि कप्पेह हयगयरहपत्रर जाव पच्चप्पिणंति । तते णं से कण्हे वासुदेवे मज्जणवररे जाव दुरूढे अट्ठमंगलगा
जहा कूणिए सेयवरचामरेहि उद्धमणेहि २ समुद्धविजयपामोक्खेहि दस्सहिं दसारेहिं जाव सत्थवाहण्पभित्तीहिं
सद्धिं संपरिबुडे सद्धिणीए जाव रवेणं वारवं नगरिं मज्झं मज्झेणं सेसं जहा कूणिओ जात्र पज्जुत्तासइ । तते णं
तरस्स निसदस्स कुमारस्स उप्पि पासायवरगयस्स तं महता जण सद्दं च जहा जमालो जाव धम्मं सोच्चा निसम्म
वंदइ नमंसइ २ एवं वदासी-सद्दहामि णं भंते निगंथं पावयणं जहा चित्तो जाव सावगधम्मं पडिवज्जति २
पडिगते । तेणं कालेणं २ अरहा अरिट्ठनेमिस्स अंतेवासी वरदत्ते नामं अणगारे उराले जाव विहरति । ततेणं से वरदत्ते

अणगारे निसढं कुमारं पासति २ जातसद्धे जाव पञ्जुवासमाणे एवं वयासी-अहो णं भंते ! निसढे कुमारे इहे इट्ठरूवे कंते कंतरूवे एवं पिए मणुन्नए मणामे मणामरूवे सोमे सोमरूवे पियदंसणे सुरूवे, निसढे णं भंते ! कुमारे णं अयमेयारूवे माणुयइड्डी किणा लद्धा किणा पत्ता पुच्छा जहा सुरियाभरस, एवं खलु वरदत्ता ! तेणं कालेणं २ इहेव जंबुद्दीवे २ भारहे वासे रोहीडए नामं नगरे होत्था, रिद्ध, मेहवन्ने उब्जाणे मणिदत्तरस जवखरस जवखाययणे । तत्थ णं रोहीडए नगरे महब्बले नामं राया, पउमावई नामं देवी, अन्नया कदाइ तंसि तारिसगंसि सयणिजंसि सीहं सुमिणे, एवं जम्मणं भाणियधं जहा महब्बलस्स, नवरं वीरंगतो नामं बत्तीसतो दातो बत्तासाए रायवरकन्नमाणं पाणिं जाव ओगिज्जमाणे २ पाउसवरिसारत्तरयहेमंतगिम्हवसंते छपि उळ्ज जहाविभवे समणे २ इट्ठ सद्ध जाव विहरति । तेणं कालेणं २ सिद्धत्था नाम आयरिया जातिसंपन्ना जहा क्केसी, नवरं बहुसुया बहुपरिवारा जेणेव रोहीडए नगरे जेणेव मेहवन्ने उब्जाणे जेणेव मणिदत्तरस जवखरस जवखाययणे तेणेव उवागते, अहापडिखं जाव विहरति, परिसा निग्गया । तते णं तस्स वारंग- तस्स कुमारस्स उप्पि पासाथवरगतस्स त महता जणसद्धं च जहा जमाली निग्गतो धम्मं सोच्चा जं नवरं देवाणुप्पिया ! अम्मापियरो आपुच्छामि जहा जमाली तहेव निवखंतो जाव अणगारे जाते जाव गुत्तवंभारी । तते णं से वीरंगते अणगारे सिद्धत्थाणं आयरियाणं अंतिए सामाइयमादियाई जाव एक्कारस अंगाई अहिज्जति २ बहूई जाव चउत्थ जाव अप्पाणं भवेमाणे बहुपडिपुण्णाई पणयालीसवासाई सामन्नपरियायं पाडाणत्ता दोमासियाए संलेहणाए अत्ताणं झसित्ता सवीसं भत्तसयं अणसणाए छेदित्ता आलोइय समाहिपत्ते कालमासे कालं किच्चा वंभलोए कप्पे मणोरसे विमाणे देवत्ताए

उववने। तत्थ णं अत्थेगइयाणं देवाणं दससागरोवमाइं ठिई पद्दत्ता। तत्थ णं वीरंगयस्स देवस्स दससागरोवमाइं ठिई पणत्ता।
 से णं वीरंगते देवे तानो देवलोगाओ आउवखएणं जाव अणंतरं चयं चइत्ता इहेव बारवईए नयरीए बलदेवस्स रत्तो रेवईए देवीए
 कुच्छिसि पुत्तत्ताए उववन्ने। तते णं सा रेवतो देवी तंसि तारिसगंसि सयणिजंसि सुमिणदंसणं जाव उप्पि पासायवगतते
 विहरति। तं एवं खलु वरदत्ता ! निसढेणं कुमारेणं अयमेयारूवे ओराले मणुइड्डी लद्धा ३। पभू णं भंते ! निसढे कुमारे
 देवाणुप्पियाणं अंतिए जाव पवइत्तए ? हंता पभू ! से एवं भंते भंते ! इइ वरदत्ते अणगारे जाव अप्पाणं भावेमाणे विहरति।
 तते णं अरहा अरिद्धनेमी अण्णदा कदाइ बारवतीओ नगरीओ जाव बहिया जणवय विहारं विहरति, निसढे कुमारे
 समणोवासए जाए अभिगतजीवाजीवे जाव विहरति। तते णं से निसढे कुमारे अण्णया कयाइ जेणेव पोसहसाला तेणेव
 उवा० २ जाव दब्भसंथारोवगतते विहरति। तते णं तस्स निसढस्स कुमारस्स पुद्दरत्तावरत्त० धम्मजागरियं जागरमाणस्स
 इमेयारूवे अज्झत्थिए०-धन्ना णं ते गामगर जाव संनिवेसा जत्थ णं अरहा अरिद्धनेमी विहरति, धन्ना णं ते राईसर जाव
 सत्थवाहप्पभित्तिओ जे णं अरिद्धनेमी वंदति नमंसति जाव पज्जुवासति, जति णं अरहा अरिद्धनेमी पुद्धानुपुविं नंदणवणे
 विहरेज्जा तेणं अहं अरहं अरिद्धनेमिं वंदिज्जा जाव पज्जुवासिज्जा। तते णं अरहा अरिद्धनेमी निसढस्स कुमा-
 रस्स अयमेयारूवं अज्झत्थियं जाव वियाणित्ता अट्टारसहिं समणसहरसेहिं जाव नंदणवणे उज्जाणे, परिसा नि-
 गगाया, तते णं निसढे कुमारे इमीसे कहाए लद्धे समणे हट्ट० चाउग्घटेणं आसरहेणं निगगते, जहा जमाली, जाव

अस्मापियरो आपुच्छिता पवयिते, अणगारे जाते जाव गुत्तंबभयारी । तते णं से निसहे अणगारे अरहती अरिद्वनेमिसस तहारुवाणं थेराणं अंतिए सामाइयमाइयाइं एक्कारस अंगाइं अहिज्जति २ बहूइं चउत्थच्छठ जाव विचित्तेहिं तवोकम्मेहिं अप्पाणं भावेमाणे बहुपडिपुण्णाइं नव वासाइं सामणपरियागं पाउणति वायालीसं भत्ताइं अणसणाए छेदेति, आलोइय-पडिक्केने समाहिपत्ते आपुपुवीए कालगते । तते णं से वरदत्ते अणगारे निसहं अणगारं कालगतं जाणित्ता जेणेव अरहा अरिद्वनेमी तेणेव उवा० २ जाव एवं वयासी-एवं खलु देवाणुप्पियाणं अंतेवासी निसहे नामं अणगारे पगतिभइए जाव विणीए से णं भंते ! निसहे अणगारे कालमासे कालं किच्चा कहिं गते ? कहिं उववण्णे ? वरदत्तादि अरहा अरिद्वनेमी वरदत्ते अणगारं एवं वयासी-एवं खलु वरदत्ता ममं अंतेवासी निसहे नामं अणगारं पगइभइे जाव विणीए ममं तहारुवाणं थेराणं अंतिए सामाइयमाइयाइं एक्कारस अंगाइं अहिज्जित्ता बहुपडिपुण्णाइं नव वासाइं सामणपरियागं पाउणित्ता वायालीसं भत्ताइं अणसणाए छेदेत्ता आलोइयपडिक्केने समाहिपत्ते कालमासे कालं किच्चा उडुं चंदिमसूरि-यगहनक्खत्तताराख्वाणं सोहब्भीसाण जाव अच्चुते तिण्णि य अट्टारसुत्तरे गेविज्जविमाणे वाससते वीतीवत्तिच्चा सवट्टसि-द्धविमाणे देवत्ताए उववण्णे । तत्थ णं देवाणं तेत्तीसं सागरोवमाइं ठिई पणत्ता । से णं भंते ! निसहे देवे तातो देवलोगाओ आउक्खएणं भवक्खएणं ठिइक्खएणं अणंतरं चयं चइत्ता कहिं गच्छिहिति ? कहिं उववज्जिहिति ? वरदत्ता !

वायालीस भत्ताइ ति दिनानि २१ परिहृत्यानशतया । ' निसहे ताओ देवलोगाओ आउक्खएणं ' ति आयुर्दलिकनिर्जरेणेन, ' भवक्खएणं ' ति देवभवनिबन्धनभूतकर्मणां गत्यादीनां निर्जरेणेन, स्थितिक्षेयेण-आयुःकर्मणः स्थितेर्वेदनेन, ' अनंतरं चयं चइत्त ' ति देवभवसंबन्धिनं चयं-शरीरं त्यक्त्वा, यद्वा च्यवनं कृत्वा क यास्यति ? गतोऽपि क्वोत्पत्स्यते ?

इहेव जंबुद्वीपे २ महाविदेहे वासे उन्नाते नगरे विशुद्धपिइवंसे रायकुले पुत्ताए पचायाहिति । तते णं से उम्मुक्कवालभावे
 विण्णयपरिणयमित्ते जोवणगमणुप्पत्ते तहारूवाणं थेराणं अंतिए केवलबोहिं बुज्झत्ता अगाराओ अणगारियं पवडिजहिति ।
 से णं तत्थ अणगारे भविस्सति । इरियासमिते जाव गुत्तवंभयारी । से णं तत्थ बहूइं चउत्थछट्टमदसमदुवालसेहिं मासद्ध-
 मासखमणेहिं विचित्तेहिं तवोकम्मेहिं अप्पाणं भावेमाणे बहूइं वासाइं सामण्णपरियागं पाउणिस्सति २ मासियाए संलेहणाए
 अत्ताणं झूसिहिति २ सट्ठि भत्ताइं अणसणाए छेदिहिति । जस्सट्टाए कीरति णमभावे मुंडभावे अण्हाणए जाव अदंनवणए
 अच्छत्तए अणोवाहणाए फलहसेज्जा कट्टसेज्जा केसलोए वंभचेरवासे परधरपवेसे पिंडवालल्लहावल्लहे उच्चावया य गाम-
 कंटया अहियासिज्जति, तमट्ठं आराहेति, आराहिता चरिमेहिं उस्सासनिस्सासेहिं सिज्झिहिति बुज्झिहिति जाव सघट्ट-
 क्ख्वाणं अंतं काहिति २ । एवं खल्ल जंबू ! समणेणं भगवया महा० जाव निक्खेवआ । एवं सेसा विं एकारस अज्झयणा
 नेयवा संगहणी अणुसारेण अहीणमइरित्त एकारससु वि ॥

॥ पंचमो वग्गो सम्मत्तो ॥

'सिज्झिहिति' सेत्थ्यति निधितार्थतया, भोत्थ्यते केवलालोकेन, मोक्ष्यते सकलकर्माद्यैः, परिनिर्वास्यति-स्वस्थो भविष्यति
 सकलकर्मकृतविकारशक्तिरुद्धितया, तात्पर्यार्थमाह-सर्वदुःखानामन्तं करिष्यति ॥

निरयावलियासुयखंधो सम्मत्तो । संमत्ताणि उवंगाणि । निरयावलिया उवंगे णं एगो सुयखंधो पंच वणा पंचसु दि-
वसेसु उदिसंति, तत्य चउसु वगेसु दस दस उद्देसगा, पंचमवणे बारस उद्देसगा । निरयावलियासुयखंधो सम्मत्तो ।
निरयावलियासुतं सम्मतं ॥ ग्रंथाग्रं ११०० ॥

इति श्रीश्रीचन्द्रसूरिविरचितं निरयावलिकाश्रुतस्कन्धविवरणं समाप्तमिति । श्रीरस्तु ॥ ग्रन्थाग्रम् ६०० ॥

॥ श्रीनिरयावलिकासूत्रं सवृत्तिकं समाप्तम् ॥

श्री पूर्वाचार्यप्रणीत-

निर्यावलिका सूत्र.

(मूळ अने मूळना तथा टीकाना अर्थसहित)

गुरुणीजीश्री लाभश्रीजीनी शुभ प्रेरणाथी

छपावी प्रसिद्ध करनार-

श्री जैनधर्म प्रसारक सभा—भावनगर.

वीर संवत २४६०]

[विक्रम संवत १९९०

मुद्रक—शाह गुलाबचंद लल्लुभाई, श्री महोदय प्रिन्टींग प्रेस, दाणापीठ—भावनगर

निर्यावल्लिका सूत्रनी अंदरना पांच वर्गनी अनुक्रमणिका.

१ वर्ग पहेलो (कप्पिया) १० अध्ययन.	...	...	...	१
२ वर्ग बीजो (कप्पवडिसिया) १० अध्ययन.	...	...	...	५०
३ वर्ग त्रीजो (पुफिया) १० अध्ययन.	...	...	...	५६
४ वर्ग चोथो (पुफचूलिया) १० अध्ययन.	...	...	...	१०४
५ वर्ग पांचमो (वन्दिइसा) १२ अध्ययन.	...	...	...	११०

प्रस्तावना.

आ निरयावलिका नामतुं उपांग पांच उपांगना सप्रहरूप छे. गणधरमहाराजाविरचित १ १ अंग अथवा द्वादशांगी पछी तेमांना एकाद अंशने लइने गुंथेला सूत्रने उपांग कहेवामां आवे छे, बार अंगनी जेम उपांग पण १ २ छे. तेमां प्रथम उववाइ १, रायप-सेणी २, जीवाजीवाभिगम ३, पन्नवणा ४, जंवूद्वीपपन्नति ५, सूरपन्नति ६, चंदपन्नति ७, त्दारपछीना पांच उपांग जेनां नाम कपिया १, कप्यवडिसिया २, पुफिया ३, पुफचूलिया ४ ने वन्हिदसा ५ ए प्रमाणे छे. तेसुं भेलुं नाम निरयावलिका छे. एसां पांचेनो समावेश करवामां आव्यो छे. आ सूत्र छपावतां राजनगरस्थ श्री वीरसमाननी छपावेली श्री चंद्रसूरिविरचित टीका-युक्त निरयावलिकानो आधार लेवामां आव्यो छे.

निरयावलिका एतुं नाम तो खरी रीते तेना पांच वर्गो पैकी पहेला वर्ग कपियाने ज लागु पडे छे, कारण के ते पहेला वर्गनी अंदर श्रेणिक राजाना पुत्र अने कोणिकना नाना भाइ काळ विगरे दशे कुमारना दश अध्ययनो छे के जे चेटक राजा साथेना युद्धमां चेटक राजाना एकैक बाणथी मरण पामिने नरके गया छे तेनो अधिकार छे; तेथी तेने निरय एटले नरके जनारनी आवलिका एटले श्रेणीरूप कही शकाय तेम छे. त्दारपछीना ४ वर्गोमां तो स्वर्गे गथेलाओना ज अधिकार होवाथी ते वर्गोने ए नाम लागु पडी शक्तुं नथी परंतु प्रवाहथी ए नाम कहेवातुं आव्युं छे.

आ सूत्रनी शरुआत ए रीते करवामां आवी छे के-राजगृही नगरीनी बहार गुणशील नामना यक्षना चैत्यवाळा उद्यानमां

સુધર્માસ્વામી પધાર્યા. અશોકવૃક્ષ નીચે એક પૃથ્વીશિલાપટ્ટ ઉપર વીરાડ્યા, તે સ્વર સાંભળીને રાજગૃહીમાંથી શ્રેણિક રાજા વિગેરે પર્વદા વંદન કરવા આવી. સુધર્માસ્વામીએ ધર્મોપદેશ આપ્યો, તે સાંભળીને પર્વદા પાછી સ્વસ્થાને ગઈ. ત્યારપછી સુધર્માસ્વામીના અંતેવાસી જંબૂ નામના અળગારે વિનયપૂર્વક વંદના-નમસ્કાર કરીને પૂછ્યું કે-‘ હે સ્વામી ! શ્રમણભગવંત મહાવીરસ્વામીએ સાત ઉપાંગો પછીના નિરયાવલિકા ઉપાંગનો શું અર્થ કહ્યો છે ? ’ સુધર્માસ્વામીએ કહ્યું કે-‘ એ ઉપાંગના નિરયાવલિયા, કપ્પવડિંસિયા, પુપ્ફિયા, પુપ્ફચૂલિયા ને વન્હિદ્સા આ નામના પાંચ વર્ગ કહ્યા છે.’

જંબૂ અળગારે ફરીને પૂછ્યું કે-‘ તે પાંચ વર્ગમાંહેના પહેલા નિરયાવલિકા નામના વર્ગમાં કેટલા અધ્યયનો કહ્યા છે ? ’ સુધર્માસ્વામીએ કહ્યું કે-‘ પહેલા વર્ગના કાઠ ૧, સુકાઠ ૨, મહાકાઠ ૩, કૃષ્ણ ૪, સુકૃષ્ણ ૫, મહાકૃષ્ણ ૬, વીરકૃષ્ણ ૭, રામકૃષ્ણ ૮, પિતૃસેનકૃષ્ણ ૯ અને મહાસેનકૃષ્ણ ૧૦ એ નામના દશ અધ્યયનો કહ્યા છે.’ આ દશે કુમારના નામ તેમની માતાને અનુસરતા છે એટલે કાલીનો પુત્ર કાલ, સુકાલીનો પુત્ર સુકાલ વિગેરે. આ દશે શ્રેણિક રાજાની રાણીઓ ચેલ્ણાથી નાની છે.

ત્યારપછી જંબૂ અળગાર ‘પહેલા અધ્યયનમાં ભગવંતે શું ભાવ કહ્યો છે ? ’ એમ પૂછે છે. તેનો ઉત્તર સુધર્માસ્વામી આપે છે ત્યાંથી હૃક્ષીકતની શરૂઆત થાય છે.

ચંપાનગરીમાં કોણિક નામે રાજા હતો, તેને પદ્માવતી નામે રાણી હતી. તેના આગ્રહથી કોણિકે ‘ પોતાનો અન્યાય છે ’ એમ જાણ્યા છતાં તેના નાના માઈ ચેલ્ણાના જ પુત્ર હલ્લ-વિહલ્લને તેના પિતાએ આપેલ સેચનક હસ્તી અને અઢાર સેરનો દાર માગ્યો. તેમણે આપવાની ના પાડી. પછી કોણિક આગ્રહથી તે વંને વાના લઈ લેશે એવા ભયથી તે વંને કુમાર ચેટક રાજા-પોતાના માતામહને

शरणे गया. कोणिके आ वात जाणी एटले त्यां दूत मोकली चेटक राजापासे ते वे वस्तुसहित हल्ल-विहल्लेने पाछा मोकली देवानी मागणी करी. चेटक राजाए न्यायपूर्वक जवाब आप्यो के- 'तारी जेम ए पण मारी पुत्रीना ज पुत्र छे. ते मारे शरणे आवेला छे तेने हुं तने सोंपी शकुं नहीं, तेम राज्यनो भाग आप्या विना तारा पिताए आपेल वे वस्तुनी मागणी करवी ते पण अयोग्य छे तेथी ते मोकली शकाय नहीं.' आ उत्तर कोणिकने न रुचवाथी छेवटे तेणे चेडाराजाने युद्ध माटे तैयार रहेवा कहेवराव्युं अने पोताना नाना १० भाइओ कालकुमार विगेरेनी साथे युद्ध करवा गयो. चेटक राजासाथेना युद्धमां उपर जणावी गया प्रमाणे दश दिवसे दशे भाइओ मराणा.

अहीं कालकुमारनी माताने भगवंत महावीरस्वामी त्यां पधारतां रात्रिए एवो संकल्प थयो के- 'काले सवारे प्रभुपासे जइने हुं मारा पुत्रसंबंधी खबर पूछुं के तेने हुं जीवतो पाछो आवेलो जोइश के नहीं ?' तेणे बीजे दिवसे प्रभुपासे जइने ते प्रमाणे पूछ्युं. प्रभुए तेना मरण पाम्यानी हकीकत कही तेथी ते शोकग्रस्त थइ गइ अने स्वस्थाने गइ. त्यारपछी गौतमस्वामीए पूछ्युं के- 'हे स्वामी ! ते कालकुमार मरण पामिने क्यां गयो ?' प्रभुए कहुं के- 'चोथी पंकप्रभा नरकमां दश सागरोपमने आउखे उत्पन्न थयो छे.' त्यारपछी 'तेणे आबुं पापकर्म क्यारे क्युं के जेथी ते चोथी नरके गयो ?' एम पूछतां प्रभुए श्रेणिक राजानो ने कोणिकनो कोणिकना चेल्लणाना गर्भमां आववाथी मांडीने सविस्तर वृत्तांत कह्यो. छेवट श्रेणिक राजाने छूटा करवा माटे कुहाडो लइने जतां प्राणनाशनो भय लागवाथी श्रेणिक राजा ताळपुट विपना प्रयोगथी मरण पाम्या. त्यारपछी कोणिक राजाने थयेल शोक निवृत्त थतां हल्ल-विहल्लपासे हार ने हाथी मागवानी शरुआत थाय छे. तेने परिणामे चेटक राजा

साथे युद्ध थाय छे अने तेमां प्रथम कालकुमार युद्धनी शरुआत करे छे. ते युद्धमां करेला अनेक जीवोना संहारथी वांधेला कर्मवडे ते चौथी नरके गयेल छे. ' एम उत्तर आप्यो. ' नरकमांथी नीकळीने ते क्यां उत्पन्न थशे ? ' एम पूछतां ' नरकमांथी नीकळी महाविदेह क्षेत्रमां मनुष्य थइ चारित्र ग्रहण करी मोक्षे जशे ' एम भगवंते उत्तर आप्यो. आ चरित्र घणुं विस्तारे कहेल होत्राथी कालकुमारनुं पहेलुं अध्ययन ४९मा पानानी पहेली पुंठीमां पूर्ण थाय छे.

त्यारपछीना बीजा नव अध्ययनमां सुकालकुमार विगोरे पूर्वे नाम आपेला छे ते नव कुमारोना अधिकार बहु संक्षेपमां आपी प्रथम अध्ययननी भलासण करी छे. ए नव कुमारो पण चेटक राजाना बाणथी मृत्यु पामी चौथी नरके दश सागरोपमने आउखे उत्पन्न थया छे अने त्यांथी नीकळी महाविदेह क्षेत्रमां मनुष्य थइ मोक्षे जवाना छे. आ प्रमाणे कहीने पहेलो वर्ग पाना ५० मानी पहेली पुंठीमां पूर्ण करेल छे.

२ कप्पवाडिसिया-द्वितीय वर्ग

आ बीजा वर्गमां पण दश अध्ययनो पद्म १, महापद्म २, भद्र ३, सुभद्र ४, पद्मभद्र ५, पद्मसेन ६, पद्मगुल्म ७, नलिनीगुल्म ८, आनंद ९ अने नंदन १० नामना छे. तेमां पहेलो पद्मकुमार श्रेणिक राजानी राणी कालीना पुत्र कालकुमारनी राणी पद्मावतीनो पुत्र छे. तेने आठ स्त्रीसाथे परणाववामां आव्यो. महावीरस्वामी त्यां समोसरतां ते बंदन करवा गयो. देशना सांभळी प्रतिबोध पाय्यो अने मातापितानी आज्ञा लइने तेणे चारित्र ग्रहण कर्तुं. पछी उपवास, छठ्ठ, अठ्ठमादि अनेक प्रकारनी तपस्या करी, पांच-वर्षनो चारित्रपर्याय पाळी प्रमुनी आज्ञा लइ विपुलाचळ उपर जइने अणसण कर्तुं. एक मासनुं अणसण पाळी काळ समये काळ

करिने पहेला सौधर्मकल्पमां वे सागरोपमने आयुए देव थया. त्यांथी च्यवी महाविदेह क्षेत्रमां मनुष्य थइ चारित्र लइने मोक्षे जशे. ए प्रमाणे प्रथम अध्ययन पाना ५३ नी पहेली पुंठी उपर पूर्ण थाय-छे.

बीजो सुकाली राणीना पुत्र सुकालकुमारनो पुत्र महापद्मकुमार नामे थयो. ते चारित्र लइ काळ करिने बीजा देवलोकमां उच्छ्रष्ट आयुए उत्पन्न थयो.

त्रीजो कुमार त्रीजा देवलोकमां, चौथो चौथा देवलोकमां, पांचसो पांचमा देवलोकमां, छठो छठ्ठा देवलोकमां, सातसो सातमा देवलोकमा, आठसो आठमा देवलोकमां, नवसो दशमा देवलोकमां ने दशसो वारमा देवलोकमां उच्छ्रष्ट आयुए देव थाय छे, ए दशेना नाम उपर कही गया प्रमाणे काली विगेरे दशे राणीना पुत्र कालकुमार विगेरेना आ वर्गमां प्रारंभमां कह्या प्रमाणे तेना पुत्र तरीके समजवा. ते दशे स्वर्गमांथी च्यवी महाविदेह क्षेत्रमां मनुष्य थइ चारित्र लइने मोक्षे जशे.

आ प्रमाणे संक्षेपमां बीजो वर्ग पाना ५६ नी पहेली पुंठी उपर पूर्ण करवामां आवेल छे.

३ पुष्फिया-तृतीय वर्ग.

आ वर्गना पण दश अध्ययनो चंद्र १, सूर्य २, शुक्र ३, बहुपुत्रिका ४, पूर्णभद्र ५, मणिभद्र ६, दत्त ७, शिव ८, बळ ९ अने अणाडिय १० नामना कहेला छे.

पहेला अध्ययनमां ज्योतिषीमां चंद्रावतंसक विमानमां ज्योतिषीना इंद्र तरीके उत्पन्न थयेला चन्द्रेंद्रनो अधिकार छे. ते चंद्रेंद्र अवधिज्ञानवडे जंबूद्वीपना भरतक्षेत्रमां जोतां महावीरस्वामी भगवंतने राजगृहीनी बहार गुणशीलवनमां समवसरेला जाणी सूर्योभ-

देवनी जेस सर्वशक्तिवडे आवे छे अने नाट्यविधि बतावीने पोताने स्थानके जाय छे. त्यारपछी गौतमस्वामीए तेनो पूर्वभव पूछतां प्रभु तेना पूर्वभवनुं वृत्तांत कहे छे. ते पूर्वभवमां सावत्थी नगरीमां अंगति नामे व्यवहारी हतो. तेणे पार्श्वनाथ प्रभुपासे दीक्षा लीधी हती. त्यारपछी छट्ठ, अठ्ठमादि अनेक प्रकारना तप करी कांइक विराधनावडे काळ करीने चंद्रद्रपणे उत्पन्न थयेले छे. तेनी स्थिति एक पल्योपम ने एक लाख वर्षनी छे. ते त्यांथी च्यवी महाविदेह क्षेत्रमां उत्पन्न थइ मोक्षे जशे. इति प्रथम अध्ययन.

बीजा अध्ययनमां सूर्यद्रनो अधिकार छे. ते पूर्वभवमां सावत्थी नगरीमां सुप्रतिष्ठ नामे गाथापति हतो. तेणे पण पार्श्वप्रभु पासे दीक्षा लीधी हती ते कांइक विराधनाथी सूर्यद्र थयो छे. तेनुं आयुष्य एक पल्योपम ने १००० वर्षनुं छे. बाकी अधिकार प्रथम अध्ययन प्रमाणे समजवो. त्रीजा अध्ययनमां शुक्रनो अधिकार छे. ते पूर्वभवमां सोमिल नामे ब्राह्मण हतो. ते विद्वान् हतो. त्यां पार्श्वप्रभु पधारतां ते वंदन करवा गयो. तेणे पार्श्वप्रभुने केटलाक प्रश्नो पूछ्यां. तेना यथेष्ट उत्तर मळतां एने उपदेश लाग्यो. तेणे श्रावकधर्म अंगीकार कर्यो. त्यारपछी मुनिविगेरेना परिचयनो अभाव थतां ते पाछो मिथ्यात्वी बनी गयो. तेणे अनेक प्रकारनी मिथ्यात्वीनी करणी करी. ते सूत्र ने टीकामां विस्तारथी बतावेले छे. प्रांते एक देवे मध्यरात्रिए प्रगट थइने कह्युं के- ' हे सोमिल ब्राह्मण ! तारी आ प्रब्रज्या दुष्ट छे-दोषवाळी छे-मिथ्या छे. ' सोमिले ते सांभळ्युं, पण गणकार्युं नहीं-तेनो आदर कर्यो नहीं अने पोतानी मिथ्यात्वनी करणीमां प्रवर्त्यो. देवे दररोज मध्यरात्रीए ए प्रमाणे कहा कर्नु. पांचमे दिवसे सोमिले तेने पूछ्युं के- ' मारी प्रब्रज्या केवी रीते दुष्ट प्रब्रज्या छे ? ' त्यारे ते देवे कह्युं के- ' तें पार्श्वप्रभु पासे श्रावकधर्म स्वीकार्यो हतो छतां समकित्तीना परिचयना अभावथी तुं मिथ्यात्वी बनी गयो छे, तेथी तारी दुष्ट प्रब्रज्या छे. ' सोमिले पूछ्युं के- ' हे देव ! त्यारे हवे

मारी सुप्रब्रज्या केस थाय ? ' देवे कहुं के-तुं पाछो श्रावकधर्म अंगीकार कर अने पांच अणुव्रततुं सेवन कर. ' तेणे ते प्रमाणे कर्तुं, अनेक प्रकारनो तप तप्यो, श्रावकधर्म पाळ्यो, परतु पूर्वो मिथ्याभाव आळोव्या विना काळ करीने ते शुक्रावतंसक विमानमां शुक्र ग्रहणे उत्पन्न थयो. तेणे प्रभु पासे आवी नाटक कर्तुं. त्यां तेनी एक पल्योपमनी स्थिति छे. ते त्यांथी च्यवी महाविदेह क्षेत्रमां उत्पन्न थइ मोक्षे जशे. इति तृतीयं अध्ययनम्.

चोथा अध्ययनमां सौधर्म देवलोकमां उत्पन्न थयेली बहुपुत्रिका नामे अपरिगृहीता देवीनो अधिकार छे. ते उत्पन्न थया वाद प्रभु पासे आवी, देशना सांभळी, नाटक देखाडीने स्वस्थाने गइ. गौतमस्वामीए तेनो पूर्वभव पूछ्यो. भगवंते कहुं के-“ते देवी वाणारसी नगरीमां भद्र सार्थवाहनी सुभद्रा नामनी स्त्री हती. तेने संतति थइ नहीं तेथी ते बहु दुःख धरवा लागी. अन्यदा त्यां सुव्रता नामे साध्वी पधार्या. ते घरे आवतां तेने भावपूर्वक आहारपाणी वहोरवीने सुभद्राए पुत्रप्राप्तिनो उपाय पूछ्यो. साध्वीए ते वात सांभळवानो पण पोतामो आचार नथी एम कहुं अने श्रावकधर्मनी प्ररूपणा करी. सुभद्राए श्रावकधर्म अंगीकार कर्तुं. त्यारपछी केटलाक वर्ष गया वाद तेने विचार थयो के-‘ मने सतति तो थइ नहीं, तो हवे हुं चारित्र अंगीकार करूं. ’ पछी तेणे सार्थवाहनी आज्ञा मेळवीने सुव्रता साध्वी त्यां पधारतां तेनी पासे दीक्षा लीधी. असुक काळ गया पछी तेना मनमां वाळको प्रत्येनो प्रेम उद्भव्यो, तेथी ते अनेक बाळकोनी शरीरशुश्रूषा विगोरे करवा लागी. गुरुणीए शिखामण आपीने कहुं के-‘आ आपणो आचार नथी माटे तजी दे. ’ सुभद्रा साध्वीने ते हितशिक्षा न रुची तेथी ते जुदा उपाश्रयमां जइने रही. पछी तो निःशंकपणे बाळकोनी परिचर्या करवा लागी. प्रांते अणसण करी, घणा वर्ष चारित्रपर्याय पाळी, तेमां करेली विराधनाने आळोव्या विना

काळ करीने सौधर्म देवलोकमां चार पत्योपमने आडखे देवी थइ छे. ”

‘ हवे देवीपणामाथी च्यवीने क्यां जशे ? ’ ण्म पूछतां प्रमुए कहुं के—‘ ते जंवूद्वीपना भरतक्षेत्रमां विभेल नगरमां ब्राह्मण-पुत्री सोमा नामे थशे. तेने त्यांना राष्ट्रकूट साथे परणावशे. तेना समागमथी तेने सोळ वर्षमां ३२ पुत्र-पुत्रीओ थशे. तेनी परिचर्या करतां ते अत्यंत कंटाळी जशे तेथी पुत्र-पुत्रीविनानी स्त्रीओने ते धन्य मानशे. अन्यदा त्यां सुत्रता नामना साध्वी पधारशे. तेने आहारपाणीवडे पडिलामीने ते पोतानो कंटाळो निवेदन करी धर्म सांभळवानी इच्छा वतावशे, तेथी साध्वी जैनधर्म सांभळावशे. तेने ते धर्म रुचवाथी साध्वीने कहेशे के—‘ मने आ धर्म रुच्यो छे तेथी हुं राष्ट्रकूटनी आज्ञा मेळवीने चारित्र लेवा इच्छुं छुं. ’ गुरुणी धर्मकार्यमां प्रमाद न करवातुं कही उपाश्रवे आवशे. सोमा राष्ट्रकूटनी आज्ञा मागशे. राष्ट्रकूट हमणा थोडा वर्ष घरमां रही सुखे भोग भोगवी पळी दीक्षा लेवा कहेशे. सोमा तेनो स्वीकार करी साध्वीजी पासे जइ फरी धर्मोपदेश सांभळी श्रावकधर्म स्वीकारशे. त्यारवाद फरीने साध्वी त्यां पधारतां राष्ट्रकूटनी आज्ञा मेळवी चारित्र ग्रहण करशे. ते भवमां निरतिचार चारित्र पाळी सलेखना करी मृत्यु पामीने पेहेला देवलोकमां वे सागरोपमने आडखे सौधर्मद्रनो सोम नामे सामानिक देव थशे. त्यांथी स्थितिक्षे च्यवीने महाचिदेह क्षेत्रमां मनुष्यपणे उत्पन्न थइ चारित्र ग्रहण करी मोक्षे जशे. इति चतुर्थे अध्ययनम्.

पांचमा अध्ययनमां प्रथम देवलोकमां उत्पन्न थयेला पूर्णभद्र विमानना स्वामी पूर्णभद्र देवनो अधिकार छे. ते उत्पन्न थइ, प्रमु पासे आवी, नाट्यविधि देखाडी स्वस्थाने जाय छे. गौतमस्वामी तेनो पूर्वभव पूछे छे. प्रमु कहे छे के—‘ जंवूद्वीपना भरतक्षेत्रमां मणिवती नगरीमां पूर्णभद्र नामे गाथापति हतो. त्यां स्थविर भगवंत पधारतां ते वंदन करवा गयो. देशना सांभळी प्रतिबोध पामी

चारित्र अंगीकार कर्युं. अणसण करीने प्रथम देवलोकां वे सागरोपमने आउखे देवपणे उत्पन्न थयो छे. त्यारपछी आगामी स्थिति पूछतां प्रभु कहे छे के- ' त्यांथी च्यवी महाविदेहमां उत्पन्न थइ मोक्षे जशे. '

छट्टा अध्ययनमां पूर्णभद्रनी जेवा ज मणिभद्र देवनो अधिकार छे. ते पूर्वभवमां मणिवती नगरीमां मणिभद्र नामे गाथापति हतो. ते स्थविर भगवंत पासे चारित्र लइ अणसण करीने प्रथम देवलोकें वे सागरोपमना आउखे देवपणे उत्पन्न थयेल छे. त्यांथी च्यवी महाविदेहमां मनुष्य थइ सिद्धि पामशे.

आ प्रमाणे सातमो दत्त चंदना नगरीमां, आठमो शिव मिथिला नगरीमां, नवमो बल हस्तिनापुरमां अने दशमो अनादित काकंदीमां पूर्वभवे गृहपति हता. त्यां चारित्र लइने पहिले देवलोकें वे सागरोपमने आउखे ते ते नामना देव थया अने त्यांथी च्यवी महाविदेह क्षेत्रमां मनुष्य थइ चारित्र लइने मोक्षे जशे.

आ प्रमाणे त्रीजो वर्ग सपूर्ण.

४ पुष्पचूला-चतुर्थ वर्ग.

चोथा वर्गमां दश अध्ययनो श्री १, ही २, धृति ३, कीर्ति ४, बुद्धि ५, लक्ष्मी ६, इलादेवी ७, सुरादेवी ८, रसदेवी ९ अने गन्धदेवी १० नामना छे.

तेमां पहिला अध्ययनमां श्रीदेवी सौधर्म देवलोकमा उत्पन्न थइ प्रभु पासे आबी नाट्यविधि देखाडीने पाछी जतां गौतमस्वामीए तेनो पूर्वभव पूछ्यो. भगवंत कहे छे के- ' ते पूर्वभवे राजगृहनगरमां सुदर्शन गृहपतिनी भूता नामे पुत्री हती. तेने कोइ परणुं नहीं तेथी ते मोटी उमर सुधी कुमारी रही. अन्यदा त्यां पार्श्वप्रभु समवसर्या. पर्वदा वंदन करवा नीकळी. भूता पण गइ. देशना

सांभळी प्रतिबोध पामी. पछी पोताना पितानी आज्ञा लइ तेणे चारित्र लीधुं. प्रसुए पुष्पचूला साध्वीने सोंपी. चारित्र पाळतां अन्यदा ते शरीरनी शुश्रूषा करनारी थइ, तेनी तेवी प्रवृत्ति वधी पडवाथी पुष्पचूला गुरुणीए तेने कहुं के—‘ आपणने साध्वीने आ प्रमाणे वर्तवुं योग्य नथी माटे आ प्रवृत्ति बंध करी आलोयण ल्यो. ’ आ शिक्षा तेने पसद न पडतां ते जूदा उपाश्रयमां जइने रही. पछी तो निःशंकपणे विशेषे शरीरपरिचर्या करवा लागी यावत् घणा वर्ष चारित्र पाळी विराधना स्थानने आलोव्या शिवाय काळ करी प्रथम देवलोकमां एक पल्योपमने आउखे श्रीदेवीपणे उत्पन्न थइ छे. ” आगामी भवसंबंधी पृछतां ‘ ते त्यांथी च्यवीने महाविदेहमां उत्पन्न थइ मोक्षे जशे ’ एम कहुं. आ प्रमाणे प्रथम अध्ययननो संबंध संपूर्ण.

उपर प्रमाणे वाकीनी नव देवीओना नव अध्ययनो पण समजवा. ते वधी पूर्वभवे पुष्पचूला साध्वीनी शिष्याओ थइ हती. ते शरीरपरिचर्यावडे चारित्र विराधीने प्रथम देवलोकमां एक पल्योपमने आउखे देवीओ थइ छे. ते वधीए प्रसु पासे आवी नाटक देखाड्युं छे अने ते त्यांथी च्यवी महाविदेह क्षेत्रमां उत्पन्न थइ मोक्षे जनार छे. आ प्रमाणे दश अध्ययनवाळो चोथो वर्ग संपूर्ण.

५ वन्हिदसा—पंचमवर्ग.

आ वर्गमां बार अध्ययनो. १ निषध, २ अनिय, ३ वह, ४ वेहल, ५ प्रगति, ६ जुत्ति, ७ दशरथ, ८ दृढरथ, ९ महाधनु, १० सप्तधनु, ११ दशधनु अने १२ शतधनु नामना छे.

प्रथम अध्ययनमां निषधकुमारनो अधिकार छे. द्वारावती नगरीमां नंदन नामना उद्यानमां सुरप्रिय यक्षनुं आयतन छे. तेनी घणा लोको पूजा करे छे. त्यां कृष्ण वासुदेव राजा छे, तेनो बहोळो परिवार छे. ते त्रण खंडनुं आधिपत्य धरावे छे. तेमना बंधु

बळदेव राजा पण त्यां ज वसे छे. तेने रेवती नामे राणी छे. तेने निषधकुमार नामे पुत्र थयो छे. यौवनवय पामतां ५० राजकुमारी साथे तेने परणाव्यो छे. ते विषयसुख सेवे छे. अन्यदा त्यां नेमिनाथस्वामी पधार्यो. पर्षदा वांदवा नीकळी. कृष्ण वासुदेव पण सर्व परिवार ने सर्व ऋद्धि साथे वांदवा आठ्या. देशना सांभलीने सर्व स्वस्थाने गया. आ खबर निषधकुमारने पडतां ते प्रसुने वंदन करवा आव्यो. देशना सांभळी प्रतिबोध पाम्यो. श्रावकधर्म अंगीकार करीने ते स्वस्थाने आव्यो.

वरदत्त नामना नेमिनाथ प्रसुना मुख्य गणधर तेने जोइने प्रसन्नतावाळा थया. तेमणे प्रसुने पूछ्युं के—‘आ निषधकुमारे मज्जुव्य संबंधी आवी ऋद्धि शी रीते मेळवी?’ प्रसु कहे छे के—‘आ जंबूद्वीपमां भरतक्षेत्रमां रोहिड नगरमां महाबळ नामना राजानो ते वीरांगद नामे पुत्र हतो. सांसारिक सुख भोगवतो हतो. अन्यदा त्यां सिद्धार्थ नामे आचार्य पधार्यो. पर्षदा वांदवा नीकळी. वीरांगद कुमार पण वंदन करवा गयो. देशना सांभळी प्रतिबोध पाम्यो. मातापितानी आज्ञा मेळवी चारित्र लीधुं. निरतिचार चारित्र पाळी पांचमा ब्रह्म देवलोकमां दश सागरोपमने आज्ञे देव थयो. त्यांथी च्यवीने अहीं बळदेवनो पुत्र थयो छे. पूर्वभवे करेला चारित्रना आराधनथी ते आवी ऋद्धि पाम्यो छे.’ पछी वरदत्त गणधरे पूछ्युं के—‘ते आपनी पासे चारित्र लेवा समर्थ थशे?’ प्रसुए हा कही. त्यांथी विहार करी अन्यदा फरीने प्रसु त्यां पधार्यो. निषधकुमार वंदन करवा आव्यो. देशना सांभळी, प्रतिबोध पामी, मातापितानी आज्ञा लइ, प्रसु पासे चारित्र अंगीकार कर्तुं. निरतिचार विशुद्ध चारित्र पाळी नव वर्षना दीक्षापर्यायमां अनेक प्रकारना तप करी प्रांते २१ दिवसनुं अणसण पाळीने काळ करी सर्वार्थसिद्ध विमाने ३३ सागरोपमने आज्ञे देवपणे उत्पन्न थया.

वरदत्त गणधरे 'त्यांथी च्यवीने ते क्यां जशे ?' एम पूछतां नेमिनाथ प्रसुए कछुं के त्यांथी च्यवी महाविदेह क्षेत्रमां मनुष्यपणे उत्पन्न थइ चारित्र अंगीकार करी सिद्धिसुखने पामशे. ' इति प्रथम अध्ययनम्.

आ प्रमाणे वाकीना अग्यारे कुमारना अध्ययनो जाणवा. अहीं सूत्रमां बहु ज संक्षेप कयों छे. तेना पूर्वभवना नाम, माता-पिताना नाम विगोरे संग्रहणी अनुसारे जाणवा लखे छे परंतु कइ संग्रहणी ते समजातुं नथी. आ बारे बळदेवना कुमार पूर्वभवे चारित्र पाळी पांचमे देवलोकके देव थइ बळदेवना पुत्र थया. ते बधा नेमिनाथ प्रसु पासे चारित्र लइ सर्वार्थसिद्ध विमानमां देव थया. त्यांथी च्यवी महाविदेह क्षेत्रमां मनुष्य थइ चारित्र लइने सिद्धिसुख पामशे. आ प्रमाणे समजतुं. अहीं बार अध्ययन साथे पांचमो वर्ग समाप्त थाय छे.

श्री निरयावलिका सूत्र पण अहीं समाप्त थाय छे.

एकंदर सारांश.

आ सूत्रना निरयावलिका नामसंबंधी प्रथम प्रारंभमां लखेल छे. हवे तेना पेटाना वर्गोना नामसंबंधी विचार करतां प्रथम वर्गंतुं नाम कृष्णिया छे. ते नाम आ सूत्रमां तो वांचवामां आव्युं नथी परंतु अन्यत्र बार उपांगना नामोमां घणे स्थानके आवे छे. ते नामनो हेतु समजातो नथी. आ वर्गना दश अध्ययनमां कालकुमार विगोरे दश श्रेणिक पुत्रो नरके गया छे तेनो अधिकार छे.

बीजा वर्गमां दश राजपुत्रोनो अधिकार छे. ते कालकुमार विगोरे दश श्रेणिकपुत्रो जे नरके गया छे तेना पुत्रो छे. ते बधा वीर-प्रसु पासे चारित्र अंगीकार करी अनुक्रमे पहेले, बीजे, त्रीजे, चौथे, पांचमे, छठे, सातमे, आठमे, दशमे ने बारमे देवलोकके देव थाय छे. त्यांथी च्यवीने मोक्षे जनारा छे. आ वर्गंतुं नाम कृष्णवडिसिया छे, ते तो दशे कुमार देवलोकमां गयेलानो अधि-

कार होवाथी पाडवामां आवेलुं संभवे छे.

त्रीजा वर्गमां चंद्र, सूर्य, शुक्र, बहुपुत्रिका विगोरेना दश अध्ययनो छे. तेसां नव देव थयेला छे ने एक देवी थयेल छे. आ वर्गनुं नाम पुष्करिया पाडवानुं कारण पण लक्ष्मां आवतुं नथी. आ देवी ने देव बधा वीरप्रसु पासे आवीने नाटणविधि देख्वाडी गयेल छे. चोथा वर्गमां श्री, ह्री विगोरे दश देवीओनो अधिकार छे. ते दशे प्रसु पासे आवी नाटक देख्वाडी गयेल छे. ते पूर्वभवे बधी पार्थप्रसुनी मुख्य साध्वी पुष्पचूलानी शिष्या हती अने त्यां चारित्र विराधवाथी प्रथम देवलोकमां एक पत्न्योपमने आउखे देवी थयेल छे. आ वर्गनुं नाम तेमां पुष्पचूला साध्वीनी दश शिष्यानो अधिकार होवाथी पुष्पचूला राखवामां आवेलुं जणाय छे.

पांचमा वर्गमां कृष्ण वासुदेवना बंधु बळदेवना वार पुत्रोना अधिकार छे. तेणे पूर्वभवमां चारित्र आराधेलुं छे, ते आ भवमां पण नेमिनाथ प्रसु पासे चारित्र लइ आराधीने सर्वार्थसिद्धे देव थया छे. त्यांथी च्यवी महाविदेहमां उत्पन्न थइने मोक्षे जनार छे. आ वर्गनुं नाम वन्हिदसा पाडवानुं कारण खास समजातुं नथी परंतु अंधकवृष्णिना पुत्र वसुदेवना पुत्र बळदेवना ते बारे पुत्रो होवाथी वृष्णिकुळमां उत्पन्न थयेला छे तेथी वन्हि नाम होवा संभव छे, पण पछी दसा एटले दशने बडले वार अध्ययनो छे ते विचारवा योग्य छे.

आ सूत्रमांथी सार शुं ग्रहण करवो ते जणाववानी पण आवश्यकता लागवाथी रोशन करवानुं के--आ उपांगनो प्रथम वर्ग आठमा अंग तरीके गणाता अंतकृतदशांगनुं उपांग गणाय छे. आ प्रथम वर्गमां कालकुमार विगोरे दश श्रेणिकपुत्रो नरके गयानो अधिकार छे, ते दशेनी माताओ काली विगोरे दशे वीरप्रसु पासे चारित्र लइ अंतकृत केवली थइने मोक्षे गयेल छे तेनो अधिकार

ए आठमा अंगमां छे.

आ प्रथम वर्गमां कोणिकनो अन्याय अने एवा अन्यायीनो पक्ष करवाथी कालकुमारादि देशेनुं अकाल मृत्यु थयेल छे ते सूचवे छे के अन्यायीनो पक्ष कदि पण करवो नहीं. वळी अन्यायनुं परिणाम लाभमां आवतुं नथी पण हानिमां ज आवे छे ते जेने माटे आवुं महान् युद्ध करवामां आव्युं ते हार ने हाथी कोणिकने मळी शक्या नहीं ए बतावी आपे छे. कोणिक जेवा कुपुत्रीथी थतो मातापिताने त्रास बतावी एवा कुपुत्रनी गणनामां न आववा सूचवे छे अने पुत्रमोह केटलो अनिवार्य छे ते श्रेणिकनो ने कोणिकनो-वनेनो पुत्र उपरनो मोह बतावी आपे छे.

बीजा वर्गमां ए कालकुमारादि देशेना पुत्रोको अधिकार छे. ते देशे कुमार वीरप्रभुना प्रसंगमां आववाथी अनुक्रमे चडता चडता देवलोकमां देव थाय छे ते बतावी आपे छे के उत्तम जननो संसर्ग आ जीवने परम लाभ आपनार छे ते निर्विवाद सिद्ध छे.

त्रीजा वर्गमां नव देव ने एक बहुपुत्रिका देवीनो अधिकार छे. ते जुदी जुदी दिशाओ सूचवे छे. प्रथम वे सूर्ये ने चंद्र पूर्वभवे चारित्रनी विराधना करवाथी थाय छे. त्रीजा शुक्र पूर्वभवमां वञ्चे श्रावकधर्म त्यज्जिने मिथ्यात्वना करेला सेवतथी थाय छे. चौथी बहुपुत्रिका तो पुत्रादि न होय त्यारे तेनी चाहना अने बहु संतति थया पळी तेना क्लेशथी थतो अभाव बरावर बतावी आपे छे अने पुत्रमोह न राखवा सूचवे छे. पाछळना छए अध्ययनोमां तो पूर्वभवे चारित्रना आराधनथी देव थयेलानो अधिकार छे.

चौथा वर्गमां श्रीदेवी विगेरे दश देवीओनो अधिकार छे ते पूर्वभवमां चारित्रनी विराधना करवाथी मात्र एक पल्योपमने आयु देवी थाय छे, ते चारित्रनी विराधना तेना फळमां केटली क्षति करे छे ते सूचवे छे.

राख्युं छे. उपांगमां छेला पांच उपांगरूप निरयावलिका ज कथानुयोगरूप होवाथी आज्ञे तेना पांचे विभाग के जे पांचवर्ग तरीके कहेला छे ते मूळ अने मूळ तथा टीकाना अर्थसाथे छपावी बहार पाडेल छे. आनो उपयोग साधु-साध्वी विगेरे छूटथी करे एम अमे इच्छीए छीए. ते साथे तेमां कोइ स्वलना थयेली होय अथवा सुधारवा लायक स्थळ होय तो ते जणाववा तस्दी लेवानी प्रार्थना करीए छीए.

आ सूत्रो छपाववाना कार्यमां शरीरनी निर्बळताना कारणथी अहीं रहेला वृद्धावस्थावाळा साध्वीजी लाभश्रीजीनी खास प्रेरणा उपरांत उपदेश आपीने करावेली आर्थिक सहाये अमने उत्तेजन आपेल छे. आ सूत्रो ने तेना अर्थनी प्रसकोपी समाना शास्त्री जेठालाल हरिभाइ के जे घणा वखतना जैन शास्त्रोना अनुभवी छे तेमनी पासे करावेल छे अने तेमां यथायोग्य सुधारो पण करेलो छे.

सूत्रोने अंगे हवे पछी कया सूत्रनुं काम हाथ धरुनुं ? ते वावत अनुभवी मुनिराज पोतानी सलाह जणावशे तो आभारी थंशुं. आटलुं जणावी आ सूत्रो छपाववाना कार्यमां थयेल स्वलना माटे भिच्छा दुक्क आपी आ प्रस्तावना समाप्त करवामां आवे छे.

ज्येष्ठ शुक्ला पंचमी.

संवत् १९९०

कुंवरजी आणंदजी

भावनगर.

पांचमा वर्गमां तो बळदेवना बार पुत्रोना अधिकार छे ते बधा पूर्वभवमां चारित्रनुं आराधन करी, ब्रह्मदेवलोकमां देव थइ, त्यांथी बळदेवना पुत्र थाय छे. ते नेमिनाथजीनी देशनाथी चारित्र अंगीकार करी निरतिचारपणे पाळी मोक्षमार्गना विश्राम-तुल्य सर्वार्थसिद्ध विमानमां एकावतारी देव थाय छे. ते त्यांथी च्यवी महाविदेह क्षेत्रमां मनुष्य थइ मोक्षे जनारा छे. आ चरित्रो चारित्रनो अतुल्य प्रभाव अने तेनुं उत्कृष्ट फळ सूचवे छे, चारित्रधर्मना आराधन विना सिद्धि प्राप्त थवानी नथी ए सिद्ध करे छे अने चारित्रधर्ममां उजमाळ थवा प्रेरणा करे छे. सार ग्रहण करवानी वृत्तिवाळा तो आ सूत्रमांथी अनेक प्रकारनो सार ग्रहण करी शके तेम छे, छतां असे मार्गदर्शक तरीके खास लेवा लायक सार दुंकांमां बतावेलो छे. आशा छे के वांचको ते तरफ पोतानुं लक्ष दोरवा तस्दी लेसे.

अमारी सभाना कार्यवाहकोनो विचार सामान्य बुद्धिना साधु-साध्वी विगेरेने जैन सूत्रोना वांचननो लाभ मळी शके तेवी सगवड करी आपवानो थतां ४५ आगमो पैकी अंगने उपांग विगेरे तरफ दृष्टि करतां प्रथम चार मूळ सूत्रो पैकी उत्तराध्ययनसूत्र धर्मकथानुयोगमां वधारे उपयोगी जणातां ते मूळ ने मूळना विवेचनयुक्त अर्थ साथे छपावी बहार पाड्युं. पळी अंगमां ने उपांगमां पांच पांच सूत्रो कथानुयोगवाळा जणातां छठ्ठा अंग ज्ञाताधर्मकथाने ते ज रीते छपावी बहार पाड्युं. पळी ११ मुं अंग विपाक छपाव्युं. हालमां ८ मा ९ मा अंग तरीकेना श्री अंतगडदसांग अने अनुत्तरोववाइ-ए वे सूत्र ते ज रीते छपाव्या छे. ७ मा अंग तरीके उपासगदसांगमां पण दश श्रावकोनो अधिकार छे छतां अमारा तरफथी ज छपायेल वर्धमानदेशना प्राकृत-संस्कृत छायासाथे भाग १-२ मां तेनो समावेश थइ जतो होवाथी अने ते वर्धमानदेशनानुं भापांतर पण छपायेल होवाथी ते छपाववानुं मोक्षुफ

श्री निरयावलिका सूत्रम् ।

(मूल तथा मूल अने टीकानुं भाषान्तर)

टीकाकारनुं मंगळाचरण.

॥ ॐ नमः श्री शान्तिनाथदेवाय ॥

पार्श्वनाथं नमस्कृत्य, प्रायोऽन्यग्रन्थवीक्षिता ।

निरयावलिश्रुतस्कन्धे, व्याख्या काञ्चित् प्रकाशयते ॥ १ ॥

श्री पार्श्वनाथस्वामीने नमस्कार करी प्राये अन्यग्रंथमां जोधेली श्री निरयावलि श्रुतस्कंधनी कांइक (संक्षिप्त) व्याख्या प्रकाश कराय छे. (१)

आ निरयावलिका नामना उपांगग्रंथनो अर्थ श्री महावीरस्वामीना मुखथी नीकळयो छे, तेने सूत्ररूपे कहेवाने इच्छता श्रीसुधर्मास्वामी सूत्रकार ' ते णं काले णं ' इत्यादि मूलग्रन्थने कहे छे—

ॐ नमः श्रुतदेवतायै ॥

मूल—ते णं काले णं ते णं समए णं रायगिहे नामं नयरे होत्था, रिद्ध० ।

अर्थ—श्रुतदेवताने नमस्कार थाओ. ते काले ते समये राजगृहनामं नगर हंतुं. ते ऋद्धिवाळुं विगेरे विशेषणोथी युक्त हंतुं. दीकार्थ—अहीं सर्वत्र ' णं ' शब्द वाक्यनी शोभा माटे लखेलो छे. ते काले एटले अवसर्पिणीना चोथां आराने विषे, ते समये एटले ते ज काळना विशेष समयने विषे अर्थात् जे समये राजगृह नामं नगर, श्रेणिक नामे राजा अने सुधर्मा (श्रीवर्धमान) स्वामी हता ते वखते. आ अवसर्पिणी काळ होवाथी वर्षाक ग्रंथमां वर्णविली समृद्धिवाळं नगर अत्यारे होइ शके नहीं तेथी राजगृह नामं नगर हंतुं एम भूतकाळ बताव्यो छे. अहीं मूळमां ' रिद्ध० ' शब्द लख्यो छे, तेथी ते नगरं वर्णन छवव्युं छे, ते आ प्रमाणे—' रिद्धत्थिमियसमिद्धं '—ऋद्धिवाळुं एटले भवनादिकवडे वृद्धि यामेळुं, स्तिमित एटले भय रहित होवाथी स्थिर, समृद्ध एटले धनधान्यादिकवडे युक्त. पछी आ त्रणे शब्दनो कर्मधारय समास करवो. ' पशुइयजणजाणवयं '—ते नगरमां हर्ष उपजावनी वस्तुओ होवाथी नगरना रहीश लोको अने देशमां रहेनारा लोको त्यां आवीने निरंतर हर्ष यामता हता. ' उच्चाणनयणपेच्छणिज्जं '—सौभाग्यना अतिशयने लीधे ते नगर उघाडां (मटकां मार्यां विनानां) नेत्रोवडे जोवा लायक हंतुं. ' पासाइयं '—प्रासादीय एटले चित्तने प्रसन्न करनारुं हंतुं. ' दरिसणिज्जं '—दर्शनीय एटले तेने जोतां नेत्रने श्रम लागतो नहोतो. ' अभिरूवं '—मनोहर रूपवाळुं हंतुं. तथा ' पडिरूवं '—जोनार जोनार प्रत्ये तेनुं रूप सुंदर देखातुं हंतुं (दरेक जोनार मनुष्यने ते सुंदर लागतुं हंतुं.)

श्री

निरया-

बलिका.

(कप्पिया)

॥ १ ॥

मू०—(उत्तरपुरच्छिमे दिसीभाए) गुणासिलाए चेइए, वन्नओ ।

अर्थ—ते राजगृहनगरनी बहार उत्तर अने पूर्वदिशानी वचे एटले ईशानस्रुणामां गुणशील नामनुं चैत्य हतुं, तेनुं वर्णन कहेनुं.

टीकार्थ—चैत्य एटले व्यंतरनुं देहरुं. चैत्यनुं वर्णन आ प्रमाणे—‘ चिराईए—’ ते चैत्यनी स्थापना चिरकालथी थयेली हती, तेथी ‘पुवपुरिसपन्नत्ते’—पूर्वना पुरुषोए ते पूजवा योग्यपणे प्रकाशित करुं हतुं. ‘ सच्छत्ते ’—छत्र सहित हतुं. ‘ सउच्चए ’—ध्वजा सहित हतुं. ‘ सधंटे ’—धंटा सहित हतुं, ‘ सपाडगे ’—पंताका सहित हतुं. ‘ कयवेयदीए ’—तेमां वेदिका रचेली हती. लाउल्लोइयमहिए ’—लायय एटले भूमितळमां छाण विगेरेवडे लीपेलुं अने उल्लोइय एटले भीतीने खडी, चुना विगेरेथी धोळेलुं हतुं तेथी आ बे वडे महितना जेनुं महित एटले पूजेळुं हतुं.

मू०—असोगवरपायवे । पुढविसिलापट्टए ।

अर्थ—त्यां एक अशोक नामनुं श्रेष्ठ वृक्ष हतुं. तेनी नीचे पृथ्वीशिलापट्टक हतुं. टीकार्थ—ते गुणशिलक नामना चैत्यमां एटले तेनी पासे एक अशोक नामनुं उत्तम वृक्ष हतुं. ते वृक्षनी नीचे थडनी पासे एक मोडुं पृथ्वीशिलापट्टक रहेळुं हतुं. तेनी लंबाइ पहोळाइ घणा प्रमाणनी हती. ‘आईणगरुयबूरनवणीयतूलफासे’—

१ नानी ध्वजाओ. २ पत्थरनी मोटी शिला.

आजिनक एटले चर्मनुं वस्त्र, रू, बूर नामनी वनस्पति, नवनीत एटले माखण अने तूल एटले आकडांनुं रु, आ सर्वनी जेवो तेनो स्पर्श अति कोमळ हतो. तथा ते शिलापट्टक प्रासादीय एटले चित्तने प्रसन्न करनार यावत् प्रतिरूप एटले जोनार जोनार प्रत्ये सुंदर रूपवाळुं हतु.

मू०—ते णं काले णं ते णं समए णं समणस्स भगवओ महावीरस्स अंतेवासी अज्जसुहम्मे नामं अणगारे जातिसंपन्ने जहा केसि । जाव पंचहिं अणगारसएहिं साद्धिं संपरिबुडे पुवाणुपुविं चरमाणे जेणेव रायगिहे नगरे जाव अहापडिरूवं उग्गहं ओगिन्हित्ता संजमेणं जाव विहरति ।

अर्थ—ते काले ते समये श्रमण भगवान महावीरस्वामीना शिष्य आर्यसुधर्मा नामना अनगार जातियुक्त केशी गणधरनी जेवा. ते पांचसो अनगारनी साथे परिवरेला एक गामथी बीजे गाम अनुक्रमे विचरता सता ज्यां राजगृहनगर हंतुं त्यां आव्या, यावत् यथायोग्य उपाश्रयने ग्रहण करी संयमवडे यावत् आत्माने भावता सता विचरवा लाग्या—रक्षा.

टीकार्थ—जातियुक्त एटले उत्तम माताना पक्षवडे युक्त एवो अर्थ करवो, अन्यथा माताना पक्षवडे युक्तपणुं तो सर्व कोइ मनुष्यने होय छे, तेथी कांइ उत्कर्ष कहेवाय नहीं, अने आ (सुधर्मास्वामी)नो उत्कर्ष कहेवा माटे ज अहीं विशेषणनो समूह ग्रहण करवा इच्छेलो छे. ए ज रीते कुळवडे युक्त, त्यां पण उत्तम कुळवडे युक्त एम जाणुं. विशेष ए के-कुळ एटले पितानो पक्ष. तथा ' बलसंपन्न ' एटले विशेष प्रकारना संहननथी उत्पन्न थयेला बळे करीने युक्त. अहीं

केशी गणधरनी जेवुं वर्णन कहेवुं, ते आ प्रमाणे—‘ विनयसंपन्न ’ एटले विनयवडे युक्त, ‘ लाघवसंपन्न ’—लाघव एटले द्रव्यथी अल्प उपधिपणुं अने भावथी त्रण गौरवनो त्याग, ते बने प्रकारना लाघववडे युक्त, ‘ ओजस्वी ’—ओजस् एटले मननुं धैर्य, ते वाळा, तेज एटले शरीरनी प्रभा ते वाळा—तेजस्वी, सौभाग्यादिक सहित वचनने बोलनारा ते वचस्वी, ‘ जसंसी ’ यशस्वी एटले ख्यातिवाळा. (अहीं ‘ ओजंसी, तैजंसी, वयंसी, अने जंजंसी ’ ए चारे विशेषणोमां अनुस्वार करेलो छे ते प्राकृत भाषा होवाथी करेलो छे.) तथा क्रोध, मान, माया अने लोभने जीतनारा एटले उदयमां आवेला क्रोधादिकने निष्कल करनारा, तथा जीवितनी एटले प्राण धारण करवानी (जीवानी) आशा एटले इच्छा अने मरणनो भय ए बनेथी रहित एटले ते बनेनी उपेक्षा करनारा, तथा ‘ तवप्पहाणे ’—तपवडे प्रधान एटले उत्तम, अथवा शेष मुनिजननी अपेक्षाए प्रधान तपवाळा. ए ज प्रमाणे गुणवडे प्रधान पण कहेवा, विशेष ए के—गुण एटले चारित्रना गुण. तथा ‘ करणचरणप्पहाणे ’—चारित्रवडे प्रधान, तथा ‘ निगहप्पहाणे ’—निग्रह एटले अनाचारने विषे प्रवृत्तिनो निषेध, तेवडे प्रधान, तथा ‘ धोरवंभचेरवासी ’—घोर एटले अल्प सत्ववाळा मनुष्योए दुःखे करीने आचरी सकाय तेवा ब्रह्मचर्यने विषे रहेनारा (ब्रह्मचर्य पाळनारा) ‘ उच्छृढ सरिरे—’ जेणे शरीरनो सत्कार करवामां निःस्पृहपणाने लीधे त्यागनी जेवो त्याग कर्यो छे एवा, ‘ चौदसपुढी ’—चौद पूर्वने धारण करनार, ‘ चउनाणोवगए’—केवलज्ञान विनाना चार ज्ञाने करीने सहित. (अहीं केशी गणधर मति, श्रुत अने अवधि ए त्रण ज्ञान सहित हता एम जाणवुं.) आवा आर्यसुधर्मा स्वामी पांच सो अनगारनी साथे परिवरेला सता पूर्वानुपूर्वीए एटले अनुक्रमे, पण पश्चानुपूर्वीए एटले अनुक्रम विना नहीं,

ए रीते चालता. ते चालवानो ज क्रम वतावे छे.-ग्रामानुग्राम एटले कहेवाने इच्छेला कीइ एक गामथी बीजे गाम चालता एटले के एक गामथी चालतां मार्गमां आवता बीजा गामने ओळंगीने जता नहोता. आम कहेवाथी तेमनो अत्रतिवद्ध विहार कळो, तेवो विहार पण उत्सुकता रहित करता हता, ते वातने कहे छे.-सुखे सुखे विचरता एटले शरीरना खेद रहित अने संयमनी बाधा रहितपणे विचरता अथवा ग्रामादिकमां निवास करता हता. आ रीते विहार करतां जे देशमां राजगृह नगर हंतुं अने जे प्रदेशमां गुणशील नामंतुं चैत्य हंतुं, ते प्रदेशमां ते आव्या, आवीने मुनिजनने योग्य (प्रासुक) एवा निवासस्थानने आज्ञा लेवा पूर्वक ग्रहण करीने (याचीने) संयम अने तपवडे पोताना आत्माने भावता सता रक्षा.

मू०-परिसा निगया । धम्मो कहिओ । परिसा पडिगया ।

अर्थ-—पर्पदा तेमने वांदवा माटे नगरमांथी नीकळी. भगवान सुधर्मास्वामीए धर्म कळो. ते सांभळीने पर्पदा पाछी पोताने स्थाने गइ.

टीकार्थ-—पर्पदा एटले श्रेणिक राजा विगेरे गामना सर्व लोको सुधर्मास्वामीने वंदन करवा माटे नगरमांथी नीकळ्या. तेमनी पासे धर्म श्रवण कर्या पछी जे दिशामांथी ते पर्पदा आबी हती, ते ज दिशाए पाछी गइ.

मू०-ते णं काले णं ते णं समए णं अज्जसुहम्मस्स अणगारस्स अंतेवासी जंबू णामं अणगारे समचउरंससंठाणसंठिए जाव संखित्तविउलतेयलेस्से अज्जसुहम्मस्स अणगारस्स अदूरसामंते

उड्डुजाणू जाव विहरति ।

ते काळे ते समये आर्यसुधर्मा अनगारना शिष्य जंबू नामना अनगार समचतुरस्र संस्थानमां रहेला यावत् जेमणे विपुल तेजोलेझ्यानो संक्षेप कर्यो छे एवा ते आर्य सुधर्मा अनगारनी अति दूर नहीं तेम ज अति समीपे नहीं एवा स्थानमां उंचा हींचण राखीने यावत् रखा हता-बैठा हता.

टीकार्थ—ते काळे ते समये आर्यसुधर्मास्वामीना अंतेवासी आर्यजंबू नामना अनगार के जे काश्यपगोत्री हता, तेनुं शरीर सात हाथ उंचुं हतुं, ते समचतुरस्र संस्थानमां रहेला हता, अहीं मूळमां यावत् शब्द छे तेथी आ प्रमाणे जाणवुं.—तेनुं वज्रर्षभनाराच संहनन हतुं ' कणगपुलगनिघसपम्हगोरे '—सुवर्णना ककडानो जे निकप एटले कसोटीना पथ्थार उपर करेली रेखा. तथा कमळनो जे गर्भ तेनी जेवा गौर वर्णवाळा हता अथवा आ पदनी व्याख्या वृद्धो आ प्रमाणे करे छे. लोढा विगेरेनो नहीं परंतु सुवर्णनो जे पुलक एटले सार (वर्णनो अतिशय) ते जेमां प्रधान छे एवो जे निकप एटले रेखा तेनुं जे पक्ष्म एटले बहुपणुं तेनी जेवा ते गौर वर्णवाळा हता. तथा ' उग्गतवे ' उग्र एटले कोह पराभव न करी शके एवा तपवाळा, ' तत्तत्तवे '—जेणे तपने तपाव्युं छे एवा, एटले के तेणे एवा प्रकारनो तप कर्यो के जेथी कर्मने तपावीने ते तप-बडे तपरूप पेताना आत्माने पण तपाव्यो हतो. तथा तेनो तप देदीप्यमान हतो एटले के कर्मरूपी वनने वाळनार होवाथी तेनुं तेज अग्निनी जेम जाज्वल्यमान हतुं. वळी ते ' उराले ' उदार एटले प्रधान हता. ' घोरे '—घोर एटले परीपह, इंद्रिय अने कषाय नामना शत्रुओनो विनाश करवामां निर्दय हता, तथा ' घोरव्वए '—तेनां व्रतो घोर एटले बीजाओ न

पाळी शके तेवां (कठिन) हतां. तथा घोर तपवडे तपस्वी होता. तथा 'संखित्तचिउलतेउलेस्से'—संक्षिप्त एटले शरीरनी अंदर लीन थइ छे विपुल एटले अनेक योजन प्रमाण क्षेत्रमां रहेली वस्तुओने वाळवामां समर्थ तेजोलेइया एटले विशेष प्रकारना तपथी उत्पन्न थयेली विशेष प्रकारनी लब्धिना प्रभाववाळी तेजोलेइया छे जेने, आवा प्रकारना गुणोए करीने युक्त एवा जंबूस्वामी भगवान आर्यसुधर्मास्वामी स्थविरनी 'अदूरसामंते'—अति दूर तेम ज अति नजिक नहीं एवा उचित स्थानने विये रहेला होता. केवी रीते ? 'उडुंजाणू' साधुओने केवळ पृथ्वीपर वेसवानो नियेध होवाथी अने औपग्रहिक आसन नहीं राखता होवाथी उत्कडुक आसने रहेला होता, तेथी ते उंचा ढींचण राखीने (उभडक) बेठा होता. वळी ते नीचुं मुख राखीने बेठा होता एटले के तेणे उंचे के तिरछी (आडी अवळी) कोइ पण ठेकाणे दृष्टि राखी नहोती, परंतु असुक पृथ्वीना भाग उपर ज तेणे नियमित दृष्टि राखी होती. अहीं सूत्रमां फरीथी यावत् शब्द लखेलो छे तेथी आ प्रमाणे जाणवुं—'झाणकोठोवगए' ध्यानरूपी कोष्ठने पामेला, एटले के जेम कोठीमां धान्य नांखुं होय ते आम तेम वीखराइ जतुं नथी, तेम ते भगवान धर्मध्यानरूपी कोठीमां पेसीने इंद्रियो अने मनने आम तेम जवा न देतां आत्माना संवरवाळा थइने रहेला होता. अर्थात् संयम, तप अने ध्यानवडे आत्माने भावता सता रहेला होता.

मू०—तए णं से भगवं जंबू जातसङ्के जाव पज्जुवासमाणे एवं वयासी—उवंगाणं भंते !
समणेणं जाव संपत्तेणं के अट्टे पणत्ते ? !

त्यारपछी ते भगवान-जंबूस्वामी पूछवानी श्रद्धावाळा थया सता यावत् सेवा करता सता आ प्रमाणे बोल्या के-हे भगवान ! श्रमण भगवान यावत् मोक्षने पामेला श्री महावीरस्वामीए उपांगोनो शो अर्थ कह्यो छे ?
 टीकार्थ—त्यारपछी एटले ध्यान करी रखा (पछी ' णं ' शब्द वाक्यनी शोभामाटे छे,) ते आर्यजंबूस्वामी उभा थया एम संबंध जाणवो. ते जंबूस्वामी केवा ? ते कहे छे—जेने प्रश्न पूछवानी श्रद्धा-इच्छा उत्पन्न थइ छे, अथवा कहेवाशे एवी वस्तुना तत्वज्ञानप्रत्ये जेनी इच्छा उत्पन्न थइ छे एवा, तथा जेने संशय उत्पन्न थयो छे एवा, तथा जेने कौतुक उत्पन्न थयुं छे एवा, एटले के समग्र पदार्थोनो वृत्तांत द्वादशांगीमां कहेवाइ गयो छे तो हवे उपांगोमां भगवान श्री महावीरस्वामीए कयो अर्थ कह्यो हशे ? अने ते अर्थने हुं शी रीते जाणीश ? ए प्रमाणे तेमने उत्सुकता थइ. तेथी ते उभा थया. उभा थइने आर्यसुधर्मास्थिविरने त्रणवार दक्षिण बाजुथी आरंभीने फरता फरता फरीथी दक्षिण बाजुए आव-वारूप प्रदक्षिणा करी. प्रदक्षिणा करीने वंदना करी एटले वचनवडे स्तुति करी, तथा कायावडे नमस्कार करी. पछी अति-समीपे अने अति दूर नहीं एवा योग्य स्थाने सांभळवने इच्छता, प्रणाम करता, सन्मुख वे हाथ जोडीने उभा रखा. आ रीते विनयथी सेवा करता सता आ प्रमाणे बोल्या. (एटले के उपर सूत्रार्थमां कहा प्रमाणे पूछुं. हवे तेने सुधर्मास्वामी उत्तर आपे छे:—)

म०—एवं खलु जंबू ! समणेणं भगवया जाव संपत्तेणं एवं उवंगाणं पंच वग्गा पन्नत्ता, तं जहा--निरयावलियाओ ? कप्पवडिसियाओ २ पुप्फियाओ ३ पुप्फचूलियाओ ४ वणिहदसाओ ५ ।

अर्थ—(सुधर्मास्वामी उत्तर आपे छे—) आ प्रमाणे निश्चे हे जंबू ! श्रमण भगवान यावत् सिद्धिपदने पामेला श्री महावीरस्वामीए आ प्रमाणे (सात पछीना) उपांगोना पांच वर्ग कइया छे, ते आ प्रमाणे—निर्यावलिका १, कल्पावतंसिका २, पुष्पिका ३, पुष्पचूलिका ४ अने वह्निदशा ५.

मू०—जइ णं भंते ! समणेणं जाव संपत्तेणं उवंगणं पंच वग्गा पन्नत्ता तं जहा--निर्यावलिका-याओ जाव वणिहदसाओ, पढमस्स णं भंते ! वग्गस्स उवंगणं निर्यावलियाणं समणेणं भगवया जाव संपत्तेणं कइ अज्झयणा पन्नत्ता ? ।

अर्थ—हे भगवान ! जो श्रमण भगवान यावत् सिद्धिपदने पामेला श्री महावीरस्वामीए (सात पछीना) उपांगोना पांच वर्गो कहेला छे, ते आ प्रमाणे—निर्यावलिका यावत् वह्निदशा. तो हे भगवान ! पहेला वर्गरूप निर्यावलिका उपांगना श्रमण भगवान यावत् सिद्धिपदने पामेला श्री महावीरस्वामीए केटलां अध्ययनो कइयां छे ?

मू०—एवं खलु जंबू ! समणेणं जाव संपत्तेणं उवंगणं पढमस्स वग्गस्स निर्यावलियाणं दस अज्झयणा पन्नत्ता, तं जहा--काले ? सुकाले २ महाकाले ३ कण्हे ४ सुकण्हे ५ तथा महा-

कण्हे ६ । वीरकण्हे ७ य बोद्ध्वे, रामकण्हे ८ तहेव य ॥ १ ॥ पितृसेणकण्हे ९ नवमे, दसमे महासेणकण्हे १० उ ।

अर्थ—आ प्रमाणे निश्चे हे जंबू ! श्रमण भगवान यावत् सिद्धिपदने पामेला श्रीमहावीरस्वामीए पहेला वर्गरूप निरयावलिंका उपांगना दश अध्ययनी कहेलां छे. ते आ प्रमाणे—काल १, सुकाल २, महाकाल ३, कृष्ण ४, सुकृष्ण ५, महाकृष्ण ६, वीरकृष्ण ७, रामकृष्ण ८, नवसुं पितृसेनकृष्ण ९, अने दशसुं महासेनकृष्ण १०, आ नामनां दश अध्ययनी जाणवां.

टीकार्थ—अहीं दश अध्ययनी काल, सुकाल विगेरे कुमारीना नामथी कहेलां छे. ते कुमारी पण काली, सुकाली विगेरे तेमनी माताओना नामने अनुसरता नामवाळा कहेलां छे—कालीनी पुत्र काल, सुकालीनी पुत्र सुकाल विगेरे. (पण अहीं व्याकरणना नियमप्रमाणे—काल्याः अयमिति कालः—कालीनी आ एटले काली संबधी. ए ज प्रमाणे सुकालीनी आ इत्यादि विग्रहो करीने तेमना पुत्रोना नाम कहेवा. परंतु ' काल्याः अपत्यं ' कालीनी पुत्र, इत्यादि विग्रह करीने तद्धितनी प्रत्यय करवी नहीं. केमके तेम करवाथी अपत्य अर्थमां काली विगेरे शब्दो थकी ' एयण् ' प्रत्यय आवे छे तेथी ' काल्येय ' विगेरे शब्दो थाय छे, पण काल, सुकाल विगेरे शब्दो सिद्ध थता नथी.) आ काल, सुकाल विगेरे दश अध्ययनी निरयावलिंका नामना प्रथम वर्गमां कहां छे.

मू०--जइ णं भंते ! समणेणं जाव संपत्तेणं उवंगणं पढमस्स वग्गस्स निरयावलियाणं दस

अञ्जयणा पन्नत्ता, पढमस्स णं भंते ! अञ्जयणस्स निरयावलियाणं समणेणं जाव संपत्तेणं के अट्टे पन्नत्ते ? ।

अर्थ—हे भगवान् ! जो श्रमण भगवान् यावत् सिद्धिपदने पामेला श्रीमहावीरस्वामीए निरयावलिका उपांगना पहेला वर्गना दश अध्ययनी कथां छे, तो हे भगवान् ! निरयावलिकाना पहेला अध्ययननो श्रमण भगवान् यावत् सिद्धिपदने पामेला श्रीमहावीरस्वामीए कयो अर्थ कयो छे ?

मू०—एवं खलु जंबू ! ते णं काले णं ते णं समए णं इहेव जंबुदीवे दीवे भारहे वासे चंपा नामं नगरी होत्था, रिद्ध, पुन्नभहे चेइए ।

अर्थ—आ प्रमाणे निश्चे हे जंबू ! ते काले ते समये आ ज जंबूद्वीप नामना द्वीपने विषे भरतक्षेत्रमां चंपा नामनी नगरी हती. ते ऋद्धिवाली हती. त्यां पूर्णभद्र नामनुं चैत्य हतुं.

टीकार्थ—आ ज जंबूद्वीप नामना द्वीपने विषे एटले आ तिछालोकमां जंबूद्वीप नामना द्वीपो असंख्याता छे तेशी बीजा कोइ जंबूद्वीपने विषे नहीं, पण आ ज जंबूद्वीपने विषे एम जाणवुं. अहीं ' रिद्ध ' शब्द लख्यो छे तेशी ' रिद्धत्थिमियस्समिद्धे ' विगेरे पूर्वे कहेलो पाठ जाणवो अने तेनो अर्थ पण पूर्वनी जेम जाणवो. ते चंपानगरीनी बहार उत्तरपूर्व एटले ईशानखणामां पूर्णभद्रनामनुं चैत्य एटले व्यंतरनुं आयतन हतुं.

कहेबुं. यावत् दीक्षा लइने सिद्ध थरो, बूझरो. यावत् सर्व दुःखनो अंत कररो.
 मू०--तं एवं खलु जंबू ! समणेणं भगवया जाव संपत्तेणं निरयावलियाणं पढमस्स अज्झ-
 यणस्स अयमट्टे पन्नत्ते ।

॥ पढमं अज्झयणं सम्मत्तं ॥ १ ॥

अर्थ--ते आ प्रमाणे निश्चे हे जंबू ! श्रमण भगवान यावत् मोक्षने पामेला श्री महावीर स्वामीए निरयावलिका सूत्रना
 पहेला अध्ययननो आ अर्थ कह्यो छे.

प्रथम अध्ययन समाप्त. १.

मू०--जइ णं भंते ! समणेणं जाव संपत्तेणं निरयावलियाणं पढमस्स अज्झयणस्स अयमट्टे
 पन्नत्ते, दोच्चस्स णं भंते ! अज्झयणस्स निरयावलियाणं समणेणं भगवया जाव संपत्तेणं के अट्टे पन्नत्ते ?

अर्थ--(जंबूस्वामी सुधर्मास्वामीने पूछे छे.)--“ जो हे भगवान ! श्रमण भगवान यावत् मोक्षने पामेला श्री
 महावीरस्वामीए निरयावलिकाना प्रथम अध्ययननो आ अर्थ कह्यो छे, तो हे भगवान ! निरयावलिकाना बीजा
 अध्ययननो श्रमण भगवान यावत् मोक्षने पामेला श्रीमहावीरस्वामीए कयो अर्थ कह्यो छे ?

मू०--एवं खलु जंबू ! ते णं काले णं ते णं समए णं चंपा नामं नगरी होत्था । पुन्नभदे चेइए ।

कोणिए राया । पडमावई देवी । तत्थ णं चंपाए नयरीए सेणियस्स रत्तो भज्जा कोणियस्स रत्तो
चुल्लमाउथा सुकाली नामं देवी होत्था सुकुमाला । तीसे णं सुकालीए देवीए पुत्ते सुकाले नामं
कुमारे होत्था सुकुमाले ।

अर्थ—(सुधर्मास्वामी उत्तर आपे छे—) “आ प्रमाणे निश्चे हे जंबू ! ते काळे ते समये चंपा नामनी नगरी हती. हती.
पूर्णभद्र नामनुं चैत्य हतुं. कृणिक नामे राजा हतो. तेने पड्मावती नामनी देवी (राणी) हती. ते चंपानगरीमां श्रेणिक
राजानी भार्या कृणिकराजानी सावकी माता सुकाली नामनी देवी अति कोमळ अंगवाळी हती. ते सुकाली देवीने
पुत्र सुकाल नामनो कुमार हतो. ते अति कोमळ अंगवाळी हतो.

मू०--तेते णं से सुकाले कुमारे अन्नया कयाति तिहिं दंतिसहस्सेहिं जहा कालो कुमारो
निरवसेसं तं चेव जाव महाविदेहे वासे अंतं काहिति ॥ २ ॥

अर्थ—त्यारपछी ते सुकाल कुमार एकदा कदाचित् त्रण हजार हाथीओ विगरे सहित कालकुमारनी जेम (युद्ध करवा
गयो मरणो, चोथी नरके गयो, त्यांथी नीकळी क्यां जशे ? एम गौतमे पुछ्युं ने प्रभुए उत्तर आप्यो त्यां सुधी) समग्र
वृत्तांत ते ज प्रमाणे कहेवो यावत् महाविदेह क्षेत्रमां (मनुष्य थइ, दीक्षा लइ) सर्व दुःखनो अंत करशे. २.

(द्वितीय अध्ययन समाप्त २)

मू०--एवं सेसा वि अट्ट अङ्गयणा नेयद्वा पढमसरिसा, णवरं मायातो सरिसणामाओ ॥ १० ॥
निरयावलियातो सम्मत्तातो, निक्खेवो सब्बेसिं भाणियद्दो तद्वा ।

॥ पढसो वग्गो सम्मत्तो. ॥

अर्थ—आ प्रमाणे वाकीना पण आठ अध्ययनो प्रथम अध्ययननी जेवा जाणवा. विशेष एके कुमारना सरखा नामवाली तेमनी माताओ जाणवी. (१०)

निरयावलिका समाप्त थइ. सर्वना निक्षेपा ते ज प्रमाणे कहेवा.

॥ प्रथम वर्ग कल्पिया समाप्त. ॥

श्री निरयावलिका सूत्रे द्वितीय वर्ग.

कप्पवडिसिया. २.

मू०--जाति णं भंते ! समणेणं भगवया जाव संपत्तेणं उवंगाणं पढमस्स वग्गस्स निरयावलियाणं अयमट्टे पन्नत्ते, दोच्चस्स णं भंते ! वग्गस्स कप्पवडिसियाणं समणेणं जाव संपत्तेणं कइ अज्झयणा पन्नत्ता ? ।

अर्थ--(जंबू स्वामी सुधर्मा स्वामीने पूछे छे-) “ जो हे भगवान ! यावत् मोक्षेने पामेला श्रीमहावीरस्वामीए उपांगने विषे निरयावलिका नामना प्रथम वर्गनो आ तमे कइयो ते अर्थ कइयो छे, तो हे भगवान ! कल्यावतंसिका नामना बीजा वर्गना श्रमण भगवान यावत् मोक्षेने पामेला श्रीमहावीरस्वामीए केटलां अध्ययन कहां छे ?

मू०--एवं खलु जंबू ! समणेणं भगवया जाव संपत्तेणं कप्पवडिसियाणं दस अज्झयणा पन्नत्ता, तं जहा--पउमे १ महापउमे २ भदे ३ सुभदे ४ पउमभदे ५ पउमसेणे ६ पउमगुम्मे ७ नल्लिणिगुम्मे ८ आणंदे ९ नंदणे १० ।

अर्थ—(सुधर्मा स्वामी उत्तर आपे छे) -आ प्रमाणे निश्चे हे जंबू ! श्रमण भगवान यावत् मोक्षने पामेला श्रीमहावीर स्वामीए कल्पावतंसिकाना दश अध्ययनो कक्षां छे. ते आ प्रमाणे—पद्म १, महापद्म २, भद्र ३, सुभद्र ४, पद्मभद्र ५, पद्मसेन ६, पद्मगुल्म ७, नलिनीगुल्म ८, आनंद ९ अने नंदन १०, (आ नामनां दश अध्ययनो कक्षां छे.)

मू०—जइ णं भंते ! समणे णं जाव संपत्तेणं कप्पवडिसियाणं दस अज्झयणा पन्नत्ता, पढमस्स णं भंते ! अज्झयणस्स कप्पवडिसियाणं समणेणं भगवया जाव के अट्टे पन्नत्ते ? ।

अर्थ—जो हे भगवान ! श्रमण भगवान यावत् सिद्धिपदने पामेला श्रीमहावीरस्वामीए कल्पावतंसिकाना दश अध्ययनो कक्षां छे, तो हे भगवान ! कल्पावतंसिकाना पहेला अध्ययननो श्रमण भगवान यावत् सिद्धिपदने पामेला श्रीमहावीरस्वामीए कयो अर्थ कखो छे ?

मू०—एवं खलु जंबू ! ते णं काले णं ते णं समए णं चंपा नामं नयरी होत्था । पुद्गभदे चेइए । कूणिए राया । पउमावई देवी ।

अर्थ—आ प्रमाणे निश्चे हे जंबू ! ते काले ते समये चंपा नामनी नगरी हती. पूर्णभद्र नामनुं चैत्य हतुं. कूणिक नामे राजा हतो. तेने पद्मावती नामनी देवी (राणी) हती.

मू०—तत्थ णं चंपाए नयरीए सेणियस्स रत्तो भज्जा कूणियस्स रत्तो बुद्धमाउया काली नामं

देवी होत्था । तीसे णं कालीए देवीए पुत्ते काले नामं कुमारे होत्था सुकुमाले । तस्स णं कालस्स कुमारस्स पइमावई नामं देवी होत्था, सोमाला जाव विहरति ।

अर्थ—ते चंपानगरीमां श्रेणिकराजानी भार्या कूणिकराजानी लघुमाता काली नामनी देवी (राणी) हती. ते काली देवीनो पुत्र काल नामनो कुमार अति कोमल अंगवाळो हतो. ते कालकुमारने पइमावती नामनी देवी (राणी) हती. ते अति कोमल अंगवाळी यावत् विचरती हती.

सू०—तते णं सा पउमावई देवी अन्नया कयाई तंसि तारिसगंसि वासघरंसि अंभिंभतरतो सचित्तकम्मे जाव सीहं सुमिणे पासित्ता णं पडिबुद्धा । एवं जम्मणं जहा महाबलस्स, जाव नामधिज्जं, जम्हा णं अम्हं इमे दारए कालस्स कुमारस्स पुत्ते पउमावईए देवीए अत्तए तं होउ णं अम्हं इमस्स दारगस्स नामधिज्जं पउमे । सेसं जहा महाबलस्स, अट्टओ दातो जाव उप्पिं पासायवरगते विहरति ।

अर्थ—त्यारपणी ते पइमावती देवी एकदा कदाचित् ते तेवा प्रकारना अंदरना भागभां विचित्र प्रकारना चित्रवाळा वासगृह (शयनगृह)मां सुखे सुती सती यावत् स्वप्नमां सिंहने जोइ जागी गइ, ए ज प्रमाणे महाबळनी जेम जन्म पर्यंत

कहेडुं, यावत् तेणीए पुत्र प्रसव्यो ते बाळकसुं आ प्रमाणे नाम पाड्युं.-जे कारण माटे असारी आ बाळक कालकुमारनो पुत्र अने पद्ममावती देवीनो आत्मज छे तेथी अमारा आ बाळकसुं नाम पद्मकुमार हो. बाकीनो सर्व अधिकार महाबळनी जेम कहेवो. तेने आठ कन्याओ परणावी, आठ आठनो दायजो आप्यो, यावत् ते श्रेष्ठ प्रासादनी उपली भूमिपर रहिने विचारवा लाग्यो.

मू०-सामी समोसरिए । परिसा निग्गया । कूणिते निग्गते । पउमे वि जहा महब्बले निग्गते तहेव अस्मापिति आपुच्छणा जाव पवइए अणगारे जाए जाव गुत्तबंभयारी ।

अर्थ-एकदा श्रीमहावीरस्वामी त्यां (पूर्णभद्र चैत्यमां) समवसर्यां. तेणने वांदवा माटे नगरीमांथी पर्वदा नीकळी. कूणिक राजा नीकळ्यो. पद्मकुमार पण महाबळनी जेम नीकळ्यो. देशना सांभळीने ते ज प्रमाणे मातापितानी रजा लीथी. यावत् प्रवज्या लइ अनगार थयो. यावत् गुप्त ब्रह्मचारी थयो.

मू०-तते णं से पउमे अणगारे समणस्स भगवओ महावीरस्स तहारूवाणं थेराणं अंतिए सामाइयमादियाइं एक्कारस अंगाइं अहिज्जइ,अहिज्जिता बहूहिं चउत्थछट्टुट्टम जाव विहरति ।

अर्थ-त्यारपळी ते पइम अनगार श्रमण भगवान श्रीमहावीरस्वामीना तेवा प्रकारना स्थविर साधुनी पासे सामायिक आदि अग्यार अंगने भण्या. भणीने घणा उपवास, छट्ट, अठम विगेरे तप करता यावत् विचस्वा लाग्या.

मू०-तते णं से पउमे अणगारे तेणं ओरालेणं जहा मेहो तहेव धम्मजागरिया चिंता एवं

जहेव मेहो तहेव समणं भगवं आपुच्छिता विउले जाव पाओवगते समाणे तहारूवाणं थेराणं अंतिए सामाइयमाइयाइं एक्कारस अंगाइं, बहुपडिपुण्णाइं पंच वासाइं सामन्नपरियाए, मासियाए संलेहणाए सट्ठिं भत्ताइं आणुपुवीए कालगते ।

अर्थ—त्यारपछी ते पद्म अनगार ते उदार (प्रधान) तपवडे मेघकुमार अनगारनी जेम शरीरे कुश थया, ते ज प्रमाणे धर्मजागरिका करता तेने विचार थयो. तेथी मेघनी जेण ते ज प्रमाणे श्रमण भगवान श्रीमहावीरस्वामीनी रजा लइने विपुलाचल पर्वत उपर यावत् पादपोपगमन नामतुं अनशन कर्युं. आ पद्म अनगार तेवा प्रकारना स्थविर मुनिओनी पासे सामाथिक आदि अग्यार अंग भण्या हता. बरावर परिपूर्ण पांच वर्ष सुधी चारित्रपर्याय पाळ्यो हतो. एक मासनी संलेखनावडे एटले साठ भक्तना त्यागवडे अनुक्रमे ते काळधर्म पाम्या.

मू०—थेरा ओत्तिन्ना, भगवं गोयसं पुच्छइ, सामी कहेइ जाव सट्ठिं भत्ताइं अणसणाए छेदिता आलोइय० उडुं चंदिमसोहम्मसे कप्पे देवत्ताए उववन्ने दो सागराइं ।

अर्थ—पछी स्थविर मुनिओ पर्वतपरथी नीचे उतर्या. (तेना उपकरण आपी वृत्तांत कळ्यो.) भगवानने गौतमस्वामीए पूछ्युं. त्यारे महावीरस्वामीए कहुं के—यावत् साठ भक्तनो अनशनवडे छेद करी आलोचना प्रतिक्रमण करी उपर चंद्र सूर्यना विमानने ओळंगी सौधर्मकल्प नामना प्रथम देवलोकमां बे सागरोपमनी उत्कृष्ट स्थितिवाळो ते देवपणे उत्पन्न थयो छे.

मू०—से णं भंते ! पउमे देवे तातो देवलोगातो आउक्खएणं पुच्छा, गोयमा ! महाविदेहे वासे जहा दढपइन्नो जाव अंतं काहिति ।

अर्थ—हे भगवान् ! ते पढ्म देव ते देवलोकथकी आयुष्यनी क्षय थये क्यां जशे ? एम पूछुं, त्यारे प्रभु उत्तर आपे छे के-हे गौतम ! महाविदेह क्षेत्रमां उत्पन्न थइ दढप्रतिज्ञनी जेम सिद्धिपदने पामशे यावत् सर्व दुःखनो अंत करशे.

मू०—तं एवं खलु जंबू ! समणेणं जाव संपत्तेणं कप्पवडिंसियाणं पढमस्स अज्झयणस्स अयमट्ठे पन्नत्ते त्ति वेमि ॥ १ ॥

अर्थ—ते आ प्रमाणे निश्चे हे जंबू ! श्रमण भगवान यावत् सिद्धिपदने पामेला श्रीमहावीरस्वामीए कल्पावतंसिकाना पहेला अध्ययननो आ प्रमाणे अर्थ कखो छे, ए में तमने कखो. १.

इति प्रथमाध्ययनम् ॥

मू०—जइ णं भंते ! समणेणं भगवया जाव संपत्तेणं कप्पवडिंसियाणं पढमस्स अज्झयणस्स अयमट्ठे पन्नत्ते, दोच्चस्स णं भंते ! अज्झयणस्स के अट्ठे पणत्ते ? ।

अर्थ—(जंबूस्वामी पूछे छे) हे भगवान् ! जो श्रमण भगवान यावत् सिद्धिपदने पामेला श्रीमहावीरस्वामीए कल्पावतंसिकाना पहेला अध्ययननो आ अर्थ कखो छे, तो हे भगवान ! वीजा अध्ययननो शो अर्थ कखो छे ?

मू०—एवं खलु जंबू ! ते णं काले णं ते णं समए णं चंपा नामं नगरी होत्था पुन्नभदे चेइए । कूणिए राया । पउमावई देवी ।

अर्थ—आ प्रमाणे निश्च हे जंबू ! ते काले ते समये चंपा नामनी नगरी हती. पूर्णभद्र नामतुं चैत्य हतुं. कूणिक नामे राजा हतो. तेने पड्मावती नामनी देवी (राणी) हती.

मू०—तत्थ णं चंपाए नथरीए सेणियस्स रत्तो भज्जा कोणियस्स रत्तो बुल्लमाउया सुकाली नामं देवी होत्था ।

अर्थ—ते चंपानगरीमां श्रेणिकराजानी भार्या कूणिकराजानी लघुमाता सुकाली नामनी देवी हती.

मू०—तीसे णं सुकालीए पुत्ते सुकाले नामं कुमारे । तस्स णं सुकालस्स कुमारस्स महापउमा नामं देवी होत्था सुकुमाला ।

अर्थ:—ते सुकालीनो पुत्र सुकाल नामनो कुमार हतो. ते सुकालकुमारने महापद्मा नामनी देवी हती. ते अति कोमळ अंगवाळी हती.

मू०—तते णं सा महापउमा देवी अन्नदा कथाइं तंसि तारिसंगांसि एवं तहेव महापउमे नामं दारते जाव सिज्झाहिति । नवरं ईसाणे कप्पे उववाओ उक्कोसट्ठिईओ ।

अर्थ—त्यारपछी ते महापद्मा देवी एकदा कदाचित् ते तेवा प्रकारना वासगृहमां सुती हती विगेरे ए ज प्रमाणे सर्व कहेबुं यावत् महापद्म नामना बाळकने जन्म आप्यो, यावत् ते (चारित्र अंगीकार करी देव थइ च्यवीने) सिद्धिपदने पामशे. विशेष ए के ईशान कल्प नामना बीजा देवलोकरां ते उत्कृष्ट स्थितिवाळो देव थयो छे.

मू०—तं एवं खलु जंबू ! समणेणं भगवथा जाव संपत्तेणं कप्पवाडिसियाणं दोच्चस्स अज्झयणस्स अयमट्ठे पन्नत्ते त्ति वेमि ॥ २ ॥

अर्थ—ते आ प्रमाणे निश्चे हे जंबू श्रमण भगवान् यावत् सिद्धिपदने पामेला श्रीमहावीरस्वामीए कल्पावतंसिकाना बीजा अध्ययननो आ अर्थ कळो छे, ते में तमने कळो. २.

इति द्वितीयमध्ययनम् ॥

मू०—एवं सेसा वि अट्ठ अज्झयणा नेयवा मातातो सरिसनामाओ । कालादीणं दसण्हं पुत्ता आणुपुवीए ।

दोण्हं च पंच चत्तारि, तिण्हं तिण्हं च होंति तिन्नेव ।
दोण्हं च दोणिण वासा, सेणियनचूण परियातो ॥ १ ॥

उववातो आणुपुवीए-पढमो सोहम्मे, बितितो ईसाणे, ततितो सणकुमारे, चउत्थो माहिंदे,
पंचमओ बंभलोए, छट्ठो लंतए, सत्तमओ महासुक्के, अट्टमओ सहस्सारे, नवमओ पाणते, दसमओ
अच्चुते । सवत्थ उक्खोसठिई भाणियवा । महाविदेहे सिद्धे ॥ १० ॥

॥ कप्पवडिसियाओ संसत्ताओ । बितितो वगो दस अज्झयणा ॥

॥ बीओ वगो सम्मत्तो ॥ २

अर्थः—ए ज प्रमाणे बाकीना पण आठ अध्ययनो जाणवा. तेसनी माताओ पोताना नाम समान नामवाली जाणवी.
कालादिक देशेना पुत्रोनी अनुक्रमे चारित्रपर्याय आ प्रमाणे—

पहेला बेनो पांच वर्ष, पछीना त्रणनो चार वर्ष, पछीना त्रण वर्ष अने छेछा बेनो बे वर्ष. आ प्रमाणे श्रेणिक
राजाना पौत्रोनी चारित्रपर्याय जाणवो.

ते देशेनी उपपात अनुक्रमे आ प्रमाणे—पहेलो सौधर्म देवलोकमां, बीजो ईशान देवलोकमां, त्रीजो सनत्कुमार देव-
लोकमां, चौथो माहेंद्र देवलोकमां, पांचमो ब्रह्मलोकमां, छठ्ठो लांतकमां, सातमो महाशुक्र नामना देवलोकमां, आठमो
सहस्रारमां, नवमो प्राणत नामना दशमा देवलोकमां अने दशमो अच्युत नामना बारमा देवलोकमां उपज्या छे. सर्वत्र
उत्कृष्ट स्थिति कहेवी. ते सर्वे त्यांथी चवी महाविदेह क्षेत्रमां जन्मी सिद्धिपदने पामशे. १०.

टीकार्थ—श्रेणिकराजाना पौत्रोना एटले काल, महाकाल विगेरेना पुत्रोना अनुक्रमे व्रतपर्यायने कहेनारी—‘दोणहं च पंच’ इत्यादि गाथानो अर्थ आ प्रमाणे-दशना प्रारंभमां पहेला बेनो एटले काल अने सुकालना पुत्रोना व्रतपर्याय पांच वर्षनो, त्यार पछीना व्रणनो व्रतपर्याय चार चार वर्षनो, पछीना व्रणनो व्रतपर्याय व्रण व्रण वर्षनो अने छेछा बेनो व्रतपर्याय बवे वर्षनो जाणवो.

तेमां पहेला (काल)नो पुत्र जे पद्म नामनो छे ते कामभोगनो त्याग करी भगवान महावीरस्वामीनी पासे व्रत ग्रहण करी अग्यार अंगनो अभ्यास करी अति उग्र घणां उपवास, छठ, अष्टम विगेरे तप करी शरीरे अत्यंत कृश थइ विचारवा लाग्यो के-ज्यां सुधी मारे बल, वीर्य विगेरेनी शक्ति छे त्यां सुधीमां भगवानने विज्ञप्ति करीने भगवाननी आज्ञाथी मारे पादोपगमन अनशन करवुं कल्याणकारक छे. एम विचारीने तेणे ते ज प्रमाणे कर्यु. ते पांच वर्षनो व्रतपर्याय पाळी एक मासनी संलेखनावडे काळधर्मने पामी सौधर्म देवलोकमां बे सागरोपमनी स्थितिवाळो देव थयो. त्यांथी चवीने महाविदेह क्षेत्रमां उत्पन्न थइ सिद्धिपदने पामशे. आ प्रमाणे कल्पपावतंसकमां उत्पन्न थयेला पद्मचंद्रुं पहेळुं अध्ययन छे. (१). ए ज प्रमाणे सुकालनी महापद्मा देवीनो पुत्र महापद्म, तेनो वृचांत ते ज प्रमाणे कहेवो. तेणे भगवाननी पासे चास्त्र ग्रहण करी पांच वर्ष सुधी व्रतपर्याय पाळी अग्यार अंगनो अभ्यास करी उपवास, छठ, अष्टम विगेरे घणो तप करी ईशान कल्प नामना बीजा देवलोकमां बे सागरोपम ज्ञाझेरी स्थितिवाळो देव थयो. त्यांथी चवीने ते पण महाविदेहक्षेत्रमां जन्मी दीक्षा ग्रहण करी केवळज्ञान पामी मोक्षे जशे. ए बीजुं अध्ययन. (२). त्रीजा अध्ययनमां महाकालना पुत्रनो

वृत्तांत छे, चोथा अध्ययनमां कृष्णकुमारना पुत्रनो वृत्तांत छे, पांचमा अध्ययनमां सुकृष्णना पुत्रनो वृत्तांत छे. आ त्रणे चार वर्षनो व्रतपर्याय पालन करवामां तत्पर थया हता. तेमां त्रीजो महाकालनो पुत्र चार वर्ष सुधी व्रतपर्याय पाळी सनत्कुमार नामना त्रीजा देवलोकमां उत्कृष्ट स्थितिवाळो देव थइ सात सागरोपमनुं आयुष्य पाळीने त्यांथी चवी महाविदेह क्षेत्रमां जन्म पासी सिद्धिपदने पामशे. (ए त्रीजुं अध्ययन (३). चोथा अध्ययनमां कृष्णकुमारनो पुत्र चार वर्ष सुधी व्रतपर्याय पाळी माहेंद्रकल्प नामना चोथा देवलोकमां देव थइ सात सागरोपम झाझेरुं उत्कृष्ट आयुष्य भोगवी त्यांथी चवी महाविदेह क्षेत्रमां जन्मी सिद्धिपदने पामशे.) ए चोथुं अध्ययन. (४). पांचमो सुकृष्णकुमारनो पुत्र चार वर्ष व्रतपर्याय पाळी ब्रह्मलोक नामना पांचमा देवलोकमां दश सागरोपमनुं उत्कृष्ट आयुष्य पाळी त्यांथी चवी महाविदेह क्षेत्रमां जन्मी सिद्ध थशे. ए पांचमुं अध्ययन. (५). छट्टा अध्ययनमां महाकृष्णना पुत्रनी हकीकत छे, सातमा अध्ययनमां वीरकृष्णना पुत्रनी हकीकत छे, आठमा अध्ययनमां रामकृष्णना पुत्रनी हकीकत छे. ते त्रणे त्रण वर्षनो व्रतपर्याय पाळवामां तत्पर थया हता. तेमां महाकृष्णनो पुत्र त्रण वर्षनो व्रतपर्याय पाळी लांतककल्प नामना छट्टा देवलोकमां उत्पन्न थइ चौद सागरोपमनुं उत्कृष्ट स्थितिवाळं आयुष्य पाळी त्यांथी चवी महाविदेहक्षेत्रमां जन्मी सिद्ध थशे. ए छट्टुं अध्ययन. (६). सातमो वीरकृष्णनो पुत्र त्रण वर्षनो व्रतपर्याय पाळी महाशुक्र नामना सातमा देवलोकमां उत्पन्न थइ सतर सागरोपमनुं उत्कृष्ट आयुष्य पाळी त्यांथी चवी महाविदेहमां जन्मी सिद्ध थशे. ए सातमुं अध्ययन. (७). आठमो रामकृष्णनो पुत्र त्रण वर्षनो व्रतपर्याय पाळी सहस्रार नामना आठमा देवलोकमां अठार सागरोपमनुं उत्कृष्ट आयुष्य

पाली त्यांथी चवी महाविदेहमां जन्मी सिद्ध थशे. ए आठसुं अध्ययन. (८) नवमो पितृसेनकृष्णनो पुत्र बे वर्षनो व्रतपर्याय पाली दशमा प्राणत देवलोकमां उत्पन्न थइ ओगणीश सागरोपमसुं आयुष्य पाली त्यांथी चवी महाविदेहमां जन्मी सिद्ध थशे. ए नवसुं अध्ययन. (९) दशमो महासेनकृष्णनो पुत्र बे वर्षनो व्रतपर्याय पालवामां तत्पर अनशनादिक विधिवडे अच्युत नामना बारमा देवलोकमां उत्पन्न थइ बावीश सागरोपमसुं उत्कृष्ट आयुष्य पाली त्यांथी चवी महाविदेहक्षेत्रमां जन्मी सिद्ध थशे. ए दशसुं अध्ययन (१०)

आ प्रमाणे कल्पावतंसक (देवलोकना अलंकार-सुगटरूप) देवीना संबंधवाळा ग्रंथनी आ पद्धति कल्पावतंसिका नामे कहेवाय छे. ते समाप्त थइ. अने बीजो वर्ग पण समाप्त थयो.

इति द्वितीय वर्ग.

श्री निरयावलिका-तृतीय वर्ग.

पुष्पिका ३

मू०-जति णं भंते ! समणेणं भगवया जाव संपत्तेणं उवंगणं दोच्चस्स कप्पवडिसियाणं अयमट्टे पन्नत्ते, तच्चस्स णं भंते ! वग्गस्स उवंगणं पुष्पिकाणं के अट्टे पणत्ते ? ।

अर्थ—(जंबूस्वामी पूछे छे.) जो हे भगवान् ! श्रमण भगवान यावत् सिद्धिपदने पामेला श्रीमहावीरस्वामीए कल्पावतंसिका नामना त्रीजा वर्गनी आ तमे कखो ते अर्थ कखो छे, तो हे भगवान ! त्रीजा वर्गनी एटले पुष्पिका नामना उपांगनो कयो अर्थ कखो छे ?

टीकार्थ—आ त्रीजा वर्गमां पण दश अध्ययनो छे. निक्षेप एटले निगमन अर्थवाचक वाक्य जाणवुं. ते आ प्रमाणे—निश्चे हे जंबू ! श्रमण भगवान श्रीमहावीरस्वामी तीर्थनी आदिने करनारा इत्यादि यावत् सिद्धिगति नामना स्थानने पामवानी इच्छावालाए त्रीजा वर्गना एटले पुष्पिका नामना उपांगना पहेला अध्ययननो आ अर्थ कखो छे. ए ज प्रमाणे सर, शुक्र, बहुपुत्रिका विगेरे आगळना अध्ययनोने विषे ते ते आलावाए करीने निगमन कहेवुं.

मू०—एवं खलु जंबू ! समणेणं जाव संपत्तेणं उवंगणं तच्चस्स वग्गस्स पुप्फियाणं दस अज्झयणा पन्नत्ता, तं जहा—

चंदे सूरे सुक्के, बहुपुत्तिय पुन्नमाणिभद्दे य । दत्ते सिवे बलेया, अणाढिए चेव बोधवे ॥ १ ॥

अर्थ—आ प्रमाणे निश्चे हे जंबू ! श्रमण भगवान यावत् सिद्धिगतिने पामेला श्रीमहावीरस्वामीए त्रीजा वर्गना एटले पुष्पिका नामना उपांगना दश अध्ययनो कखां छे. तेनां नाम—चंद्र १, सूर्य २, शुक्र ३, बहुपुत्रिका ४, पूर्णभद्र ५, माणिभद्र ६, दत्त ७, शिव ८, बल ९, अने अणाढिय १० ए नामनां अध्ययनो जाणवां.

मू०—जइ णं भंते ! समणेणं जाव संपत्तेणं पुप्फियाणं दस अज्झयणा पन्नत्ता, पढमस्स णं भंते ! अज्झयणस्स पुप्फियाणं समणेणं जाव संपत्तेणं के अट्ठे पन्नत्ते ? ।

अर्थ—हे भगवान ! जो श्रमण भगवान यावत् सिद्धिपदने पामेला श्रीमहावीरस्वामीए पुष्पिका नामना उपांगनां दश अध्ययनो कहां छे, तो हे भगवान ! पुष्पिका उपांगना पहेला अध्ययननो श्रमण भगवान यावत् सिद्धिपदने पामेला श्रीमहावीरस्वामीए कयो अर्थ कह्यो छे ?

मू०—एवं खलु जंबू ! ते णं काले णं ते णं समए णं रायगिहे नामं नगरे, गुणसिलए चेइए, सेणिए राया । ते णं काले णं ते णं समए णं सामी समोसढे, परिसा निग्गया ।

अर्थ—आ प्रमाणे निश्च हे जंबू ! ते काले ते समये राजगृह नामनुं नगर हंतुं. तेनी बहार गुणशील नामनुं चैत्य हंतुं. तेमां श्रेणिक नामे राजा हता. ते काले ते समये श्रीमहावीरस्वामी त्यां समवसर्या. तेमने वांदवा माटे नगरसांथी पर्वदा नीकळी.

मू०—ते णं काले णं ते णं समए णं चंदे जोइसिंदे जोइसराया चंदवडिसए विमाणे सभाए सुहम्माए चंदंसि सीहासणंसि चउहिं सामाणियसाहस्सीहिं जाव विहरति ।

अथ—ते काळे ते समये चंद्र नामनो ज्योतिषीन्द्र ज्योतिषनो राजा चंद्रावतंसक नामना विमानमां सुधर्मा नामनी सभासां चंद्र नामना सिंहासन उपर चार हजार सामानिक देवोथी परिवरेलो यावत् विचरे छे—रहेलो छे.

मू०—इमं च णं केवलकण्ठं जंबुद्वीवं दीवं विउलेणं ओहिणा आभोएमाणे आभोएमाणे पासति, पासित्ता समणं भगवं महावीरं जहा सूरियाभे आभिओगं देवं सदावित्ता जाव सुरि-दाभिगमणजोगं करेत्ता तमाणत्तियं पच्चप्पिणंति । सूसरा घंटा, जाव विउव्वणा, नवरं (जाणविमाणं) जोयणसहस्सविच्छिन्नं अद्धतेवट्टिजोयणसमूसियं, महिंदज्झतो पणुवीसं जोयणमूसितो सेसं जहा सूरियाभस्स जाव आगतो नद्धविही तहेव पडिगतो ।

अर्थ—ते बखते आ संपूर्ण जंबूद्वीप नामना द्वीपने विस्तारवाळा अवधिज्ञानवडे उपयोग आपतो उपयोग आपतो सतो जोवा लाग्यो. जोइने श्रमण भगवान श्रीमहावीरस्वामीने जोया. जोइने सूर्याभदेवनी जेम तेणे पोताना आभियोगिक देवोने बोलावीने सुरेंद्रने जवा योग्य विमान रचवा कहुं यावत् तेओए सुरेंद्रने जवा योग्य विमान रचीने तेनी आज्ञा तेने पाळी आपी. सुस्वरा नामनी घंटा वगाडी सर्वने ते वात विदित करी, यावत् प्रभु पासे आवी देवदेवीनी विकुर्वणा करी. विशेष ए के (तेनुं प्रयाण करवानुं विमान) हजार योजन विस्तारवाळं अने साडी बासठ योजन उंचुं विकुर्वुं, तथा पचीश योजन उंचो महेंद्रध्वज विकुर्व्यो. शेष सर्व अधिकार सूर्याभनी जेम कहेवो, यावत् ते चंद्रेंद्र भगवान पासे आव्यो अने

नाथ्यविधि देखाडीने ते ज प्रमाणे पाछो पोताने स्थाने गयो.

टीकार्थ-मूळमां ' केवलकल्प ' लख्युं छे. तेनो अर्थ आ प्रमाणे-केवल एटले परिपूर्ण एवो कल्प एटले पोतांनुं कार्य करवासां समर्थ, ते केवलकल्प कहीए, अर्थात् पोताना गुणे करीने संपूर्ण.

मू०-भंते चि भगवं गोयमे समणं भगवं भंते पुच्छा, कूडागारसालासरीरं अणुपविट्ठा ।

अर्थ-हे भगवान ! एम संबोधन आपीने भगवान गौतमस्वामीए श्रमण भगवान महावीरने पूछ्युं के-हे भगवान ! (चंद्र देव आव्या त्यारे आटली बधी ऋद्धि जणाती हती ते क्यांथी आवी ? अने पाछी क्यां गइ ?) त्यारे भगवाने उत्तर आप्यो के-कूडागारशालानी जेम ते देवना शरीरमां समाइ गइ.

टीकार्थ-कूडागारशालांनुं दृष्टांत आ प्रमाणे-कोइक उत्सव वखते कोइक नगरमां बहारना प्रदेशमां देशी लोकने रहेवा योग्य एक मोटी शाला (मकान) छे. ते उत्सवमां नगरना लोको त्यां क्रीडा करता हता, तेवामां मेघनी वृष्टि थवा लागी. तेथी ते वृष्टिना भयथी त्रास पामेला सर्व लोको ते शालामां पेसी गया. एज प्रमाणे आ पण देवे विद्वुर्वेला घणा देवो पोतांनुं नाथ्यरूप कार्य करीने पछी पोताना देवशरीरमां ज समाइ गया. आ रीते आ शालांनुं दृष्टांत समजनुं.

मू०-पुवभवो । एवं खलु गोथमा ! ते णं काले णं ते णं समए णं सावत्थी नाम नयरी होत्था, कोट्टए चेइए, तत्थ णं सावत्थीए नयरीए अंगती नामं गाहावती होत्था, अहे जाव अपरिभूते।

अर्थ-गौतमस्वामीए ते चंद्र देवनो पूर्वभव पूछ्यो, त्यारे भगवान बोल्या के-आ प्रमाणे निश्च हे गौतम ! ते काळे ते समये श्रावस्ति नामनी नगरी हती. तेनी बहार कोष्ठक नामतुं चैत्य हतुं. ते श्रावस्ति नगरीमां अंगति नामनो एक गाथापति (व्यापारी) हतो. ते ऋद्धिवाळो यावत् कोइथी परामव न पामे तेवो हतो.

टीकार्थ-अहीं मूळमां ' यावत् ' शब्द लख्यो छे, तेथी आ प्रमाणे जाणवुं-दीप्त एटले देदीप्यमान, वित्त एटले प्रसिद्ध, विस्तीर्ण अने विपुल एवा भुवन, शयन, आसन, यान अने वाहनेकरीने सहित, घणा धनवाळो, घणा सुवर्णवाळो, आयोग अने प्रयोगने जाणनारो, घणा भक्त (भोजन) अने पाने करीने सहित तथा घणा दास, दासी, गाय, भेंश अने उंटनो स्वामी हतो.

मू०-तते णं से अंगती गाहावती सावत्थीए नयरीए बहूणं नगरनिगम० जहा आणंदो ।

अर्थ-त्यारपछी ते अंगति नामनो गाथापति ते श्रावस्ति नगरीमां घणा नगरना वेपारी विगेरेना कार्यमां आणंद श्रावक जेवो हतो.

टीकार्थ-उपासकदशांग सूत्रमां वर्णवेला आणंद श्रावक जेवो हतो एटले के-ते घणा ईश्वर, तलवर, मांडबिक, कौंडबिक, नगरना वेपारी, श्रेष्ठि अने सार्थवाहना घणा कार्योमां, कारणमां, मंत्र (विचार) करवामां, कुंडवमां, निश्चयमां अने व्यवहारमां एकवार पूछवा लायक, वारंवार पूछवा लायक, सर्वकार्यने प्रवर्तविनार अने पोताना कुंडवमां पण मेढीभूत एटले सुख्य हतो.

मू०-ते णं काले णं ते णं समए णं पासे णं अरहा पुरिसादाणीए आदिकरे जहा महावीरो
नबुस्सेहे सोलसेहिं समणसाहस्सीहिं अट्टीसा जाव कोट्टते समोसडे, परिसा निग्गया ।

अर्थ-ते काले ते समये श्रीपार्श्वनाथ अरिंहत, पुरुषोने विषे आदान नाम कर्मवाळा, तीर्थनी आदिने करनारा, महावीर
जेवा, नव हाथ उंचाहवाळा, सोळ हजार साधुओ अने आडत्रीश हजार साध्वीओथी परिवरेला यावत् कोष्ठक नामना चैत्यमां
समवसर्था. तेमने वांदवा माटे नगरमांथी पर्यदा नीकळी.

मू०-तते णं से अंगती गाहावती इमीसे कहाए लच्छट्टे समाणे हट्टे जहा कत्तिओ
सेट्टी तथा निग्गच्छति जाव पज्जुवासति । धम्मं सोच्चा निसम्म जं नवरं देवाणुप्पिया ! जेट्टपुत्तं
कुडुंबे ठावेमि । तते णं अहं देवाणुप्पियाणं जाव पवथामि, जहा गंगदत्तो तथा पवतिते
जाव गुत्तवंभयारी ।

अर्थ-त्यारपछी ते अंगति गाथायतिए आ कथा (वात) नो अर्थ प्राप्त कर्यो (जाण्यो) त्यारे ते हर्ष पाम्यो, तुष्ट
थयो, हृदयमां आनंद पाम्यो. पछी भगवती सूत्रमां कहेला कार्तिक शेठनी जेम ते भगवानने वंदन करवा नीकळ्यो,
यावत् भगवाननी पर्युपासना करवा लाग्यो. भगवाननी पासे धर्म सांभळी हृदयमां धारी हर्ष पामी ते बोल्यो के-हे

देवानुग्रिय (भगवान) ! हुं घरे जइ मारा मोटा पुत्रने कुंडुबना स्वामी तरीके स्थापन करं, पछी हुं देवानुग्रिय एवा आपनी पासे आवी यावत् प्रत्रज्या ग्रहण करं (करीश) एम कही गंगदत्तनी जेम तेणे प्रत्रज्या अंगीकार करी यावत् गुप्त ब्रह्मचारी थया.

टीकार्थ—देवानुग्रिय एवा आपनी पासे प्रत्रज्या ग्रहण करं (करीश) एम कही पछी जेम भगवती अंगमां गंगदत्तनी अधिकार कछो छे तेम एटले के तेणे विषयसुखने किंपाकना फळ जेवा जाणी, जीवितने पाणीना परपोटा समान अने कुशना अग्र भागपर रहेला जळविंदु जेहुं चंचळ जाणीने, अनित्य एवा सुवर्णनी त्याग करी, विपुल एवा धन, कनक, रत्न, मणि, मोती, शंख, शिल, प्रवाल अने रक्त रत्न विगेरेनी त्याग करी, दीनादिकने दान आपी, पित्राइओने भाग पाडी आपी, घरथी नीकळी अनगारपणुं अंगीकार कर्युं, तेम गृहनो नायक एवो अंगति पण सर्वनी त्याग करी प्रत्रजित थयो. ते पांच समितिवाळो, त्रण गुप्तिवाळो, ममता रहित, अकिंचन (परिग्रह रहित), गुप्त इंद्रियवाळो (जितेंद्रिय) अने गुप्त ब्रह्मचारी थयो. ए प्रमाणे यावत् शब्दथी जाणवुं.

मू०—तते णं से अंगती अणगारे पासस्स अरहतो तहारूवाणं थेराणं अंतिए सामाइयमाइ-
याइं एक्कारस अंगाइं अहिज्जति, अहिज्जिता बहूहिं चउत्थ जाव भावेमाणो बहूइं वासाइं
सामन्नपरियागं पाउणति, पाउणित्ता अह्ममासियाए संलेहणाए तीसं भत्ताइं अणसणाए छेदित्ता

विराहियसामन्ने कालमासे कालं किञ्चा चंद्रवडिसए विंमाणे उववाते सभाते देवसयणिज्जंसि देवदूसंतरिए चंदे जोइसिंदत्ताए उववन्ने ।

अर्थ—त्यारपछी ते अंगति नामना अनगारे (साधुए) श्रीपार्श्वनाथ अरिहंतना तथाप्रकारना स्थविर साधुओनी पासे सामायिक विगेरे अग्यार अंगनो अभ्यास कर्यो, अभ्यास करीने घणा चतुर्थ (उपवास) विगेरेवडे यावत् पोताना आत्माने भावता तेणे घणा वर्ष सुधी चारित्रपर्याय पाळ्यो. पाळीने अर्ध मासनी संलेखनावडे त्रीश भक्तने अनशनवडे छेदीने चारित्रनी विराधना करेली होवाथी मृत्यु समये मृत्यु पामीने चंद्रावतंसक विमानमां उपपात सभामां देवनी शय्यामां देवदूष्यनी मध्ये चंद्र नामना ज्योतिषद्रपणे उत्पन्न थयो.

टीकार्थ—चतुर्थ विगेरे, अहीं यावत् शब्द छे तेथी एक उपवास, बे उपवास, त्रण उपवास, चार उपवास, पांच उपवास, अर्धमासना उपवास अने मासना उपवासवडे पोताना आत्माने भावता एवा तेणे घणा वर्ष सुधी चारित्र पर्याय पाळ्यो एम जाणवुं. ' विराहियसामन्ने '—श्रामण्य एटले व्रत, तेनी विराधना अहीं मूलगुणना विषयवाळी जाणवी नहीं, परंतु उत्तरगुणना विषयवाळी जाणवी. उत्तरगुण एटले पिंडविशुद्धि विगेरे. तेमां कोइक वखत कारण विना पण बेंताळीश दोष रहित आहारतुं ग्रहण न कर्युं. केमके बाळ अने मांदगी विगेरेना कारणे अशुद्ध आहार ग्रहण करवामां आवे तो तेमां दोष नथी. पिंडनी अशुद्धता विगेरेथी चारित्रनी विराधना थाय छे, तेम ज ईर्यासमिति विगेरे

शोषवामां अनादर कर्षो होय, अभिग्रहो ग्रहण करीने कोइवार भांग्या होय, (बराबर पाळ्या न होय) सुंठ विगेरे औषधने पासे राखी तेनो उपयोग कर्षो होय, शरीर धोयुं होय, पग विगेरे धोया होय इत्यादिक प्रकारे करीने सम्यक् प्रकारे समिति नहीं पाळवाथी व्रतनी विराधना थाय छे. ते करीने गुरुनी पासे आलोची नहीं. तेथी अतिचारनी आलोचना कर्षा विना मरीने अनशन कर्षा छतां पण ज्योतिष्केदने विषे चंद्ररूपे उत्पन्न थयो.

मू०—तते णं से चंदे जोइसिंदे जोइसिराया अहुणोववन्ने समाणे पंचविहाए पज्जत्तीए पज्जत्तीभावं गच्छइ, तं जहा—आहारपज्जत्तीए, सरीरपज्जत्तीए, इंदियपज्जत्तीए, सासोसासपज्जत्तीए, भासा (मण) पज्जत्तीए ।

अर्थ—त्यारपछी ते चंद्र ज्योतिष्केद्र ज्योतिषनो राजा हमणां उत्पन्न थयो सतो पांच प्रकारनी पर्यासिखडे पर्यासि पणाने पाम्यो छे, ते पांच पर्यासि आ प्रमाणे—आहारपर्यासि, शरीरपर्यासि, इंदियपर्यासि, श्वासोच्छ्वासपर्यासि अने भाषा (मन) पर्यासि ।

मू०—चंदस्स णं भंते ! जोइसिंदस्स जोइसरन्नो केवइयं कालं ठिती पन्नत्ता ? गोयमा ! पलि-
ओवमं वाससयसहस्समब्भहियं । एवं खलु गोयमा ! चंदस्स जाव जोतिसरन्नो सा दिव्वा देविड्डी ।
अर्थ—हे भगवान् ! ज्योतिषना इंद्र ज्योतिषना राजा चंद्रनी केटलो काळ स्थिति कही छे ? हे गौतम ! एक लाख वर्ष

अधिक एकं पल्योपमनी स्थिति कही छे. आ प्रमाणे निश्चे हे गौतम ! चंद्रनी यावत् ज्योतिषना राजानी ते दिव्य देवर्द्धि छे.
 मू०—चंदे णं भंते ! जोइसिंदे जोइसिराथा ताओ देवलोगाओ आउक्खएणं चइत्ता कहिं
 गच्छिहिति ? कहिं उववज्जिहिति ? । गोयसा ! महाविदेहे वासे सिज्जिहिति । एवं खलु जंबू !

समणेणं निक्खेवओ ॥ १ ॥

अर्थ—हे भगवान् ! ज्योतिषनो इंद्र ज्योतिषनो राजा चंद्र ते देवलोकथी आयुष्यना क्षये चवीने क्यां जशे ? क्यां
 उत्पन्न थशे ? हे गौतम ! महाविदेह क्षेत्रमां उत्पन्न थइ, दीक्षा ग्रहण करी सिद्धिपदने पामशे. आ प्रमाणे निश्चे हे जंबू !
 श्रमण भगवान महावीरस्वामीए पुष्पिका उपांगना पहेला अध्ययननो आ निक्षेप कही छे.

टीकार्थ—निक्षेप एटले निगमन अर्थात् समाप्ति. ते प्रथम अध्ययनना प्रारंभमां देखाडी गया छीए.
 इति प्रथम अध्ययन. ?

अथ द्वितीयं अध्ययनम् .

मू०—जइ णं भंते ! समणेणं भगवया जाव पुप्फियाणं पढमस्स अज्झयणस्स जाव अयमट्ठे
 पन्नत्ते, दोच्चस्स णं भंते ! अज्झयणस्स पुप्फियाणं समणेणं भगवता जाव संपत्तेणं के अट्ठे पन्नत्ते ।
 अर्थ—(जंबूस्वामी सुधर्मास्वामीने पूछे छे) हे भगवान ! जो श्रमण भगवान महावीरस्वामीए यावत् पुष्पिका

उपांगना पहेला अध्ययनो यावत् आ (तसे कळो ते) अर्थ कळो छे, तो हे भगवान ! पुष्पिका उपांगना बीजा अध्ययननो श्रमण भगवान यावत् सिद्धिपदने पामेला श्री महावीरस्वामीए क्यो अर्थ कळो छे ?

मू०—एवं खलु जंबू ! ते णं काले णं ते णं समए णं रायगिहे नामं, गुणसिलए चेइए, सेणिए राया, समोसरणं, जहा चंदो तहा सूरुो वि आगओ, जाव नद्धविहिं उवदंसित्ता पडिगतो ।

अर्थ—आ प्रमाणे निश्चे हे जंबू ! ते काळे ते समये राजगृह नामनुं नगर हतुं. तेनी चहार गुणशील नामनुं चैत्य हतुं. ते नगरमां श्रेणिक नामे राजा हता. एकदा ते चैत्यमां महावीरस्वामी समवसर्या. त्यां चंद्रनी जेम सूर्यदेव पण आव्यो, यावत् नृत्यविधिने देखाडीने ते पाछो पोताने स्थाने गयो.

मू०—पुव्वभवपुच्छा, सावत्थी नगरी, सुपतिट्ठे नामं गाहावई होत्था, अहे, जहेव अंगती जाव विहरति, पासो समोसढो, जहा अंगती तेहेव पवइए, तेहेव विराहियसामन्ने जाव महा-विदेहे वासे सिञ्झिहिति जाव अंतं । एवं खलु जंबू ! समणेणं निक्खेवओ ॥ २ ॥

अर्थ—पछी गौतमस्वामीए तेना पूर्व भवनो प्रश्न कर्यो. त्यारे भगवान बोल्या के—श्रावस्ति नामनी नगरी हती. तेमां सुअतिष्ठ नामनो गाथापति हतो. ते ऋद्धिवालो हतो अने अंगतिनी जेम विचरतो हतो. एकदा श्रीपार्श्वनाथस्वामी त्यां समवसर्या. तेमनी पासे ते सुअतिष्ठ गाथापतिए अंगतिनी जेम प्रवज्या ग्रहण करी. ते ज प्रमाणे चारित्रनी विराधना करी

सूर्यपणे उत्पन्न थयो, त्यांथी चवी यावत् महाविदेह क्षेत्रमां जन्मी चारित्र ग्रहण करी सिद्धिपदने पामशे यावत् सर्व दुःखनो अंत करशे. आ प्रमाणे निश्चे हे जंबू ! श्रमण भगवान महावीरस्वामीए यावत् बीजा अध्ययननो निक्षेप आ प्रमाणे कळो छे. २. इति द्वितीय अध्ययन. २.

अथ तृतीयं अध्ययनम् .

म०—जइ णं भंते ! समणेणं भगवता जाव संपत्तेणं उक्खेवतो भाणियव्वो । रायगिहे नगरे, गुणसिलए चेइए, सेणिए राया, सामी समोसडे, परिसा निग्गया ।

अर्थ—(जंबूस्वामी सुधर्मास्वामीने पूछे छे) हे भगवान ! जो श्रमण भगवान यावत् सिद्धिपदने पामेला विगेरे उत्क्षेप कहेवो. राजगृह नगर हतुं. तेनी बहार गुणशील नामे चैत्य हतुं. ते नगरमां श्रेणिक राजा हता. एकदा महावीरस्वामी त्यां समवसर्यां. तेमने वांदवा माटे नगरमांथी पर्यदा नीकळी.

टीकार्थ—आ त्रीजा अध्ययनमां शुक्रनो अधिकार कहेवाय छे. ' उत्क्षेप ' एटले प्रारंभतुं वाक्य. ते आ प्रमाणे— हे भगवान ! जो श्रमण भगवान यावत् सिद्धिपदने पामेला महावीरस्वामीए पुष्पिका उपांगना बीजा अध्ययननो आ तमे कळो ते अर्थ कळो छे, तो हे भगवान ! पुष्पिका उपांगना त्रीजा अध्ययननो श्रमण भगवान यावत् सिद्धिपदने पामेला श्री महावीरस्वामीए कयो अर्थ कळो छे ? उत्तर—आ प्रमाणे निश्चे हे जंबू ! ते काले ते समये राजगृह नामतुं नगर हतुं इत्यादि.

मू०—ते णं काले णं ते णं समए णं सुक्के महग्गहे सुक्खवडिंसए विमाणे सुक्कंसि सीहंसिणास चउहिं सामाणियसाहस्सीहिं जहेव चंदो तहेव आगओ, नट्टविहिं उवदंसित्ता पडिगतो । भंते त्ति कूडागारसाला । पुव्वभवपुच्छा । एवं खलु गोयसा ! ते णं काले णं ते णं समए णं वाणारसी नामं नयरी होत्था । तत्थ णं वाणारसीए नयरीए सोमिले नामं माहणे परिवसति, अड्डे जाव अपरिभूते, रिउव्वेय जाव सुपरिनिट्टिते ।

अर्थ—ते काले ते समये शुक्र नामनो महाग्रहं शुक्रावतंसक नामना विमानमां शुक्र नामना सिंहासन उपर चार हजार सामानिक देव विगरे सहित बैठो हतो. ते ण चंद्रनी जेम प्रभुपासे आव्यो अने नाट्यविधि देखाडीने पाछो पोताने स्थाने गयो. त्यारपछी गौतमस्वामीए हे भगवान ! एम संबोधन आपीने भगवानने पूछ्युं त्यारे भगवाने कूटाकारशाळानुं दृष्टांत आयुं. फरीथी गौतमस्वामीए तेनो पूर्वभव पूछ्यो त्यारे भगवान वोल्या के—आ प्रमाणे निश्चे हे गौतम ! ते काले ते समये वाणारसी नामनी नगरी हती. ते वाणारसी नगरीमां सोमिल नामनो ब्राह्मण रहेतो हतो. ते ऋद्धिवाळो यावत् बीजाथी पराभव न पामे तेवो हतो. तथा ऋग्वेद विगरेमां यावत् सुपरिनिष्ठित एटले विद्वान हतो.

दीकार्थ—‘ रिउव्वेय जाव ’ अहीं यावत् शब्द लख्यो छे तेथी आ प्रमाणे जाणवुं—ऋग्वेद, यजुर्वेद, सामवेद अने अथर्वणवेद ए चार वेद, पांचमो इतिहास एटले पुराण, छठो निर्घट एटले नामकोश, अंगोपांग सहित, तेमां अंग एटले शिक्षा-

दिक अने उपांग एटले अंगमां कहेली हकीकतने विस्तारथी कहेनारा प्रबंधी, रहस्य सहित एटले पूर्वापरना संबंध सहित एवा ग्रंथीने धारण करनार एटले प्रवृत्ति करनार हती, वारक एटले अशुद्ध पाठनी नियेध करनार हती, पारग एटले पार पामेली हती, छ अंगने जाणनार हती, षष्टितंत्रमां एटले कपिलना शास्त्रमां निपुण हती. छ अंगना ज्ञानने ज स्पष्ट रीते कहे छे.—संख्यानने विषे एटले गणितशास्त्रने विषे १, शिक्षाकल्पे एटले शिक्षाने विषे अक्षरना स्वरूपने जणावनारा शास्त्रने विषे २, कल्पने विषे एटले तथाप्रकारना सम्यक् आचारने कहेनारा शास्त्रने विषे ३, व्याकरणने विषे एटले शब्दना लक्षणने विषे ४, छंदने विषे एटले गद्य अने पद्यना लक्षणने कहेनारा शास्त्रने विषे ५, तथा ज्योतिषामयने एटले ज्योतिष शास्त्रने विषे ६, वळी बीजा पण ब्राह्मणना शास्त्रने विषे ते सोमिल ब्राह्मण विद्वान हती.

मू०—पासे समोसढे । परिसा पञ्जुवासति । तए णं तस्स सोमिलस्स माहणस्स इमीसे कहाए लद्धट्टस्स समाणस्स इमे एतारूवे अज्झत्थिए—एवं पासे अरहा पुरिसादाणीए पुद्वाणुपुब्बि जाव अंबसालवणे विहरति । तं गच्छामि णं पासस्स अरहतो अंतिए पाउब्भवामि । इमाइं च णं एयारूवाइं अट्टाइं हेऊइं जहा पणत्तीए । सोमिलो निगतो खंडियविहुणो जाव एवं वयासी— जत्ता ते भंते ! जवणिज्जं च ते ? पुच्छा, सरिसवया मासा कुलत्था एणे भवं जाव संबुद्धे सावगथम्मं पडिवज्जित्ता पडिगंते ।

अर्थ—एकदा त्यां पार्श्वनाथस्वामी समवसर्यां. ते वखते नगरमांथी पर्यदा नीकळीने भगवाननी सेवा करवा लागी. ते वखते ते सोमिल ब्राह्मणे आ कथानो अर्थ प्राप्त कर्यो (आ वृत्तांत जाण्यो) त्यारे तेने आ आवा प्रकारनो आत्मने विषे विचार उत्पन्न थयो के-आ प्रमाणे पुरुषोने विषे आदाननामकर्मवाळा पार्श्वनाथ अरिंहंत एक गामथी वीजे गाम विहार करता अनुक्रमे यावत् अहीं आश्राल नामना उद्यानमां आवीने रहा छे. तो हुं ण त्यां जाउं अने पार्श्वनाथ अरि-हंतनी पासे प्रगट थाउं. तथा आ आवा प्रकारना अर्थोने, हेतुने विगेरेने पूछुं, जेम प्रज्ञप्ति (भगवती) सूत्रमां कहुं छे तेम अहीं कहेबुं. पछी ते सोमिल ब्राह्मण विद्यार्थी रहित एकलो ज नीकळ्यो. यावत् भगवान पासे जइ आ प्रमाणे बोल्यो.— हे भगवान ! तमारे यात्रा छे ? तमारे यापनीय छे ? वळी पूछ्युं के-सरिसवया, मासा, कुलत्था, (भक्ष छे ?) तमे एक छो ? विगेरे प्रश्नोना उत्तर सांभळी यावत् ते बोध पाग्यो. एटले श्रावकधर्म अंगीकार करी पोताने घेर गयो.

टिकार्थ—ते सोमिल नामनो ब्राह्मण पार्श्वनाथ जिनेश्वरनुं आगमन सांभळीने कौतुकना वशथी जिनेश्वरनी पासे गयो (अने तेणे विचार कर्यो के) आ आवा प्रकारना जाणवा लायक अर्थोने, तेमना मनमां वर्तती ज्ञानसंपदाना हेतुओने, यात्रा अने यापनीय विगेरे प्रश्नोने, कहेवाने इच्छेला अर्थनो निश्चय करनारा कारणोने तथा प्रत्युत्तरणे कहेवाता होवाथी व्याकरणोने (उत्तरने) हुं पूछीश. एम विचारीने ते नीकळ्यो. खंडियविहुणो एटले पोताना विद्यार्थीओ रहित एकलो भगवाननी समीपे जइने आ प्रमाणे बोल्यो.—हे भगवान ! तमारे यात्रा छे ? यापनीय छे ? एम प्रश्न पूछ्यो. तथा सरिसवया, मासा, कुलत्था ए भोजनमां आवे के नहीं ? (खवाय के नहीं !) तथा तमे एक छो के वे छो ? आ

પ્રમાણે પ્રશ્નો પૂછ્યા. કેમકે આ યાત્રાદિક શબ્દોનો આગમની રીતે ગંભીર અર્થ હોવાથી ભગવાને તેના અર્થના જ્ઞાનનો અસંભવ જાણી ભગવાનની અપભ્રાજના (અપમાન) કરવા માટે આ પ્રશ્નો પૂછ્યા. તેમાં સરિસવયા એટલે સરસવી વય-વાલા (મિત્રો) એવો અર્થ થાય છે, તથા સર્પપ-સરસવ એવો અર્થ પણ થાય છે. માસા એટલે દશ અર્ધગુણ (પાંચ ચળોટી) ના પ્રમાણવાળો સુવર્ણાદિકને તોલવાનો માસો તથા બીજો અર્થ માષ એટલે ધાન્ય વિશેષ અર્થાત્ અહદ એવો અર્થ લોકમાં પ્રસિદ્ધ છે. કુલ્ત્યા એટલે કુલને વિષે જેઓ રહે તે કુલસ્થા-કુલમાં રહેનારા તથા બીજો અર્થ કલ્તથી નામનું ધાન્ય એવો થાય છે. અહીં સરિસવયા, માસા અને કુલ્ત્યા આ ત્રણ પ્રશ્ન છલ્લ ગ્રહણ કરીને ભગવાનની મક્કરી કરવા માટે કર્યા છે. (અહીં ભગવાને ઉત્તરમાં કહ્યું કે-અમારે જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર, વાર પ્રકારનો તપ, સતર પ્રકારનો સંયમ, સ્વાધ્યાય, ધ્યાન વિગેરે શુભ યોગમાં પ્રવૃત્તિ હોવાથી યાત્રા છે. તથા શ્રોત્રાદિક પાંચ ઇંદ્રિયો અને ક્રોધાદિક ચાર કપાયો વિગેરેનો નિગ્રહ કરવો તે અમારે યાપનીય છે. તથા સરિસવયા, માસા અને કુલ્ત્યા એ શબ્દોના વલે અર્થ થાય છે તેથી સ્વાવા લાયક પળ છે અને સ્વાવા લાયક નથી પળ. એ પ્રમાણે ઉત્તર આપ્યા.) વલ્લી હે ભગવાન ! આપ એક છો ? એ પ્રશ્નના ઉત્તરમાં જો ભગવાન આત્માનું એકપણું અંગીકાર કરશે તો શ્રોત્રાદિક ઇંદ્રિયોનું જ્ઞાન અને શરીરના અવયવો અનેક હોવાથી આત્માનું અનેકપણું જણાય છે એમ કહીને હું એકપણને દૂષિત કરીશ. એવી બુદ્ધિથી તે બ્રાહ્મણે પ્રશ્ન કર્યો. તથા યાવત્ શબ્દ હોવાથી હે ભગવાન ! આપ વે છો ? એવો પ્રશ્ન કર્યો. તેમાં જો ભગવાન ઉત્તરમાં આત્માનું વેપણું અંગીકાર કરશે તો હું એકપણાએ સહિત એવા અર્થ (જીવરૂપ પદાર્થ) નો દ્વિત્વની સાથે વિરોધ દેસ્વાડી દ્વિત્વને દૂષણ પમાડીશ, એવી

बुद्धिथी प्रश्न पूछ्यो. आ बावतमां भगवाने समग्र दोष रहित स्याद्वादनी पक्ष अंगीकार करी जवाब आप्यो के-
हे ब्राह्मण ! हुं एक पण हुं. केवी रीते ? के द्रव्यार्थपणाए करीने जीवद्रव्यनुं एकपणुं छे तेथी. परंतु प्रदेशार्थपणाए
करीने जीवद्रव्यनुं एकपणुं नथी. केमके प्रदेशार्थपणाए करीने जीवद्रव्यनुं अनेकपणुं कहेछुं छे. 'मम'-
मारुं एम बोलनारने आत्माना एकत्वनी स्वीकार करवाथी कांइ बाध आवतो नथी. तथा ज्ञान-दर्शनना
अर्थपणाए करीने कदाच द्वित्वपणुं मानीए तोपण ते विरुद्ध नथी. तेथी हुं वे पण छुं एम कहुं. वळी स्वभावना
भेदे करीने एक पदार्थनुं पण अनेक प्रकारपणुं जीवामां आवे छे. जेमके कोइ देवदत्त विगेरे एक ज पुरुष एकी
वखते ज ते ते संबंधनी अपेक्षाए करीने पिता, पुत्र, भत्रीजो, मामो, भाणेज विगेरे अनेक स्वभावने पामे छे. तथा आ आत्मा
अक्षय, अव्यय, नित्य अने अवस्थित पण छे. एटले के जेम जीवद्रव्यनुं एकपणुं होवाथी आत्मा एक छे तेम प्रदेशार्थ-
पणाए करीने-असंख्याता प्रदेशने आश्रीने अनेक छे. वळी अक्षय छे, केमके प्रदेशोनी सर्वथा क्षय थतो ज नथी. तथा
अव्यय एटले आत्माना थोडा पण प्रदेशोनी व्यय थतो नथी, एटले के असंख्यात प्रदेशपणुं कदापि नाश पामतुं नथी.
तेथी करीने व्यवस्थित (स्थिर) पणुं होवाथी नित्यताने अंगीकार कर्था छतां कांइपण दोष आवतो नथी. आ प्रमाणे
भगवाने तेना पूछ्या विना पण तेने बोध करवा माटे आत्मानुं स्वरूप कहुं त्यारे ते ब्राह्मणनी संशय दूर थयो अने तेने
समकित प्राप्त थयुं. तेथी बार प्रकारनी श्रावकधर्म अंगीकार करी ते सोमिल ब्राह्मण पोताने स्थाने (घेर) गयो.

मू०-तते णं पासे णं अरहा अपणया कदायि वाणारसीओ नगरीओ अंबसालवणातो

चेइयाओ पडिनिक्खमति, निक्खमिच्चा बहिया जणवयविहारं विहरति ।

अर्थ—त्यारपछी ते पार्श्वनाथ अरिहत एकदा कदाचित् वाणारसी नगरीना आम्रशाल नामना चैत्यथी बहार नीकळ्या. नीकळीने बहारना देशोमां विचरवा लाग्या.

मू०—तते णं से सोमिले माहणे अण्णदा कदायि असाहुंदसणेण य अपज्जुवासणताए य मिच्छत्तपज्जवेहिं परिवह्णमाणेहिं परिवह्णमाणेहिं परिहायमाणेहिं मिच्छत्तं च पडिवन्ने ।

अर्थ—त्यारपछी ते सोमिल ब्राह्मणने एकदा कदाचित् साधुना दर्शन नहीं थवाथी अने साधुनी पर्युपासना (सेवा) नहीं थवाथी मिथ्यात्वना पर्यायी वृद्धि पामवा लाग्या अने समकितना पर्यायी हानि पामवा लाग्या. तेथीते मिथ्यात्वने पाम्यो. टीकार्थ—असाधुओ एटले भागवत, तापस विगेरे कुदर्शनीओ, तेमना दर्शने करीने अने साधु एटले सारा श्रमण—मुनि, तेमना अदर्शने करीने, केमके ते साधुओ देशांतरमां विहार करता हता, तेथी तेमनुं दर्शन थतुं न होतुं. अने तेथी करीने तेमना अभांवने लीधे तेमनी पर्युपासना (सेवा) थती नहोती. तेथी तेने मिथ्यात्वना पुद्गलो वृद्धि पाम्या अने समकितना पुद्गलो हानि पाम्या. तेथी करीने ते मिथ्यात्वने पाम्यो. कहुं छे के—

“ मइभेया पुव्वोगाहसंसगीए य अभिनिवसेणं ।

चउहा खलु मिच्छत्तं, साहूणंइंदसणेणहवा ॥ ”

बुद्धिना भेदथी एटले विपर्यासपणाथी, ग्रथमथी ज भ्रांति पामेलाना संबंधथी, अभिनिवेश (कदाग्रह) थी अने साधुओना दर्शन नहीं थवाथी आ रीते चार प्रकारे मिथ्यात्व प्राप्त थाय एम कहेलुं छे. ” आ कारणथी अहीं साधुओनुं दर्शन नहीं थवाथी ते मिथ्यात्वने पाम्यो. एम कहुं छे.

मू०--तते णं तस्स सोमिलस्स माहणस्स अण्णदा कदायि पुव्वरत्तावरत्तकालसमयंसि कुडुंब-जागरियं जागरमाणस्स अयमेयारूवे अज्झत्थिए जाव समुप्पज्जित्था-एवं खलु अहं वाणारसीए नयरीए सोमिले नामं माहणे अच्चंतमाहणकुलप्पसूए । तते णं मए वथाइं चिण्णाइं वेदा य अहीया दारा आहूया पुत्ता जणिता इड्डीओ संमाणीओ पसुवधा कया जन्ना जेट्ठा दक्खिणा दिन्ना अतिही पूजिता अग्गी हूया जूया निक्खित्ता, तं सेयं खलु ममं इदाणिं कल्लं जाव जलंते वाणारसीए नयरीए बहिया बहवे अंबारामा रोवावित्तए, एवं माउलिंगा बिच्छा कविट्ठा चिंचा पुप्फारामा रोवावित्तए । एवं संपेहेत्ति, संपेहित्ता कल्लं जाव जलंते वाणारसीए नयरीए बहिया अंबारामे य जाव पुप्फारामे य रोवावेत्ति ।

अर्थ--त्यारपणी ते सोमिल ब्राह्मण एकदा कदाचित् रात्रिना पूर्ब अने अपर भागनी वच्चे एटले मध्यरात्रिने समये

कुटुंब जागरीकाए जागतो हतो एटले कुटुंब संबंधी चिंता-विचार करतो हतो. ते वखते तेने आ आवा प्रकारनो आध्यात्मिक एटले आत्माने विषे यावत् विचार उत्पन्न थयो के-आ प्रमाणे निश्चे हुं वाणारसी नगरीमां सोमिल नामनो ब्राह्मण मोटा ब्राह्मणना कुळमां उत्पन्न थयो छुं. तेथी में व्रतो आचर्यां छे, वेदनो अभ्यास कर्यो छे, स्त्रीओनुं पाणिग्रहण कर्युं छे, पुत्रो उत्पन्न कर्यां छे, घणी समृद्धि उपार्जन करी छे, पशुओना वध कर्यां छे, यज्ञो कर्यां छे, दक्षिणा आपी छे, अतिथिओने पूज्या छे, अग्निहोत्र कर्यां छे अने यज्ञस्तंभ नांख्या छे. तेथी हवे मारे काले यावत् सूर्य देदीप्यमान थाय त्यारे वाणारसी नगरीनी बहार घणा आंबानां वनो रोपवा, ए ज प्रमाणे बीजोराना, बिलाना, कोठाना अने आंबलीना वनो तथा पुष्पना बगीचाओ रोपवा ए श्रेयकारक छे. आ प्रमाणे तेणे विचार कर्यो. विचार करीने काले (बीजे दिवसे प्रातःकाले) यावत् सूर्य देदीप्यमान थयो त्यारे वाणारसी नगरीनी बहार आंबाना वनो यावत् पुष्पना बगीचा तेणे रोप्या-वाव्या.

दीकार्थ—‘ अज्झत्थिए जाव ’ आध्यात्मिक एटले आत्माना विषयवालो, यावत् शब्द छे माटे आ प्रमाणे जाणवुं-चितित एटले स्मरणरूप, प्रार्थित एटले शीघ्रपणे इच्छेलो, मनोगत एटले मनमां ज रहेलो बहार प्रकाश नहीं करेलो एवो संकल्प एटले विचार उत्पन्न थयो. ते आ प्रमाणे-में व्रतो एटले नियमो अर्थात् शौच, संतोष, तप, स्वाध्याय विगेरेना प्रणिधान आचर्यां छे, वेदाध्ययनादि कर्युं छे, तेथी मारे हवे लौकिक धर्मना स्थानने आचरवावडे आराम रोपवानुं कार्य करवुं कल्याणकारक छे. तेथी वृक्षनुं आरोपण करवुं योग्य छे. ते ज कारण माटे कहुं के-आप्रना वन विगेरे.

मू०-तते णं बहवे अंबारामा य जाव पुष्फारामा य अणुपुवेणं सारबिखज्जमाणा संगोवि-

ज्जमाणा संवड्ढिज्जमाणा आरामा जाता किण्हा किण्हा भासा जाव रम्मा महामैहनिक्खुरंबभूता पत्तिया पुप्फिया फलिया हरियगरेज्जिमाणसिरिया अतीव उवसेभेमाणा उवसेभेमाणा चिट्ठंति ।

अर्थ—त्यारपणी ते घणा आम्रना आरामो यावत्पुष्पना आरामो अनुक्रमे जीवादिकना भयथी रक्षण कराता, वायरादिकथी गुप्त कराता अने पाणी छांटवावडे वृद्धि पमाडाता सता मोटा बगीचा थया, ते कृष्ण वर्णवाळा, कृष्णवर्णना आमासवाळा यावत् रमणीय, मोटा मेघना समूह जेवा घटाटोप थयेला, पत्रवाळा, पुष्पवाळा, फळवाळा, लीला घासे करीने शोभायमान लक्ष्मीवाळा ते आरामो अत्यंत शोभता सता शोभता सता रहेला छे.

मू०—तते णं तस्स सोमिलस्स माहणस्स अणणादा कदायि पुध्वरत्तावरत्तकालसमयंसि कुटुंबजागरियं जागरमाणस्स अयमेथारूवे अज्झत्थिए जाव समुप्पज्जित्था—एवं खलु अहं वाणारसीए णयरीए सोमिले नामं माहणे अच्चंतमाहणकुलप्पसूते, तते णं मए वयाइं चिण्णाइं जाव जूया णिक्खित्ता, तते णं मए वाणारसीए नयरीए बहिया बहवे अंबारामा जाव पुप्फारामा य रोवाविया, तं सेयं खलु ममं इदाणिं कळ्हं जाव जलंते सुबहुं लोहकडाहकडुच्छुयं तंबियं

तावसभंडं घडावित्ता विउलं असणं पाणं खाइमं साइमं मित्तनाइ० आमंतित्ता तं मित्तनाइनियग०
 विउलेणं असणं० जाव सम्माणित्ता तस्सेव मित्त जाव जेट्टपुत्तं कुंडुंबे ठावित्ता तं मित्तनाइ जाव
 आपुच्छित्ता सुबहुं लोहकडाहकडुच्छुयं तंबियतावसभंडगं गहाय जे इमे गंगाकूला वाणपत्था
 तावसा भवंति, तं जहा-होत्तिया पोत्तिया कोत्तिया जंनती सहुती घालती हुंबउट्टा
 दंतुक्खलिया उम्मज्जगा संमज्जगा निमज्जगा संपक्खालगा दक्खिणकूला उत्तरकूला संखधमा कूल-
 धमा मियलुद्धया हत्थितावसा उट्टंटा दिसापोकखिणो वक्खवासिणो बिलवासिणो जलवासिणो
 रुक्खमूलिया अंबुभक्खिणो वायुभक्खिणो सेवालभक्खिणो मूलाहारा कंदाहारा तथाहारा पत्ताहारा
 पुप्फाहारा फलाहारा बीयाहारा परिसडियकंदमूलतयपत्तपुप्फफलाहारा जलाभिसेयकडिणगाय-
 भूता आयावणाहिं पंचग्गीतावेहिं इंगालसोच्छियं कंदुसोच्छियं पिव अप्पाणं करेमाणा विहरंति ।

अर्थ—त्यारपछी ते सोमिल ब्राह्मणने एकदा कदाचित् पूर्वरात्रि अने अपररात्रिना मध्यभागे एटले मध्यरात्रिने समये कुंडुंब
 जागरिकाए जागता एटले कुंडुंबनी चिंता करता सता आ आवा प्रकारनो आत्माने विषे यावत् विचार उत्पन्न थयो के-आ प्रमाणे
 निश्चे हुं वाणारसी नगरीमां सोमिल नामनो ब्राह्मण उत्तम ब्राह्मणकुलमां उत्पन्न थयेलो छुं. त्यारपछी में व्रतो आचरण कर्या छे

श्री
निर्या-
वलिका.
(पुष्किया)

॥ ६७ ॥

यावत् यज्ञस्तंभ रोप्या छे. त्यारपछी में वाणारसी नगरीनी बहार घणा आप्रना आरामो यावत् पुष्पना आरामो रोप्या छे. तेथी हवे मारे आ प्रमाणे करबुं कल्याणकारक छे के-काले प्रातःकाले यावत् सूर्य देदीप्यमान थाय त्यारे लोहना कडाह अने कडछी तथा तांबाना तापसना भांडोपकरणे घडावी, विपुल एवा अशन, पान, खादिम अने स्वादिम ए चार प्रकारना आहारने तैयार करावी, मित्र, ज्ञातिविगेरेने आमंत्रण करी, ते मित्र, ज्ञाति, निजकविगेरेने विपुल एवा अशनादिक-वडे यावत् सन्मान करी (जमाडी), ते ज मित्र, ज्ञातिविगेरेनी समक्ष यावत् मोटा पुत्रने कुडुंवने विपे स्थापन करी, ते मित्र, ज्ञातिविगेरेनी कांठे रहेला वानप्रस्थ तापसो छे, तेनी जातिनां नाम आ प्रमाणे—होत्तिया एटले अग्निहोत्र करनारा, आ गंगानदीने एटले वखने धारण करनारा, कोत्तिया एटले भूमिपर शयन करनारा, जंनती एटले यज्ञ करनारा, सडुती एटले पोत्तिया एटले वखने धारण करनारा, कोत्तिया एटले भूमिपर शयन करनारा, जंनती एटले यज्ञ करनारा, सडुती एटले श्रद्धावाळा, घालती एटले भांडोपकरणे ग्रहण करनारा, हुंवउष्ठा एटले हुंडिकाश्रमणा अर्थात् एक कमंडळने ज धारण करनारा, दंतुल्वलिया एटले फळनुं भोजन करनारा, उम्मजगा एटले एक ज वार जळमां डुवकी मारीने जेओ स्नान करे छे, संमजगा एटले जेओ वारंवार जळमां डुवकी मारीने स्नान करे छे, निमजगा एटले जेओ स्नानने माटे जळमां डुवकी मारीने ज क्षणवार रहे छे, संपक्खालगा एटले शरीरे माटी लगाडवा पूर्वक जेओ शरीरने धुए छे (स्नान करे छे), दक्खिणकूला एटले जेओ गंगानदीना दक्षिण किनारे ज रहे छे, उत्तरकूला एटले जेओ गंगानदीना उत्तर किनारे ज रहे छे, संखधमा एटले जेओ शंख वगाडीने ज जमे छे अर्थात् शंखनो शब्द सांभळीने कोइ अतिथि आवे तो तेने जमाडीने

પછી પોતે જમે અને કોઈ ન આવે તો પોતે જ જમે, એ જ રીતે કૂલથમા એટલે કિનારે ઉભા રહી શબ્દ કરીને પછી કોઈ ન આવે તો પોતે જમે છે, કોઈ આવે તો તેને જમાડીને જમે છે, મિયલુદ્ધયા એટલે મૃગને મારીને જેઓ તેનું માંસ ખાય છે, હથિતાવસા એટલે જેઓ હસ્તીને મારીને તેના માંસવડે મોજન કરી ઘળી કાઠ નિર્ગમન કરે છે, ઉદંડા એટલે જેઓ ઉંચો દંડ રાખીને ચાલે છે, દિસાપોલ્લિવળો એટલે જેઓ દિશાઓમાં (પૃથ્વીપર) જલ છાંટીને ફલ-પુષ્પાદિક ગ્રહણ કરે છે, વક્વાસિળો એટલે જેઓ છાલના વક્ષ પહેરે છે, બિલવાસિળો એટલે જેઓ બિલમાં (મૈયરામાં) નિવાસ કરે છે અથવા પાઠાંતરમાં વેલવાસિળો એટલે સમુદ્રની વેલા (કિનારા) ઉપર જેઓ નિવાસ કરે છે, જલવાસિળો એટલે જેઓ જલમાં જ વેઠેલા રહે છે, રુલ્લવમૂલિયા એટલે જેઓ વૃક્ષના મૂળમાં જ (વૃક્ષના થડ પાસે જ) નિવાસ કરે છે, અંબુમલ્લિવળો એટલે જેઓ જલનું જ મધ્ધણ કરનારા છે, એ જ રીતે વાયુનું જ મધ્ધણ કરનારા, સેવાલ્લનું મધ્ધણ કરનારા, મૂઠીયાનો આહાર કરનારા, કંદનો આહાર કરનારા, છાલનો આહાર કરનારા, પત્રનો આહાર કરનારા, પુષ્પનો આહાર કરનારા, ફલનો આહાર કરનારા, બીજનો આહાર કરનારા, સડી ગયેલા કંદ, મૂઠ, છાલ, પત્ર, પુષ્પ અને ફલનો આહાર કરનારા, જેઓ સ્નાન કરીને જમતા નથી, અથવા જેઓનું શરીર સ્નાન કરી કરીને પાંડુર વર્ણવાલ્લં થયું છે એમ વૃદ્ધો કહે છે, અથવા જલના સ્નાનવડે જેમનું શરીર કઠળ થયું છે, આતાપનાવડે અને પંચાગ્નિના તાપવડે જાણે અંગારાથી પક્વ થયેલ હોય અને કંદુ નામના માજનવિશેષવડે પક્વ થયેલ હોય એવા પોતાના શરીરને કરતા સત્તા વિચરે છે.

દીકાર્થ-મિત્ર, જ્ઞાતિ વિગેરે. અહીં મિત્ર એટલે સુહૃદો, જ્ઞાતિ એટલે સમાન જાતિવાળા, નિજક એટલે કાકા વિગેરે

पित्राइ, संबंधी एटले श्वशुरना पक्षना साळा विगेरे, परिजन एटले दास, दासी विगेरे. आ सर्वने आमंत्रण करी विपुल एवा अशन, पान, खादिम अने स्वादिमरूप भोजनवडे भोजन करावी वस्त्रादिवडे सत्कार करी तथा तेमना गुणनुं कीर्तन करवावडे सन्मान करी मोटा पुत्रने कुडंबने विये अधिपतिपणे स्थापन करी लोहना कटाह विगेरे उपकरणे ग्रहण करी जे आ गंगानदीने कांठे वानप्रस्थ तापसो छे अने वान एटले वनने विये थयेली छे प्रस्था एटले अवस्थिति जेमनी ते वानप्रस्थ कहेवाय छे. अथवा ब्रह्मचारी, गृहस्थ, वानप्रस्थ अने यति (संन्यासी) आ चार आश्रमो लोकमां प्रसिद्ध छे, तेमां जे त्रीजा आश्रममां वर्तता होय ते वानप्रस्थ कहेवाय छे. (त्यारपछी ' होत्तिया ' विगेरेनो टीकामां कहेलो अर्थ मूळ अर्थमां ज आवी गयो छे.)

मू०-तत्थ णं जे ते दिसापोविखया तावसा तेसिं अंतिए दिसापोविखयत्ताए पवइत्ताए पव-
यिते वि य णं समाणे इमं एयारूवं अभिगहं अभिगिन्हिस्सामि-कप्पति मे जावजीवाए छट्ठं
छट्ठेणं अणिविखत्तेणं दिसाचक्खालेणं तवोकस्सेणं उहुं बाहातो पगिञ्झिय
सूराभिमुहस्स आतावणभूमीए आतावेमाणस्स विहरित्ताए त्ति कट्ठु एवं संपेहेइ, संपेहित्ता कल्लं जाव
जलंते सुबहुं लोह जाव दिसापोविखयतावसत्ताए पवइए, पवइए वि य णं समाणे इमं एयारूवं

१ निवास-रहेठाण.

अभिगृहं जाव अभिगिन्हित्ता पढमं छट्टुक्खमणं उवसंपज्जित्ता णं विहरति ।

अर्थ—तेमां जे ते दिशाप्रोक्षित (दिशामां—स्तामां चोतरफ जळ छांटनारा) तापसो छे, तेमनी पासे दिशाप्रोक्षित-पणे दीक्षा लउं, ते दीक्षाने पाम्यो सतो हुं आ आवा प्रकारना अभिग्रहने ग्रहण करीश—मारे जावजीव पर्यंत आंतरा रहित छट्ट छट्टवडे दिशाचक्रवाल नामहुं तपकर्म करी वे हाथने उंचा राखी राखीने सन्मुख मुख राखीने आतापना लेवानी भूमिमां आतापना लेवा पूर्वक विचरबुं—रहेबुं कल्पे. आ प्रमाणे तेणे विचार कर्यो. विचार करीने काले (बीजे दिवसे) यावत् सूर्य देदीप्यमान थयो त्यारे घणा लोढाना कडाह विगेरे उपगरण यावत् ग्रहण करी दिशाप्रोक्षित तापसपणे प्रत्रज्या ग्रहण करी. प्रत्रज्याने पाम्यो सतो आ आवा प्रकारना अभिग्रहने यावत् ग्रहण करीने प्रथम छट्टतपने अंगीकार करी विचरवा लाग्यो (रह्यो).

टीकार्थ—दिशाचक्रवाल तप आ प्रमाणे छे—पहेला पारणाने दिवसे पूर्व दिशामां जे फळादिक होय ते लावीने भोजन करे, बीजा पारणाने दिवसे दक्षिण दिशामां रहेला फळादिक लावी भोजन करे, ए रीते अनुक्रमे दिशाना चक्रवाले करीने जे तपकर्महुं पारणुं करे ते तपकर्म दिक्चक्रवाल नामे कहेवाय छे.

मू०—तते णं सोमिले माहणे रिंसी पढमछट्टुक्खमणपारणंसि आयावणभूमिंए पच्चोरुहति,
पच्चोरुहित्ता वागलवथनियत्थे जेणेव सए उडए तेणेव उवागच्छइ, उवागच्छित्ता किट्ठिणसंकाइयं

गेणहति, गेणहत्ता पुरच्छिमं दिसिं पुक्खेति, पुरच्छिमाए दिसाए सोमे महाराया घत्थाणे पत्थियं अभिरक्खउ सोमिलमाहणरिसिं अभिक्खणं जाणि य तत्थ कंदाणि य मूलाणि य तयाणि य पत्ताणि य पुप्फाणि य बीयाणि य हरियाणि ताणि अणुजाणउ त्ति कट्टु पुरच्छिमं दिसं पसरति, पसरित्ता जाणि य तत्थ कंदाणि य जाव हरियाणि य ताइं गेणहति किडिणसंकाइयं भरेति, भरित्ता दब्भे य कुसे य पत्तामोडं च समिहा कट्टाणि य गेणहति, गेणहत्ता जेणेव सए उडए तेणेव उवागच्छइ, उवागच्छित्ता किडिणसंकाइयगं ठवेति, ठवित्ता वेदिं वड्ढेति, वड्ढित्ता उवलेवणसम्मज्जणं करोति, करित्ता दब्भकलसहत्थगते जेणेव गंगा महानदी तेणेव उवागच्छति, उवागच्छित्ता गंगं महानदीं ओगाहति, ओगाहित्ता जलमज्जणं करोति, करित्ता जलकिडुं करोति करित्ता जलाभिसेयं करोति, करित्ता आयांते चोक्खे परमसुइभूए देवपिकयकज्जे दब्भकलसहत्थगते गंगातो महानदीओ पच्चुत्तरति, जेणेव सते उडए तेणेव उवागच्छइ, उवागच्छित्ता दब्भे य कुसे य वालुयाए य वेदिं रएति, रइत्ता सरयं करोति, करित्ता अरणिं करोति, करित्ता

सरष्णं अरणिं महेति, महित्ता अग्निं पाडोति, पाडित्ता अग्निं संधुक्तेति, संधुक्कित्ता समिहा कट्टाणि पक्खिववति, पक्खिवित्ता अग्निं उज्जालेति, उज्जालित्ता “ अग्निस्स दाहिणे पासे सत्तंगाइं समादहे ” । तं जहा—

“ सकथं वक्कलं ठाणं, सिज्झं भंडं कमंडलुं । दंडदारं तहप्पाणं, अह ताइं समादहे ॥ ”

मधुणा य घएण य तंदुलेहि य अग्निं हुणइ, चरं साधेति, साधित्ता बलि वइस्सदेवं करेति, करित्ता अतिहिपूयं करेति, करित्ता तओ पच्छा अप्पणा आहारं आहारोति ।

अर्थ—त्यारपछी ते सोमिल ब्राह्मण ऋषि पहेला छठ उपवासने पारणे आतापनानी भूमिथी उत्तयो (नीकळ्यो), उत्तरीने वल्कल (छाल) ना वत्त पहेरी ज्यां पोतानी झुंपडी हती त्यां आव्यो. आवीने तेणे वांसनी कावड ग्रहण करी. ग्रहण करीने पूर्व दिशातुं प्रोक्षण कर्युं (जळ छांटयुं). ‘ ते पूर्व दिशामां सोम नामनो महाराजा छे. ते प्रस्थानने मार्गे चालेला सोमिल ब्राह्मण ऋषितुं रक्षण करो. ’ एम तेणे वारंवार प्रार्थना करी. तथा ‘ त्यां पूर्व दिशामां जे कंद, मूळ, छाल, पर्ण, पुष्प, फळ, बीज अने हरितवृण होय ते लेवानी आज्ञा आयो. ’ एम कहीनेते पूर्व दिशामां चाल्यो. त्यां (पूर्व दिशामां) जे कंद विगेरे यावत् हरितवृण हतां ते ग्रहण कर्या. तेनावडे ते वांसनी कावड भरी. भरीने डाम, कुश, पत्रामोड, समिघ अने काष्ठ ग्रहण कर्या. ग्रहण करीने ज्यां पोतानी झुंपडी हती त्यां आव्यो. आवीने वांसनी कावड स्थापन करी (नीचे मूकी).

स्थापन करीने वेदिका बनावी. बनावीने तेने छाणवडे लीपी उपर संमार्जन कर्युं (जळ छांटयुं). करीने हाथमां दर्भ अने कळशीयो लीधा अने ज्यां गंगा महानदी हती त्यां गयो. जइने गंगा महानदीमां प्रवेश कर्यो. प्रवेश करीने जळमज्जन कर्युं, करीने जळक्रीडा करी, करीने जळाभिषेक कर्यो. करीने आचमन कर्युं, चोख्वो थयो, अत्यंत पवित्र थयो. पछी देव अने पितृनुं कार्य (तर्पण) कर्युं. पछी दर्भ अने कळशीयो हाथमां राखी गंगा महानदीथी बहार नीकळ्यो. बहार नीकळीने ज्यां पोतानी झुंपडी हती त्यां पाछो आव्यो. आवीने दर्भ, कुश अने माटीवडे वेदिका करी, करीने सरक कर्युं, करीने अरणी करी, करीने सरकवडे अरणीनुं मथन कर्युं, मथन करीने अग्नि पाळ्यो (सळगाव्यो). पाडीने अग्निने प्रदीप्त कर्यो, प्रदीप्त करीने तेमां समिधनां लाकडां नांख्यां, नांखीने अग्निने देदीप्यमान कर्यो, देदीप्यमान करीने—“अग्निनी जमणी वाजुए सात अंगने (वस्तुने) स्थापन करी. ” ते सात अंग आ प्रमाणे—“ सकथ १, वल्कल २, स्थान ३, शय्याभांड ४, कमंडळ ५, दंड-दारु ६ अने आत्मा ७. आ सात अंग स्थापन कर्या. ” पछी मध, घी अने चोखावडे अग्निमां होम कर्यो अने चरु (बलि) साब्धो. साधीने ते बलिवडे वैश्वदेव कर्यो. करीने अतिथिनी भोजनादिकवडे पूजा करी. करीने त्यारपछी पोते आहार कर्यो.

दीकार्थ—वल्कल एटले वृक्षनी छाल, तेनुं वनावेळुं वस्त्र जेणे पहेर्युं छे एवो ते ब्राह्मण. उटज एटले तापसना आश्रमनुं घर (झुंपडी). किढिण एटले वांसनुं वनावेळुं तापसनुं भाजनविशेष, त्यारपछी तेवा वे भाजनोना भारने उपाडवानुं जे यंत्र ते सांकार्यिक (कावड) कहेवाय छे. महाराजा एटले लोकपाळ ‘ पत्थाणे पत्थियं ’—प्रस्थान मार्गे चालेला एटले पर-लोक साधवाने मार्गे प्रवर्तेला अथवा फलादिक लेवा माटे गमन करवामां प्रवर्तेला, सोमिल ब्राह्मण ऋषिनुं (रक्षण करो).

મૂલ સહિત હોય તે દર્મ અને મૂલ સહિત હોય તે કુશ કહેવાય છે. પત્રામોહ એટલે વૃક્ષની શાખાને મરડીને તેનાં પાંદડાં લેવાં તે. વેદિકા એટલે દેવને પૂજવાનું સ્થાન, તે વર્ધની અને બહુકારિકા પણ કહેવાય છે. તેને કરે એટલે પ્રમાર્જન કરે (સાફ કરે). ઉપલેપન એટલે છાણથી લીંપણું અને સંમાર્જન એટલે જલ છાંટીને શુદ્ધ કરવું તે. ' દઃખકલસહત્યગણ ' -દર્મ અને કલ્મશો જેના હાથમાં રહેલા છે તે. કોઈ ઠેકાણે ' દઃખકલસા હત્યગણ ' એવો પાઠ છે, ત્યાં આવો અર્થ કરવો-દર્મની સાથે રહેલો જે કલ્મશોયો તે જેના હાથમાં રહેલા છે એવો. જલમઝન એટલે જલવડે માત્ર બાહ્યશુદ્ધિ. જલક્રીડા એટલે શરીરની શુદ્ધિ થયા છતાં પણ જલને વિષે ક્રીડા. જલ્મિષેક એટલે જલવડે પ્રક્ષાલન કરવું તે. આચમન કર્યું એટલે જલનો સ્પર્શ કર્યો. ચોક્ષ્વો થયો એટલે અશુચિ પદાર્થનો નાશ થયો. અર્થાત્ અત્યંત શુચિભૂત (પવિત્ર) થયો. ' દેવપિતૃકયકર્જ્જે ' દેવ અને પિતૃઓને જલ્મંજલિ દેવારૂપ કાર્ય જેણે કર્યું છે એવો. શરક એટલે મથન કરવાનું કાષ્ટનું બાણ, તેનાવડે અરણિને એટલે મથન કરવા લાયક નીચેના કાષ્ટને મથન કર્યું (ઘસ્યું). ' અગ્નિગરસ દાહિણે ' इत्यादि दोढ श्लोक छे तेमां ' તદ્યથા ' શબ્દ શ્લોકમાં ગણવો નહીં. અગ્નિની જમણી વાજુણ સાત અંગ સ્થાપન કર્યાં, તે સાત અંગ આ પ્રમાણે-સકથ એટલે તે કાલે પ્રસિદ્ધ એવું તાપસનું ઉપકરણ ૧, વલ્કલ એટલે જ્ઞાહની છાલનું વસ્ત્ર, ૨ સ્થાન એટલે જ્યોતિષનું સ્થાન અથવા પાત્રનું સ્થાન ૩, શય્યામાંહ એટલે શય્યાનું ઉપકરણ ૪, કમંડલુ એટલે કુંડિકા (કુંડી) ૫, દંડદારુ એટલે લાકડાનો દંડ ૬ અને આત્મા એટલે યોગે ૭, ચરુ એટલે ભાજનવિશેષ, તેમાં રાંધવાની ચીજ પણ ચરુ કહેવાય છે. તે ચરુને એટલે બલિદાનને સાથે એટલે રાંધે (પકાવે). તે બલિવડે વૈશ્વાનર (અગ્નિ) ને પૂજે. અતિથિપૂજા એટલે તે સમયે આવેલા અતિથિને આહારાદિ-

कधी पूजे (जमाडे).

मू०—तते णं सोमिले माहणरिसी दोच्चं छट्टुक्खमणपारणंगंसि तं चेव सबं भाणियव्वं जाव आहारं आहारोत्ति, नवरं इमं नाणत्तं—दाहिणाए दिसाए जमे महाराया पत्थाणे पत्थियं अभिरक्खउ सोमिलं माहणरिसिं जाणि य तत्थ कंदाणि य जाव अणुजाणउ त्ति कट्टु दाहिणं दिसं पसरति ।

अर्थ—त्यारपछी ते सोमिल महाक्रयि वीजा छट्ट उपवासने पारणे ते ज सर्व उपर प्रमाणे कहेबुं यावत् आहारने करे. विशेषमां आ प्रमाणे फेरफार जाणवो.—दक्षिण दिशामां यम नामे महाराजा (लोकपाल) छे ते प्रस्थाने एटले परलोक साधवाना मार्गमां चालेला सोमिल महर्षिनुं रक्षण करो. एम कहीने त्यां जे कंद विगेरे होय ते लेवानी अनुज्ञा आपो एम कहीने ते दक्षिण दिशामां चाल्यो.

मू०—एवं पच्चत्थिमे णं वरुणे माहाराया जाव पच्चत्थिमं दिसिं पसरति । उत्तरे णं वेसमणे महाराया जाव उत्तरं दिसिं पसरति । पुव्वदिसागमेणं चत्तारि वि दिसाओ भाणियव्वाओ जाव आहारं आहारोत्ति ।

अर्थ—ए ज प्रमाणे पश्चिम दिशामां वरुण नामे महाराजा (लोकपाल) छे, यावत् पश्चिम दिशामां चाल्यो. उत्तर दिशामां वैश्रमण महाराजा (लोकपाल) छे, यावत् उत्तर दिशामां चाल्यो. ए रीते पूर्व दिशाना आलावावडे चारे

दिशाओ कहेवी, यावत् ते आहार करतो हवो.

मू०—तते णं तस्स सोमिलमाहणारिसिस्स अणण्या कयाथि पुव्वरत्तावत्तकालसमयंसि
अणिच्च जागरियं जागरमाणस्स अयमेयाख्वे अञ्जत्थिए जाव समुप्पज्जित्था—

अर्थ—त्यारपछी ते सोमिल ब्राह्मण ऋषि एकदा कदाचित् पूर्वरात्रि अने अपररात्रिना काळ समये एटले मध्य
रात्रिए अनित्य भावनाए जागतो हतो, ते वखते तेने आ आवा प्रकारनो आध्यात्मिक यावत् विचार उत्पन्न थयो.—

मू०—एवं खलु अहं वाणारसीए नयरीए सोमिले नामं माहणरिसी अच्चंतमाहणकुलप्पसूए,
तते णं मए वयाइं चिण्णाइं जाव जूवा निक्खित्ता । तते णं मम वाणारसीए जाव पुप्फारामा य
जाव रोविता । तते णं मए सुबहुलोह जाव घडावित्ता जाव जेट्टपुत्तं ठावित्ता जाव जेट्टपुत्तं आपु-
च्छित्ता सुबहुलोह जाव गहाय मुंडे जाव पव्वइए वि य णं समाणे छट्ठछट्ठेणं जाव विहरति ।

अर्थ—आ प्रमाणे निश्चे हुं वाणारसी नगरीमां सोमिल नामनो ब्राह्मण ऋषि अत्यंत पवित्र एवा ब्राह्मणकुळमां उत्पन्ने
थयो छुं. तेथी में ततो आचर्यां छे, यावत् यूप (यज्ञस्तंभ) रोप्या छे. त्यारपछी में वाणारसी नगरीनी बहार यावत्
पुष्पना आराम विगेरे यावत् रोप्या छे. त्यारपछी में घणा लोढानी कडाइ विगेरे यावत् घडावीने यावत् मोटा पुत्रने मारा

पद उपर स्थापन करी यावत् मोटा पुत्रनी रजा लइ घणा लोढानी कडाइ विगेरे (उपगरणो) यावत् ग्रहण करी मुंड थइ यावत् (तापसपणे) प्रव्रजित थयो सतो हुं छठ छठनो तप करी यावत् विचरुं छुं.

दीकार्थ—' जाव गहाय ' एटले लोढाना कडाह अने ताम्रपात्र विगेरे ग्रहण करीने दिशाप्रोक्षित तापसपणे प्रव्रजित थयो. छठ विगेरे तप करवावडे दिशाओमां जळ छांटवुं विगेरे विधि करीने पारणुं विगेरे करतो हतो.

मू०—तं सेयं खलु ममं इयाणिं कल्लं पादु जाव जलंते बहवे तावसे दिट्ठा भट्टे य पुष्वसंगतिए य परियायसंगतिए य आपुच्छित्ता आसमसंसियाणि य बहूइं सत्तसयाइं अणुमाणइत्ता वागलवत्थनियत्थस्स किढिणसंकाइयगहितसभंडोवकरणस्स कट्टमुदाए मुहं बंधित्ता उत्तरदिसाए उत्तराभिमुहस्स महपत्थाणं पत्थावेइत्तए, एवं संपेहेत्ति, संपेहित्ता कल्लं जाव जलंते बहवे तावसे य दिट्ठा भट्टे य पुष्वसंगतिते य तं चेव जाव कट्टमुदाए मुहं बंधति, बंधित्ता अयमेतारूवं अभिगहं अभिगिणहति—जत्थेव णं अमहं अलंसि वा एवं थलंसि वा दुग्गंसि वा निन्नंसि वा पव्वतंसि वा विसमंसि वा गड्ढाए वा दरीए वा पक्खलिज्ज वा पवडिज्ज वा नो खलु मे कप्पति पच्चुट्ठित्तए त्ति कट्टु अयमेयारूवं अभिगहं अभिगिणहति, उत्तराए दिसाए उत्तराभिमुह पत्थाणं (महपत्थाणं)

पत्थिए से सोमिले माहणरिसी पुढावरणहकालसमयंसि जेणेव असोगवरपायवे तेणेव उवागते, असोगवरपायवस्स अहे कढिणसंकाइयं ठवेति, ठवित्ता वेदिं वड्डइ, वड्डित्ता उवलेवणसंसमज्जणं करोति, करित्ता दब्भकलसहत्थगते जेणेव गंगा महानई जहा सिवो जाव गंगातो महानईओ पच्चुत्तरइ, जेणेव असोगवरपायवे तेणेव उवागच्छति, उवागच्छित्ता दब्भेहि य कुसेहि य वालुयाए वेदि रतेति, रतित्ता सरगं करोति, करित्ता जाव बलिं वइस्सेदेवं करोति, करित्ता कट्टमुदाए मुहं बंधति लुसिणीए संचिट्ठति ।

अर्थ—ते कारण माटे मारे हवे आ प्रमाणे करवुं श्रेयकारक छे के—काले प्रातःकाले यावत् सूर्य देदीप्यमान थाय त्यारे घणा जोयेला तथा वातचीतना प्रसंगमां आवेला तापसोने तथा पूर्वना संबंधवाळा (पित्राइओ) तथा पछीना संबंधवाळा (श्वसुरपक्षना) ए सर्वने पृछीने एटले तेमनी रजा लइने तथा आश्रमना आश्रये रहेला घणा सेंकडो मृगादिक सत्त्वो (प्राणीओ) नुं सन्मान करीने एटले तेमनी साथे वचनवडे वात करीने वल्कल वस्त्रने पहेरीने वांसनी कावड तथा भंडोपगरणने ग्रहण करीने काष्ठमुद्रावडे मुखने बांधीने उत्तर दिशांमां उचर तरफ मुख राखीने महाप्रस्थानमार्गे मारे चालवुं योग्य छे. एम तेणे विचार कर्यो. विचार करीने काले एटले बीजे दिवसे प्रातःकाले यावत् सूर्य देदीप्यमान थयो त्यारे घणा जोयेला तथा

वातचीतना प्रसंगमां आवेला तापसोने तथा पूर्वे संबंधमां आवेला विगेरे सर्वने पूछी यावत् काष्ठमुद्रावडे मुखने बांध्युं. बांधीने आ आवा प्रकारनो अभिग्रह ग्रहण कर्यो के-हुं जे ठेकाणे एटले के जळने विषे, स्थळने विषे, दुर्ग (उंचा प्रदेश) ने विषे, निम्न (नीचा) प्रदेशने विषे, पर्वत उपर, विषम स्थानमां, खाडामां के दरीमां (गुफामां) जे कोइ पण ठेकाणे स्वलना पासुं अथवा पडी जाउं, तो पण मारे त्यांथी उभा थबुं कल्पे नहीं. आ प्रमाणे कहीने तेणे आवा प्रकारनो अभिग्रह ग्रहण कर्यो. पछी उत्तर दिशामां उत्तर तरफ मुख राखी प्रस्थान (महाप्रस्थान) मार्गे चाल्यो एवो ते सोमिल ब्राह्मण ऋषि पूर्वापरारूढने समये ज्यां श्रेष्ठ अशोक वृक्ष हंतुं त्यां आव्यो. ते श्रेष्ठ अशोक वृक्षनी नीचे वांसनी कावड स्थापन करी (मूकी). स्थापन करीने वेदिका रची. रचीने तेने छाणथी लींपी जळवडे समार्जन कर्युं. करीने दर्भ अने कळश हाथमां राखी ज्यां गंगा नामनी मोटी नदी हती त्यां आव्यो. यावत् भगवती सूत्रमां कहेला शिवराज ऋषिनी जेम सर्व क्रिया करी. करीने यावत् गंगानदीनी बहार नीकळ्यो. अने ज्यां श्रेष्ठ अशोक वृक्ष हंतुं त्यां आव्यो. आवीने दर्भ, कुश अने माटीवडे वेदिका करी. करीने शरक (बाण) कर्युं. करीने यावत् बलि (चरु) साधीने वैश्वदेव कर्यो. करीने काष्ठमुद्रावडे मुखने बांधी मौनपणे रह्यो.

टीकार्थ—हमणां मारे आ प्रमाणे करबुं श्रेयकारक छे. ते ज कहे छे—‘ जाव जलंते स्वरिण् ’ यावत् सूर्य देदीप्यमान थाय त्यारे. ‘ दिष्टा ’ एटले मात्र दृष्टिवडे जोयेला, ‘ आभष्ट ’ एटले कोइ पण वखत जेमनी साथे वातचीत करी होय तेवा. विगेरे सर्वने पूछीने एटले तेमनी रजा लइने, तथा घणा सेंकडो सत्त्वोने (मृगादिक प्राणीओने) वाणीवडे सन्मान करीने पोताना भंडोपकरणने ग्रहण करी उत्तर दिशानी सन्मुख मारे जबुं योग्य छे. एम चित्तमां विचार कर्यो. काष्ठमुद्रावडे

शुख बांधीने एटले जेम काष्ठनुं बनावेळुं पुतळुं बोलतुं नथी तेम तेणे पण मौन धारण करुं. अथवा सुखरंघ्रने आच्छादन करनार काष्ठनी ककडो, तेनी बने बाजुए (छेडे) करेला बे छिद्रोमां दोरो परोवेलो होय एवुं जे सुखबंधन ते काष्ठमुद्रा कहेवाय छे, तेनावडे शुखने बांध्युं (ढांकी दीधुं). जळ, स्थळ विगेरे शब्दो सुगम छे. ए स्थानोमां स्वलना पासुं अथवा पडी जाउं तो मारे त्यांथी उभा थवुं न कल्पे. महाप्रस्थान एटले मरणकोळे थनारुं कार्य करवा माटे चाल्यो. पूर्वपिराळू काळ समये एटले पाछळनो अपराळू अर्थात् दिवसनो चोथो पहोर.

मू०—तते णं तस्स सोमिलमाहणरिसिस्स पुध्वरत्तावरत्तकालसमयंसि एगे देवे अंतियं पाउब्भूते ।
 अर्थ—त्यारपछी पूर्वरात्रि अने पाछली रात्रिना काळ समये एटले मध्यरात्रिने वखते ते सोमिल ब्राह्मण ऋषिनी पासे एक देव प्रगट थयो.

मू०—तते णं से देवे सोमिलं माहणं एवं वयासी—हं भो सोमिलमाहणा ! पवइया दुपवइतं ते ।

अर्थ—ते वखते ते देवे सोमिल ब्राह्मणने आ प्रमाणे कहुं के—हे सोमिल ब्राह्मण ! तारी प्रवज्या दुष्ट प्रवज्या छे एटले तारी दीक्षा खोटी छे.

मू०—तते णं से सोमिले तस्स देवस्स दोच्चं पि तच्चं पि एयमटुं नो आढाति नो परिजाणइ

जाव तुसिणीए संचिठ्ठति ।

अर्थ—त्यारे ते सोमिले ते देवना बे वार त्रण वार कहेला आ अर्थने-वचनने आदर आप्यो नहीं, जाण्यो पण नहीं, यावत् मुंगो रह्यो.

मू०-तते णं से देवे सोमिलेणं माहणरिसिणा अणाढाइज्जमाणे जामेव दिसिं पाउब्भूते तामेव जाव पडिगते ।

अर्थ—त्यारपछी ते देव सोमिल नामना ब्राह्मण ऋषिथी अनादर करायो सतो जे दिशामां अगट थयो हतो, ते ज दिशामां पाछो गयो.

मू०-तते णं से सोमिले कळ्ळं जाव जलंते वागलवत्थनियत्थे किट्ठिणसंकाइयं गहियग्गिहोत्त-भंडोवगरणे कट्ठमुद्दाए मुहं बंधति, बंधित्ता उत्तराभिमुहे संपत्थिते ।

अर्थ—त्यारपछी ते सोमिले काले एटले बीजे दिवसे प्रातःकाले यावत् सूर्य देदीप्यमान थयो त्यारे वल्कलना वद्ध पहेरी, वांसनी कावड लइने, अग्निहोत्रना भांडोपकरणने ग्रहण करीने काष्ठमुद्दाए मुख बांध्युं. बांधीने उत्तर दिशा सन्मुख चाल्यो.

मू०-तते णं से सोमिले वितियदिवसम्मि पुवावरण्हकालसमयंसि जेणेव सत्तिवन्ने अहे

किङ्किणसंकाइयं ठवेति, ठवित्ता वेतिं वड्डेति, वड्डित्ता जहा असोगवरपायवे जाव अग्निं हुणति,
कट्टमुदाए मुहं बंधति, तुसिणीए संचिट्टति ।

अर्थ—त्यारपछी ते सोमिल बीजे दिवसे पूर्व अने अपर दिवसना काळ समयने विषे एटले मध्यान्ह समये ज्यां
सप्तपर्ण वृक्ष हतो तेनी नीचे वांसनी कावड स्थापन करी. स्थापन करीने वेदिका रची. रचीने जेम अशोक नामना श्रेष्ठ
वृक्षनी नीचे कयुं हतुं तेम यावत् अग्निमां होम कर्यो, काष्ठमुद्रावडे मुख बांध्युं अने मौनपणे रह्यो.

मू०—तते णं तस्स सोमिलस्स पुवरत्तावरत्तकालसमयंसि एगे देवे अंतियं पाउब्भूए । तते
णं से देवे अंतलिक्खपडिवन्ने जहा असोगवरपायवे जाव पडिगते ।

अर्थ—त्यारपछी ते सोमिलनी पासे मध्य रात्रिए एक देव प्रगट थयो. त्यारपछी ते देव आकाशमां ज रह्यो सतो
जेम अशोक वृक्षने स्थानके बोल्थो हतो तेम बोलीने ते देव यावत् पाछो गयो.

मू०—तते णं से सोमिले कळं जाव जलंते वागलवत्थनियत्थे कङ्किणसंकाइयं गेणहति,
गेणित्ता कट्टमुदाए मुहं बंधति, बंधित्ता उत्तरदिसाए उत्तराभिमुहे संपत्थिते ।

अर्थ—त्यारपछी ते सोमिले काले एटले बीजे दिवसे यावत् छर्ष्य देदीप्यमान थयो त्यारे वल्कल वख पहेरीने वांसनी
कावड ग्रहण करी. ग्रहण करीने काष्ठमुद्रावडे मुख बांध्युं. बांधीने उत्तर दिशामां उत्तर दिशा तरफ मुख राखीने चाल्यो.

तते णं से सोमिले ततियदिवसम्मि पुब्बावरण्हकालसमयंसि जेणेव असोगवरपायवे तेणेव उवागच्छइ, उवागच्छत्ता असोगवरपायवस्स अहे कढिणसंकाइयं ठवेति, ठवित्ता वेतिं वड्ढेति, जाव गंगं महानइं पच्चुत्तरति, पच्चुत्तरित्ता जेणेव असोगरपायवे तेणेव उवागच्छइ, उवागच्छत्ता वेतिं रएति, रइत्ता कट्टमुदाए सुहं बंधति, बंधित्ता तुसिणीए संचिट्ठति ।

अर्थ—त्यारपछी ते सोमिल त्रीजे दिवसे पूर्व अने अपर दिवसना काळ समये एटले मध्यान्ह समये ज्यां श्रेष्ठ अशोक वृक्ष हतो त्यां आव्यो. आवीने श्रेष्ठ अशोक वृक्षनी नीचे वांसनी कावड स्थापन करी. स्थापन करीने वेदिका बांधी. यावत् गंगा नामनी मोटी नदीमां उतर्यो एटले स्नान कर्युं, स्नान करीने ज्यां श्रेष्ठ अशोक वृक्ष हतो त्यां आव्यो. आवीने वेदिका रची. रचीने काष्ठद्रावडे सुख बांध्युं. बांधीने मौन रह्यो.

मू०—तते णं तस्स सोमिलस्स पुब्बरत्तावरत्तकाले एगे देवे अंतियं पाउब्भूए तं चेव भणति जाव पडिगते ।

अर्थ—त्यारपछी ते सोमिलनी पासे मध्य रात्रिने समये एक देव प्रगट थयो. अने ते ज रीते प्रथमनी जेम बोल्थो यावत् पाछो पोताने स्थाने गयो.

मू०—तते णं से सोमिले जाव जलंते वागलवत्थनियत्थे कढिणसंकाइयं जाव कट्टमुद्दाए सुहं बंधति, बंधित्ता उत्तराए दिसाए उत्तराए संपत्थिते ।

अर्थ—त्यारपणी ते सोमिले यावत् सुहं देदीप्यमान थयो त्यारे वल्कल वस्त्र पहेरी वांसनी कावड लइ यावत् काष्ठमुद्दावडे सुख बांधुं. बांधीने उत्तर दिशामां उत्तर सन्मुख चाल्यो.

मू०—तते णं से सोमिले चउत्थे दिवसे पुढावरणहकालसमयंसि जेणेव वडपायवे तेणेव उवागते, वडपायवस्स अहे किढिणं संठवेति, संठवित्ता वेइं वड्ढेति उवलेवणसंमज्जणं करेति, जाव कट्टमुद्दाए सुहं बंधति, तुसिणीए संचिट्ठति ।

अर्थ—त्यारपणी ते सोमिल चोथे दिवसे मध्यान्ह समये ज्यां वटवृक्ष हतो, त्यां आव्यो. वटवृक्षनी नीचे वांसनी कावड स्थापन करी. स्थापन करीने वेदिका करी. तेने लीपी संमार्जन कर्युं. यावत् काष्ठमुद्दावडे सुख बांधुं अने मौनपणे रह्यो.

मू०—तते णं तस्स सोमिलस्स पुवरत्तावरत्तकाले एगे देवे अंतियं पाउब्भूए, तं चेव भणति जाव पडिगते ।

अर्थ—त्यारपणी ते सोमिलनी पासे मध्यरात्रीने समये एक देव प्रगट थयो. तेणे तेज प्रमाणे कहुं यावत् ते पाछो गयो.

मू०—तते णं से सोमिले जाव जलंते वागलवत्थनियत्थे किढिणसंकाइयं जाव कट्टमुद्दाए मुहं बंधति, बांधित्ता उत्तराए उत्तराभिमुंहे संपत्थिते ।

अर्थ—त्यारपछी ते सोमिले यावत् सूर्य देदीप्यमान थयो त्यारे वल्कल वस्त्र पहेरीने वांसनी कावड लइने यावत् काष्ठ-मुद्दाए मुख बांध्युं. बांधीने उत्तर दिशांमां उत्तर सन्मुख चाल्यो.

मू०—तते णं से सोमिले पंचमदिवसम्मि पुंवावरण्हकालसमयंसि जेणेव उंवरपायवे उंवर-पायवस्स अहे किढिणसंकाइयं ठवेति, वेइं वड्ढेति, जाव कट्टमुद्दाए मुहं बंधति, जाव तुसिणीए संचिद्वृत्ति ।

अर्थ—त्यारपछी ते सोमिल पांचमे दिवसे पूर्वापराह्णकाल समये एटले मध्यान्ह समये ज्यां उंवर वृक्ष हतो त्यां आब्यो. उंवर वृक्षनी नीचे वांसनी कावड स्थापन करी. वेदिका स्वी, यावत् काष्ठमुद्दावेडे मुखने बांध्युं, यावत् मौनपणे रह्यो.

मू०— तते णं तस्स सोमिलमाहणस्स पुंवरत्तावरत्तकाले एगे देवे जाव एवं वयासी—हं भो सोमिला ! पव्वइया दुप्पवइयं ते पढमं भणति तहेव तुसिणीए संचिद्वृत्ति । देवो दोच्चं पि तच्चं पि वदति—सोमिला ! पव्वइया दुप्पवइयं ते ।

अर्थ—त्यारपछी ते सोमिल ब्राह्मणनी पासे मध्य रात्रिने समये एक देव प्रगट थह यावत् आ प्रमाणे बोल्थो—“ हे सोमिल ! तारी प्रत्रज्या दुष्रत्रज्या (खोटी प्रत्रज्या) छे.” आ प्रमाणे प्रथम कहुं त्यारे ते सोमिल ते ज प्रमाणे मौनपणे रह्यो. त्यारे देव बीजी वार वार बीजी वार पण बोल्थो के—“ हे सोमिल ! तारी प्रत्रज्या दुष्रत्रज्या छे.”

मू०—तए णं से सोमिले तेणं देवेणं दोच्चं पि तच्चं पि एवं वुत्ते समाणे तं देवं एवं वयासी—
कहणं देवाणुप्पिया ! मम दुप्पव्वइतं ? ।

अर्थ—त्यारपछी ते सोमिले ते देवे वे वार वार आ प्रमाणे कहे सते ते देवने आ प्रमाणे कहुं के—“ हे देवा-
नुप्पिय ! मारी प्रत्रज्या दुष्रत्रज्या केवी रीते छे ?

मू०—तते णं से देवे सोमिलं माहणं एवं वयासी—एवं खलु देवाणुप्पिया ! तुमं पासस्स अरहओ पुरिसादाणियस्स अंतियं पंचाणुव्वए सत्त सिक्खावए दुवालसविहे सावगधम्मसे पडिवन्ने । तए णं तव अण्णदा कदाइ पुव्वरत्तावरत्तकालसमयंसि कुडुंब० जाव पुव्वचिंतितं देवो उच्चोरति, जाव जेणेव असोगवरपायवे, तेणेव उवागच्छसि, उवागच्छत्ता कडिणसंकाइयं जाव तुसिणीए संचिट्ठसि । तते णं पुव्वरत्तावरत्तकाले तव अंतियं पाउब्भवामि “ हं भो सोमिला ! पव्वइया

दुष्पवृत्तियं ते ” तह चेव देवो नियवयणं भणति, जाव पंचमदिवसस्मि पुंवावरणहकालसमयंसि जेणेव उंवरवरपाथवे तेणेव उवागते, किढिणसंकाइयं ढवेहि, वेदिं वड्ढति, उवलेवणं सम्मज्जणं करेत्ति, करित्ता कट्टमुद्दाए मुहं बंधति, बंधित्ता तुसिणीए संचिट्टसि, तं एवं खलु देवाणुप्पिया ! तव दुष्पवृत्तियंतं ।

अर्थ—त्यारपछी ते देवे सोमिल ब्राह्मणने आ प्रमाणे कहुं—“ आ प्रमाणे निश्चे हे देवानुप्रिय ! पुरुषोने विषे आदान नामकर्मवाळा पार्श्वनाथ अरिहंतनी पासे तें पांच अणुव्रत अने सात शिक्षाव्रत एम बार प्रकारनो श्रावक धर्म अंगीकार कर्चो हतो. त्यारपछी एकदा कोइ वखत तेवा प्रकारना साधु समागमना अभावे सम्यक्त्वनी हानि थवाथी तें मध्यरात्रिने समये कुंडुंबनी चिंता करतां तने आंबा विगेरे रोपवानो विचार थयो. ” विगेरे पूर्वे तेनी चिंतवेली सर्व हक्कित देवे कही आपी, यावत् ज्यां श्रेष्ठ अशोक वृक्ष हतो त्यां तुं आव्यो. आवीने वांसनी कावड मूकी. यावत् तुं मौनपणे रह्यो. इत्यादि कहीने पछी फरीथी देवे तेने कहुं के—“ त्यारपछी मध्यरात्रीने समये हुं तारी पासे प्रगट थयो अने बोल्यो के—अहो ! सोमिल ! तारी प्रव्रज्या दुष्प्रव्रज्या छे. ” आ प्रमाणे देवे पोतानुं कहेलुं वचन कही आप्युं. यावत् पांचमे दिवसे मध्यान्ह समये ज्यां श्रेष्ठ उंवर वृक्ष हतो त्यां तुं आव्यो, वांसनी कावड मूकी, वेदिका रची, छाणनुं लीपन कर्चुं, प्रमार्जन कर्चुं, करीने काष्ठमुद्रावडे मुखने बांध्युं. बांधीने मौनपणे रह्यो हतो. ” आ प्रमाणे निश्चे हे देवानुप्रिय ! सोमिल !

तारी प्रवज्या दुष्प्रवज्या छे.

मू०—तते णं से सोमिले तं देवं एवं वयासी—(कहणं देवाणुप्पिया ! मम सुप्पव्वइतं ? तते णं से देवे सोमिलं एवं वयासी)

अर्थ—त्यारपछी ते सोमिले ते देवने आ प्रमाणे कहुं के—(“ हे देवानुप्रिय ! केवी रीते मारी सारी प्रवज्या थाय ? त्यारे ते देवे सोमिलने आ प्रमाणे कहुं के—)

मू—जइ णं तुमं देवाणुप्पिया ! इयाणिं पुव्वपडिवणाइं पंच अणुव्वयाइं सयमेव उवसं-
पज्जित्ता णं विहरसि, तो णं तुज्झ इदाणिं सुपव्वइयं भविज्जा । तते णं से देवे सोमिलं वंदति
नमंसति, वंदित्ता नमंसित्ता जामेव दिसिं पाउव्वभूते जाव पडिगते ।

अर्थ—“ जो तुं हे देवानुप्रिय ! हमणां पूर्वे अंगीकार करेला पांच अणुव्वतोने पोते ज स्वीकार करीने विचरे, तो हमणां तारी सारी प्रवज्या थाय. ” आ प्रमाणे कहीने ते देवे सोमिलने वंदना करी, नमस्कार करी. वांदी नमस्कार करी जे दिशामां प्रगट थयो हतो यावत् ते ज दिशामां पाछो गयो,

मू—तते णं सोमिले माहरिसी तेणं देवेणं एवं तुत्ते समाणे पुव्वपडिवन्नाइं पंच अणुव्व-

थाइं सयमेव उवसंपज्जित्ता णं विहरति ।

अर्थ—त्यारपछी ते सोमिल ब्राह्मणकृषि ते देवे आ प्रमाणे कहुं त्यारे पूर्वे अंगीकार करेलां पांच अणुव्रतोने पोतानी मेले स्वीकार करीने विचरवा लाग्यो.

मू०—तते णं से सोमिले बहूहिं चउत्थच्छट्टुट्टम जाव मासद्धमासखमणेहिं विचित्तेहिं तवो-
वहाणेहिं अप्पाणं भावेमाणे बहूइं वासाइं समणोवासगपरियागं पाउणति, पाउणित्ता अद्धमासियाए
संलेहणाए अत्ताणं झूसेति, झूसित्ता तीसं भत्ताइं अणसणाए छेदेति, छेदित्ता तस्स ठाणस्स
अणालोइयपडिक्कंते विराहियसम्मत्ते कालमासे कालं किच्चा सुक्खवडिंसए विमाणे उववातसभाए
देवसयणिज्जंसि जाव तोगाहणाए सुक्कमहगहत्ताए उववन्ने ।

अर्थ—त्यारपछी ते सोमिले घणा उपवास, छट्ट, अट्टम यावत् मासक्षण अर्धमासक्षण विगरे विचित्र प्रकारना तपने धारण करवावडे आत्माने भावता सता घणा वर्षी सुधी श्रावकना पर्यायतुं सेवन कर्तुं, सेवन करीने अर्धमासनी संलेखनाए करीने आत्मानुं शोषण कर्तुं, शोषण करीने त्रीश भक्तने अनशनवडे छेद्या. छेदीने ते मिथ्यात्वना स्थाननी आलोचना अने प्रतिक्रमण कर्था विना विराध्युं छे समकित जेणे एवो ते (सोमिल) कालसमये काल करीने शुक्रावतंसक

श्री
निरया-
वलिका,
(पुष्कर्या)
॥ ७८ ॥

नामना विमानमां उपात सभामां रहेली देवशय्याने विषे यावत् (सात हाथनी) अवगाहनाए करीने शुक्र नामना महा-
ग्रहणणे एदले देवपणे उत्पन्न थयो.

मू०--तते णं से सुक्के महग्गहे अहुणोववन्ने समाणे जाव भासामणपज्जत्तीए । एवं खलु
गोयमा ! सुक्केणं महग्गहेणं सा दिवा जाव अभिसमन्नागाए एगं पल्लिओवमं ठिती ।

अर्थ--तेथी करीने ते शुक्र महाग्रह हमणां उत्पन्न थयो सतो यावत् भाषा अने मन पर्याप्तिए करीने पर्याप्त थयो.
आ प्रमाणे निश्चे हे गौतम ! शुक्र नामना महाग्रहे तेवी दिव्य समृद्धि यावत् प्राप्त करी छे. तेनी एक पल्लयोपमनी स्थिति छे.

मू०--सुक्के णं भंते ! महग्गहे ततो देवलोगाओ आउक्खाए कहिं गच्छिहिति ? । गोयमा !
महाविदेहे वासे सिद्धिहिति । एवं खलु जंबू ! समणेणं निक्खेवओ ॥ ३ ॥

अर्थ--हे भगवान ! ते शुक्र महाग्रह ते देवलोकथी आयुष्येने क्षये च्यवीने क्यां जशे ? (उत्तर) हे गौतम ! त्यांथी
च्यवी महाविदेहमां मनुष्यपणे उत्पन्न थइ दीक्षा ग्रहण करी सिद्धिपदने पामशे. आ प्रमाणे निश्चे हे जंबू ! श्रमण भगवान
महावीरस्वामीए त्रीजा अध्ययननो निक्षेप कक्षो छे. ३

इति तृतीयं अध्ययनम् । ३

। अथ चउत्थं बहुपुत्तिकाङ्गयणं ।

मू०—जइ णं भंते ! उंक्खेवंओ ।

अर्थ—जो हे भगवान् ! ए उत्क्षेप एंटेले आरंभतुं वचन छे.

टीकार्थ—जो हे भगवान् ! श्रमणं भगवान् सिद्धिगति नामना स्थानने पामवाने इच्छता श्रीमहावीरस्वामीए पुष्पिका नामना त्रीजा वर्गना शुक्र नामना त्रीजा अध्ययननो आ तमे उपर क्ह्यो ते प्रमाणे अर्थ क्ह्यो छे तो पुष्पिका नामना त्रीजा वर्गना चौथा अध्ययननो क्यो अर्थ क्ह्यो छे ? (आ प्रमाणे जंबूस्वामीना प्रश्ननो उत्तर सुधर्मास्वामी आपे छे.)

मू०—ते णं काले णं ते णं समए णं राथगिहे नामं नगरे, गुणसिलए चेइए, सेणिए राया, सामी समोसडे, परिसा निग्गया ।

अर्थ—ते काले ते समये राजगृह नामे नगर हटुं, ते नगरनी बहार गुणशील नामतुं चैत्य (वन) हटुं, ते नगरमां श्रेणिक नामे राजा हता. एकदा ते चैत्य (वन) मां श्रीमहावीरस्वामी समवसर्या. तेमने वांदवा माटे नगरमांथी पर्वदा नीकळी. (सर्व पर्वदा स्वामीने वांदी पोतपोताने स्थाने बेठी.)

मू०—ते णं काले णं ते णं समए णं बहुपुत्तिया देवी सोहस्से कप्पे बहुपुत्तिए विमाणे सभाए

सुहम्माए बहुपुत्तियंसि सीहासणंसि चउहिं सामाणियसाहस्सीहिं चउहिं महत्तरियाहिं जहा सूरि-
याभे जाव भुंजमाणी विहरइ, इमं च णं केवलकप्पं जंबुद्वीवं दीवं विउलेणं ओहिणा आभोए-
माणी आभोएमाणी पासति, पासित्ता समणं भगवं महावीरं जहा सूरियाभो जाव णमंसित्ता
सीहासणवरंसि पुरच्छाभिमुहा सन्निसन्ना ।

अर्थ—ते काळे ते समये बहुपुत्रिका नामनी देवी^१ सौधर्मकल्प नामना पहेला देवलोकमां बहुपुत्रिक नामनां विमानमां
सुधर्मा नामनी संभामां बहुपुत्रिक नामना सिंहासन उपर रहेली चार हजार सामानिक देवीओ अने चार महत्तरिका देवीओ
विगेरेनी साथे सूर्याभदेवनी जेम यावत् सुखने भोगवती विचरे छे—रहेली छे. अने आ संपूर्ण जंबुद्वीप नामना द्वीपने पोताना
विस्तारवाळा अवधिज्ञानवडे उपयोग आपती आपती जुए छे. जोइने श्रमण भगवान श्री महावीरस्वामीने सूर्याभदेवनी जेम
(देखी सात आठ पगला सामे जइ) यावत् नमस्कार करीने पाछी पोताना श्रेष्ठ सिंहासनपर पूर्वाभिमुखे बेठी.

(अहीं मूळमां “ केवलकप्पं ” लख्युं छे, तेनो अर्थ आ प्रमाणे—केवल एटले परिपूर्ण एवो कल्प एटले पोतानुं
कार्य करवामां समर्थ, ते केवलकल्प कहीए, अर्थात् पोताना गुणे करीने संपूर्ण)

१ आ अपरिगृहिता देवी संभवे छे. तेना छ लाख विमानो सौधर्मदेवलोकमां छे. २ ते विमान संबंधी मुख्य सभा ते पण
सुधर्मासभा कहेवाय.

मू०—आभियोगा जहा सूरियाभस्स, सूसरा घंटा, आभियोगियं देवं सदावेइ, जाणविमाणं जोयणसहस्सविच्छिण्णं, जाणविमाणवणणओ, जाव उत्तरिच्छेणं निज्जाणमगेणं जोयणसाहस्सिएहिं विग्गेहिं आगता जहा सूरियाभे, धम्मकहा सम्मत्ता ।

अर्थ—तेना आभियोगिकदेवो स्वर्याभदेवनी जेम जाणवा. तेने सुस्वरा नामनी घंटा छे. (अभियोग देव पासे ते घंटा वगडावी, सर्व देवदेवीओने सावधान करी) पछी तेणे पोताना आभियोगिक देवने बोलाव्यो अने हजार योजनना विस्तारवाळं यानविमान रचवानी आज्ञा करी. अहीं यानविमानतुं वर्णन कहेतुं, यावत् उत्तर तरफना निर्याण (नीकळा) ना मार्गवडे हजारो योजनना पगलांवेडे गमन करीने स्वर्याभनी जेम भगवाननी पासे आवी. (धर्मकथा भगवाने कही ते सांभळी) धर्मकथा समाप्त थइ.

मू०—तते णं सा बहुपुत्तिया देवी दाहिणं भुयं पसारेइ देवकुमाराणं अट्टसयं देवकुमारियाण य वामाओ भुयाओ १०८ । तयाणंतरं च णं बहवे दारगा य दारियाओ य डिंभए य डिंभियाओ य विउवइ, नट्टविहिं जहा सूरियाभो उवदंसित्ता पडिगते ।

अर्थ—त्यारपछी ते बहुपुत्रिका देवीए पोतानी जमणी भुजा पसारीने एकसो ने आठ देवकुमारो विकुर्व्या तथा डावी

१ आ शब्दना बहुवचनना उपलक्षणथी असंब्य हजार योजन जाणवा.

शुजाथकी एकसौ ने आठ देवकुमरिकाओ विकुर्वी. त्यारपछी घणा दारक अने दारिकाओ (आठ वर्षनी उम्मरना) तथा घणा डिभो अने डिभिकाओ (आठ वर्षथी अधिक उम्मरवाळा) ने विकुर्व्या. (वालित्रादिक पण विकुर्व्या.) पछी सूर्याभदेवनी जेम नाट्याविधि देखाडीने ते देवी पोताने स्थाने गइ.

मू०—भंते सि भयवं गोयसे समणं भगवं महावीरं वंदइ नमंसति कूडागारसाला बहु-
पुत्तियाए णं भंते ! देवीए सा दिवा देविद्धी पुच्छा जाव अभिसमणणागता ।

अर्थ—हे भगवान ! एम कहीने भगवान गौतमस्वामीए श्रमण भगवान महावीरस्वामीने वंदना करी नमस्कार कर्या. (बहुं कयां ससाई गयुं एम) प्रभुने पूछतां प्रभुए कूडागारशाळारुं दटांत आप्हुं. पछी पूछुं के—हे भगवान ! बहुपुत्रिका देवीने तेवी दिव्य देवद्धि कयांथी (शा पुण्ये) प्राप्त थइ ? एम प्रश्न पूछयो. यावत् शा कारणे ते भोग्ययणाने प्राप्त थइ ?

टीकार्थ—(किण्हं लद्धा) कया हेतुए उपार्जन करी ? (किण्णा पत्ता) उपार्जन करी सती कया हेतुए प्राप्त थइ ? (किण्णा अभिसमणणागया) प्राप्त थइ सती पण कया हेतुए सन्मुखपणाए करीने अने संगतपणाए करीने उपार्जन कर्यापछी भोग्ययणाने पामी ? आ प्रमाणे प्रश्न कर्यो त्यारे भगवान वोल्या के—

मु०—एवं खलु गोयसा ! ते णं काले णं ते णं समए णं वाणारसी नामं नगरी, अंबसालवणे चेइए । तत्थ णं वाणारसीए नगरीए भदे नामं सत्थवाहे होत्था, अइहे (जाव) अपरिभूते ।

अर्थ-आ प्रमाणे निश्रे हे गौतम ! ते काळे ते समये वाणारसी नामनी नगरी होती. तेनी बहार आत्रशाल नामे वन अने चैत्य हंतुं. ते वाणारसी नगरीमां भद्र नामे सार्थवाह हतो. ते आढ्य अने यावत् अपरिभूत हतो.

टीकार्थ-आढ्य एटले ऋद्धिवाळो, दीप्त एटले देदीप्यमान, वित्त एटले प्रसिद्ध (विच्छिण्णविउलभवणसयणा-सणजाणवाहणाइण्णे) विस्तारवाळा अने विपुल-घणा एवा भवन, शयन, आसन, यान अने वाहने करीने सहित (बहुधणजाइआययणआओगपओगसंपउत्ते) घणा धननी जाति एटले सुवर्णादिकना स्थानरूप, आयोग अने प्रयोगने जाणनारो, (विच्छडियपउरभत्तपाणे) विस्तारवाळा घणा भक्त (भोजन) अने पानवाळो, (बहुदासी-दासगोमहिसगवेळकप्पभूए) घणी दासी, दास, गाय, भेंश अने उंटनो स्वामी (बहुजणस्स अपरिभूए) अने घणा माणसोथी पण पराभव न पामे तेवो हतो.

मू०-तस्स णं भद्दस्स य सुभद्दा नामं भारिया सुकुमाला वंश्रा अवियाउरी जाणुको-
प्परमाता यावि होत्था ।

अर्थ-ते भद्र नामना सार्थवाहने सुभद्रा नामनी भार्या होती. ते अत्यंत कोमळ शरीरवाळी, बंध्या, अप्रसूतिवाळी अने जानुहूर्परनी ज माता होती.

टीकार्थ-बंध्या एटले अपत्यरूपी फळनी अपेक्षाए निष्फळ-फळ रहित होती. प्रसूति थया पछी पण ते अपत्य मरी

जवाथी बंध्या-फल रहित कही शक्या छे तेथी बीजुं विशेषण आप्युं के-प्रसूतिना स्वभावरहित-प्रसव ज नहीं करनारी हती. तेथी करीने ते मात्र जानु (ढींचण) अने कूर्पर (कौंणी) नी ज माता हती एटले के आ अवयवो ज तेणीना स्तनने स्पर्श करता हता, पण अपत्य स्पर्श करता नहोता. अथवा जेने जानु अने कूर्पर ज ' मात्रा ' एटले परप्रणादिकने सहाय करवामां समर्थ अथवा उत्संगमां वेसाडवा लायक परिवार हतो, पण पुत्ररूप परिवार नहोतो एवी ते हती.

मू०-तते णं तीसे सुभद्दाए सत्थवाहीए अन्नया कयाइ पुव्वरत्तावरत्तकाले कुंडुबजा-गरियं जागरमाणीए इमेयारूवे जाव संकप्पे संसुप्पजित्था-एवं खलु अहं भद्देणं सत्थवाहेणं सद्धिं विउलाइं भोगभोगाइं भुंजमाणी विहरामि, नो चेष णं अहं दारगं वा दारियं वा पयामि, तं धन्नाओ णं ताओ अम्मगाओ जाव सुलद्धे णं तासिं अम्मगाणं मणुयजम्मजीवितफले, जासिं मन्ने नियकुच्चिसंभूयगाइं थणदुद्धलुद्धगाइं महुरसमुल्लावगाणि मंजुल(मम्मण) प्यजंपितानि थणमूलकक्खेदेसभागं अभिसरमाणगाणि पण्हयंति, पुणो य कोमलकमलोवमेहिं हत्थेहिं गिण्हऊणं उच्छंगनिवेशियाणि, देति समुल्लावए सुमहुरे पुणो पुणो मम्मण(मंजुल) प्पभाणिए, अहं णं अधण्णा अपुण्णा अकथपुण्णा एत्तो एगमवि न पत्ता ओहय० जाव झियाइ ।

अर्थ—त्यारपछी ते सुमद्रा सार्थवाही एकदा कदाचित् पूर्वरात्रि अने अपररात्रिने समये एटले मध्यरात्रिने समये कुहुंब जागरिका प्रत्ये एटले कुहुंब संबंधी चिंता करती जागती हती ते बखते तेणीने आवा प्रकारनो यावत् संकल्प-विचार उत्पन्न थयो के—“ आ प्रमाणे निश्चे हुं भद्र सार्थवाहनी साथे विस्तारवाळा कामभोगने भोगवती विचरुं छुं-रुहुं छुं. परंतु मने एक पण बाळक के बाळिका उत्पन्न थयां नथी. तेथी धन्य छे ते माताओने यावत् ते माताओने मनुष्य जन्म अने जीवितुं फळ सारुं प्राप्त थयुं छे के जेओनां पोतानी कुक्षिथी उत्पन्न थयेलां बाळको स्तनतुं दूध पीवामां लुब्ध थयेलां, मधुर उल्लापने करनारां, अव्यक्त वचनने बोलनारां अने स्तनना मूळथी कक्षाना देशभाग (बगल) सुधी फरतां फरतां दुग्धपान करे छे, एम हुं मातुं छुं. तेम ज वळी ते माताओ पोताना कोमळ कमळ जेवा बे हाथवडे ग्रहण करीने तेमने पोताना उत्संगमां वेसाडे छे, अति मधुर समुल्लापने आपे छे अने वारंवार मनोहर वचनोने आपे छे अर्थात् वातो करे छे. (अही मधुर समुल्लाप अने मनोहर वचनो ए बे समान अर्थवाळा शब्दो कहेवाथी पुनरुक्ति थइ छे. परंतु संभ्रमताने लीधे पुनरुक्ति करवामां दोष कह्यो नथी.) अने हुं तो अधन्य छुं, अपुण्य छुं अने नथी कर्तुं पुण्य जेणे एवी छुं के जेथी आ कहेला विशेषणवाळा बाळकोमांथी कोइ पण प्रकारना एक बाळकने पण हुं पामी नथी.” आ प्रमाणे विचारीने हणायो छे मननो संकल्प जेनो एवी ते यावत् (भूमिपर दृष्टि राखी तथा करतळ उपर मुखने राखी) विचार करवा लागी.

टीकार्थ—‘ इमेयारूवे ’ ए ठेकाणे यावत् शब्द लख्यो छे तेथी आ प्रमाणे पाठ जाणवो—‘ इमेयारूवे ’ एटले आवा प्रकारनो, ‘ अज्झत्थिए ’ एटले आध्यात्मिक-आत्मा संबधी, ‘ चिंतिए ’ एटले चिंतित-स्मरणरूप ‘ पत्थिए ’

एटले ' प्रार्थना करेलो, ' मणोगए ' एटले मनना विकाररूप संकल्प एटले विकल्प उत्पन्न थयो. तथा धन्य छे ते माताओने ए ठेकाणे यावत् शब्द छे तेथी आ प्रमाणे समजबुं-वळी ते माताओ ' पुण्य ' एटले पवित्र छे, ' कृतपुण्य ' एटले सुकृतने करनारी छे, ' कृतार्थ ' एटले जेहुं प्रयोजन पूर्ण थयुं छे एवी छे तथा ' कृतलक्षण ' एटले सफल लक्षणवाळी छे.

मू०-ते णं काले णं ते णं समए णं सुव्रतातो णं अजातो इरियासमितातो भासासमितातो एसणासमितातो आयाणभंडमत्तनिक्खेवणासमितातो उच्चारपासवणखेलजल्लसिंघाणपारिट्टावणासमियातो मणगुत्तिओ वयगुत्तीओ कायगुत्तीओ गुत्तिदियाओ गुत्तंबभयारिणीओ बहुस्सुयाओ बहुपरियारातो पुव्वाणुपुव्विं चरमाणीओ गामाणुगामं दूइज्जमाणीओ जेणेव वाणारसी नगरी तेणेव उवागयातो, उवागच्छिच्चा अहापडिरूवं उग्गहं उग्गाहिच्चा संजमेणं तवसा विहरति।

अर्थ—त्यारपळी जे थयुं ते कहे छे.—ते काले ते समये सुव्रता नामनी आर्या (साध्वी) के जे इर्यासमिवाळा, भाषासमिवाळा, एषणासमिवाळा, आदानभंडमात्रनिक्षेपणासमिवाळा, उच्चारप्रसवणखेलजल्लसिंघाणपारिष्ठापनिकासमिवाळा, मनगुसिवाळा, वचनगुसिवाळा, कायगुसिवाळा, इंद्रियोने गोपवनारा, गुप्त ब्रह्मचर्यवाळा, बहुश्रुतथयेला, घणा

१ बहुपरियातो, इति प्रत्यंतरं. बहुपरिवाराओ, इत्यपि प्रत्यंतरं.

वर्षना चारित्रपर्यायवाळा (घणा परिवारवाळा) हता, ते अनुक्रमे विहार करता एक गामथी वीजे गाम रहेता सता ज्यां वाराणसी नगरी हती, त्यां आव्या. आवीने यथायोग्य अवग्रहने मागीने त्यां संयम अने तपसुं सेवन-पालन करता रह्या.
मू०—तते णं तासिं सुव्वयाणं अज्जाणं एगे संघाडए वाणारसीनगरीए उच्चनीयमज्झिमाइं कुलाइं घरसमुदाणस्स भिक्खायरियाए अडमाणे भइस्स सत्थवाहस्स गिहं अणुपविट्टे ।

अर्थ—त्यारपछी ते सुव्रता आर्यानी एक संघाटक वाराणसी नगरीमां उंच, नीच अने मध्यम कुळीमां जूदा जूदा घरनी भिक्षा लेवा माटे भिक्षाचर्यामां अटन करतो सतो भद्र सार्थवाहना घरमां पेठे.

मू०—तते णं सुभद्दा सत्थवाही तातो अज्जातो एज्जमाणीओ पासति, पासित्ता हट्टुं खिप्पामेव आसणातो अब्भुट्ठेति, अब्भुट्ठित्ता सत्तट्ट पयाइं अणुगच्छइ, अणुगच्छित्ता वंदइ नमंसइ, वंदित्ता नमंसित्ता विउलेणं असणपाणखाइमसाइमेणं पडिलाभित्ता एवं वयासी—

अर्थ—त्यारपछी ते सुभद्रा सार्थवाहीए ते आर्याओने आवता जोया. जोइने हट्ट तुष्ट थइने ते तत्काळ आसन उपरथी उभी थइ. उभी थइने सात आठ पगलां तेमनी सन्मुख गइ. सन्मुख जइने तेमने वंदना करी, नमस्कार कर्या. वंदना नमस्कार करी घणा अशन, पान, खादिस अने स्वादिस ए चार प्रकारना आहारवडे प्रतिलाभीने आ प्रमाणे बोली.—

२ साध्वीनुं शुगल.

मू०—एवं खलु अहं अज्जाओ ! भदेणं सत्थवाहेणं सद्धिं विउलाइं भोगभोगाइं भुंजमाणी विहरामि, नो चेव णं अहं दारणं वा दारियं वा पयामि, तं धन्नाओ णं ताओ अम्म-गाओ जाव एत्तो एगमवि न पत्ता, तं तुब्भे अज्जाओ ! बहुणायातो बहुपढियातो बहूणि गामा-गरनगर जाव सण्णिवेसाइं आहिंढह, बहूणं राईसरतलवर जाव सत्थवाहप्पभितीणं गिहाइं अणु-पविसह, अत्थि से केति कर्हिचि विज्जापओए वा मंत्तप्पओए वा वमणं वा विरेयणं वा बत्थिकम्मं वा ओसहे वा भेसज्जे वा उवलद्धे, जेणं अहं दारणं वा दारियं वा पयाएज्जा ।

अर्थ—आ प्रमाणे निश्चै हे आर्याओ ! हुं भद्रसार्थवाहनी साथे मोटा समृद्धिवाळा शब्दादिक कामभोगने भोगवती रहुं छुं. तोपण मने पुत्र के पुत्री कांइपण थयुं नथी. तेथी ते माताओने धन्य छे यावत् (जेमने पुत्रादिक प्राप्त थया छे) एसांना एक बाळकने पण हुं पामी नथी. तेथी (हुं खेदयुक्त रहुं छुं तो आ बाबतमां तमे कांइपण जाणो छो के नहीं ? एम कहेवा माटे तेमहुं जे विषयमां ज्ञान संभवतुं होय ते विषयवाळा विद्या-मंत्र-प्रयोग विगेरे वावत पूछे छे के) हे आर्याओ ! तमे थयुं जाणो छो, थणुं भण्या छो, थणां गाम नगर यावत् संनिवेशमां विचरो छो, थणा राजा, ईश्वर, तलवर यावत् सार्थवाह विगेरेना गृहोमां प्रवेश करो छो. तो तेवा प्रकारनो कोइ विद्याप्रयोग, मंत्रप्रयोग, वमन, विरेचन, बस्तिकर्म,

औषध के भेषज काइण तमने प्राप्त थयुं छे—जाणवामां छे के जेनाथी हुं पुत्र के पुत्रीने प्रसवी शकुं ?

मू०—तते णं ताओ अज्जाओ सुभदं सत्थवाहिं एवं वयासी—अम्हे णं देवाणुप्पिए ! सम-
णीओ निगंथीओ इरियासमियाओ जाव गुत्तबंभचारीओ, नो खलु कप्पति अम्हं एयमटुं कणोहिं
वि णिसामित्तए, किमंग पुण उद्दिसित्तए वा ? अम्हे णं देवाणुप्पिए ! णवरं
तव विचिचं केवल्लिपणत्तं धम्मं परिकहेमो ।

अर्थ—त्यारपछी ते आर्याओए सुभद्रा सार्थवाहीने आ प्रमाणे कह्युं—“ हे देवानुप्रिया ! असे साध्वीओ निर्ग्रथीनीओ
ईयासमितिवाळी यावत् गुप्त ब्रह्मचर्यवाळी छीए. अमारें आ अर्थ कानवडे सांभळवो पण कल्पे नहीं, तो पछी तेने कहेवाने
के आचरण करवाने तो शानो ज कल्पे ? परंतु हे देवानुप्रिया ! असे तो तने केवळी भगवाने प्ररूपेलो धर्म ज कहीए छीए.
टीकार्थ—ते केवळी भगवाने प्ररूपेलो धर्म आ प्रमाणे—“ जीवदय सचवयणं, परधणपरिवज्जणं सुसीलं च ।
खंती पंचिदियनिग्गहो य धम्मस्स मूलाइं ॥ १ ॥ ”—जीवदया, सत्यवचन, परधननो त्याग, सारं शील—ब्रह्मचर्य,
क्षमा अने पांच इंद्रियोनो निग्रह, आ धर्मनो मूळ छे. इत्यादि.

मू०—तते णं सुभद्दा सत्थवाही तासिं अज्जाणं अंतिए धम्मं सोच्चा निसम्म हट्टुट्टा तातो
अज्जातो तिखुचो वंदति नमंसति एवं वदासी—सद्दहामि णं अज्जाओ निगंथं पावयणं पत्तियामि

रोष्मि णं अज्जाओ निगंथीओ ! एवमेयं तहमेयं अवितहमेयं जाव सावगधम्मं पडिवज्जाए ।

अर्थ—त्यारपछी ते सुभद्रा सार्थवाहीए ते आर्याओनी पासे धर्म सांभळी हृदयमां धारी हृष्ट तुष्ट थइ ते आर्याओने त्रण वार वंदना (वाणीवडे स्तुति) करी, कायावडे नमस्कार कर्यां अने आ प्रमाणे ते बोली—“ हे आर्याओ ! हुं निर्ग्रथ प्रवचन उपर श्रद्धा करुं छुं, तेनी प्रतीति करुं छुं तथा ते मने रुचे छे. हे निर्ग्रथिनी आर्याओ ! आ तमे कहो छो ते तेम ज छे, ते तथाप्रकारे ज छे, ते अवितथ एटले सत्य ज छे, यावत् (‘ असंदिद्धमेयं ’—आ तमे कहो छो ते संदेहरहित ज छे. आ शब्दो एक ज अर्थवाळा छे तो पण अति आदर बताववा माटे कह्या छे. जे तमे कहो छो ते अर्थ सत्य ज छे. एम कहीने तेणीए वंदना नमस्कार करी) श्रावकधर्म अंगीकार कर्यो.

मू०—अहासुहं देवाणुप्पिए । मा पडिबंधं करेह ।

अर्थ—त्यारे आर्याओ बोली के—“हे देवानुग्रिया ! जेम तने सुख उपजे तेम कर. आ अर्थमां तुं प्रतिबंध न कर एटले धर्मना प्रतिघातरूप प्रमादने न कर. ”

मू०—तते णं सा सुभद्दा सत्थवाही तासिं अज्जाणं अंतिए जाव पडिवज्जाति, पडिवज्जित्ता तातो अज्जातो वंदइ नमंसइ पडिविसज्जाति ।

अर्थ—त्यारपछी ते सुभद्रा सार्थवाहीए ते आर्याओनी पासे यावत् श्रावकधर्म अंगीकार कर्यो. अंगीकार करीने ते आर्या-

ओने वंदना करी, नमस्कार कर्यां अने पछी तेमने विदाय कर्यां.

मू०—तते णं सुभद्रा सत्थवाही समणोवासिया जाया जाव विहरति ।

अर्थ—त्यारपछी ते सुभद्रा सार्थवाही श्रमणोपासिका (श्राविका) थइ यावत् विचरवा लागी.

मू०—तते णं तीसे सुभद्राए समणोवासियाए अण्णदा कदायि पुव्वरत्तावत्तकालसमयसि कुटुंबजागरियं जागरमाणीए अयमेयारूवे जाव संकप्पे समुप्पज्जित्था—एवं खलु अहं भद्दं सत्थवाहेणं सद्धिं विउलाइं भोगभोगाइं जाव विहरामि, नो च्चेव णं अहं दारगं वा दारियं वा पयामि, तं सेयं खलु ममं कळ्ळं पाउप्पभाए जाव जलंते भद्दस्स सत्थवाहस्स आपुच्छित्ता सुव्वयाणं अज्जाणं अंतिए अज्जा भवित्ता अगाराओ जाव पव्वइत्तए । एवं संपेहेति, संपेहित्ता कळ्ळे जेणेव भद्दे सत्थवाहे तेणेव उवागते, करतल० एवं वयासी—

अर्थ—त्यारपछी ते सुभद्रा सार्थवाहीने अन्यदा कदाचित् पूर्वरात्रि अने अपर रात्रिना काळ समये एटले मध्यरात्रिए कुटुंबजागरण प्रत्ये जागती हती त्यारे आवा प्रकारनो यावत् संकल्प उत्पन्न थयो के—“ आ प्रमाणे निश्चे हुं भद्र सार्थवाहनी साथे विस्तारवाळा कामभोगने भोगवती सती यावत् रहुं छुं, तोपण में एक पण पुत्र के पुत्री उत्पन्न करी नथी. तेथी हवे मारे ए ज श्रेयकारक छे के—काले प्रभात समये सूर्य जाज्वल्यमान थाय त्यारे भद्र सार्थवाहनी रजा लइने

सुत्रता नामनी आर्यानी पासे आर्या (साध्वी) थइने घरथकी नीकली यावत् प्रव्रजित थाउं. " आ प्रमाणे तेणीए विचार कर्यो. विचार करीने काले प्रमाते ज्यां भद्र सार्थवाह हतो त्यां ते आवी. आवीने वे हाथ जोडी आ प्रमाणे बोली—

मू०—एवं खलु अहं देवाणुप्पिया ! तुब्भेहिं सद्धिं बहूइं वासाइं विउलाइं भोग० जाव विहरामि, नो चेव णं दारगं वा दारियं वा पयामि, तं इच्छामि णं देवाणुप्पिया ! तुब्भेहिं अणुण्णाया समाणी सुवयाणं अज्जाणं जाव पवइत्तए ।

अर्थ—आ प्रमाणे निश्चे हे देवानुप्रिय ! हुं तमारी साथे घणा वर्ष सुधी विस्तारवाळा कामभोगने भोगवती यावत् रहुं छुं. परंतु में एक पण पुत्र के पुत्रीने प्राप्त न करी. तेथी हे देवानुप्रिय ! हुं तमारी आज्ञा पामी सती सुत्रता आर्यानी पासे यावत् प्रव्रजित थवाने इच्छुं छुं.

मू०—तते णं से भदे सत्थवाहे सुभदं सत्थवाहिं एवं वदासी—मा णं तुमं देवाणुप्पिया ! इदाणिं मुंडा जाव पवयाहि, मुंजाहि ताव देवाणुप्पिए ! मए सद्धिं विउलाइं भोगभोगाइं, ततो पच्छा मुत्तभोई सुवयाणं अज्जाणं जाव पवयाहि ।

अर्थ—त्यारपछी ते भद्र सार्थवाहे सुभद्रा सार्थवाहीने आ प्रमाणे कहुं के—“ हे देवानुप्रिया ! हमणां तुं मुंड थइने यावत् प्रव्रजित न था. प्रथम—हाल तो हे देवानुप्रिया ! मारी साथे तुं विस्तारवाळा कामभोगने भोगव. त्यारपछी भोगव्या

छे भोग जेणे एवी तुं सुव्रता आर्यानी पासे यावत् प्रव्रज्या लेजे.

मू०—तते णं सुभद्रा सत्थवाही भद्रस्स सत्थवाहस्स एयमट्ठं नो आढाति, नो परिजाणति, दुच्चं पि तच्चं पि भद्रस्स सत्थवाहस्स एवं वदासी—इच्छामि णं देवाणुप्पिया ! तुब्भेहिं अब्भणु-
ण्णाया समाणी जाव पव्वइत्तए ।

अर्थ—त्यारे ते सुभद्रा सार्थवाहीए भद्र सार्थवाहना आ अर्थनो आदर न कर्यो, तेने सारो न मान्यो, तेथी तेणीए वे वार त्रण वार भद्र सार्थवाहने आ प्रमाणे कळुं के—“ हे देवाचुप्रिय ! तमारी आज्ञा पामी सती हुं यावत् प्रव्रज्या लेवाने इच्छुं छुं.

मू०—तते णं से भदे सत्थवाहे जाहे नो संचाएति बहूहिं आघवणाहि य एवं पन्नवणाहि य सणवणाहि य विणवणाहि य आघवित्तए वा जाव विणवित्तए वा ताहे अकामते चेव सुभ-
द्राए निक्खमणं अणुमणित्था ।

अर्थ—त्यारपछी ते भद्र सार्थवाह ज्यारे घणा सामान्य वचनोवडे, विशेष वचनोवडे, बोधना वचनोवडे (धनादि-
कनी लालचवडे) अने प्रेमपूर्वक प्रार्थनाना वचनोवडे तेणीने सामान्य कहेवाने यावत् (विशेष रीते कहेवाने, बोध करवाने
एटले धनादिकनो लोभ बताववाने) अने प्रेमपूर्वक प्रार्थनावडे विनववाने माटे समर्थ थयो नहीं, त्यारे अनिच्छाथी ज

सुभद्राना निष्क्रमणने-दीक्षाना उत्सवने तेणे मान्यो. (स्वीकार्यो).

मू०—तते णं से भद्दे सत्थवाहे विउलं असणं पाणं खादिमं सादिमं उवक्खडावेति, मित्त-
नाति०, ततो पच्छा भोयणवेलाए जाव मित्तनाति० सक्कारेति संमाणेति, सुभदं सत्थवाहिं ण्हायं
जाव पायच्छित्तं सवालंकारविभूसियं पुरिससहस्सवाहिणिं सीयं दुरुहेति ।

अर्थ—त्यारपछी ते भद्र सार्थवाहे विस्तारवाळा अशन, पान, खादिम अने स्वादिम तैयार कराव्या. मित्र, ज्ञाति,
विगेरेने निमंत्रण कर्युं. पछी भोजननी वेळाए यावत् मित्र, ज्ञाति विगेरेने भोजन करावी तेमनो सत्कार कर्यो, सन्मान
कर्युं. पछी सुभद्रा सार्थवाहीने स्नान करावी यावत् प्रायश्चित्तादिक करावी सर्व अलंकारोवडे विभूषित करी हजार पुरुषोए
उपाडेली शिबिका उपर चडावी. (शिबिकां वेसाडी.)

मू०—ततो सा सुभद्दा सत्थवाही मित्तनाइ जाव संबंधिसंपरिवुडा सविड्डीए जाव रवेणं वाणा-
रसीनगरीए मज्झमज्जेणं जेणेव सुवयाणं अज्जाणं उवस्सए तेणेव उवागच्छति, उवागच्छित्ता
पुरिससहस्सवाहिणिं सीयं ठवेति, सुभदं (द्वा) सत्थवाहिं (ही) सीयातो पच्चोरुहेति ।

अर्थ—त्यारपछी ते सुभद्रा सार्थवाही मित्र, ज्ञाति, यावत् संबंधी जनोए परिवरी सती सर्व समृद्धिए करी यावत्
वाजित्रना शब्दे करीने वाराणसी नगरीनी मध्ये मध्ये थइने ज्यां सुव्रता आर्यानी उपाश्रय हतो त्यां आवी. आवीने हजार

श्री
निर्या-
बलिका,
(शुष्किरुया)
॥ ८७ ॥

पुरुषोए वहन करेली शिविकाने स्थापन करी. पछी सुभद्रा सार्थवाही शिविकाथी उतरी.

मू०—तते णं भद्दे सत्थवाहे सुभद्दं सत्थवाहिं पुरतो काउं जेणेव सुव्वया अज्जा तेणेव उवाग-
च्छइ, उवागच्छित्ता सुव्वयाओ अज्जाओ वंदति नमंसति, वंदित्ता नमंसित्ता एवं वदासी—एवं खलु
देवाणुप्पिया ! सुभद्दा सत्थवाही ममं भारिया इट्ठा कंता जाव मा णं वातिता पित्तिया
सिंभिया सन्निवातिथा विविहा रोयातंका फुसंतु, एस णं देवाणुप्पिया ! संसारभउव्विग्गा भीया
जम्मसरणाणं देवाणुप्पियाणं अंतिए मुंडा भवित्ता जाव पव्वयाति, तं एयं अहं देवाणुप्पियाणं
सीसिणिभिक्खं दलयामि, पडिच्छंतु णं देवाणुप्पिया ! सीसिणीभिक्खं ।

अर्थ—त्यारपछी ते भद्र सार्थवाह सुभद्रा सार्थवाहीने आगळ करीने ज्यां सुव्रता आर्या हता त्यां आव्बो. आवीने
तेणे सुव्रता आर्याने वंदना करी, नमस्कार कर्या. वंदना नमस्कार करी आ प्रमाणे कहुं के—‘आ प्रमाणे निश्चे हे देवानुप्रिया !
आ सुभद्रा सार्थवाही मारी भार्या मने इष्ट छे, कांत (प्रिय) छे, यावत् रखे तेने वात संबंधी, पित्त संबंधी, कफ संबंधी
अने संनिपात संबंधी विविध प्रकारना रोगातंकनो स्पर्श थाय. (एम धारी में तेनी रक्षा करी छे.) हालमां हे देवानुप्रिया !
आ संसारना भयथी ते उद्वेग पामी छे, जरा अने मरणथी भय पामी छे, तेथी देवानुप्रिया एवा तमारी पासे मुंड थइने यावत्
प्रव्रज्या ग्रहण करवा इच्छे छे, तेथी आने हुं देवानुप्रिया एवा तमने शिष्यारूप भिक्षा आपुं छुं. ते शिष्यारूप भिक्षाने हे

देवानुप्रिया ! तमे ग्रहण करो. ”

मू०—अहासुहं देवाणुप्पिया ! मा पडिबंधं ।

अर्थ— आर्याए उत्तर आप्यो के—“ हे देवानुप्रिय ! जेम सुख उपजे तेम करो. आ कार्यमां प्रतिबंध-विलंब न करो.”

मू०—तते णं सा सुभदा सत्थवाही सुवथाहिं अज्जाहिं एवं वुत्ता समाणी हट्टुट्टा जाव सयमेव आभरणमल्लालंकारं ओसुयइ, ओसुयइत्ता सयमेव पंचमुट्ठियं लोयं करेति, करित्ता जेणेव सुवथातो अज्जाओ तेणेव उवागच्छइ, उवागच्छित्ता सुववयाओ अज्जाओ तिव्वुत्तो आयाहिणपयाहिणेणं वंदइ नमंसइ, वंदित्ता नमंसित्ता एवं वदासी—आलिच्चे णं भंते ! जहा देवाणंदा तथा पव्वइता जाव अज्जा जाया जाव गुत्तंबंभयारिणी ।

अर्थ—त्यारपछी ते सुभद्रा सार्थवाहीए सुव्रता आर्याए आ प्रमाणे कही सती हट्टु लुट्ट थइने यावत् पोतानी मेळे ज आभरण, माल्य (माळा) अने अलंकार (पोताना शरीर उपरथी उतारी) मूकी दीधा. मूकीने पोतानी मेळे ज पंचमुष्टि लोच कर्षो. करीने ज्यां सुव्रता आर्या हता त्यां आवी. आवीने सुव्रता आर्याने त्रण वार दक्षिण बाजुथी फरीने दक्षिण बाजुए आववारूप प्रदक्षिणा करी वंदना करी नमस्कार कर्या. वंदना नमस्कार करी आ प्रमाणे बोली.—“ हे पूज्य ! आ संसारमां भाव अग्नि सळगी रह्यो छे (तेथी हुं उद्विग्न थइ छुं. इत्यादि कहीने भगवती सूत्रमां वर्णवेली देवानंदांनी

जेम तेणे प्रव्रज्या ग्रहण करी. यावत् ते आर्या थइ. यावत् ते गुप्त ब्रह्मचर्यवाळी थइ.

मू०-तते णं सा सुभदा अज्जा अन्नदा कदायि बहुजणस्स चेडरूवे संसुच्छित्ता जाव अज्झोव-
वण्णा अब्भंगणं च उव्वट्ठणं च फासुयपाणं च अलत्तगं च कंकणाणि य अंजणं च वण्णगं च
चुण्णगं च खेच्छगाणि य खज्जह्मगाणि य खीरं च पुप्फाणि य गवेसति, गवेसित्ता बहुजणस्स दारए
वा दारिया वा कुमारे य कुमारियाते य डिंभए य डिंभियाओ य अप्पेगतियाओ अब्भंगेति,
अप्पेगइयाओ उव्वट्ठेति, एवं अप्पेगइयाओ फासुयपाणएणं ण्हावेति, अप्पेगइयाओ पाए रयति,
अप्पेगइयाओ उट्ठे रयति, अप्पेगइयाओ अच्छीणि अंजेति, अप्पेगइयाओ उसुए करेति, अप्पेग-
इयाओ तिलए करेति, अप्पेगइयाओ दिगिंदलए करेति, अप्पेगइयाओ पंतियाओ करेति, अप्पेग-
इयाओ छिज्जाइं करेति, अप्पेगइयाओ वन्नएणं समालभइ, अप्पेगइयाओ चुन्नएणं समालभइ,
अप्पेगइयाओ खेच्छणगाइं दलयति, अप्पेगइयाओ खज्जुह्मगाइं दलयति, अप्पेगइयाओ खीरभोयणं
भुंजावेति, अप्पेगइयाओ पुप्फाइं ओमुयइ, अप्पेगइयाओ पादेसु ठवेति, अप्पेगइयाओ जंघासु
करेइ, एवं ऊरूसु उच्छंगे कडीए पिट्ठे उरसि खंधे सीसे अ करतलपुड्ढेणं गहाय हलउलेमाणी

हलउलेमाणी आगयमाणी आगयमाणी (अगीयमाणी २) परिहायमाणी परिहायमाणी (परि-
गीयमाणी २) पुत्तपिवासं च धूयपिवासं च नत्तिपिवासं च पच्चणुब्भवमाणी विहरति ।

अर्थ—त्यारपछी ते सुभद्रा आर्या एकदा कदाचित् घणा माणसोना बाळको उपर मूर्छावाळी थइ यावत् आसत्त थइ.
तेथी ते अभ्यंगन (चोळवातुं तेल), उद्धर्तन (तेल चोळ्या पछी तेने चूसवा माटे वपरता पदार्थ), प्रासुक पाणी, अळतानो
रंग, कंकण (पगे बांधवानी घुघरी अथवा वाजित्र विशेष), अंजन, वर्णक (अबील विगेरे सुगंधी पदार्थ), चूर्णक
(कोष्ठपुटादिक चूर्ण), खेळक (रमकडां), खज्जळक (खाजां), क्षीर (दूध) अने पुष्प विगेरेनी गवेपणा करवा लागी
(बहोरवा लागी). गवेपणा करीने घणा लोकोना दारक अने दारिकाओने, कुमार अने कुमारीओने तथा डिंभ अने
डिंभिकाओने केटलाकने अभ्यंगन करवा लागी, केटलाकने उद्धर्तन करवा लागी, केटलाकने प्रासुक पाणीथी स्नान कराववा
लागी, केटलाकना पग अळतावडे रंगवा लागी, केटलाकना ओष्ठ रंगवा लागी, केटलाकनी आंखो आंजवा लागी, केटलाकने
उत्संगमां वेसाडवा लागी, केटलाकने तिलक करवा लागी, केटलाकने हींचोळवा लागी, केटलाकने पंक्तिमां (हारबंध)
वेसाडवा लागी, केटलाकना मुख धोवा लागी, केटलाकने हरिताळ विगेरे वर्णकवडे रंगवा लागी, केटलाकने कोष्ठपुटादिक
सुगंधी चूर्ण लगाडवा लागी, केटलाकने रमकडां आपवा लागी, केटलाकने खाजा खवराववा लागी, केटलाकने क्षीरतुं
भोजन कराववा लागी, केटलाकने पुष्प सुंघाडवा लागी, केटलाकने पग उपर स्थापन करवा लागी (वेसाडवा लागी),
केटलाकने जंघा उपर वेसाडवा लागी, ए ज प्रमाणे साथळ उपर, खोळामां, केड उपर, पीठ उपर, छाती उपर अने मस्तक

उपर वेसाडवा लागी, केटलाकने करतलना संपुटवडे (वे हाथे) ग्रहण करीने उछाळती सती उछाळती सती (अथवा हालरडा गाती सती), गीत गाती गीत गाती सती तथा वीजा पासे गीत गवरावती सती पुत्रनी पिपासाने (इच्छाने), पुत्रीनी पिपासाने, पौत्रीनी पिपासाने तथा पौत्रीनी पिपासाने अनुभवती (पूर्ण करती) रहेवा लागी.

मू०—तते णं तातो सुव्वयातो अज्जाओ सुभदं अज्जं एवं वयासी—

अर्थ—त्यारे ते सुव्रता आर्याए सुभद्रा आर्याने आ प्रमाणे कहुं—

मू०—अम्हे णं देवाणुप्पिए ! समणीओ निगंथीओ इरियासमियातो जाव गुत्तवंभचारिणीओ, नो खलु अम्हं कप्पति जातककम्मं करिच्चए, तुमं च णं देवाणुप्पिए ! बहुजणस्स चेडरूवेसु सुच्छिया जाव अज्झोववण्णा अब्भंगणं जाव नत्तिपिवासं वा पच्चणुब्भवमाणी विहरसि, तं णं तुमं देवाणुप्पिया ! एयस्स ठाणस्स आलोएहि जाव पच्छित्तं पडिवज्जाहि ।

अर्थ—“ हे देवानुप्रिया ! आपणे श्रमणी, निर्ग्रंथीओ, ईर्यासमितिवाळी यावत् गुप्त ब्रह्मचर्यवाळी छीए, तेथी आपणने जातक (वाळक) तुं कर्म करतुं कल्पे नहीं, छतां हे देवानुप्रिया ! तुं तो घणा माणसोना वाळकोसां मूर्छित थइ छे यावत् आसक्त थइ छे. अने तेथी करीने तुं तेमने अभ्यंगन विगेरे करे छे यावत् पौत्रीनी पिपासाने अनुभवती (पूर्ण करती) रहे छे. तेथी हे देवानुप्रिया ! तुं आ स्थान (वावत) नी आलोचना कर यावत् प्रायश्चित्त अंगीकार कर. ”

मू०—तते णं सा सुभदा अजा सुव्वयाणं अजाणं एयमट्टं नो आढाति नो परिजाणति,
अणाढायमाणी अपरिजाणमाणी विहरति ।

अर्थ—त्यारपणी ते सुभद्रा आर्याए सुव्वता आर्याना आ अर्थनो आदर कर्यो नहीं तथा तेने सारो मान्यो नहीं.
आदर नहीं करती अने सारो नहीं मानती ते रहेवा लागी.

मू०—तते णं तातो समणीओ निगंथीओ सुभदं अज्जं हीलेंति निंदंति खिसंति गरहंति
अभिवखणं अभिवखणं एयमट्टं निवारंति ।

अर्थ—त्यारपणी ते श्रमणी निर्गंथीओ सुभद्रा आर्यानी हीलना, निंदा, खिसा अने गर्हा करवा लागी अने
वारंवार आ अर्थहुं निवारण करवा लागी.

मू०—तते णं तीसे सुभदाए अजाए समणीहिं निगंथीहिं हीलज्जमाणीए जाव अभिवखणं
अभिवखणं एयमट्टं निवारिज्जमाणीए अयमेयारूवे अज्जत्थिए जाव समुप्पज्जित्था—जया णं अहं
अगारवासं वसामि तथा णं अहं अप्पवसा, जप्पभिइं च णं अहं मुंडा भवित्ता आ (अ) गाराओ
अणगारियं पवइत्ता तप्पभिइं च णं अहं परवसा, पुब्बिं च समणीओ निगंथीओ आढंति परि-

श्री
निर्या-
वलिका.
(पुष्पिया)

॥ ९० ॥

जाणेंति, इयाणिं नो आढाइति परिजाणंति, तं सेयं खलु मे कल्लं जाव जलंते सुव्वयाणं अज्जाणं अंतियाओ पडिनिक्खमित्ता पाडियक्कं उवस्सयं उवसंपज्जिता णं विहरित्तए, एवं संपेहेति, संपेहित्ता कल्लं जाव जलंते सुव्वयाणं अज्जाणं अंतियातो पडिनिक्खमेति, पडिनिक्खमित्ता पाडियक्कं उवस्सयं उवसंपज्जिता णं विहरति ।

अर्थ—त्यारपछी ते सुभद्रा आर्याने श्रमणी निर्ग्रंथीओ हीलना पमाडी यावत् वारंवार आ अर्थ प्रत्ये निवारी त्यारे तेने आवा प्रकारनो अध्यवसाय (विचार) यावत् उत्पन्न थयो के—“ ज्यारे हुं गृहस्थावासमां वसती हती त्यारे हुं आत्मवश (स्वतंत्र) हती, अने ज्यारथी हुं मुंड थइने गृहवासथी अनगारपणा प्रत्ये नीकळी (प्रव्रजित थइ) त्यारथी ज हुं परवश थइ छुं. वळी पहेलां तो श्रमणी निर्ग्रंथीओ सारो आदर करती हती अने मने सारी मानती हती, पण हवे आदर करती नथी अने मने सारी मानती नथी. तेथी हवे मारे ए ज श्रेयकारक छे के—काले प्रातःकाले यावत् सूर्य देदीप्यमान थाय त्यारे सुव्रता आर्यानी पासेथी नीकळीने जूदो उपाश्रय ग्रहण करीने विचरुं. ” आ प्रमाणे तेणीए विचार कर्यो. विचार करीने काले (बीजे दिवसे) प्रातःकाले सूर्य देदीप्यमान थयो त्यारे सुव्रता आर्यानी पासेथी ते नीकळी गइ. नीकळीने जूदो उपाश्रय ग्रहण करीने रहेवा लागी.

मू०—तते णं सा सुभद्रा अज्जा अज्जाहिं अणोहद्विया अणिवारिता सच्छंदमती बहुजणस्स

वर्ग ३ जो.
अध्ययन
४ थुं.

॥ ९० ॥

चेडरूवेसु मुच्छिता जाव अब्भंगणं च जाव नत्तिपिवासं च पच्चणुब्भवमाणी विहरति ।

अर्थ—त्यारपणी ते सुभद्रा आर्या बीजी आर्याओए नहीं अपघट्ट करी सती, नहीं निवारी सती ए ज कारण माटे स्वच्छंद मतिवाली थइ सती यणा माणसोना बाळको उपर मूर्छा पामी सती यावत् (बाळक, बाळकीओने) अभ्यंगन विगरे करती सती यावत् पौत्रीनी पिपासाने अनुभवती सती विचरवा लागी रहेवा लागी.

टीकार्थ—कोइ अकार्यमां प्रवर्तता माणसने कोइ हितकारी माणस बळात्कारे तेनो हाथ पकडी निवारण करे ते अपघट्टित कहेवाय छे तेवी आ न होवाथी अनपघट्टिका थइ.

मू०—तते णं सा सुभद्रा अज्जा पासत्था पासत्थविहारी एवं ओसण्णा ओसण्णविहारी कुसीला कुसीलविहारी संसत्ता संसत्तविहारी अहाच्छंदा अहाच्छंदविहारी बहूइं वासाइं सामन्नपरियागं पाउणाति, पाउणित्ता अद्धमासियाए संलेहणाए अत्ताणं तीसं भत्ताइं अणसणाए छेदित्ता तस्स ठाणस्स अणालोइयप्पडिक्कंता कालमासे कालं किच्चा सोहम्मसे कप्पे बहुपुत्तियाविमाणे उववायसभाए देवसयणिज्जंसि देवदूसंतरिया अंगुलस्स असंखेजभागमेत्ताए ओगाहणाए बहुपुत्तियेदेवित्ताए उववणा ।

अर्थ—त्यारपणी ते सुभद्रा आर्याए पासत्था (ज्ञानादिकनी पासे रहेनारी) एटले शिथिल आचारवाळी, पासत्थ विहा-

रवाळी, एज ज प्रमाणे ओसन्ना एटले संयम पाळवामां कायर, ओसन्न विहारवाळी, कुशीला एटले दुराचारवाळी, कुशील विहारवाळी, संसक्ता एटले ज्ञानादिकनी विराधना करवावाळी, संसक्त विहारवाळी, यथाच्छंदा एटले इच्छा प्रमाणे वर्तवा- वाळी अने यथाच्छंद विहारवाळी थइ सती घणा वर्षो सुधी चारित्र पर्याय पाळ्यो, पाळीने अर्ध मासनी संलेखना (अनशन) वडे एटले त्रीश भक्त (पंदर दिवसनुं भोजन) अनशनवडे छेदीने ते अनाचारना स्थानकनी आलोचना अने प्रतिक्रमण कर्या विना काळसमये काळ करीने सौधर्मकल्प नामना पहेला देवलोकमां बहुपुत्रिका नामना विमानमां उपपातसभामां देवशय्याने विषे देवदूष्य वखनी अंदर अंगुलना असंख्याता भागमात्रनी अवगाहनाए बहुपुत्रिकादेवीपणे उत्पन्न थइ.

मू०—ते णं सा बहुपुत्तिया देवी अहुणोवन्नमित्ता समाणी पंचविहाए पज्जतीए जाव भासा- मणपज्जतीए । एवं खलु गोयमा ! बहुपुत्तियाए देवीए सा दिवा देविद्धी जाव अभिसमणणागता ।

अर्थ—ते वखते ते बहुपुत्रिका देवी तत्काळ (ताजी) उत्पन्न थइ सती पांच प्रकारनी पर्यासिए यावत् भाषापर्यासि अने मनपर्यासिवडे परिपूर्ण थइ. आ प्रमाणे निश्चे हे गौतम ! बहुपुत्रिका देवीने ते दिव्य देवक्रुद्धि यावत् प्राप्त थइ छे.

मू०—से केणट्टेणं भंते ! एवं बुच्चइ बहुपुत्तिया देवी बहुपुत्तिया देवी ? ।

अर्थ—गौतमस्वामी पूछे छे के—“ हे भगवान ! क्या अर्थे (कारणे) करीने आ प्रमाणे बहुपुत्रिका देवी बहुपुत्रिका देवी नामे कहेवाय छे ? (बोलाय छे) ”

मू०—गोयमा ? बहुपुत्तिया णं देवी णं जाहे जाहे जाहे जाहे सक्कस्स देविंदस्स देवरत्तो उवत्थाणियणं करेइ ताहे ताहे बहवे दारए य दारियाए य डिंभए य डिंभियाओ य विउवइ, विउवित्ता जेणेव सक्के देविंदे देवराया तेणेव उवागच्छति, उवागच्छित्ता सक्कस्स देविंदस्स देवरणो दिवं देविंदिं दिवं देवज्जुइं दिवं देवाणुभागं उवदंसेति, से तेणट्टेणं गोयमा ! एवं बुच्चति बहुपुत्तिया देवी बहुपुत्तिया देवी ।

अर्थ—हे गौतम ! बहुपुत्रिका देवी ज्यारे शक्र देवेंद्र देवराजनी समामां नाटक करवा जाय छे त्यारे त्यारे ते घणा दारक, दारिका, डिंभ अने डिंभिकाओने चिकुवें छे. चिकुवींने ज्यां शक्र देवेंद्र देवराज होय छे त्यां आवे छे. आवीने शक्र देवेंद्र देवराजने ते दिव्य देवक्रद्धिने (परिवारादिकने), दिव्य देवद्यूतिने (शरीर अने आभरणादिकनी कांतिने) अने दिव्य देवप्रभावने (अद्भुत वैक्रियशरीरादिकनी शक्तिना योगने) देखाडे छे, तेथी ते अर्थे (कारणे) करीने हे गौतम ! आ ग्रमाणे बहुपुत्रिका देवी बहुपुत्रिका नामनी ज देवी कहेवाय छे.

मू०—बहुपुत्तियाणं भंते ! देवीणं केवइयं कालं ठितं पणत्ता ?

अर्थ—हे भगवान ! बहुपुत्रिका देवीनी केटलो काल स्थिति कही छे ?

मू०—गोयमा ! चत्तारि पलिओवमाइं ठिई पणत्ता ।

अर्थ—हे गौतम ! चार पत्योपमनी स्थिति कही छे.

मू०—बहुपुत्तिया णं भंते ! देवी तातो देवलोगाओ आउक्खाएणं ठितिक्खाएणं भवक्खाएणं अणंतरं चयं चइत्ता कहिं गच्छिहिति ? कहिं उववज्जिहिति ?

अर्थ—हे भगवान ! बहुपुत्रिका देवी ते देवलोक्थी आयुष्यने क्षये, स्थितिने क्षये अने भवने क्षये तरत ज च्यवीने कयां जशे ? कयां उत्पन्न थशे ?

मू०—गोयमा ! इहेव जंबुद्वीवे दीवे भारहे वासे विंज्झगिरियाथमूले विभेलसंनिवेशे साहणकुलंसि दारियत्ताए पच्चायाहिति !

अर्थ—हे गौतम ! आ ज जंबूद्वीप नामना द्वीपमां भरतक्षेत्रने विपे विंध्य पर्वतना मूळमां विभेल नामना गाममां ब्राह्मणना कुळमां पुत्रीपणे उत्पन्न थशे.

मू०—तते णं तीसे दारियाए अम्मापियरो एक्खारसमे दिवसे वित्तिक्कंते जाव बारसेहिं दिवसेहिं वित्तिक्कंतेहिं अयमेयारूवं नामधिज्जं करंति—होऊ णं अम्हं इमीसे दारियाए नामधिज्जं सोमा ।

अर्थ—त्यारपछी ते पुत्रीना मातापिता अग्यार दिवस वीती जशे, यावत बार दिवस वीती जशे त्यारे (बारसे दिवसे) आवा प्रकारुं तेणीनुं नाम पाडशे के—अमारी आ पुत्रीनुं सोमा एवुं नाम हो.

मू०—तते णं सोमा उम्मुक्कबालभावा विण्णतपरिणयमेत्ता जोव्वणगमणुप्पत्ता रूवेण य जोव्व-
णेण य लावणणेण य उक्किट्टा उक्किट्टसरीरा जाव भविस्सति ।

अर्थ—त्यारपछी ते सोमा बालपणाथी सुक्त थइने, परिणतमात्र उपभोगना ज्ञानवाळी, यौवन अवस्थाने पामी सती
रुपवडे (आकृतिवडे), यौवनवडे अने लावण्यवडे (तथा मृदुत्व अने औदार्य विगेरे गुणोवडे) बीजी स्त्रीओथी उत्कर्ष-
वाळी, उत्कृष्ट—मनोहर शरीरवाळी यावत् थशे.

मू०—तते णं तं सोमं दारियं अस्मापियरो उम्मुक्कबालभावं विण्णयपरिणयमित्ते (तं) जोव्व-
णगमणुप्पत्ता (तं) पडिक्कुविण्णं सुक्केणं पडिरूवण्णं नियगस्स भायणिज्जस्स रट्टुकूडयस्स भारि-
यत्ताए दलयिस्सति ।

अर्थ—त्यारपछी तेणीना मातापिता बाल्यपणाथी सुक्त थयेली; परिणतमात्र उपभोगना ज्ञानवाळी अने यौवन अव-
स्थाने पामेली ते सोमा पुत्रीने प्रतिकूजित शुल्के करीने एटले कहेला द्रव्ये करीने अर्थात् (जमाइने) घणुं एवुं पणवांछित
द्रव्य आपीने अने घणा आभरणादिकथी भूषित करीने तथा प्रतिकूपे करीने एटले आ मारी पुत्री प्रियभाषापणाए करीने
तमारारे योग्य छे इत्यादिक अनुकूल विनये करीने पोताना भाणेज राब्द्रकूटने भार्यापणे आपशे.

मू०—सा णं तस्स भारिया भविस्सति इट्टा कंता जाव भंडकरंडगसमाणा तिल्लकेला इव

सुसंगोविआ चेलपेला (डा) इव सुसंपरिहिता रयणकरंडगतो विव (रयणकरंडगसमाणीओ विव) सुसारक्खिया सुसंगोविता मा णं सीयं जाव विविहा रायातंका फुसंतु ।

अर्थ—ते (सोमा) तेनी भार्या थरो. केवी ? इष्टा-वहाली, कमनीयपणुं होवाथी कांता, यावत् (सदा प्रेमनो विषय होवाथी प्रिया, सुंदर होवाथी मनोज्ञा, मानवा लायक होवाथी संमता, दरेक कार्य करवानी अनुमति आपेली होवाथी अनुमता,) ग्रहण करवा लायक होवाथी आभरणना करंडीया समान, तैलकेल एटले सौराष्ट्र देशमां प्रसिद्ध एंडु तेल भरवांडु माटीचुं वासण, तेने भांगी जवाना भयथी अने लोटवाना भयथी सारी रीते रक्षण करवामां आवे छे तेनी जेवी आ पण रक्षण कराशे, वखनी पेटीनी जेम सारां सारां वख्खोथी शोभित रहेशे, इंद्रनीलादिक रत्नना करंडीयानी जेम सारी रीते रक्षण कराशे अने आने शीत विगेरे यावत् विविध प्रकारना रोगांतको मा स्पर्श करो एम धारीने सारी रीते संगोपित करशे.

मू०—तते णं सा सोमा माहणी रटुकूडेणं सद्धिं विउलाइं भोगभोगाइं भुंजमाणी संवच्छरे संवच्छरे जुयलगं पयायमाणी सोलसेहिं संवच्छरोहिं बत्तीसं दारगरूवे पयाति ।

अर्थ—त्यारपछी ते सोमा ब्राह्मणी राष्ट्रकूटनी साथे विस्तारवाळा कामभोगने भोगवती सती वरसे वरसे पुत्रपुत्रीना युगलने उत्पन्न करती सती सोळ वरसे करीने वत्रीश पुत्र पुत्रीने प्रसवशे—उत्पन्न करशे.

मू०—तते णं सा सोमा माहणी तेहिं बहूहिं दारगेहि य दारियाहि य कुमारएहि य कुमारियाहि

य डिंभएहि य डिंभियाहि य अप्पेगइएहि उत्ताणसेज्जाएहि य अप्पेगइएहि [य] थणियाएहि य
 अप्पेगइएहि पीहगपाएहि अप्पेगइएहि परंगणएहि अप्पेगइएहि परक्कममाणेहि अप्पेगइएहि
 पक्खोलणएहि अप्पेगइएहि थणं मग्गमाणेहि अप्पेगइएहि खीरं मग्गमाणेहि अप्पेगइएहि खिच्छ-
 णयं मग्गमाणेहि अप्पेगइएहि खज्जंगं मग्गमाणेहि अप्पेगइएहि कूरं मग्गमाणेहि पाणियं मग्ग-
 माणेहि हसमाणेहि रूसमाणेहि अक्कोसमाणेहि अक्कुस्समाणेहि हणमाणेहि हम्ममाणेहि विप्पला-
 यमाणेहि अणुगम्ममाणेहि रोवमाणेहि कंदमाणेहि विलवमाणेहि कूवमाणेहि उक्कवमाणेहि
 निदायमाणेहि पलवमाणेहि दहमाणेहि वममाणेहि छेरमाणेहि सुत्तमाणेहि सुत्तपुरीसवमियसुलि-
 तोवलित्ता मइलवसणपुव्वड (दुब्बला) जाव अइसुबीभच्छा परमदुग्गंधा नो संचाएइ रट्टकूडेणं
 सच्चिं विउलाइं भोगभोगांइं भुंजमाणी विहरित्तए ।

अर्थ—त्यारपणी ते सोमा ब्राह्मणी ते घणा दारक, दारिका, कुमार, कुमारिका, डिंभ अने डिंभिकाओमांना केटलाकने
 चिता सुवाडवावडे, केटलाकने स्तनपान कराववावडे, केटलाकने स्तनपर राखवावडे, केटलाकना नाचवावडे, केटलाकना

१ दवमाणेहि. अ. हममाणेहि. क. हदमाणेहि. च. २ सुतमाणेहि.

उछळीने कुदका मारवावडे, केटलाकनी स्वलनावडे, केटलाकना स्तन मागवावडे, केटलाकना दूध मागवावडे, केटलाकना रमकडा मागवावडे, केटलाकना खाजां मागवावडे, केटाकना क्रूर (भात) मागवावडे, केटलाकना पाणी मागवावडे, ए ज रीते हसवावडे, रोपवडे, आक्रोशवडे, अत्यंत आक्रोशवडे, मार खवावडे, मारी जवावडे, पाछळ पकडवा जवावडे, रोवावडे, आक्रंदवडे, विलापवडे, मोटा शब्दथी पोकार करवावडे, उंचा शब्द करवावडे, निद्रा पामवावडे, प्रलाप करवावडे, दाम्नावावडे, वमन करवावडे, विष्टा करवावडे, मूत्र करवावडे, अत्यंत व्याकुळ थशे अने तेमना मूत्र, विष्टा अने वमन विगेरेवडे अत्यंत लींपायेली रहेशे, वस्त्र अत्यंत मलिन रहेशे, शरीरे अति दुर्बळ थशे यावत् अत्यंत बीभत्स अने दुर्गंधवाळी थवाथी राष्ट्रकूटनी साथे विस्तारवाळा कामभोग भोगवीने विचरवाने माटे शक्तिमान थशे नहीं.

मू०-तते णं से सोमाए साहणीए अणया कयाइ पुंवरत्तावरत्तकालसमयंसि कुंडुंबजागरियं जागरमाणीए अयमेयारूवे जाव समुप्पज्जित्था-एवं खलु अहं इमेहिं बहूहिं दारगेहि य जाव डिंभियाहि य अप्पेगइएहिं उत्ताणसेज्जएहिं य जाव अप्पेगइएहिं सुत्तमाणेहिं दुज्जाएहिं दुज्जम्म-एहिं हयविप्पहयभग्गेहिं एगप्पहारपडिएहिं जेणं सुत्तपुरीसवमियसुलित्तोवलित्ता जाव परमदुब्बिभ-गंधा नो संचाएमि रट्ठकूडेण सद्धिं जाव मुंजमाणी विहरित्तए ।

अर्थ—त्यारपणी ते सोमा ब्राह्मणी एकदा कदाचित् पूर्वरात्र अने अपररात्रने समये एटले रात्रिना पाछला भागे

कुडुंब जागरण प्रत्ये जागती एटले कुडुंबनी चिंता करती सती तेणीने आवा प्रकारनो यावत् अध्यक्षसाय-विचार उत्पन्न थरो के-आ प्रमाणे निश्चे हुं आ घणा दारक यावत् डिभिकाओमांना केटलाकने चीता सुवाडवावडे यावत् केटलाकना मूत्रवडे, दुष्ट बालकोवडे, दुष्ट जन्मवडे हत, विप्रहत (हणायेली, विशेष हणायेली) अने भग्न थयेली होवाथी एक प्रहारथी पडी जवाय एवी तथा मूत्र, विष्टा अने वमनथी लींपायेली अति लींपायेली यावत् अत्यंत दुर्गंधवाळी हुं राष्ट्रकूटनी साथे यावत् भोग भोगवती विचरवाने माटे शक्तिमान नथी.

मू०-तं धन्नाओ णं ताओ अस्मयाओ जाव जीवियफले जाओ णं वंझाओ अविथाउरीओ जाणु-कोप्परमायाओ सुरभिसुगंधंगधियाओ विउलाइं माणुस्सगाइं भोगभोगाइं भुंजमाणीओ विहरंति । अहं णं अधन्ना अपुण्णा अकथपुण्णा नो संचाएमि रटुकूडेण सद्धिं विउलाइं जाव विहरित्तए ।

अर्थ-तेथी करीने ते माताओने धन्य छे यावत् तेमनुं जीवित सफल छे के जेओ वंध्या छे, जेओने प्रसूति थइ नथी, जेओ जाउ (ढींचण) अने कौणीनी ज माता छे, जेओ मनोहर सुगंधी पदार्थना गंधवाळी छे अने तेथी करीने ज विस्तारवाळा मनुष्य संबंधी कामभोगने भोगवती सती विचर छे, परंतु हुं तो अधन्य छुं, पुण्यरहित छुं, में पुण्य कर्तुं नथी, के जेथी राष्ट्रकूटनी साथे विस्तारवाळा यावत् कामभोगने भोगवती सती विचरवाने शक्तिमान थती नथी.

१ देवभव अगाडना भद्रासार्थवाहीना भवना विचारो साथे आ विचारो नो सुकावलो करो.

मू०—ते णं काले णं ते णं समए णं सुव्वयाओ नाम अज्जाओ इरियासमियाओ जाव बहुपरिवाराओ पुव्वानुपुव्विं जेणेव विभेले संनिवेसे अहापडिरूवं ओगगहं जाव विहरति ।

अर्थ—ते काले ते समये सुव्रता नामनी आर्या ईर्यासमितिवाळी यावत् घणा परिवारवाळी अनुक्रमे विहार करती ज्यां विभेल नामनुं गाम हलुं त्यां आवी यथायोग्य अवग्रह उपाश्रय ग्रहण करीने यावत् विचरशे—रहेशे.

मू०—तते णं तासिं सुव्वयाणं अज्जाणं एगे संघाडए विभेले संनिवेसे उच्चनीय जाव अडमाणे रटुकूडस्स गिहं अणुपविट्टे ।

अर्थ—त्यारपछी ते सुव्रता आर्यानी एक संघाटक (साध्वीनुं युगल) विभेल गाममां उंच नीच धरमां यावत् गोचरीने माटे अटन करतो राटुकूटने घेर प्रवेश करशे.

मू०—तते णं सा सोमा माहणी ताओ अज्जाओ एज्जमाणीओ पासति, पासित्ता हट्टुं खिप्पामेव आसणाओ अब्भुट्ठेति, अब्भुट्ठित्ता सत्तट्ठपयाइं अणुगच्छति, अणुगच्छित्ता वंदइ नमंसइ, विउलेणं असणपाणखाइमसाइमेणं पडिलाभित्ता एवं वदासी—एवं खलु अहं अज्जाओ! रटुकूडेणं सद्धिं विउलाइं जाव संवच्छरे संवच्छरे जुगलं पयासि, सोलसाहिं संवच्छरेहिं बत्तीसं

२ आ सुव्रता साध्वी बीजा समजवा.

दारगरूढे पयाया, तते णं अहं तेहिं बहूहिं दारएहि य जाव डिंभियाहि य अप्पेगतिएहिं
उत्ताणगसिज्जाएहिं जाव सुत्तमाणेहिं दुज्जातेहिं जाव नो संचाएमि विहरित्तए, तमिच्छामि णं
अज्जाओ ! तुम्हं अंतिए धम्मं निसामित्तए ।

अर्थ—त्यारपछी ते सोमा ब्राह्मणी ते आर्याओने आवती जोशे. जोइने हट्ट थइ शीघ्रपणे ज आसनथी उभी थशे.
उभी थइने सात आठ पगलां सन्धुख जशे. सन्धुख जइने तेमने वांदशे, नमस्कार करशे, वांदी नमस्कार करी विस्तारवाळा
अशन, पान, खादिम अने स्वादिम ए चार प्रकारना आहारने प्रतिलाभी आ प्रमाणे बोलशे—आ प्रमाणे निश्चे हे आर्याओ !
राष्ट्रकूटनी साथे विस्तारवाळा भोग भोगवतां में वरसे वरसे बवे बाळकने प्रसव्या, अने सोळ वरसे करीने बत्रीश पुत्र
पुत्रीओने प्रसव्या छे. तेथी हुं ते घणा दारक यावत् डिंभिकाओमांना केटलाकने चिता सुवाडवावडे यावत् तेमना मूत्रवडे
यावत् दुष्ट प्रसूतिवडे यावत् मलिन शरीरवाळी थयेली होवाथी भोग भोगववा समर्थ थती नथी. तेथी हे आर्याओ ! तमारी
पासे हुं धर्म सांभळवा इच्छुं छुं.

मू०—तते णं तातो अज्जाओ सोमाते माहणीए विचित्तं जाव केवलपणत्तं धम्मं परिकहेति ।

अर्थ—त्यारपछी ते आर्याओ सोमा ब्राह्मणीने विचित्र प्रकारनो यावत् केवळी भगवाने प्ररूपेलो धर्म कहेशे.

मू०—तते णं सा सोमा माहणी तासिं अज्जाणं अंतिए धम्मं सोच्चा निसम्म हट्ट०

जाव हियया तातो अज्जाओ वंदइ नमंसइ, वंदित्ता नमंसित्ता एवं वयासी-सहहामि णं अज्जाओ!
निगंथं पावयणं जाव अब्भुट्टेमि णं अज्जातो ! निगंथं पावयणं, एवमेयं अज्जातो ! जाव से
जहेयं तुब्भे वयह जं, नवरं अज्जातो ! रट्टकूडं आपुच्छामि, तते णं अहं देवाणुप्पियाणं
अंतिए मुंडा जाव पवयामि !

अर्थ-त्यारपछी ते सोमा ब्राह्मणी ते आर्याओनी पासे धर्म सांभळी हृदयमां धारी हृष्ट तुष्ट यावत् हृदयमां आनंद
पामी ते आर्याओने वंदना करशे, नमस्कार करशे. वंदना नमस्कार करी ते आ प्रमाणे बोलशे-“हे आर्याओ ! हुं आ निर्ग्रथ
प्रवचननी श्रद्धा करुं हुं यावत् हे आर्याओ ! हुं आ निर्ग्रथ प्रवचनेने ग्रहण करवा सावधान थइ छुं. हे आर्याओ ! ते एम
ज छे यावत् जे आ धर्म तमे कहो छो ते तेम ज छे. विशेष ए के हे आर्याओ ! हुं राष्ट्रकूटनी रजा लउं. त्यारपछी हुं देवा-
नुप्रिय एवी तमारी पासे मुंडित थइने यावत् प्रव्रजित थालं.

मू०-अहासुहं देवाणुप्पिए ! मा पडिबंधं करेह ।

अर्थ-आर्याओ कहेशे के-हे देवानुप्रिया ! तने जेम सुख उपजे तेम कर. आ धर्मना कार्यमां प्रतिबंध (विलंब) न कर.

मू०-तते णं सा सोमा माहणी तातो अज्जातो वंदइ नमंसइ, वंदित्ता नमंसित्ता पडिविसज्जेति ।

अर्थ-त्यारपछी ते सोमा ब्राह्मणी ते आर्याओने वंदना करशे, नमस्कार करशे, वंदना नमस्कार करी तेमने विदाय करशे.

मू०—तते णं सा सोमा माहणी जेणेव रट्टकूडे तेणेव उवागता करतल एवं वयासी—एवं खलु मए देवाणुप्पिया ! अज्जाणं अंतिए धम्मं निसंते, से विच णं धम्मं इच्छिते जाव अभिरुचिते तते णं अहं देवाणुप्पिया ! तुब्भेहिं अब्भणुन्नाया सुव्वयाणं अज्जाणं जाव पव्वइत्तए ।

अर्थ—त्यारपछी ते सोमा ब्राह्मणी ज्यां राट्टकूट हशे त्यां आवशे. तेने बे हाथ जोडी आ प्रमाणे कहेशे—आ प्रमाणे निश्चे हे देवानुप्रिय ! में आर्याओनी पासे धर्म सांभळ्यो छे, ते धर्म मने इष्ट छे यावत् रुचे छे. तेथी हुं हे देवानुप्रिय ! तमोए आज्ञा आपी सती सुव्रता आर्यानी समीपे प्रव्रजित थवाने—दीक्षा लेवाने इच्छुं छुं.

मू०—तते णं से रट्टकूडे सोमं माहणिं एवं वयासी—सा णं तुमं देवाणुप्पिए ! इदाणिं मुंडा भवित्ता जाव पव्वयाहि, भुंजाहि ताव देवाणुप्पिए ! मए सद्धिं विउलाइं भोगभोगाइं, ततो पच्छा भुत्तभोई सुव्वयाणं अज्जाणं अंतिए मुंडा जाव पव्वयाहि ।

अर्थ—त्यारपछी ते राट्टकूट सोमा ब्राह्मणीने आ प्रमाणे कहेशे—हे देवानुप्रिया ! तुं हमणां मुंड थइने यावत् प्रव्रज्या ग्रहण न कर, हाल तो प्रथम हे देवानुप्रिया ! मारी साथे विस्तारवाळा कामभोगने भोगव. त्यारपछी भोग भोगवीने सुव्रता आर्यानी पासे मुंड थइने यावत् प्रव्रज्या लेजे.

मू०—तते णं सा सोमा माहणी रटुकूडस्स एयमटुं पडिसुणेति ।

अर्थ—त्यारपछी ते सोमा ब्राह्मणी राष्ट्रकूटना आ अर्थने (आज्ञाने) अंगीकार करशे.

मू०—तते णं सा सोमा माहणी णहाया जाव सरीरा चेडियाचक्कवालपरिकिण्णा साओ गिहाओ पडिनिक्खमति, पडिनिक्खमित्ता विभेलं संनिवेसं मज्झमज्झेणं जेणेव सुव्वयाणं अज्जाणं उवस्सए तेणेव उवागच्छइ, उवागच्छित्ता सुव्वयाओ अज्जाओ वंदइ नमंसइ पज्जुवासइ ।

अर्थ—त्यारपछी ते सोमा ब्राह्मणी स्नान करी यावत् शरीरनी विभूया करी दासीओना समूहथी परिवारी सती पोताना घरथी नीकळशे. नीकळीने विभेल गामनी मध्ये मध्ये थइने ज्यां सुत्रता आर्यानी उपाश्रय हशे त्यां आवशे. आवीने सुत्रता आर्याने वंदना करशे, नमस्कार करशे, तेमनी पर्युपासना—सेवा करशे.

मू०—तते णं ताओ सुव्वयाओ अज्जाओ सोमाए माहणीए विचित्तं केवलपणत्तं धम्मं परिकहेति जहा जीवा बज्झंति ।

अर्थ—त्यारपछी ते सुत्रता आर्या सोमा ब्राह्मणीने विचित्र प्रकारनी केवली भगवाने प्ररूपेलो धर्म कहेशे के जे प्रकारे जीवो कर्मने बांधे छे विगेरे.

मू०--तते णं सा सोमा माहणी सुव्वयाणं अज्जाणं अंतिए जाव दुवालसविहं सावगधम्मं पडिवज्जइ, पडिवज्जित्ता सुव्वयाओ अज्जाओ वंदइ नमंसइ, वंदित्ता नमंसित्ता जामेव दिसिं पाउब्भूआ तामेव दिसं पडिगता ।

अर्थ--त्यारपणी ते सोमा ब्राह्मणी सुव्रता आर्यानी पासे यावत् बार प्रकारना श्रावकधर्मने अंगीकार करशे. अंगीकार करीने सुव्रता आर्याने वंदना करशे, नमस्कार करशे, वंदना नमस्कार करीने जे दिशाएथी प्रगट थइ हती--आवी हती, ते ज दिशाए पाणी जशे-पोताने घेर जशे.

मू०--तते णं सा सोमा माहणी समणोवासिया जाया अभिगत जाव अप्पाणं भावेमाणी विहरति ।

अर्थ--त्यारपणी ते सोमा ब्राह्मणी श्रमणोपासिका (श्राविका) थइ सती जीवाजीवना स्वरूपने जाणी यावत् पोताना आत्माने भावती सती विचरशे--रहेशे.

मू०--तते णं ताओ सुव्वयाओ अज्जाओ अण्णदा कदायि विभेलाओ संनिवेसाओ पडिनि-क्खमंति, पडिनिक्खमित्ता बहिया जणवयविहारं विहरंति ।

अर्थ--त्यारपणी ते सुव्रता आर्या एकदा कदाचित् विभेल गामथी नीकळशे. नीकळीने बहारना देशोमां विहार करशे-जशे.

मू०—तते णं ताओ सुव्वयाओ अज्जाओ अण्णदा कदायि पुव्वाणु० जाव विभेलसंनिवेसं विहरंति।

अर्थ—त्यारपणी ते सुव्रता आर्या एकदा कदाचित् अनुक्रमे विहार करती सती फरीथी यावत् विभेल गाममां आवशे.

मू०—तते णं सा सोमा माहणी इमीसे कहाए लच्छट्टा समाणी हट्टा णहाया तहेव निग्गया जाव वंदइ नमंसइ, वंदित्ता नमंसित्ता धम्मं सोच्चा जाव नवरं रट्टकूडं आपुच्छामि, तते णं पव्वयामि । अहासुहं ।

अर्थ—त्यारपणी ते सोमा ब्राह्मणी आ कथानो अर्थ (वृत्तांत) पामी सती हट्ट तुष्ट थइ स्नान करी यावत् ते ज प्रमाणे नीकल्ले. यावत् तेने वंदना करशे नमस्कार करशे. वांदी नमस्कार करी धर्म सांभळी यावत् कहेशे के हं राष्ट्रकूटनी रजा लउं. पणी तमारी पासे प्रवज्या ग्रहण करूं. त्यारे आर्या कहेशे के—जेम सुख उपजे तेम कर.

मू०—तते णं सा सोमा माहणी सुव्वयं अज्जं वंदइ नमंसइ, वंदित्ता नमंसित्ता सुव्वयाणं अंतियाओ पडिनिक्खमइ, पडिनिक्खमित्ता जेणेव सए गिहे जेणेव रट्टकूडे तेणेव उवागच्छइ, उवागच्छित्ता करतलपरिगह० तहेव आपुच्छइ जाव पव्वइत्तए । अहासुहं देवाणुप्पिए ! मापडिबंथं ।

अर्थ—त्यारपणी ते सोमा ब्राह्मणी सुव्रता आर्यानि वंदना करशे नमस्कार करशे. वंदना नमस्कार करी सुव्रता

आर्यानीं पासेथी नीकळशे. नीकळीने ज्यां पोतातुं घर हशे अने राष्ट्रकूट हशे त्यां आवशे. आवीने बे हाथ जोडी ते ज प्रमाणे रजा मागशे यावत् हुं प्रत्रज्या लेवा इच्छुं छुं एम कहेशे. ते सांभळी राष्ट्रकूट कहेशे के-हे देवानुप्रिया ! जेम तने सुख उपजे तेंम कर. विलंब न कर.

मू०-तते णं रटुकूडे विउलं असणं तहेव जाव पुव्वभवे सुभदा जाव अज्जा जाता इरिया-समिता जाव गुत्तवंभचारिणी ।

अर्थ—त्यारपळी ते राष्ट्रकूट विस्तारवाळं अशन विगेरे ते ज प्रकारे तैयार करावशे. विगेरे यावत् पूर्वभवमां सुभद्रानी जेम यावत् ते सोमा आर्या थशे. ते ईर्यासमित्तिवाळी यावत् गुप्त ब्रह्मचर्यवाळी थशे.

मू०-तते णं सा सोमा अज्जा सुव्वयाणं अज्जाणं अंतिए सामाइयमाइयाइं एक्कारस अंगाइं अहिज्जइ, अहिज्जित्ता बहूहिं छट्टुम (दसम) दुवालस जाव भावेमाणी बहूइं वासाइं सामण-परियागं पाउणति, पाउणित्ता मासियाए संलेहणाए सट्ठिं भत्ताइं अणसणाए छेदित्ता आलोइय-पडिक्कंता समाहिपत्ता कालमासे कालं किच्चा सक्कस्स देविंदस्स देवरणो सामाणियदेवत्ताए उववज्जिहित्ति, तत्थ णं अत्थेगइयाणं देवाणं दोसागरोवमाइं ठिई पणत्ता, तत्थ णं सोमस्स वि

देवस्स दोसागरोवमाइं ठिई पणत्ता ।

अर्थ—त्यारपछी ते सोमा आर्या सुव्रता आर्यानी पासे सामायिकादिक अग्यार अंग भणशे. भणीने घणा छट्ट, अष्टम, दशम (चार उपवास), द्वादशम (पांच उपवास) विगेरे तपवडे यावत् आत्माने भावती घणा वर्षी (निरतिचार) चारित्र-पर्यायने पाळशे. पालीने एक मासनी संलेखनावडे साठ भक्त (भोजन) ने अनशनवडे छेदीने आलोचना अने प्रतिक्रमण करीने समाधिने पामी सती काळसमये (मरण समये) काळ करीने (मरण पामीने) शक्र देवेंद्र देवराजाना सामानिक देवपणे उत्पन्न थशे. त्यां केटलाक देवोनी बे सागरोपमनी स्थिति कही छे. त्यां सोमदेवनी पण बे सागरोपमनी स्थिति कही छे. (बे सागरोपमनी स्थितिवाळो देव थशे.)

मू०—से णं भंते ! सोमे देवे ततो देवलोगाओ आउक्खवणुणं जाव चयं चइत्ता कहिं गच्छि-
हिति ? कहिं उववज्जिहिति ? ।

अर्थ—गौतमस्वामी पूछे छे—हे भगवान ! ते सोम देव ते देवलोकथी आयुष्यना क्षये यावत् चवीने क्यां जशे ?
क्यां उत्पन्न थशे ?

मू०—गोथमा ! महाविदेहे वासे जाव अंतं काहिति ।

अर्थ—उत्तर—हे गौतम ! ते सोम देव महाविदेह क्षेत्रमां उत्तम कुळमां उत्पन्न थइ चारित्र ग्रहण करी यावत् संसारनो अंत करशे.

मू०—एवं खलु जंबू ! समणेणं जाव संपत्तेणं अयमट्टे पणत्ते ।

अर्थ—सुधर्मास्वामी कहे छे के-आ प्रमाणे निश्चे हे जंबू ! श्रमण भगवान् यावत् सिद्धि गतिने पामेला महावीर-स्वामीए आ अर्थ क्ह्यो छे. ते में तमने क्ह्यो. (४).

॥ इति तृतीयवर्गस्य पुष्पिकायाः चतुर्थमध्ययनम् समाप्तम् ॥

अथ पञ्चमं पुष्पाभट्टज्ञयणं.

मू०—जइ णं भंते ! समणेणं भगवथा उक्खेवओ ।

अर्थ—जंबूस्वामी सुधर्मास्वामीने पूछे छे के-हे भगवान (पूज्य) ! जो श्रमण भगवान महावीरस्वामीए चोथा अभ्ययननो आ अर्थ क्ह्यो छे. तो पांचमा अभ्ययननो श्रमण भगवान महावीरस्वामीए कयो अर्थ क्ह्यो छे ?

मू०—एवं खलु जंबू ! ते णं काले णं ते णं समए णं रायगिहे नामं नगरे, गुणसिलए चेइए, सेणिए राया, सामी समोसरिते, परिसा निग्गया ।

अर्थ—सुधर्मास्वामी उत्तर आपे छे.—आ प्रमाणे निश्चे हे जंबू ! ते काले ते समये राजगृह नामे नगर हंतुं. तेनी बहार गुणशील नामनुं चैत्य हंतुं. ते नगरमां श्रेणिक नामे राजा हता. एकदा श्रीवर्धमानस्वामी गुणशील चैत्यमां समवसर्या

तेमने चांदवा माटे नगरमांथी पर्षदा नीकळी.

मू०--ते णं काले णं ते णं समए णं पुण्णभदे देवे सोहम्मे कप्पे पुण्णभदे विमाणे सभाए सुहम्माए पुण्णभदंसि सीहासणंसि चउहिं सामाणियसाहस्सीहिं जहा सूरियाभो जाव बत्तीसतिविहं नट्टविहिं उवदंसित्ता जामेव दिसिं पाउब्भते तामेव दिसिं पडिगते, कूडागार-
साला, पुव्वभवपुच्छा ।

अर्थ--ते काले ते समथे पूर्णभद्र नामनो देव सौधर्मकल्प नामना पहेला देवलोकमां पूर्णभद्र नामना विमानमां सुधर्मा नामनी सभामां पूर्णभद्र नामना सिंहासन उपर चार हजार सामानिक देवोना परिचारवालो हतो. ते सूर्याभदे-
वनी जेम यावत् भगवान पासे आवी बत्रीश प्रकारनी नाट्यविधिने देखाडीने जे दिशामांथी प्रगट थयो हतो. ते ज दिशाए पाछो गयो. अहीं गौतमस्वामीना प्रश्नथी भगवाने कूटाकारशाळांनुं दृष्टांत क्हुं. गौतमस्वामीए पूर्वभव पूछ्यो.

मू०--एवं खलु गोथमा ! ते णं काले णं ते णं समए णं इहेव जंबुद्वीवे दीवे भारहे वासे मणिवइथा नामं नगरी होत्था रिद्ध० । चंदोताराइणे चेइए ।

१ आ तेना विमान संबंधी सभा समजवी.

अर्थ—श्रीमहावीरस्वामी उत्तर आपे छे—आ प्रमाणे निश्च हे गौतम ! ते काले ते समये आ ज जंबूद्वीप नामना द्वीपने विषे भरत नामना क्षेत्रने विषे मणिवती नामनी नगरी छे. ते समृद्धिवाळी छे. तेनी बहार चंद्रोत्तरायण नामनुं चैत्य (वन) छे.

मू०—तत्थ णं मणिवइयाए नगरीए पुण्णभइे नामं गाहावई परिवसति, अड्डे ।

अर्थ—ते मणिवती नगरीमां पूर्णभद्र नामनो गाथापति वसतो हतो. ते आढ्य विगरे विशेषणवाळो हतो.

मू०—ते णं काले णं ते णं समए णं थेरा भगवंतो जातिसंपण्णा जाव जीवियासमरणभयवि-
प्यमुक्का बहुस्सुया बहुपरिवारा पुद्धानुपुडिं जाव समोसडा, परिसा निग्गया ।

अर्थ—ते काले ते समये स्थविर भगवान जातिसंपन्न यावत् जीववानी आशा अने मरणना भयशी रहित, बहुश्रुत अने बहु परिवारवाळा अनुक्रमे विचरता सता यावत् त्यां समवसर्था. तेमने वांदवा माटे पर्षदा नीकळी.

मू०—तते णं से पुण्णभइे गाहावई इमीसे कहाए लच्छइे समाणे हट्ट जाव पण्णत्तीए
गंगदत्ते तहेव निगच्छइ जाव निक्खंतो जाव युत्तंबंभचारी ।

अर्थ—त्यारपछी ते पूर्णभद्र गाथापति आ कथानो अर्थ पाम्यो सतो हट्ट थइ यावत् प्रज्ञासिमां वर्णविला गंगदत्तनी जेम वांदवा नीकळ्यो. यावत् (घेर जइ रजा लइने) दीक्षा ग्रहण करी. यावत् गुप्तब्रह्मचर्यवाळो थयो.

मू०—तते णं से पुण्णभद्दे अणगारे भगवंताणं अंतिए सामाइयमादियाइं एक्कारस अंगाइं अहिज्जइ, अहिज्जित्ता बहूहिं चउत्थछट्ठुम जाव भावित्ता बहूइं वासाइं सामण्णपरियागं पाउणाति, पाउणित्ता मासियाए संलेहणाए सट्ठिं भत्ताइं अणसणाए छेदित्ता आलोइयपडिक्कते समाहिपत्ते कालमासे कालं किच्चा सोहम्मसे कप्पे पुण्णभद्दे विमाणे उववातसभाते देवसयणिज्जंसि जाव भासामणपज्जतीए । एवं खलु गोयमा ! पुण्णभद्देणं देवेणं सा दिव्वा देविह्वी जाव अभिस्समण्णागता ।

अर्थ—त्यारपछी ते पूर्णभद्र अनगार (साधु) पूज्य गुरुनी पासे सामायिकादिक अग्यार अंग भण्या. भणीने घणा चौथ-भक्त, छट्ठ, अट्ठम विगेरे तप करी यावत् आत्माने भावी घणा वर्षी तेणे चारित्रपर्याय पाळ्यो. पाळीने एक मासनी संलेखनावडे साठ भक्तेने अनशनवडे छेदीने आलोचना अने प्रतिक्रमण करीने समाधिने पाम्या सता काल समये काल (मरण) पामीने सौधर्मकल्प नामना पहेला देवलोकमां पूर्णभद्र नामना विमानमां उपपातसभामां देवनी शंयामां यावत् भाषा अने मनपर्याप्तिवडे पर्याप्त थइ देवपणे उपज्या. आ प्रमाणे निश्चे हे गौतम ! पूर्णभद्र देवे ते दिव्य देवर्द्धि यावत् प्राप्त करी छे.

मू०—पुण्णभद्दस्स णं भंते ! देवस्स केवइयं कालं ठिई पण्णत्ता ?

अर्थ—हे भगवान ! पूर्णभद्र देवनी केटलो काल स्थिति कही छे ?

मू०—गोयमा ! दोसागरोवमाइं ठिई पण्णत्ता ।

अर्थ—हे गौतम ! तेनी बे सागरोपमनी स्थिति कही छे.

मू०—पुण्णभद्दे णं भंते ! देवे तातो देवलोगातो जाव कहिं गच्छिहिति ? कहिं उववज्जिहिति ?

अर्थ—हे भगवान ! पूर्णभद्र देव ते देवलोकथी चवीने यावत् क्यां जशे ? क्यां उत्पन्न थशे ?

मू०—गोथमा ! महाविदेहे वासे सिञ्झिहिति, जाव अंतं काहिति ।

अर्थ—हे गौतम ! त्यांथी चवीने महाविदेह क्षेत्रमां मनुष्यपणे उत्पन्न थइ चारित्रग्रहण करी सिद्ध थशे. यावत् संसारनो अंत करशे.

मू०—एवं खलु जंबू ! समणेणं भगवता जाव संपत्तेणं निक्खेवओ ॥ ५ ॥

अर्थ—सुधर्मास्वामी कहे छे के-आ प्रमाणे निश्चे हे जंबू ! श्रमण भगवान यावत् सिद्धिपदने पामेला श्रीमहावीर-स्वामीए पांचमा अध्ययननो आ निक्षेप कह्यो छे. इति तृतीयवर्गस्य पंचमं अध्ययनम्

अथ षष्ठं माणिमद्दञ्जयणं.

मू०—जइ णं भंते ! समणेणं भगवथा जाव संपत्तेणं उक्खेवओ ।

अर्थ—हे भगवान ! जो श्रमण भगवान यावत् सिद्धिपदने पामेला श्रीमहावीरस्वामीए पांचमा अध्ययननो निक्षेप आ

प्रमाणे कही छे तो छट्टा अव्ययननो उत्क्षेप शो कही छे ? एम जंबूस्वामीए सुधर्मास्वामीने पूछथुं त्यारे ते बोल्या.
मू०—एवं खलु जंबू ! ते णं काले णं ते णं समए णं रायगिहे नगरे, गुणसिलए चेइए,
सेणिए राया, सामी समोसरिते ।

अर्थ—आ प्रमाणे निश्च हे जंबू ! ते काळे ते समये राजगृह नामनुं नगर हंतुं. तेनी बहार गुणशील नामनुं चैत्य (वन) हंतुं. त्यां श्रेणिक नामे राजा हता. एकदा श्रीमहावीरस्वामी त्यां समवसर्यां.

मू—ते णं काले णं ते णं समए णं माणिभदे देवे सभाए सुहम्माए माणिभदंसि सीहास-
णंसि चउहिं सामाणियसाहस्सीहिं जहा पुण्णभदो तहेव आगमणं, नद्धविही, पुवभवपुच्छा ।

अर्थ—ते काळे ते समये माणिभद्र नामनो देव सुधर्मा सभामां माणिभद्र नामना सिंहासन उपर चार हजार सामानिक देवोथी परिवरेलो हतो. ते पूर्णभद्रनी जेम आव्यो. भगवान पासे आवी नाट्यविधि देखाडी पाछो गयो. पछी गौतमस्वामीए तेनो पूर्व भव पूछ्यो. भगवान बोल्या.

मू०—मणिवई नगरी, माणिभदे गाहावई, थेराणं अंतिए पवज्जा, एक्कारस अंगाइं अहिज्जति,
बहूइं वासाइं परियातो, मासिया संलहणा, सट्ठिं भत्ताइं, माणिभदे विमाणे उववातो, दोसाग-

रोवमाइं ठिई, महाविदेहे वासे सिञ्जिहिति । एवं खलु जंबू ! निवखेवओ ॥ ६ ॥

अर्थ—मणिवती नगरी, मणिभद्र गाथापति, तेणे स्थविर मुनि पासे प्रत्रज्या लीधी, अग्यार अंगनो अभ्यास कर्यो. घणा वर्षो चास्त्रिपर्याय पाळ्यो. एक मासनी संलेखना करी. साठ भक्तनो अनशनवडे विच्छेद कर्यो. काळ करी माणिभद्र विमानमां उत्पन्न थया. त्यां बे सागरोपमनी स्थिति छे. त्यांथी चवी महाविदेह क्षेत्रमां जन्मी दीक्षा लइ सिद्धिपदने पामशे. आ प्रमाणे निश्चे हे जंबू ! छटा अध्ययननो निक्षेप थयो. (६)

इति तृतीयवर्गस्य षष्ठं अध्ययनम्

मू—एवं दत्ते ७ सिवे ८ बले ९ अणादिते १० सधे जहा पुण्णभद्दे देवे । सधेसिं दोसाग-
रोवमाइं ठिती । विमाणा देवसरिसनामा । पुव्भवे दत्ते चंदणाणामए, सिवे मिहिलाए, बलो
हत्थिणपुरे नगरे, अणादिते काकंदिते, चेइयाइं जहा संगहणीए ।

ततिओ वग्गो सम्मत्तो.

अर्थ—ए ज प्रमाणे दत्त ७, शिव ८, वळ ९ अने अणादिय १० आ चारे देवना चार अध्ययनो जाणवां. ते पूर्णभद्र देवनी जेम कहेवा. सर्वे बे सागरोपमनी स्थितिवाळा. तेमना विमानो तेमना नाम सदश नामवाळा. पूर्वभवमां दत्त चंदना

नगरीमां, शिव मिथिला नगरीमां, बळ हस्तिनापुर नगरमां अंते अणाढिय कांकंदी नगरीमां उत्पन्न थया हता. चैत्यनां नाम संग्रहणीमां कथा प्रमाणे जाणवां. (७-८-९-१०)

टीकार्थ—आ ग्रंथमां पहिलो वर्ग दश अध्ययनवाळो निरयावलिका (कप्पिया) नामनो छे. बीजो वर्ग दश अध्ययनवाळो छे. ते वर्गनुं नाम कल्यावतंसिका छे. त्रीजो वर्ग पण दश अध्ययनवाळो छे. ते वर्गनुं पुष्पिका नाम छे. ते त्रीजा वर्गमां पहिला अध्ययनमां चंद्र नामना ज्योतिर्केद्रनी कथा छे. १. बीजा अध्ययनमां सूर्यनी वक्तव्यता छे. २. त्रीजा अध्ययनमां शुक्र महाग्रहनी वक्तव्यता छे. ३. चौथा अध्ययनमां बहुपुत्रिका देवीनी वक्तव्यता छे. ४. पांचमा अध्ययनमां पूर्णभद्रदेवनी वक्तव्यता छे. ५. छठा अध्ययनमां माणिभद्रदेवनी वक्तव्यता छे. ६. सातमा अध्ययनमां पूर्वभवे चंदना नगरीनी निवासी दत्त नामनो गाथापति बे सागरोपमनी स्थितिवाळो दत्त नामनो देव थयो, तेनी वक्तव्यता छे. ७. आठमा अध्ययनमां मिथिला नगरीनो रहींश शिव नामनो गृहपति बे सागरोपमनी स्थितिए शिवनामना देवपणे उत्पन्न थयेल, तेनी वक्तव्यता छे. ८. नवमा अध्ययनमां हस्तिनापुरनो रहींश बळ नामनो गाथापति बे सागरोपमना आयुषे पहला देवलोकमां उत्पन्न थयेल बळ नामनो देव, तेनी वक्तव्यता छे. ९. दशमा अध्ययनमां कांकंदी नगरीनो रहींश अणाढिय नामनो गृहपति बे सागरोपमना आयुषे ते ज नामे पहला देवलोकमां उत्पन्न थयेल, तेनी वक्तव्यता छे. १०.

त्रीजो वर्ग समाप्त.

अथ पुष्पचूला नामना चोथा वर्गनो प्रारंभ-

मू०—जइ णं भंते ! समणेणं भगवता उक्खेवओ ।

अर्थ—सुधर्मास्वामीने जंबूस्वामी पूछे छे के-हे भगवान ! श्रमण भगवान महावीरस्वामीए पुष्पचूलिका नामना चोथा वर्गनो शो उत्क्षेप कर्यो छे ? त्वारे सुधर्मास्वामी उत्तर आपे छे.

मू०—जाव दस अज्झयणा पणत्ता, तं जहा—“ सिरि १ हिरि २ धिति ३ कित्ति (ती) ओ ४ बुद्धि ((छी) ५ लच्छी ६ य होइ बोधवा । इलादेवी ७ सुरादेवी ८ रसदेवी ९ गंधदेवी १० य ॥१॥”

अर्थ—श्रमण भगवान श्रीमहावीरस्वामीए चोथा पुष्पचूला नामना वर्गना यावत् दश अध्ययनो कहां छे. ते आ प्रमाणे—“ श्री १, ही २, धृति ३, कीर्ति ४, बुद्धि ५, लक्ष्मी ६, इलादेवी ७, सुरादेवी ८, रसदेवी ९ अने गंधदेवी १० ए नामनां अध्ययनो जाणवां.

मू०—जइ णं भंते ! समणेणं भगवया जाव संपत्तेणं उवंगाणं चउत्थस्स वग्गस्स पुप्फचूलाणं दस अज्झयणा पणत्ता, पढमस्स णं भंते ! उक्खेवओ ।

अर्थ—हे भगवान ! जो श्रमण भगवान यावत् सिद्धिपदने पामेला श्रीमहावीरस्वामीए निरयावलिका उपांगना चोथा

वर्ग पुष्पचूलानां दश अध्ययनो कक्षां छे, तो हे भगवान ! पहला अध्ययननो उत्क्षेप श्रुं कक्षो छे ? ते कहो.

मू०—एवं खलु जंबू ! ते णं काले णं ते णं समए णं रायगिहे नगरे, गुणसिलए चेइए,
सेणिए राया, सामी समोसडे, परिसा निगया ।

अर्थ—आ प्रमाणे निश्च हे जंबू ! ते काळे ते समये राजगृह नगर हतुं. तेनी बहार गुणशील चैत्य हतुं. ते नगरमां श्रेणिक राजा हता. त्यां (वनमां) एकदा श्रीमहावीरस्वामी समवसर्यां. तेमने वांदवा माटे नगरमांशी पर्यदा नीकळी.

मू०—ते णं काले णं ते णं समए णं सिरिदेवी सोहम्मे कप्पे सिरिवडिसए विमाणे सभाए
सुहम्माए सिरिसि सीहासणंसि चउहिं सामाणियसाहस्सेहिं चउहिं महत्तरियाहिं सपरिवाराहिं
जहा बहुपुत्तिया जाव नद्धविहिं उवदंसित्ता पडिगता । नवरं दारियाओ नत्थि ।

अर्थ—ते काळे ते समये श्री नामे देवी सौधर्मकल्प नामना पहला देवलोकमां श्रीवडिसक नामना विमानमां सुधर्मा नामनी सभामां श्री नामना सिंहासन उपर चार हजार सामानिक देव, चार महत्तरिका विगरे परिवार सहित हती. ते बहुपुत्रिका देवीनी जेम भगवान पासे आवी, नाट्यविधि देखाडीने पाळी गइ. विशेष ए के आ श्रीदेवीने दारिकाओ न कहेवी. मात्र दारको ज विकुर्व्या हता. (दारिकाओ विकुर्वी नहोती.)

मू०—पुवभवपुच्छा । एवं खलु गोयमा ! ते णं काले णं ते णं समए णं रायगिहे नगरे,

गुणासिलए चेइए, जियसत्तू राया ।

अर्थ—पछी गौतमस्वामीए ते श्रीदेवीनो पूर्वभव पूछ्यो, त्यारे भगवाने तेमने उत्तर आप्यो—आ प्रमाणे निश्च हे गौतम ! ते काले ते समये राजगृह नामे नगर हतुं. तेनी बहार गुणशील नामनुं चैत्य हतुं. ते नगरमां जितशत्रु नामे राजा हता.

मू०—तत्थ णं रायगिहे नयरे सुदंसणो नामं गाहावई परिवसति, अइडे ।

अर्थ—ते राजगृह नगरमां सुदर्शननामे गाथापति रहतो हतो. ते आढ्य विगेरे विशेषणवाळी हतो.

मू०—तस्स णं सुदंसणस्स गाहावइस्स पिया नामं भारिया होत्था, सोमाला ।

अर्थ—ते सुदर्शन गाथापतिने प्रिया नामनी भार्या हती. ते सुकुमाळ विगेरे विशेषणवाळी हती.

मू०—तस्स णं सुदंसणस्स गाहावइस्स धूया पियाए गाहावतिणीए अत्तिया भूया नामं दारिया होत्था, बुद्धा बुद्धकुमारी जुण्णा जुण्णकुमारी पडितपुतत्थणी वरगपरिवज्जिया यावि होत्था ।

अर्थ—ते सुदर्शन गाथापतिनी पुत्री प्रिया नामनी गाथापतिनीनी आत्मजा भूता नामनी दारिका हती. ते बुद्ध एटले मोटी थइ हती, बुद्ध छतां कुमारी ज हती, जीर्ण शरीरवाळी हती, जीर्ण थया छतां कुमारी हती, तेणीना स्तन शिथिल अने पडी गयेला एटले लटकता हता, तेम ज वर (भर्तार) वडे रहित हती.

मू०—ते णं काले णं ते णं समए णं पासे अरहा पुरिसादाणीए जाव नवरयणीए, वण्णओ

सो चेव, समोसरणं, परिसा निगया ।

श्री
निरया-
वलिका.
(पुष्कचूला)

अर्थ—ते काळे ते समये श्रीपार्श्वनाथ अर्हन् पुरुषोमां प्रधान यावत् नव हाथ उंचा शरीरवाळा विगेरे ते ज वर्णन कहेलुं. एकदा त्यां तेमलुं समवसरण थयुं. तेमने वांदवा माटे पर्षदा नगरमांशी नीकळी.

मू०—तते णं सा भूया दारिया इमीसे कहाए लख्खटा समाणी हट्टुट्टा जेणेव अम्मापियरो तेणेव उवागच्छइ, उवागच्छत्ता एवं वदासी—एवं खलु अम्मताओ ! पासे अरहा पुरिसादाणीए पुवाणुपुंवि चरमाणे जाव देवगणपरिवुडे विहरति, तं इच्छामो णं अम्मयाओ ! तुब्भेहि अब्भणुणया समाणी पासस्स अरहओ पुरिसादाणीयस्स पायवांदियागमित्तए ।

अर्थ—त्यारपछी ते भूता दारिका आ कथाना अर्थने पामी सती हष्ट थइ सती ज्यां मातापिता हता त्यां आवी. आवीने आ प्रमाणे बोली—आ प्रमाणे निश्चे हे मातापिता ! श्रीपार्श्वनाथ पुरुषोमां प्रधान अजुक्रमे विचरता यावत् देवोना समूहे परिवरेला सता अहीं पधार्या छे. तो हे मातापिता ! तमारी आज्ञा पामी सती हुं श्री पार्श्वनाथ अर्हन् पुरुषादानीयना पादवदन करावा माटे जवा इच्छुं छं.

मू०—अहासुहं देवाणुप्पिया ! मा पडिबंधं ।

अर्थ—मातापिताए कहुं—हे देवानुप्रिया ! इच्छा प्रमाणे कर. विलंब न कर.

मू०—तते णं सा भूया दारिया पहाया जाव सररीरा चेडीचक्कवालपरिकिण्णा साओ गिहाओ पडिनिक्खमत्ति, पडिनिक्खमित्ता जेणेव बाहिरिया उवट्टाणसाला तेणेव उवागच्छइ, उवागच्छित्ता धम्मिअं जाणप्पवरं दुल्लहा ।

अर्थ—त्यारपछी ते भूता दारिका स्नान करी यावत् शरीरे विभूषित थइ दासीओना समूहे परिवरी सती पोताना घरमांथी बहार नीकळी, नीकळीने ज्यां बहारनी उपस्थानशाळा (सभा) हती त्यां आवी. आवीने धार्मिक श्रेष्ठ वाहनपर आरूढ थइ—चडी.

मू०—तते णं सा भूया दारिया निययपरिवारपरिवुडा रायगिहं नगरं मज्झमज्जेणं निगच्छति, निगच्छित्ता जेणेव गुणसिलए चेइए तेणेव उवागच्छति, उवागच्छित्ता छत्तादीए तित्थकरातिसए पासति, पासित्ता धम्मियाओ जाणप्पवराओ पच्चोरुभित्ता चेडिचक्कवालपरिकिण्णा जेणेव पासि अरहा पुरिसादाणीए तेणेव उवागच्छइ, उवागच्छित्ता तिव्वुत्तो जाव पज्जुवासति ।

अर्थ—त्यारपछी ते भूता दारिका पोताना परिवारवडे परिवरी सती राजगृह नगरनी मध्ये मध्ये थइने नीकळी. नीकळीने ज्यां गुणशील चैन्य हतुं त्यां आवी. आवीने तेणीए छत्रादिक तीर्थकरना अतिशय जोया. जोइने धार्मिक श्रेष्ठ

यान (वाहन) थी नीचे उतरीने दासीओना समूहथी परिवरी सती ज्यां श्रीपार्श्वनाथ अर्हन् पुरुषादानीय हता त्यां आवी. आवीने तेमने त्रणवार प्रदक्षिणा करी यावत् पर्युपासना करवा लागी.

मू०—तते णं पासे अरहा पुरिसादाणीए भूयाए दारियाए तीसे महइ० धम्मकहाए । धम्मं सोच्चा निसम्म हट्टुट्टा जाव वंदति नमंसति, वंदित्ता नमंसित्ता एवं वदासी—सद्दहामि णं भंते ! निगंथं पावयणं जाव अब्भुट्टेमि णं भंते ! निगंथं पावयणं से जहेव तुब्भे वद्दह जं, नवरं देवाणुप्पिय ! अस्मापियरो आपुच्छामि, तते णं अहं जाव पव्वइत्तए । अहासुहं देवाणुप्पिया !

अर्थ—त्यारपछी श्रीपार्श्वनाथ अर्हन् पुरुषादानीए ते भूता दारिका तथा ते मोटी पर्षदा आगळ धर्मकथा कही, ते धर्मकथा सांभळीने हृदयमां धारीने हृष्टतुष्ट थइ सती ते भूताए भगवानने वंदना करी, नमस्कार कर्या. वंदना नमस्कार करी ते आ प्रमाणे बोली—हे भगवान ! हुं आ निर्ग्रंथ प्रवचन उपर श्रद्धा करं छुं यावत् हे भगवान ! हुं निर्ग्रंथ प्रवचनमां सावधान थइ छुं. जे प्रमाणे तमो कहो छो ते तेम ज छे. पण विशेष ए के—हे देवानुप्रिय ! हुं मारा मातापितानी रजा लउं. त्यारपछी हुं यावत् प्रत्रज्या लेवा इच्छुं छुं. त्यारे भगवान बोल्या के—हे देवानुप्रिया ! जेम सुख उपजे तेम कर. प्रतिबंध—विलंब न कर.

मू०—तते णं सा भूया दारिया तमेव धम्मियं जाणप्परं जाव दुरुहति, दुरुहित्ता जेणेव

रायगिहे नगरे तेणेव उवागता, रायगिहं नगरं मज्झमज्झेणं जेणेव सए गिहे तेणेव उवागता,
 रहाओ पच्चोरुहिच्चा जेणेव अस्मापितरो तेणेव उगावता, करतल जहा जमाली आपुच्छति ।
 अहासुहं देवाणुप्पिए ! !

अर्थ—त्यारपछी ते भूता दारिका ते ज पोताना धार्मिक श्रेष्ठ वाहन उपर यावत् आरूढ थइ. आरूढ थइने ज्यां
 राजगृह नगर हंतुं, त्यां आबी सती राजगृह नगरनी मध्ये मध्ये थइने ज्यां पोतानुं घर हंतुं त्यां आबी. रथमांथी नीचे
 उत्तरी ज्यां मातापिता हता त्यां आबी. जमालिनी जेम वे हाथ जोडी दीक्षा लेवानी रजा मागी. त्यारे मातापिता बोल्या
 के-हे देवानुप्रिया ! जेम तने सुख उपजे तेम कर.

मू०—तते णं से सुदंसणे गाहावई विउलं असणं पाणं खाइमं साइमं उवक्खडावेति, उव-
 क्खडावित्ता मित्तनाति आमंतेति, आमंतिच्चा जाव जिमियभुत्तुत्तरकाले सुईभूते निक्खमणमा-
 णित्ता कोडुंबियपुरिसे सदावेति, सदावित्ता एवं वदासी—खिप्पामेव भो देवाणुप्पिया ! भूयादारियाए
 पुरिससहस्सवाहिणीयं सीयं उवट्टवेह, उवट्टवित्ता जाव पच्चप्पिणह । तते णं ते जाव पच्चप्पिणांति ।

अर्थ—त्यारपछी ते सुदर्शन गाथापतिए विस्तारवाळं अशन, पान, खादिम, स्वादिम ए चार प्रकारनुं भोजन तैयार

कराव्युं. तैयार करावीने मित्र, ज्ञाति विगेरेने आमंत्रण कर्युं. आमंत्रण करीने यावत् तेमने जमाड्या. भोजन कर्या पछी तेमनी दीक्षाने माटे अनुमति लइने कौंडुविक पुरुषोने बोलाव्या. बोलावीने आ ग्रमाणे कहुं-हे देवानुप्रियो ! शीघ्रपणे भूता दारिका माटे हजार पुरुषोए वहन करवा लायक शिविकाने लावो. लावीने यावत् आ मारी आज्ञा पाछी सोंपो. त्यारपछी तेओए पण यावत् आज्ञा पाछी सोंपी.

मू०-तते णं से सुदंसणे गाहावई भूयं दारियं णहायं जाव विभूसियसरीरं पुरिससहस्सवाहिणिं सीयं दुरुहति, दुरुहिता मित्तनाति० जाव रवेणं रायगिहं नगरं मज्झमज्झेणं जेणेव गुणसिलए चेइए तेणेव उवागते, छत्ताईए तित्थयरातिसए पासति, पासित्ता सीयं ठावेति, ठावित्ता भूयं दारियं सीयाओ पच्चोरुतेति ।

अर्थ--त्यारपछी ते सुदर्शन गाथापतिए भूता दारिकाने स्नान करेली यावत् शरीरे विभूषित थयेलीने हजार पुरुषोथी वहन थती शिविका उपर चडावी (वेसाडी). चडावीने मित्र, ज्ञाति विगेरे परिवार सहित यावत् वाजिचना शब्द सहित राजगृह नगरनी मध्ये मध्ये थइने ज्यां गुणशील चैत्य हंतुं, त्यां आव्यो. आवीने तीर्थकरना छत्रादिक अतिशयो जोया. जोइने शिविकाने स्थापन करी. स्थापन करीने भूता दारिकाने शिविका उपरथी नीचे उतारी.

मू०-तते णं तं भूयं दारियं अम्मापियरो पुरतो काउं जेणेव पासे अरहा पुरिसादाणीए

तेणेव उवागते, तिबुत्तो वंदति नमंसति, वंदित्ता नमंसित्ता एवं वदासी-एवं खल्लु देवाणुप्पिया !
 भूया दारिया अम्हं एगा धूया इट्ठा, एस णं देवाणुप्पिया ! संसारभउव्विगा भीया जाव देवाणु-
 प्पियाणं अंतिए सुंडा जाव पव्वयाति, तं एयं णं देवाणुप्पिया ! सिस्सिणिभिक्खं दलयति, पडि-
 च्छंतु णं देवाणुप्पिया ! सिस्सिणीभिक्खं । अहासुहं देवाणुप्पिया ! ।

अर्थ—त्यारपछी ते भूता दारिकाने तेना मातापिता आगळ करीने ज्यां श्रीपार्श्वनाथ अर्हन् पुरुषादानीय हता त्यां
 आव्या. आवीने त्रण वार वंदना करी, नमस्कार करी. वंदना नमस्कार करी आ प्रमाणे बोल्या-आ प्रमाणे निश्चे हे
 देवानुप्रिय ! आ भूता दारिका अमारें एक ज पुत्री छे. ते अमोने अत्यंत इष्ट छे. ते आ हे देवानुप्रिय ! संसारना भयथी
 उद्वेग पामी छे, भय पामी छे, तेथी यावत् देवानुप्रिय एवा आपनी पासे सुंड थइ यावत् प्रव्रज्या लेवा इच्छे छे. तो हे
 देवानुप्रिय ! आने अमे शिष्यारूप भिक्षा तरिके आपने आपीए छीए. तेथी हे देवानुप्रिय ! आ शिष्यारूप भिक्षाने आप
 अंगीकार करो (स्वीकारो). त्यारे भगवान बोल्या-हे देवानुप्रियो ! जेम तमने सुख उपजे तेम थाओ.

मू०--तते णं सा भूता दारिया पासेणं अरहा एवं बुत्ता समाणी हट्ठा उत्तरपुरच्छिमं सयमेव
 आभरणमह्खालंकारं उम्मुयइ, जहा देवाणंदा पुप्फचूलणं अंतिए जाव गुत्तंबंभयारिणी ।

अर्थ—त्यारपछी ते भूता दारिका श्रीपार्श्वनाथ अर्हने आ प्रमाणे कही सती हर्षपामी उत्तरपूर्व वच्चेनी ईशान दिशामां जइ पोतानी मेळे आभरण, पुष्पमाळा अने अलंकार पोताना शरीरपरथी उतार्या. देवानंदानी जेम पुष्पचूलानी पासे दीक्षा ग्रहण करी यावत् गुप्त ब्रह्मचर्यवाळी थइ.

मू०--तते णं सा भूता अज्जा अण्णदा कदाइ सररीरपाओसिया जाया यावि होत्था, अभि-
क्खणं अभिक्खणं हत्थे धोवति, पादे धोवति, एवं सीसं धोवति, मुहं धोवति, थणगंतराइं
धोवति, कक्खंतराइं धोवति, गुञ्झंतराइं धोवति, जत्थ जत्थ वि य णं ठाणं वा सिज्जं वा निसीहिंयं
वा चेतैति तत्थ तत्थ वि य णं पुव्वामेव पाणएणं अब्भुक्खेति, ततो पच्छा ठाणं वा सिज्जं वा
निसीहिंयं वा चेतैति ।

अर्थ—त्यारपछी ते भूता आर्या एकदा कदाचित् शरीरनी शुश्रूषा करनारी थइ. तेथी ते वारंवार हाथ धोवा लागी, पण धोवा लागी. ए ज प्रमाणे मस्तक धोवा लागी, मुख धोवा लागी, स्तनना मध्यभागने धोवा लागी, कक्षाना मध्यने धोवा लागी, गुह्यस्थानना मध्यने धोवा लागी, ते ज्यां ज्यां स्थानने, शय्याने के आसनने करती हती, त्यां त्यां पण प्रथम ते पाणीवडे ते स्थानने छांटती हती अने त्यारपछी त्यां स्थानने, शय्याने के आसनने करती हती.

मू०--तते णं तातो पुप्फचूलातो अज्जातो भयं अज्जं एवं वदासी—अम्हे णं देवाणुप्पिए ।

समणीओ निगंथीओ इरियासमियाओ जाव शुत्तवंभचारिणीओ, नो खलु कप्पति अम्हं सरीरपाओसियाणं होत्तए, तुमं च णं देवाणुप्पिए ! सरीरपाओसिया अभिक्खणं हत्थे धोवसि जाव निसीहियं चेत्तेहि, तं णं तुमं देवाणुप्पिए ! एयस्स ठाणस्स आलोएहि चि, सेसं जहा सुभद्दए जाव पाडियंक्कं उवस्सयं उवसंपजित्ता णं विहरति ।

अर्थ—त्यारपछी ते पुष्पचूला आर्याए भूता आर्यानि आ प्रमाणे कह्युं—हे देवानुप्रिया ! आपणे साध्वीओ, निर्गंथीओ, ईर्यासमितीवाळी यावत् गुप्त ब्रह्मचर्यवाळी छीए, तेथी निश्चे आपणने शरीरनी शुश्रूषा करनार थवुं कल्पे नहीं, पण तुं तो हे देवानुप्रिया ! शरीरनी शुश्रूषा करती वारंवार हाथ धोवे छे यावत् पाणी छांटीने आसन करे छे. तेथी तुं हे देवानुप्रिया ! आ स्थाननी आलोचना कर. शेष अधिकार सर्व सुभद्रा प्रमाणे जाणवो. यावत् ते भूता आर्या जूदो उपाश्रय ग्रहण करी विचरवा लागी—रही.

मू०—तते णं सा भूता अज्जा अणाहट्ठिया अणिवारिया सच्छंदमई अभिक्खणं अभिक्खणं हत्थे धोवति जाव निसीहियं चेत्तेति ।

अर्थ—त्यारपछी ते भूता आर्या अटकायत विनानी, निवारण विनानी अने स्वच्छंद मतिवाळी थइने वारंवार हाथ धोवा लागी यावत् पाणी छांटीने आसन करवा लागी.

मू०—तते णं सा भूया अज्जा बहूहिं चउत्थछट्टुम० बहूइं वासाइं सामणणपरियागं पाउणित्ता तस्स ठाणस्स अणालोइयपडिक्कंता कालमासे कालं किच्चा सोहम्मसे कप्पे सिरिवडिंसए विमाणे उववायसभाए देवसयणिज्जंसि जाव तोगाहणाए सिरिदेवित्ताए उववण्णा पंचविहाए पज्जत्तीए भासामणपज्जत्तीए पज्जत्ता ।

अर्थ—त्यारपछी ते भूता आर्या घणा चोथभक्त, छठ, अष्टम विगेरे तप करी घणा वर्षो चारित्रपर्यायने पाळी ते स्थाननी आलोचना अने प्रतिक्रमण कर्या विना कालसमये कालधर्म पासिने सौधर्मकल्पमां श्रीवडींसक विमानमां उपपात सभामां देवशय्यामां यावत् (सात हाथनी) अवगाहनावडे श्रीदेवीपणे उत्पन्न थइ यांच प्रकारनी पर्यासिवडे भाषा अने मनपर्यासिवडे पर्यासिवाळी थइ.

मू०—एवं खलु गोयमा ! सिरिए देवीए एसा दिवा देविड्डी लद्धा पत्ता, ठिई एगं पलिओवमं ।
अर्थ—आ प्रमाणे निश्चे हे गौतम ! श्रीदेवीने आ दिव्य देवीसंबंधी ऋद्धि मळी छे, प्राप्त थइ छे. तेनी स्थिति एक पत्योपमनी छे.

मू०—सिरी णं भंते ! देवी जाव कहिं गच्छिहिति ? । महाविदेहे वासे सिञ्जिहिति ।

अर्थ—हे भगवान ! श्रीदेवी त्यांथी चवीने यावत् क्यां जसे ? हे गौतम ! महाविदेह क्षेत्रमां उत्पन्न थइ दीक्षा

लइ सिद्धिपदने पामशे.

मू०—एवं खलु जंबू ! निम्बखेवओ ।

अर्थ—आ प्रमाणे निम्बे हे जंबू ! प्रथम अध्ययननो निक्षेप जाणवो. (इति प्रथममध्ययनम्)

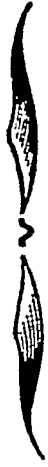
मू०—एवं सेसाण वि नवणहं भाणियंबं, सरिसनासा विमाणा, सोहम्ममे कप्पे, पुव्वभवे नगर-
चेइयपियमादीणं अप्पणो य नामादी जहा संगहणीए । सव्वा पासस्स अंतिए निम्बवंता । तातो
पुप्फचूलाणं सिस्सिणीयातो सरिरपाओसियाओ सव्वाओ अणंतरं चयं चइत्ता महाविदेहे
वासे सिञ्झिहंति ।

॥ चउत्थवग्गो सम्मत्तो ॥ ४

अर्थ—ए ज प्रमाणे-शेष नव अध्ययनो कहेवां. तेना नाम समान नामवाळा विमानो, सौधर्मकल्पमां उत्पत्ति, पूर्व-
भवे नगर, चैत्य, मातापिता विगरे तथा पोतानां नाम विगरे सर्व संग्रहणीमां कखा प्रमाणे जाणवुं. सर्वे श्रीपार्श्वनाथनी
पासे दीक्षित थइ. तेओ सर्वे पुष्पचूला आर्यानी शिष्याओ थइ. शरीरनी शुश्रूषा करनारी थइ. सर्वे आंतरा रहित चवीने
महाविदेह क्षेत्रमां उत्पन्न थइ दीक्षा लइ सिद्धिपदने पामशे.

इति चतुर्थं वर्गं पुष्पचूला समाप्त.

अथ पंचम वर्ग वृद्धिदशा-५

म०—जइ णं भंते ! समणेणं भगवया महावीरेणं उक्खेवओ उवंगणं चउत्थस्स वग्गस्स पुप्फचूलाणं अयमट्ठे पणत्ते, पंचमस्स णं भंते ! वग्गस्स उवंगणं वन्दिदसाणं समणेणं भगवया जाव संपत्तेणं के अट्ठे पणत्ते ? ।

अर्थ—जो हे पूज्य ! श्रमण भगवान श्रीमहावीरस्वामीए निरयावलिका उपांगना चोथा वर्ग पुष्पचूलानो आ अर्थ क्यो छे तो हे पूज्य ! ए उपांगना पांचमा वर्ग वृद्धिदशानो श्रमण भगवान यावत् सिद्धिपदने पामेला श्रीमहावीरस्वामीए कयो अर्थ क्यो छे ?

म०—एवं खलु जंबू ! समणेणं भगवया महावीरेणं जाव दुवालस अज्झयणा पणत्ता, तं जहा—“ निसढे १ अनिय २ वह ३ वेहल ४ पगती ५ जुत्ती ६ दसरहे ७ दढरहे ८ य । महाधणू ९ सत्तधणू १० दसधणू ११ नामे सयधणू १२ य ॥ १ ॥ ”

अर्थ—आ प्रमाणे निश्चे हे जंबू ! श्रमण भगवान श्रीमहावीरे यावत् पांचमा वर्गना वार अध्ययनो कहां छे. ते आ

प्रमाणे-निषध १, अनिय २, वह ३, वेहल ४, प्रगति ५, जुति ६, दशरथ ७, दृढरथ ८, महाधनु ९, सप्तधनु १०, दशधनु ११ अने शतधनु १२. आ बार कुमारना नामना बार अध्ययनो छे.

मू०--जइ णं भंते ! समणेणं जाव दुवालस अज्झयणा पणत्ता, पढमस्स णं भंते ! उक्खेवओ ।
अर्थ--हे पूज्य ! जो श्रमण भगवाने यावत् बार अध्ययनो कहां छे, तो प्रथम अध्ययननो शो उत्क्षेप-अर्थ कह्यो छे ?
मू०--एवं खलु जंबू ! ते णं काले णं ते णं समाए णं बारवई नामं नगरी होत्था, दुवालसजो-
यणायामा जाव पच्चक्खं देवलोयभूया पासदीया दरिसणिज्जा अभिरूवा पडिरूवा ।

अर्थ--आ प्रमाणे निश्चे हे जंबू ! ते काले ते समये द्वारवती नामनी नगरी हती, ते बार योजन विस्तारवाली, यावत् प्रत्यक्ष देवलोक जेवी, पासदीया एटले चित्तने प्रसन्न करनारी, दर्शनीया एटले जोतां नेत्रने श्रम न लागे तेवी, अभिरूपा एटले मनोहर रूपवाली अने प्रतिरूपा एटले दरेक जोनार मनुष्यने सुंदर लागे तेवी हती.

मू०--तीसे णं बारवईए नगरीए बाहिया उत्तरपुरच्छिमे दिसीभाए एत्थ णं रेवए नामं पवए होत्था, तुंगे गगणतलमणुलिहंतसिहरे नाणाविहरुक्खगुच्छगुम्मलतावल्लीपरिगताभिरामे हंसमियमयूरकौचसारसकागमयणसालाकोइलकुलोवते तडकडगवियरउज्जरपवालसिहरपउरे अच्छरगणदेवसंधविज्जाहरमिहुणसंनिचिन्ने निच्चच्छणाए दसारवरीरपुरिसतेलोक्खलवगणं सोमे

सुभए पियदंसणे सुरूवे पासादीए जाव पडिरूवे ।

अर्थ—ते द्वारवती नगरीनी बहार उत्तरपूर्व एटले ईशान खूणानी दिशाना भागमां ते ठेकाणे रैवत नामनो पर्वत छे. ते उंचो छे, तेना शिखर आकाशतळने स्पर्श करे छे, विविध प्रकारना आम्नादिक वृक्षो, चंपकादिक गुच्छो, चंपेली आदिक लता अने तुवेर आदिक वल्लीवडे परिवरेल होवाथी अभिराम-मनोहर छे, हंस, मृग, मयूर, क्रौंच, सारस, काक, मेना, सालुंकी अने कोयल विगेरे पक्षीना समूहे करीने सहित छे, तट, कटक, विवर (गुफा), निर्झरणां, प्रपात (पाणी पडवानां स्थानो) अने शिखरोवडे व्याप्त छे, अप्सराओना समूह, देवोना समूह अने विद्याधरोना मिथुनोवडे सहित छे, दश दशर, श्रेष्ठ वीरपुरुषो अने त्रण लोकने विषे बळवान एवा बळराम, कृष्ण अने नेमिनाथ विगेरेनो निरंतर उत्सवरूप ते पर्वत छे. तेम ज ते पर्वत सौम्य, सुभग, प्रियदर्शनवाळो, सुरूप, प्रासादीय यावत् प्रतिकरूप छे.

मू०—तस्स णं रेवगयस्स पवथस्स अदूरसामंते एत्थ णं नंदणवणे नामं उज्जाणं होत्था,
सवोउयपुप्फ जाव दरिसणिज्जे ।

अर्थ—ते रैवत पर्वतनी अति दूर के नजिक नहीं एवे ठेकाणे नंदनवन नामनुं उद्यान छे. ते सर्व ऋतुना पुष्प सहित यावत् दर्शनीय-जोवा लायक छे.

मू—तत्थ णं नंदणवणे उज्जाणे सुरप्पियस्स जक्खस्स जक्खायतणे होत्था, चिराईए जाव

बहुजणो आगमम अच्चोति सुरप्पियं जक्खाययणं ।

अर्थ—ते नंदनवन उद्यानमां सुरप्रिय नामना यक्षुं यक्षायतन (चैत्य) छे, ते घणा काल्नुं स्थापित (जुनुं) छे. यावत् त्यां घणा माणसो आवीने हंमेशां ते सुरप्रिय यक्षायतनी (यक्षनी) पूजा करे छे.

मू०—से णं सुरप्पिए जक्खाययणे एगेणं महता वणसंडेणं सबओ समंता संपरिक्खित्ते जहा पुण्णभद्दे जाव सिलावट्ठते ।

अर्थ—ते सुरप्रिय यक्षायतन एक मोटा वनखंडवडे सर्व दिशाए चोतरफथी परिवरेलुं छे, तेनुं वर्णन पूर्णभद्र यक्षायतनी जेम यावत् पृथ्वीशिलापट्ट सुधी जाणवुं.

मू०—तत्थ णं बारवईए नयरीए कण्हे नामं वासुदेवे राया होत्था, जाव पसासेमाणे विहरति ।

अर्थ—त्यां द्वारवती नगरीमां कृष्ण नामना वासुदेव राजा होता. यावत् राज्यने शासन करता विचरता होता-रथा होता.

मू०—से णं तत्थ समुद्द्विजयपामोक्खाणं दसण्हं दसाराणं, बलदेवपामोक्खाणं पंचण्हं महावीराणं, उग्गसेणपामोक्खाणं सोलसण्हं राईसाहस्सीणं, पज्जुण्णपामोक्खाणं अध्धुट्टाणं कुमारकोडीणं, संबपामोक्खाणं सट्ठीए दुदंतसाहस्सीणं, वीरसेणपामोक्खाणं एक्खवीसाए वीरसाहस्सीणं, रुप्पिणिपामोक्खाणं सोलसण्हं देवीसाहस्सीणं, अणंगसेणापामोक्खाणं अणेगाणं

गणियासाहस्सीणं, अण्णेसिं च बहूणं राईसर जाव सत्थवाहप्पभिईणं वेयड्डुगिरिसागरमेरागस्स दाहिणड्डुभरहस्स आहेवच्चं जाव विहरति ।

अर्थ—ते कृष्ण राजा त्यां समुद्रविजय विगेरे दश दशाहो, बळदेव विगेरे पांच महावीरो, उग्रसेन विगेरे सोळ हजार राजाओ, प्रद्युम्न विगेरे साडा त्रण करोड कुमारी, सांब विगेरे साठ हजार दुर्दांत (उद्धत) कुमारी, वीरसेन विगेरे एकवीश हजार वीरो, रुक्मिणी विगेरे सोळ हजार राणीओ, अनंगसेना विगेरे अनेक हजार गणिकाओ तथा बीजा घणा राजा, ईश्वर यावत् सार्थवाह विगेरे परिवार सहित उत्तरमां वैताढ्य गिरि अने बीजी त्रण दिशाए समुद्रनी मर्यादावाळा दक्षिणार्धे भरतक्षेत्रना आधिपत्यने भोगवता रहेला होता.

मू०—तत्थ णं बारवईए नयरीए बलदेवे नामं राया होत्था, महया जाव रज्जं पसासे-
माणे विहरति ।

अर्थ—ते द्वारवती नगरीमां बळदेव नामे राजा होता, ते मोटा एटले हिमवंत, मलय, मंदर अने महेंद्र पर्वत जेवा सारवाळा यावत् राज्यने पाळता सता रक्षा होता.

मू०—तस्स णं बलदेवस्स रण्णे रेवई नामं देवी होत्था, सोमाला जाव विहरति ।

१ कोइथी दमी न शकाय तेवा—दुर्जेय.

अर्थ—ते बळदेव राजाने रेवती नामनी राणी होती. ते सुकोमळ होती यावत् सुखेसुखे विचरती होती.

म०—तते णं सा रेवती देवी अण्णदा कदाइ तंसि तारिसगंसि सयणिज्जंसि जाव सीहं सुमिणे पासित्ता णं पडिबुद्धा । एवं सुमिणदंसणपरिकहणं, कलातो जहा महाबलस्स, नवरं पंनासतो दाओ पण्णासरायकण्णगणं एगदिवसेणं पाणिगहणं, नवरं निसडे नामं जाव उप्पिं पासादं विहरति ।

अर्थ—त्यारपछी ते रेवती राणी एकदा कदाचित् ते तेवा प्रकारना शयनने विषे सुती सती यावत् स्वप्नमां सिंहने जोइने जागी गइ अने जे प्रमाणे स्वप्न जोयुं ते प्रमाणे राजाने कहुं विगेरे. ते राणीए पुत्र प्रसव्यो अने ते कळामां महाबळ कुमार जेवो थयो. विशेष ए के-पचासनो दायजो आप्यो. पचास राजकन्याओसुं एक दिवसे पाणिग्रहण कराव्युं. विशेष ए के-ते निषध नामनो कुमार यावत् प्रासादनी उपर क्रीडा करतो विचरतो हतो.

मू०—ते णं काले णं ते णं समए णं अरहा अरिट्टनेमी आदिकरे दसथणूइं वण्णतो जाव समोसरित्ते, परिसा निग्गया ।

अर्थ—ते काले ते समये अर्हन् अरिट्टनेमि धर्मनी आदिने करनारा, दश धनुष उंचा शरीरवाळा, तेसुं वर्णन कहेसुं. यावत् नंदनवन उद्यानमां समवसर्या. तेमने वांदवा माटे पर्षदा नीकळी.

मू०—तते णं से कण्हे वासुदेवे इमीसे कहाए लद्धट्टे समाणे हट्टुट्टु कोडुंबियपुरिसे सद्दा-
वेइ, सद्दावित्ता एवं वदासी—खिप्पामेव देवाणुप्पिया ! सभाए सुहम्माए सामुदाणियं भेरिं तालेहि।
अर्थ—त्यारपछी ते कृष्ण वासुदेवे आ कथानो अर्थ पाम्या सता हट्ट थइ कौडुंबिक पुरुषोने बोलाव्या. बोलावीने
आ प्रमाणे कहुं—शीघ्रपणे हे देवानुप्रियो ! सुधर्मां सभामां सामुदानिक (सर्व लोकोने खबर मळे तेवी) भेरीने वगाडो.

मू०—तते णं से कोडुंबियपुरिसे जाव पडिसुणित्ता जेणेव सभाए सुहम्माए सामुदाणिया
भेरी तेणेव उवागच्छति, उवागच्छित्ता तं सामुदाणियं भेरिं महता महता सद्देणं तालेति ।

अर्थ—त्यारपछी ते कौडुंबिक पुरुषो यावत् कृष्ण वासुदेवनी आज्ञा अंगीकार करीने ज्यां सुधर्मां सभामां सामुदानिक
भेरी हती त्यां आव्या. आवीने ते सामुदानिक भेरीने मोटा मोटा शब्दवडे वगाडी.

मू०—तते णं तीसे सामुदाणियाए भेरीए महता महता सद्देण तालियाए समाणीए समुद्द-
विजयपामोक्खा दस दसारा देवीओ उण भाणियवाओ जाव अणंगसेणापामोक्खा अणेगा
गणियासहस्सा अन्ने य बहवे राईसर जाव सत्थवाहप्पभित्तितो पहाया जाव पायच्छित्ता
सव्वालंकारविभूसिया जहाविभवइहिसिद्धारसमुदएणं अप्पेगइया हयगया जाव पुरिसवग्गु-

रापरिक्खित्ता जेणेव कणहे वासुदेवे तेणेव उवागच्छइ, उवागच्छित्ता करतल कणहं वासुदेवं जाएणं विजाएणं वद्धावेति ।

अर्थ—त्यारपछी ते सामुदानिक भेरी मोटा मोटा शब्दे वगाडी सती तेनो प्रतिच्छंद सांभळीने समुद्रविजय विगेरे दश दशारो तथा देवीओ—राणीओ पण कहेवी यावत् अनंगसेना विगेरे अनेक हजार गणिकाओ तथा बीजा घणा राजा, ईश्वर यावत् सार्थवाह विगेरे स्नान करी यावत् प्रायश्चित्त करी सर्व अलंकारथी विभूषित थइ, पोतपोताना यथायोग्य वैभव, ऋद्धि अने सत्कारना समुदायवडे केटलाक अश्वपर आरूढ थइने यावत् पुरुषोना समूहे परिवर्या सता ज्यां कृष्ण वासुदेव हता त्यां आव्या. आवीने बे हाथ जोडी कृष्ण वासुदेवने जयवडे विजयवडे वधावता हता—वधाव्या.

मू०—तते णं से कणहे वासुदेवे कोडुंबियपुरिसे एवं वयासी—खिप्पामेव भो देवानुप्पिया ! आभिसेक्क हत्थि कप्पेह हयगयरहपवर जाव पच्चप्पिणांति ।

अर्थ—त्यारपछी ते कृष्ण वासुदेवे कौडुंबिक पुरुषोने आ प्रमाणे कहुं—शीघ्रपणे हे देवानुप्रियो ! अभिषेक हस्ती (पट्टहस्ती) ने तैयार करी लावो, तथा श्रेष्ठ एवा अश्व, गज, रथ, विगेरे पण तैयार करी लावो अने मारी आज्ञा पाछी सोंपी, त्यारे तेओए पण यावत् तेम करीने आज्ञा पाछी सोंपी.

मू०—तते णं से कणहे वासुदेवे मज्जणघरे जाव दुरूढे अट्टुमंगलगा जहा कूणिए

सेयवरचामरेहिं उधुव्वमाणेहि उधुव्वमाणेहि समुद्रविजयपामोक्खेहिं दसहिं दसारेहिं जाव सत्थवाहप्पमितीहिं सद्धिं संपरिखुडे सव्विड्डीए जाव रवेणं बारवइं नगरिं मज्झंमज्झेणं सेसं जहा कूणिओ जाव पज्जुवासइ ।

अर्थ—त्यारपछी ते कृष्ण वासुदेव स्नान करवाना गृहमां यावत् (जइ कसरत करी, स्नान करी, शरीर अलंकृत करी, बाह्य उपस्थानशाळामां आवी पट्टहस्तीपर) आरूढ थया. आठ आठ मंगळ आगळ चाल्या. कूणिकनी जेम सर्व कहेवुं. श्वेत श्रेष्ठ चामरो वींझाते वींझाते सते समुद्रविजय विगेरे दश दशार सहित यावत् सार्थवाह विगेरे सहित परिवर्या सता सर्व समृद्धिवडे यावत् वाजित्रना शब्दवडे द्वारवती नगरीनी मध्ये मध्ये थइने नीकळ्या. शेष सर्व अधिकार कूणिकनी जेम जाणवो यावत् भगवान अर्हन् श्री अरिष्टनेमिनी पर्युपासना (सेवा) करवा लाग्या.

मू०—तते णं तस्स निसढस्स कुमारस्स उपिं पासायवरगयस्स तं महता जणसइं च जहा जमाली जाव धम्मं सोच्चा निसम्म वंदइ नमंसइ, वंदित्ता नमंसित्ता एवं वदासी—सदहामि णं भंते ! निगंथं पावयणं जहा चित्तो जाव सावगधम्मं पडिवज्जाति, पडिवज्जित्ता पडिगते ।

अर्थ—त्यारपछी ते निषध कुमार श्रेष्ठ प्रासादपर रहेलो हतो, तेणे मोटो लोकशब्द सांभळीने जमालिनी जेम भगवान पासे आवी, धर्म सांभळी, हृदयमां धारी, वंदना करी, नमस्कार कर्या. वंदना नमस्कार करी आ प्रमाणे कहुं—हे भगवान !

हं निर्ग्रथ प्रवचननी श्रद्धा करं छुं. विगेरे कही चित्रनी जेम यावत् श्रावक धर्म अंगीकार कर्यो. अंगीकार करी पाछो पोताने घेर गयो.

मू०—ते णं काले णं ते णं समए णं अरहओ अरिट्टनेमिस्स अंतेवासी वरदत्ते नामं अणगारे उराले जाव विहरति ।

अर्थ—ते काले ते समये अर्हन् श्रीअरिष्टनेमिना शिष्यवरदत्त नामना अनगार (गणधर) उदार एवा यावत् विचरता हता. मू०—तते णं से वरदत्ते अणगारे निसढं कुमारं पासति, पासित्ता जातसध्धे जाव पज्जुवासमाणे एवं वयासी—अहो णं भंते ! निसढे कुमारे इट्ठे इट्ठरूवे कंते कंतरूवे एवं पिए मणुन्नए मणामे मणामरूवे सोमे सोमरूवे पियदंसणे सुरूवे ।

अर्थ—त्यारपछी ते वरदत्त अनगारे निषध कुमारने जोयो. जोइने तेनापर श्रद्धा उत्पन्न थइ यावत् भगवाननी पासे आवी तेनी पर्युपासना करता सता आ प्रमाणे कहुं—अहो भगवान ! निषध कुमार इष्ट, इष्टरूपवाळो, कांत, कांतरूपवाळो, एज प्रमाणे प्रिय, मनोइ, मनने गमतो, मनने गमता रूपवाळो, सौम्य, सौम्यरूपवाळो; प्रियदर्शन अने सारारूपवाळो छे.

मू०—निसढे णं भंते ! कुमारे णं अयमेयारूवे माणुयइह्वी किण्णा लध्धा ? किण्णा पत्ता ? पुच्छा जहा सूरियाभस्स ।

अर्थ—तो हे भगवान ! निपथ कुमारे आ आवा प्रकारनी मनुष्यक्रद्धि शी रीते मेळवी ? शी रीते प्राप्त करी ?
एस सूर्याभिनी जेवी पृच्छा करी एटले के गौतमस्वामीए सूर्याभिदेवनी क्रद्धि संबंधी प्रश्न पूछथो हतो तेम आ वरदत्त मुनिए
निपथ कुमार संबंधी प्रश्न कर्यो.

मू०—एवं खलु वरदत्ता ! ते णं काले णं ते णं समए णं इहेव जंबुद्वीवे दीवे भारहे वासे
रोहीडए नामं नगरे होत्था रिद्ध० । मेहवन्ने उज्जाणे, मणिदत्तस्स जक्खस्स जक्ख्वाथयणे ।

अर्थ—आ ग्रामाणे निश्चे हे वरदत्त ! ते काले ते समये आज जंबुद्वीप नामना द्वीपमां भरतक्षेत्रमां रोहिड नामनुं
नगर हतुं, ते क्रद्धिमान विगेरे विशेषणवाळं हतुं, तेनी बहार ईशान विदिशाने विषे मेघवर्ण नामे उद्यान हतुं, तेमां मणि-
दत्त नामना यक्षनुं यक्षायतन (चैत्य) हतुं.

मू०—तत्थ णं रोहीडए नगरे महब्बले नामं राया, पउमावई नामं देवी, अन्नया कदाइ तंसि
तारिसगंसि सयणिज्जंसि सीहं सुमिणे, एवं जम्मणं भाणियवं जहा महब्बलस्स, नवरं वीरंगतो
नामं, बत्तीसतो दाओ बत्तीसाए रायवरकन्नगाणं पाणिं जाव ओगिज्जमाणे ओगिज्जमाणे पाउसव-
रिसारत्तसरयेहेमंतगिम्हवसंतं छप्पि उऊ जहाविभवे समाणे काले गालेमाणे इट्टे सद्दे जाव विहरति ।

अर्थ—ते रोहिड नगरमां महावळ नामे राजा हतो. तेने पडूमावती नामे राणी हती. तेणीए एकदा कदाचित् ते तेवा

प्रकारना शयनने विषे सुती सती स्वप्नमां सिंह जोयो. ए प्रमाणे तेना जन्म पर्यंत सर्व वृत्तांत (भगवतीसूत्रमां कहेला) महाबळ कुमारनी जेम् कहेयो. विशेष ए के-तेतुं वीरंगदत्त (वीरंगद) नाम आप्युं. तेने बत्रीशनी दायजो आपी एक ज दिवसे राजाओनी बत्रीश श्रेष्ठ कन्याओ साथे पाणिग्रहण कराव्युं. यावत् संगीत गाते सते गाते सते प्रावृद् (जेठ, अषाढ, वर्षारात्र, शरद, हेमंत, ग्रीष्म अने वसंत, (चैत्र, वैशाख) ए छए ऋतुने उचित वैभव प्रमाणे भोग भोगवतो सतो काळने निर्गमन करतो सतो इष्ट एवा शब्दादिक भोग भोगवतो यावत् रह्यो. (भोगववा लाग्यो.)

मू०-ते णं काले णं ते णं समए णं सिद्धत्था नाम आयरिया जातिसंपन्ना जहा केसी, नवरं बहुस्सुया बहुपरिवारा जेणेव रोहीडए नगरे जेणेव मेहवद्वे उज्जाणे जेणेव मणिदत्तस्स जम्बखस्स जम्बवाययणे तेणेव उवागते अहापडिरुवं जाव विहरति । परिस्सा निगगया ।

अर्थ—ते काले ते समये सिद्धार्थ नामना आचार्य जातिसंपन्न त्रिगरे केशी गणधरनी जेवा विशेषणवाळा, विशेष ए के बहुश्रुतवाळा घणा परिवारवाळा ज्यां रोहिड नगर हंतुं, ज्यां मेघवर्ण उद्यान हंतुं, ज्यां मणिदत्त यक्षतुं यक्षायतन हंतुं त्यां आव्या सता यथायोग्य यावत् उपाश्रय याचीने विहर्या-रह्या. तेमने वांदवा माटे नगरमांथी पर्यदा नीकळी.

मू०-तते णं तस्स वीरंगतस्स कुमारस्स उप्पिं पासायवरगतस्स तं महता जणसइं च जहा जमाली निगगतो धम्मं सोच्चा जं नवरं देवाणुप्पिया ! अस्सापियरो आपुच्छामि जहा जमाली

तद्देव निम्बुंतो जाव अणगारे जाते जाव गुत्तवंभयारी ।

अर्थ—ते वखते ते वीरंगदत्त कुमार श्रेष्ठ प्रासादनी उपर क्रीडा करतो रहेलो हतो, ते आवा प्रकारना मोटा जनश-
ब्दने सांभळी जमालिनी जेम वांदवा नीकळ्यो. धर्म सांभळी प्रतिबोध पाय्यो. विशेषए के (ते आ प्रमाणे गुरु पासे वोल्यो
के) हे देवानुग्रिय ! हुं मारा मातापितानी रजा लइने आहुं. (एम कही घेर आवी मातापितानी रजा लइ) जेम जमालि
तेम नीकळ्यो यावत् अनगार (साधु) थयो यावत् गुप्त ब्रह्मचारी थयो.

मू०—तते णं से वीरंगते अणगारे सिद्धत्थाणं आयरियाणं अंतिए सामाइयमादियाइं जाव
एक्कारस अंगाइं अहिज्जति, अहिज्जिता वहुइं जाव चउत्थ जाव अप्पाणं भावेमाणे बहुपडिपुण्णाइं
पणयालीसवासाइं सामन्नपरियायं पाउणित्ता दोमासियाए संलेहणाए अत्ताणं झूसित्ता सवीसं
भत्तसयं अणसणाए छेदित्ता आलोइयपडिक्कंते समाहिपत्ते कालमासे कालं किच्चा वंभलोए कप्पे
मणोरसे विमाणे देवत्ताए उववन्ने । तत्थ णं अत्थेगइयाणं देवाणं दससागरोवमाइं ठिई पन्नत्ता ।
तत्थ णं वीरंगयस्स देवस्स दससागरोवमाइं ठिई पणत्ता ।

अर्थ—त्यारपछी ते वीरंगदत्त अनगार सिद्धार्थ आचार्यनी पासे सामायिकादिक यावत् अग्यार अंग भण्या, भणीने

घणा उपवास, छष्ट, अष्टम विगेरे तपवडे यावत् आवताने भावता सता परिपूर्ण पीस्ताळीश वर्ष सुधी चारित्रपर्याय पाळीने वे मासनी संलेखनावडे आत्माने (शरीरने) शुष्क करी एकसो ने वीश भक्त (भोजन) अनशनवडे छेदीने आलोचना अने प्रतिक्रमण करी समाधिपूर्वक काळ समये (मरणसमये) काळ करी (मरण पासी) ब्रह्मलोककल्प नामना पांचमा देवलोकमां मनोरम नामना विमानमां देवपणे उत्पन्न थया. त्यां केटलाक देवोनी दश सागरोपमनी स्थिति कहेली छे. त्यां वीरंगदत्त देवनी पण दश सागरोपमनी स्थिति कही छे.

मू०—ते णं वीरंगते देवे तातो देवलोगाओ आउक्खएणं जाव अणंतरं चयं चइत्ता इहेव बारवईए नयरीए बलदेवस्स रत्तो रेवईए देवीए कुच्छिसि पुत्तत्ताए उववन्ने ।

अर्थ—ते वीरंगदत्त देव ते देवलोकथी आयुष्यने क्षये यावत् आंतरा रहित चवीने आ ज द्वारवती नगरीमां वळदेव राजानी रेवती राणीनी कुक्षिने विषे पुत्रपणे उत्पन्न थयो छे.

मू०—तते णं सा रेवती देवी तंसि तारिसंगंसि सयणिज्जंसि सुमिणदंसणं जाव उप्पिं पासा-यवरगते विहरति । तं एवं खलु वरदत्ता ! निसढेणं कुमारेणं अयमेयारूवे ओराले मणुयइड्डी लद्धा ।

अर्थ—त्यारपछी ते रेवती राणी ते तेवा प्रकारना शयनने विषे सिंहनुं स्वप्न जोइने जागी थावत् (तेणीए पुत्र प्रसव्यो. तेनुं नाम निषध पाडथुं) ते श्रेष्ठ प्रासादनी उपर रह्यो सतो विचरे छे—क्रीडा करे छे. ते आ प्रमाणे निश्चे हे

वरदत्त मुनि ! निपथ कुमारे आ आवा प्रकारनी उदार मनुष्यकृद्धि प्राप्त करी छै.

मू०—पमू णं भंते ! निसढे कुमारे देवाणुप्पियाणं अंतिए सुंडा जाव पवइत्तए ? हंता पमू ।
से एवं भंते ! से एवं भंते ! इइ वरदत्ते अणगारे जाव अप्पाणं भावेमाणे विहरति ।

अर्थ—(वरदत्त मुनिए पूछ्छुं के—) हे भगवान ! ते निपथ कुमार आप देवानुग्रियनी पासे सुंड थइ यावत् प्रत्रज्या लेवाने समर्थ थशे ? (प्रश्नु बोल्या) हा, समर्थ थशे. (वरदत्त बोल्या) हे भगवान ! ते ए ज प्रमाणे हो, हे भगवान ! ते ए ज प्रमाणे हो. ए प्रमाणे कही भगवानसुं वचन अंगीकार करी वरदत्त अनगार यावत् आत्माने भावता सता विचरवा लाग्या.

मू०—तते णं अरहा अरिट्टनेमी अणणदा कदाइ बारवतीओ नगरीओ जाव बहिया जणवय-
विहारं विहरति । निसढे कुमारे समणोवासए जाए अभिगतजीवाजीवे जाव विहरति ।

अर्थ—त्यारपछी अहंन् श्री अरिष्टनेमि भगवान एकदा कदाचित् द्वारवती नगरीथी नीकळी यावत् वहार जनपद (देश) विगेरेमां विहार करवा लाग्या. तथा निपथ कुमार पण श्रमणोपासक थयो सतो जीव अजीव विगेरे तत्त्वनो जाणकार एवो सतो यावत् वर्तवा लाग्यो.

मू०—तते णं से निसढे कुमारे अणण्या कयाइ जेणेव पोसहसाला तेणेव उवागच्छइ, उवाग-

च्छित्ता जाव द्बभसंस्थारोवगते विहरति ।

अर्थ—त्यारपछी ते निषध कुमार एकदा कदाचित् ज्यां पौषधशाळा हती त्यां आव्यो. आबीने यावत् दर्भना संथारापर रघो सतो विचरतो हतो—रघो हतो.

मू०—तते णं तस्स निसढस्स कुमारस्स पुव्वरत्तावरत्तकालसमयंसि धम्मजागरियं जागरमाणस्स इमेयारूवे अज्झत्थिए जाव समुप्पज्जित्था—धन्ना णं ते गासागर जाव संनिवेसा जत्थ णं अरहा अरिट्टुनेमी विहरति, धन्ना णं ते राईसर जाव सत्थवाहप्पभित्तिओ जे णं अरिट्टुनेमिं वंदति नमंसति जाव पज्जुवासति, जति णं अरहा अरिट्टुनेमी पुवाणुपुविं नंदणवणे विहरेज्जा तेणं अहं अरहं अरिट्टुनेमिं वंदिज्जा जाव पज्जुवासिज्जा ।

अर्थ—त्यारपछी ते निषध कुमार पूर्वरात्रि अने अपररात्रि (मध्यरात्रि) ने समये धर्मजागरिका प्रत्ये जागतो हतो ते वखते तेने आवा प्रकारनो अध्यवसाय (विचार) यावत् उत्पन्न थयो—धन्य छे ते गाम, आकर, यावत् संनिवेशने के ज्यां अहंन् श्रीअरिष्टनेमि भगवान विचरे छे. धन्य छे ते राजा, ईश्वर, यावत् सार्थवाह विगेरेने के जेओ श्रीअरिष्टनेमि भगवानने वांदि छे, नमस्कार करे छे, यावत् तेमनी पर्युपासना (सेवा) करे छे. जो अहंन् श्रीअरिष्टनेमि भगवान पूर्वाहुपूवीए (अनुक्रमे) विचरता सता अहीं नंदनवनमां विचरे (पधारे) तो हुं अहंन् श्रीअरिष्टनेमि भगवानने

वंदना करं यावत् पर्युपासना करं.

मू०—तते णं अरहा अरिदुनेमी निसढस्स कुमारस्स अयमेथारूवं अज्झत्थियं जाव विया-
णित्ता अट्टारसाहिं समणसहस्सेहिं जाव नंदणवणे उज्जाणे विहरति । परिसा निग्गया ।

अर्थ—त्यारपछी अर्हन् श्रीअरिष्टनेमि भगवान निपथ कुमारना आ आवा प्रकारना अभ्यवसाय (विचार) ने यावत्
जाणीने अठार हजार साधु विगेरे सहित यावत् नंदनवन उद्यानमां विहर्या (पधार्या). तेमने बांदवा माटे नगरीमांथी
पर्यदा नीकळी.

मू०—तते णं निसढे कुमारे इमीसे कहाए लद्धडे समाणे हट्ट तुट्ट चाउग्घंटेणं आसरहेणं
निग्गते, जहा जमाली, जाव अम्मापियरो आपुच्छित्ता पव्वयिते, अणगारे जाते, जाव गुत्तवंभयारी ।

अर्थ—त्यारपछी ते निपथकुमार आ कथानो अर्थ पासे सते हट्टतुट्ट थइ चार घंटावाळा अथ जेडोला रथवडे (रथमां
वेसी) नीकळ्यो. जमालिनी जेम भगवान पासे आव्यो. यावत् मातापितानी रजा लइ प्रव्रजित थयो, अनगार (साधु)
थयो, यावत् गुप्त ब्रह्मचर्यवाळी थयो.

मू०—तते णं से निसढे अणगारे अरहतो अरिदुनेमिस्स तहारूवाणं थेराणं अंतिए सामाइय-
माइयाइं एक्कारस अंगाइं अहिज्जति, अहिज्जित्ता बहूइं चउत्थछट्टु जाव विचित्तेहिं तवोकम्ममेहिं

अप्पाणं भावेमाणे बहुपडिपुप्पाणं नव वासाइं सामणपरियागं पाउणति बायालीसं भत्ताइं अणसणाए छेइति आलोइयपडिक्कंते समाहिपत्ते आणुपुवीए कालगते ।

अर्थ—त्यारपछी ते निषध अनगार अर्हन् श्रीअरिष्टनेमि भगवानना तथाप्रकारना स्थविरसुनिनी पासे सामायिकादिक अण्यार अंगने भण्या. भणीने घणा उपवास, छट्ट, अष्टम विगेरे यावत् विचित्र प्रकारना तपकर्मवडे आत्माने भावता सता परिपूर्ण नव वर्ष सुधी चारित्रपर्यायने पाळी वेंताळीश भक्तने अनशनवडे छेदी आलोचना प्रतिक्रमण करी समाधिने पाम्या सता अनुक्रमे काळधर्म पाम्या.

मू०—तते णं से वरदत्ते अणगारे निसडे अणगारं कालगतं जाणित्ता जेणेव अरहा अरिट्टुनेमी तेणेव उवागच्छइ, उवागच्छित्ता जाव एवं वयासी—एवं खलु देवाणुप्पियाणं अंतेवासी निसडे नामं अणगारे पगतिभइए जाव विणीए से णं भंते ! निसडे अणगारे कालमासे कालं किच्चा कहिं गते ? कहिं उववण्णे ?

अर्थ—त्यारपछी ते वरदत्त अनगार निषध अनगारने काळधर्म पामेला जाणीने ज्यां अर्हन् श्रीअरिष्टनेमि भगवान हता त्यां आव्या. आवीने यावत् आ प्रमाणे वोल्या—हे भगवान ! आ प्रमाणे निश्चे आप देवानुप्रियना शिष्य निषध नामना अनगार प्रकृतिथी भद्रक यावत् विनयवाळा हता. ते निषध अनगार हे भगवान ! काळ समये काळ करीने क्यां

गया ? कयां उत्पन्न थया ?

मू०—वरदत्तादि अरहा अरिट्टनेमी वरदत्तं अणगारं एवं वयासी—एवं खलु वरदत्ता ! ममं अंतेवासी निसढे नामं अणगारे पगइभदे जाव विणीए ममं तहारूवाणं थेराणं अंतिए सामाइय-माइयाइं एक्कारस अंगाइं अहिजित्ता बहुपडिपुण्णाइं नव वासाइं सामणपरियागं पाउणित्ता बायालीसं भत्ताइं अणसणाए छेदेत्ता आलोइयपडिक्कंते समाहिपत्ते कालमासे कालं किच्चा उइं चंदिमसूरिथगहनक्खत्तारारूवाणं सोहम्मीसाण जाव अच्छुते तिणिण य अट्टारसुत्तरे गेविज्ज-विमाणे वाससते वीतीवत्तित्ता सव्वट्टुसिद्धविमाणे देवत्ताए उववण्णे । तत्थ णं देवाणं तेत्तीसं सागरोवमाइं ठिइं पणत्ता ।

अर्थ—वरदत्तादिक सर्वने उदेशीने अर्हन् श्री अरिष्टनेमि भगवान वरदत्त अनगारने आ प्रमाणे कहेता हता—आ प्रमाणे निश्चे हे वरदत्त ! मारो शिष्य निषध नामनो अनगार प्रकृतिथी भद्रक यावत् विनयवाळी हतो, ते मारा तथाप्रकारना स्थविर साधुनी पासे सामायिकादिक अग्यार अंग भणीने परिपूर्णं नव वर्ष सुधी चारित्रपर्याय पाळीने वंताळीश भक्तने (२१ दिवसने) अनशनवडे छेदीने आलोचना प्रतिक्रमण करीने समाधि पामीने कालसमये कालधर्म पामीने उंचे चंद्र,

सूर्य, ग्रह, नक्षत्र अने ताराओना विमानोने ओळगी, सौधर्म, ईशान विगेरे घावत् अच्युत नामना वारमा देवलोकने ओळगी, ते उपर नव श्रैवेयकना त्रणसो ने अढार विमानोने ओळगीने सर्वार्थसिद्ध नामना विमानमां देवपणे उत्पन्न थयो छे. त्यां देवोनी तेवीश सागरोपमनी स्थिति कहेली छे.

मू०— से णं भंते ! निसढे देवे तातो देवलोगाओ आउखएणं भवखएणं ठिइखएणं अणंतरं चयं चइत्ता कहिं गच्छिहिति ? कहिं उववज्जिहिति ?

अर्थ—हे भगवान ! ते निषघ देव ते देवलोकथकी आयुष्यना क्षये करीने एटले आयुकर्मना दळीयानी निर्जरणावडे करीने, भवना क्षये करीने एटले देवगति विगेरेना कारणभूत कर्मनी निर्जरावडे करीने, स्थितिना क्षये करीने एटले आयु-कर्मनी स्थितिना पूर्ण वेदवाए करीने आंतरा रहित चयने एटले देवभव संबंधी शरीरने तजीने अथवा च्यवनने करीने क्यां जशे ? जइने पण क्यां उत्पन्न थशे ?

मू०—वरदत्ता ! इहेव जंबुद्वीवे दीवे महाविदेहे वासे उन्नाते नगरे विसुद्धपिडवंसे रायकुले पुत्तत्ताए पच्चायाहिति ।

अर्थ—हे वरदत्त मुनि ! आ ज जंबूद्वीप नामना द्वीपमां महाविदेह क्षेत्रमां उन्नतनामना नगरमां विद्युद्ध मातापिताना वंशमां राजाना कुळमां पुत्रपणे उत्पन्न थशे.

मू० तते णं से उम्मुक्कबालभावे विण्णयपरिणयमित्ते जीवणगमणुप्पत्ते तहारूवाणं थेराणं अंतिए केवलबोहिं बुज्झित्ता अगाराओ अणगारियं पव्वज्झिहिति । से णं तत्थ अणगारे भविस्सति इरियासमिते जाव गुत्तबंभयारी ।

अर्थ—त्यारपछी ते बाल्यपणाथी मुक्त थइ, विज्ञान अवस्थाने प्राप्त थइ शौचनेने पाम्थो सतो तथाप्रकारना स्थविर साधुनी पासे केवळ (संपूर्ण) बोधिने पामीने अगारवासथी अनगारपणाने पामशे. ते त्यां अनगार (साधु) थशे. ते ईर्यासमित्तिवाळा यावत् गुप्त ब्रह्मचारी थशे.

मू०—से णं तत्थ बहूइं (हिं) चउत्थछट्टुमदसमदुवालसेहिं मासद्धमासखमणेहिं विचित्तेहिं तवोकम्मोहिं अप्पाणं भावेमाणे बहूइं वासाइं सामणपपरियागं पाउणिस्सति, पाउणित्ता मासियाए संल्लेहणाए अत्ताणं झूसिहिति, झूसित्ता सट्ठिं भत्ताइं अणसणाए छेदिहिति । जस्सट्ठाए कीरति णग्गभावे मुंडभावे अप्पहाणए जाव अदंतवणए अच्छत्तए अणोवाहणाए फलहसेज्जा कट्टुसेज्जा केसलोए बंभचेरवासे परघरपवेसे पिंडवाउलद्धावलद्धे उच्चावया य गामकंटया अहियासिज्जति, तमट्टं आराहेहिति, आराहित्ता चरिमेहिं उस्सासानिस्सासेहिं सिज्झिहिति बुज्झिहिति जाव

सबदुस्वप्नं अंतं काहिति ।

अर्थ—ते त्यां घणा उपवास, छठ, अष्टम, दशम (चार उपवास), द्वादशम (पांच उपवास) विगेरे तथा मास-
क्षण अर्धमासक्षण विगेरे विचित्र प्रकारना तपकर्मवडे आत्माने भावता सता घणा वर्ष सुधी चारित्रपर्याय पाळशे.
पाळीने एक मासनी संलेखनावडे आत्माने (शरीरने) क्षीण करशे, क्षीण करीने साठ भक्तने अनशनवडे छेदशे. जे अर्थने
माटे नग्नपणुं अंगीकार कर्युं, मुंडपणुं कर्युं, खाननी अभाव, यावत् दांत साफ न करवा, छत्र रहितपणुं, मोजडी रहितपणुं,
पाटीयांपर शयन, काष्ठपर शयन, केशनी लोच, ब्रह्मचर्यवास, आहारपाणी माटे परधरमां प्रवेश, आहारनी प्राप्ति अने
अप्राप्तिमां समभाव तथा उंचा नीचा ग्रामकंटक एटले कानने कांटा समान लोकोना आक्रोश वचननुं श्रवण ए सर्व
सहन करशे, ते अर्थने आराधशे: आराधीने छेछा उक्कासनिश्वासे करीने कार्यनी समाप्तिने लीधे सिद्ध थशे, केवळज्ञाने
करीने बुद्ध थशे, यावत् (सर्व कर्मना अंशोवडे मुकाशे, समग्र कर्म करेला विकारवडे रहित थवाथी स्वस्थ थशे,) तथा
सर्व दुःखनी अंत करशे.

मू०—एवं खलु जंबू ! समणेणं भगवया महावीरेणं जाव निक्खेवओ ! एवं सेसा वि एक्कारस
अज्झयणा नेयवा संगहणीअणुसारेण अहीणमइरित्त एक्कारससु वि ॥

अर्थ—आ प्रमाणे निधे हे जंबू ! श्रमण भगवान श्रीमहाधीरस्वामीए यावत् वहिदशा नामना पांचमा वर्गना पहला

अध्ययननो आ निक्षेप कश्चो छे, ए ज प्रमाणे बाकीना अग्यार अध्ययनो जाणवा. संग्रहणीने अनुसारे न्यूनाधिक रहित-
पणे अग्यारे जाणवा. इति पंचमवर्गो संमत्तो

मू०—निरयावलियासुयखंधो सम्मत्तो । संमत्ताणि उवंगणि । निरयावलियाउवंगे णं एगो
सुयखंधो पंच वर्गा पंचसु दिवसेसु उद्दिस्संति । तत्थ चउसु वर्गेषु दस दस उद्देसगा, पंचमवर्गो
बारस उद्देसगा । निरयावलियासुयखंधो सम्मत्तो ।

॥ निरयावलिया सुत्तं सम्मत्तं ॥

अर्थ—निरयावलिका श्रुतस्कंध समाप्त थयो. सर्व (बारे) उपांगी समाप्त थया. निरयावलिका उपांगमां एक श्रुतस्कंध छे
तेना पांच वर्गोनी पांच दिवसोवडे उद्देशो थाय छे. तेमां चार वर्गोमां दश दश उद्देशा छे. पांचमा वर्गमां बार उद्देशा छे.

श्री निरयावलिकासूत्र समाप्त.

रोवमाइं ठिई, महाविदेहे वासे सिञ्जिहिति । एवं खलु जंबू ! निक्खेवओ ॥ ६ ॥

अर्थ—मणिवती नगरी, माणिभद्र गाथापति, तेणे स्थविर मुनि पासे प्रव्रज्या लीधी, अग्यार अंगनो अभ्यास कर्यो. घणा वर्षो चारित्रपर्याय पाळ्यो. एक मासनी संलेखना करी. साठ भक्तनो अनशनवडे विच्छेद कर्यो. काळ करी माणिभद्र विमानमां उत्पन्न थया. त्यां बे सागरोपमनी स्थिति छे. त्यांथी चवी महाविदेह क्षेत्रमां जन्मी दीक्षा लइ सिद्धिपदने पामशे. आ प्रमाणे निश्चे हे जंबू ! छट्ठा अध्ययननो निक्षेप थयो. (६)

इति तृतीयवर्गस्य षष्ठं अध्ययनम्

मू—एवं दत्ते ७ सिवे ८ बले ९ अणादिते १० सधे जहा पुण्णभदे देवे । सधेसिं दोसाग-
रोवमाइं ठिती । विमाणा देवसरिसनामा । पुब्बभवे दत्ते चंदणाणामए, सिवे मिहिलाए, बलो
हत्थिणपुरे नगरे, अणादिते काकंदिते, चेइयाइं जहा संगहणीए ।

तत्तिओ वग्गो सम्मत्तो.

अर्थ—ए ज प्रमाणे दत्त ७, शिव ८, बल ९ अने अणादिय १० आ चारे देवना चार अध्ययनो जाणवां. ते पूर्णभद्र देवनी जेम कहेवा. सर्वे बे सागरोपमनी स्थितिवाळा. तेमना विमानो तेमना नाम सदश नामवाळा. पूर्वभवमां दत्त चंदना

श्री
निरया-
वलिका,
(शुष्फिया)
॥१०३॥

नगरीमां, शिव मिथिला नगरीमां, बळ हस्तिनापुर नगरमां अने अणाढिय काकंदी नगरीमां उत्पन्न थया हता. चैत्यनां नाम संग्रहणीमां कह्या प्रमाणे जाणवां. (७-८-९-१०)

टीकार्थ—आ ग्रंथमां पहेलो वर्ग दश अध्ययनवाळो निरयावलिका (कष्पिया) नामनो छे. बीजो वर्ग दश अध्ययनवाळो छे. ते वर्गनुं नाम कल्पावतंसिका छे. त्रीजो वर्ग पण दश अध्ययनवाळो छे. ते वर्गनुं पुष्पिका नाम छे. ते त्रीजा वर्गमां पहेला अध्ययनमां चंद्र नामना ज्योतिष्केद्रनी कथा छे. १. बीजा अध्ययनमां सूर्यनी वक्तव्यता छे. २. त्रीजा अध्ययनमां शुक्र महाग्रहनी वक्तव्यता छे. ३. चोथा अध्ययनमां बहुपुत्रिका देवीनी वक्तव्यता छे. ४. पांचमा अध्ययनमां पूर्णभद्रदेवनी वक्तव्यता छे. ५. छठ्ठा अध्ययनमां माणिभद्रदेवनी वक्तव्यता छे. ६. सातमा अध्ययनमां पूर्वभवे चंदना नगरीनो निवासी दत्त नामनो गाथापति बे सागरोपमनी स्थितिवाळो दत्त नामनो देव थयो, तेनी वक्तव्यता छे. ७. आठमा अध्ययनमां मिथिला नगरीनो रहींश शिव नामनो गृहपति बे सागरोपमनी स्थिति शिवनामना देवपणे उत्पन्न थयेल, तेनी वक्तव्यता छे. ८. नवमा अध्ययनमां हस्तिनापुरनो रहींश बळ नामनो गाथापति बे सागरोपमना आयुषे पहेला देवलोकमां उत्पन्न थयेल बळ नामनो देव, तेनी वक्तव्यता छे. ९. दशमा अध्ययनमां काकंदी नगरीनो रहींश अणाढिय नामनो गृहपति बे सागरोपमना आयुषे ते ज नामे पहेला देवलोकमां उत्पन्न थयेल, तेनी वक्तव्यता छे. १०.

त्रीजो वर्ग समाप्त.

वर्ग ३ जो.
अध्ययन
७ थी १०

॥१०३॥

अथ पुष्पचूला नामना चौथा वर्गनो प्रारंभ-

मू०—जइ णं भंते ! समणेणं भगवता उक्खेवओ ।

अर्थ—सुधर्मास्वामीने जंबूस्वामी पूछे छे के—हे भगवान ! श्रमण भगवान महावीरस्वामीए पुष्पचूलिका नामना चौथा वर्गनो शो उत्क्षेप कर्यो छे ? त्यारे सुधर्मास्वामी उत्तर आपे छे,

मू०—जाव दस अज्झयणा पणत्ता, तं जहा—“ सिरि १ हिरि २ धिति ३ कित्ति (ची) ओ ४ बुद्धि ((छी) ५ लच्छी ६ य होइ बोधवा । इलादेवी ७ सुरादेवी ८ रसदेवी ९ गंधदेवी १० य ॥१॥”

अर्थ—श्रमण भगवान श्रीमहावीरस्वामीए चौथा पुष्पचूला नामना वर्गना यावत् दश अभ्ययनो कहां छे. ते आग्रमाणे—“ श्री १, ही २, धृति ३, कीर्ति ४, बुद्धि ५, लक्ष्मी ६, इलादेवी ७, सुरादेवी ८, रसदेवी ९ अने गंधदेवी १० ए नामनां अभ्ययनो जाणवां.

मू०—जइ णं भंते ! समणेणं भगवया जाव संपत्तेणं उवंगाणं चउत्थस्स वग्गस्स पुप्फचूलाणं दस अज्झयणा पणत्ता, पढमस्स णं भंते ! उक्खेवओ ।

अर्थ—हे भगवान ! जो श्रमण भगवान यावत् सिद्धिपदने पासेला श्रीमहावीरस्वामीए निरयावलिका उपांगना चौथा

वर्ग पुष्पचूलानां दश अध्ययनो कक्षां छे, तो हे भगवान ! पहला अध्ययनो उत्क्षेप शुं कक्षो छे ? ते कक्षो.

मू०—एवं खलु जंबू ! ते णं काले णं ते णं समए णं रायगिहे नगरे, गुणसिलए चेइए, सेणिए राया, सामी समोसडे, परिसा निग्गया ।

अर्थ—आ प्रमाणे निश्चे हे जंबू ! ते काले ते समये राजगृह नगर हंतुं. तेनी बहार गुणशील चैत्य हंतुं. ते नगरमां श्रेणिक राजा हता. त्यां (वनमां) एकदा श्रीमहावीरस्वामी समवसर्यां. तेमने वांदवा माटे नगरमांशी पर्यदा नीकळी.

मू०—ते णं काले णं ते णं समए णं सिरिदेवी सोहम्मे कप्पे सिरिवडिसए विमाणे सभाए सुहम्माए सिरिसि सीहासणंसि चउहिं सामाणियसाहस्सेहिं चउहिं महत्तरियाहिं सपरिवाराहिं जहा बहुपुत्तिया जाव नद्धविहिं उवदंसित्ता पडिगता । नवरं दारियाओ नत्थि ।

अर्थ—ते काले ते समये श्री नामे देवी सौधर्मकल्प नामना पहला देवलोकमां श्रीवडिसक नामना विमानमां सुधर्मा नामनी सभामां श्री नामना सिंहासन उपर चार हजार सामानिक देव, चार महत्तरिका विगेरे परिवार सहित हती. ते बहुपुत्रिका देवीनी जेम भगवान पासे आवी, नाट्याविधि देखाडीने पाछी गइ. विशेष ए के आ श्रीदेवीने दारिकाओ न कहेवी. मात्र दारको ज विकुर्व्या हता. (दारिकाओ विकुर्वी नहोती.)

मू०—पुवभवपुच्छा । एवं खलु गोयमा ! ते णं काले णं ते णं समए णं रायगिहे नगरे,

गुणसिलए चेइए, जियसत्तू राया ।

अर्थ—पढी गौतमस्वामीए ते श्रीदेवीनो पूर्वभव पूछ्यो, त्यारे भगवाने तेमने उत्तर आप्यो—आ प्रमाणे निश्च हे गौतम ! ते काले ते समये राजगृह नामे नगर हंतुं. तेनी बहार गुणशील नामनुं चैत्य हंतुं. ते नगरमां जितशत्रु नामे राजा हता.

मू०—तत्थ णं रायगिहे नयरे सुदंसणो नामं गाहावई परिवसति, अहे ।

अर्थ—ते राजगृह नगरमां सुदर्शननामे गाथापति रहेतो हतो. ते आढ्व विगेरे विशेषणवाळो हतो.

मू०—तस्स णं सुदंसणस्स गाहावइस्स पिया नामं भारिया होत्था, सोमाला ।

अर्थ—ते सुदर्शन गाथापतिने प्रिया नामनी भार्या हती. ते सुकुमाल विगेरे विशेषणवाळी हती.

मू०—तस्स णं सुदंसणस्स गाहावइस्स धूया पियाए गाहावतिणीए अत्तिया भूया नामं दारिया होत्था, बुद्धा बुद्धकुमारी जुण्णा जुण्णकुमारी पडितपुत्तथणी वरगपरिवज्जिया यावि होत्था ।

अर्थ—ते सुदर्शन गाथापतिनी पुत्री प्रिया नामनी गाथापतिनीनी आत्मजा भूता नामनी दारिका हती. ते बुद्ध एटले मोटी थइ हती, बुद्ध छातां कुमारी ज हती, जीर्ण शरीरवाळी हती, जीर्ण थया छातां कुमारी हती, तेणीना स्तन शिथिल अने पडी गयेला एटले लटकता हता, तेम ज वर (भर्तार) वडे रहित हती.

मू०—ते णं काले णं ते णं समए णं पासे अरहा पुरिसादाणीए जाव नवरयणीए, वण्णओ

सो चैव, समोसरणं, परिसा निगया ।

अर्थ—ते काळे ते समये श्रीपार्श्वनाथ अर्हन् पुरुषोमां प्रधान यावत् नव हाथ उंचा शरीरवाळा विगेरे ते ज वर्णन कहेलुं. एकदा त्यां तेमनुं समवसरण थंयुं. तेमने वांदवा माटे पर्पदा नगरमांथी नीकळी.

मू०—तते णं सा भूया दारिया इमीसे कहाए लच्छट्टा समाणी हट्टतुट्टा जेणेव अस्मापियरो तेणेव उवागच्छइ, उवागच्छित्ता एवं वदासी—एवं खलु अस्मताओ ! पासे अरहा पुरिसादाणीए पुवाणुपुंवे चरमाणे जाव देवगणपरिवुडे विहरति, तं इच्छामो णं अस्मथाओ ! तुब्भेहि अब्भणुण्णाया समाणी पासस्स अरहओ पुरिसादाणीयस्स पायवंदियागमित्तए ।

अर्थ—त्यारपछी ते भूता दारिका आ कथाना अर्थने पामी सती ह्य तुष्ट थइ सती ज्यां मातापिता हता त्यां आवी. आवीने आ प्रमाणे बोली—आ प्रमाणे निश्चे हे मातापिता ! श्रीपार्श्वनाथ पुरुषोमां प्रधान अनुक्रमे विचरता यावत् देवोना समूहे परिवरेला सता अहीं पधार्या छे. तो हे मातापिता ! तमारी आज्ञा पामी सती हुं श्री पार्श्वनाथ अर्हन् पुरुषादानीयना पादवदन करवा माटे जवा इच्छुं छुं.

मू०—अहासुहं देवाणुप्पिया ! मा पडिबंधं ।

अर्थ—मातापिताए कहुं—हे देवानुप्रिया ! इच्छा प्रमाणे कर. विलंब न कर.

मू०—तते णं सा भूया दारिया णहाया जाव सरीरा चेडीचक्कवालपरिकिण्णा साओ गिहाओ पडिनिक्खमति, पडिनिक्खमित्ता जेणेव बाहिरिया उवट्टाणसाला तेणेव उवागच्छइ, उवागच्छित्ता धम्मिअं जाणप्पवरं दुरुढा ।

अर्थ—त्यारपछी ते भूता दारिका स्नान करी यावत् शरीरे विभूषित थइ दासीओना समूहे परिवरी सती पोताना घरमांथी बहार नीकळी, नीकळीने ज्यां बहारनी उपस्थानशाळा (सभा) हती त्यां आवी. आवीने धार्मिक श्रेष्ठ वाहन-पर आरूढ थइ-चडी.

मू०—तते णं सा भूया दारिया निययपरिवारपरिवुडा रायगिहं नगरं मज्झंमज्जेणं निगच्छति, निगच्छित्ता जेणेव गुणसिलए चेइए तेणेव उवागच्छति, उवागच्छित्ता छत्तादीए तित्थकरातिसए पासति, पासित्ता धम्मियाओ जाणप्पवराओ पच्चोरुभित्ता चेडिचक्कवालपरिकिण्णा जेणेव पासे अरहा पुरिसादाणीए तेणेव उवागच्छइ, उवागच्छित्ता तिक्खुत्तो जाव पज्जुवासति ।

अर्थ—त्यारपछी ते भूता दारिका पोताना परिवारवडे परिवरी सती राजगृह नगरनी मध्ये मध्ये थइने नीकळी, नीकळीने ज्यां गुणशील चैत्य हतुं त्यां आवी. आवीने तेणीए छत्रादिक तीर्थकरना अतिशय जोया. जोइने धार्मिक श्रेष्ठ

यान (वाहन) थी नीचे उत्तरीने दासीओना समूथी परिवरी सती ज्यां श्रीपार्श्वनाथ अर्हन् पुरुषादानीय हता त्यां आवी. आवीने तेमने त्रणवार प्रदक्षिणा करी यावत् पर्युपासना करवा लागी.

मू०—तते णं पासे अरहा पुरिसादाणीए भूयाए दारियाए तीसे महइ० धम्मकहाए । धम्मं सोच्चा निसम्म हट्टुट्टा जाव वंदति नमंसति, वंदित्ता नमंसित्ता एवं वदासी—सद्दहामि णं भंते ! निगंथं पावयणं जाव अब्भुट्टेमि णं भंते ! निगंथं पावयणं से जहेव तुब्भे वद्दह जं, नवरं देवाणुप्पिय ! अस्मापियरो आपुच्छामि, तते णं अहं जाव पवइत्तए । अहासुहं देवाणुप्पिया !

अर्थ—त्यारपछी श्रीपार्श्वनाथ अर्हन् पुरुषादानीए ते भूता दारिका तथा ते मोटी पर्वदा आगळ धर्मकथा कही. ते धर्मकथा सांभळीने हृदयमां धारीने हृष्टतुष्ट थइ सती ते भूताए भगवानने वंदना करी, नमस्कार कर्या. वंदना नमस्कार करी ते आ प्रमाणे बोली—हे भगवान ! हुं आ निर्ग्रंथ प्रवचन उपर श्रद्धा करुं छुं यावत् हे भगवान ! हुं निर्ग्रंथ प्रवचनमां सावधान थइ छुं. जे प्रमाणे तमो कहो छो ते तेम ज छे. पण विशेष ए के—हे देवानुप्रिय ! हुं मारा मातापितानी रजा लउं. त्यारपछी हुं यावत् प्रवज्या लेवा इच्छुं छुं. त्यारे भगवान बोल्या के—हे देवानुप्रिया ! जेम सुख उपजे तेम कर. प्रतिबंध—विलंब न कर.

मू०—तते णं सा भूया दारिया तमेव धम्मियं जाणप्परं जाव दुरुहति, दुरुहित्ता जेणेव

रायगिहे नगरे तेणेव उवागता, रायगिहं नगरं मञ्जंमञ्जेणं जेणेव सए गिहे तेणेव उवागता,
 रहाओ पच्चोरुहिता जेणेव अस्मापितरो तेणेव उगावता, करतल जहा जमाली आपुच्छति ।
 अहासुहं देवाणुप्पिए ! ।

अर्थ—त्यारपणी ते भूता दारिका ते ज पोताना धार्मिक श्रेष्ठ वाहन उपर यावत् आरूढ थइ. आरूढ थइने ज्यां राजगृह नगर हंतुं, त्यां आवी सती राजगृह नगरनी मध्ये मध्ये थइने ज्यां पोतांतुं घर हंतुं त्यां आवी. रथमांथी नीचे उत्तरी ज्यां मातापिता हता त्यां आवी. जमालिनी जेम बे हाथ जोडी दीक्षा लेवानी रजा मागी. त्यारे मातापिता बोलया के-हे देवानुग्रिया ! जेम तने सुख उपजे तेम कर.

मू०—तते णं से सुदंसणे गाहावई विउलं असणं पाणं खाइमं साइमं उवक्खडावेति, उव-
 क्खडावित्ता मित्तनाति आमंतेति, आमंतिता जाव जिमियभुत्तत्तरकाले सुईभूते निक्खमणमा-
 णित्ता कोडुंबियपुरिसे सद्दावेति, सद्दावित्ता एवं वदासी—खिप्पामेव भो देवाणुप्पिया ! भूयादारियाए
 पुरिससहस्सवाहिणीयं सीयं उवट्टवेह, उवट्टवित्ता जाव पच्चप्पिणह । तते णं ते जाव पच्चप्पिणंति ।

अर्थ—त्यारपणी ते सुदर्शन गाथापतिए विस्तारवाळं अशन, पान, खादिम, स्वादिम ए चार प्रकारंतुं भोजन तैयार

कराव्युं. तैयार करावीने मित्र, ज्ञाति विगेरेने आमंत्रण कर्युं. आमंत्रण करीने यावत् तेमने जमाड्या. भोजन कर्या पछी तेमनी दीक्षाने माटे अनुमति लइने कौंडुविक पुरुषोने बोलाव्या. बोलावीने आ प्रमाणे कहुं-हे देवानुप्रियो ! शीघ्रपणे भूता दारिका माटे हजार पुरुषोए वहन करवा लायक शिविकाने लावो. लावीने यावत् आ मारी आज्ञा पाछी सोंपो. तयारपछी तेओए पण यावत् आज्ञा पाछी सोंपी.

मू०-तते णं से सुदंसणे गाहावई भूयं दारियं णहायं जाव विभूसियसरीरं पुरिससहस्सवाहिणिं सीयं दुरूहति, दुरूहिच्चा मित्तनाति० जाव र्वेणं रायगिहं नगरं मज्झमज्झेणं जेणेव गुणसिलए चेइए तेणेव उवागते, छत्ताईए तित्थयरातिसए पासति, पासित्ता सीयं ठावेति, ठावित्ता भूयं दारियं सीयाओ पच्चोरुतेति ।

अर्थ-तयारपछी ते सुदर्शन गाथापतिए भूता दारिकाने स्नान करेली यावत् शरीरे विभूषित थयेलीने हजार पुरुषोथी वहन थती शिविका उपर चडावी (वेसाडी). चडावीने मित्र, ज्ञाति विगेरे परिवार सहित यावत् वाजित्रना शब्द सहित राजगृह नगरनी मध्ये मध्ये थइने ज्यां गुणशील चैत्य हंतुं, त्यां आव्यो. आवीने तीर्थकरना छत्रादिक अतिशयो जोया. जोइने शिविकाने स्थापन करी. स्थापन करीने भूता दारिकाने शिविका उपरथी नीचे उतारी.

मू०-तते णं तं भूयं दारियं अम्मपापियरो पुरतो काउं जेणेव पासे अरहा पुरिसादाणीए

तेणेव उवागते, तिबुत्तो वंदति नमंसति, वंदित्ता नमंसित्ता एवं वदासी—एवं खलु देवाणुप्पिया !
 भूया दारिया अम्हं एगा धूया इट्टा, एस णं देवाणुप्पिया ! संसारभउव्विग्गा भीया जाव देवाणु-
 प्पियाणं अंतिए मुंडा जाव पव्वयाति, तं एयं णं देवाणुप्पिया ! सिस्सिणिभिक्खं दलयति, पडि-
 च्छंतु णं देवाणुप्पिया ! सिस्सिणीभिक्खं । अहासुहं देवाणुप्पिया ! ।

अर्थ—त्यारपछी ते भूता दारिकाने तेना मातापिता आगळ करीने ज्यां श्रीपार्श्वनाथ अर्हन् पुरुषादानीय हता त्यां
 आव्या. आवीने त्रण वार वंदना करी, नमस्कार कर्यां. वंदना नमस्कार करी आ प्रमाणे बोल्या—आ प्रमाणे निश्चे हे
 देवानुप्रिय ! आ भूता दारिका अमारें एक ज पुत्री छे. ते अमोने अत्यंत इष्ट छे. ते आ हे देवानुप्रिय ! संसारना भयथी
 उद्वेग पामी छे, भय पामी छे, तेथी यावत् देवानुप्रिय एवा आपनी पासे मुंड थइ यावत् प्रवज्या लेवा इच्छे छे. तो हे
 देवानुप्रिय ! आने अमे शिष्यारूप भिक्षा तरिके आपने आपीए छीए, तेथी हे देवानुप्रिय ! आ शिष्यारूप भिक्षाने आप
 अंगीकार करी (स्वीकारो). त्यारे भगवान बोल्या—हे देवानुप्रियो ! जेम तमने सुख उपजे तेम थाओ.

मू०--तते णं सा भूता दारिया पासेणं अरहा एवं बुत्ता समाणी हट्टा उत्तरपुरच्छिमं सयमेव
 आभरणमल्लंकारं उम्मुयइ, जहा देवाणंदा पुप्फचूलाणं अंतिए जाव गुत्तबंभयारिणी ।

अर्थ—त्यारपछी ते भूता दारिका श्रीपार्श्वनाथ अर्हने आ प्रमाणे कही सती हर्ष पामी उत्तरपूर्व वच्चेनी ईशान दिशामां जइ पोतानी मेळे आभरण, पुष्पमाला अने अलंकार पोताना शरीरपरथी उतार्या. देवानंदानी जेम पुष्पचूलानी पासे दीक्षा ग्रहण करी यावत् गुप्त ब्रह्मचर्यवाळी थइ.

मू०--तते णं सा भूता अज्जा अण्णदा कदाइ सरीरपाओसिया जाया यावि होत्था, अभि-
क्खणं अभिक्खणं हत्थे धोवति, पादे धोवति, एवं सीसं धोवति, मुहं धोवति, थणगंतराइं
धोवति, कक्खंतराइं धोवति, गुञ्जंतराइं धोवति, जत्थ जत्थ वि य णं ठाणं वा सिज्जं वा निसीहिंयं
वा चेतेति तत्थ तत्थ वि य णं पुवामेव पाणएणं अब्भुक्खेति, ततो पच्छा ठाणं वा सिज्जं वा
निसीहिंयं वा चेतेति ।

अर्थ—त्यारपछी ते भूता आर्या एकदा कदाचित् शरीरनी शुश्रूषा करनारी थइ. तेथी ते चारंवार हाथ धोवा लागी, पण धोवा लागी. ए ज प्रमाणे मस्तक धोवा लागी, मुख धोवा लागी, स्तनना मध्यभागने धोवा लागी, कक्षाना मध्यने धोवा लागी, गुह्यस्थानना मध्यने धोवा लागी, ते ज्यां ज्यां स्थानने, शय्याने के आसनने करती हती, त्यां त्यां पण प्रथम ते पाणीवडे ते स्थानने छांटती हती अने त्यारपछी त्यां स्थानने, शय्याने के आसनने करती हती.

मू०--तते णं तातो पुप्फचूलातो अज्जातो भूयं अज्जं एवं वदासी—अम्हे णं देवाणुप्पिए ।

समणीओ निगंथीओ इरियासमियाओ जाव गुत्तबंभचारिणीओ, नो खलु कप्पति अम्हं सरीरपाओसियाणं होत्तए, तुमं च णं देवाणुप्पिए ! सरीरपाओसिया अभिक्खणं हत्थे धोवसि जाव निसीहियं चेत्तेहि, तं णं तुमं देवाणुप्पिए ! एयस्स ठाणस्स आलोएहि त्ति, सेसं जहा सुमद्दए जाव पाडियक्कं उवस्सयं उवसंपज्जित्ता णं विहरति ।

अर्थ—त्यारपछी ते पुष्पचूला आर्याए भूता आर्यानि आ प्रमाणे कहुं—हे देवानुप्रिया ! आपणे साध्वीओ, निर्गंथीओ, ईर्यासमितिवाळी यावत् गुप्त ब्रह्मचर्यवाळी छीए, तेथी निश्चे आपणने शरीरनी शुश्रूषा करनार थबुं कल्पे नहीं, पण तुं तो हे देवानुप्रिया ! शरीरनी शुश्रूषा करती वारंवार हाथ धोवे छे यावत् पाणी छांटीने आसन करे छे. तेथी तुं हे देवानुप्रिया ! आ स्थाननी आलोचना कर. शेष अधिकार सर्व सुभद्रा प्रमाणे जाणवो. यावत् ते भूता आर्या जूदो उपाश्रय ग्रहण करी विचरवा लागी—रही.

मू०—तते णं सा भूता अज्जा अणाहट्टिया अणिवारिया सच्छंदमई अभिक्खणं अभिक्खणं हत्थे धोवति जाव निसीहियं चेत्तेति ।

अर्थ—त्यारपछी ते भूता आर्या अटकायत विनानी, निवारण विनानी अने स्वच्छंद मतिवाळी थइने वारंवार हाथ धोवा लागी यावत् पाणी छांटीने आसन करवा लागी.

मू०—तते णं सा भूया अज्जा बहूहिं चउत्थच्छट्ठम० बहूइं वासाइं सामणणपरियागं पाउणित्ता तस्स ठाणस्स अणालोइयपडिक्कंता कालमासे कालं किच्चा सोहम्मसे कप्पे सिरिवडिंसए विमाणे उववायसभाए देवसयणिज्जंसि जाव तोगाहणाए सिरिदेवित्ताए उववणणा पंचविहाए पज्जत्तीए भासामणपज्जत्तीए पज्जत्ता ।

अर्थ—त्यारपछी ते भूता आर्या घणा चोथभक्त, छट्ठ, अठ्ठम विगेरे तप करी घणा वर्षो चास्त्रिपर्यायिने पाळी ते स्थाननी आलोचना अने प्रतिक्रमण कर्या विना काळसमये काळधर्म पामीने सौधर्मकल्पमां श्रीवडींसक विमानमां उपपात सभामां देवशय्यामां यावत् (सात हाथनी) अवगाहनावडे श्रीदेवीपणे उत्पन्न थइ पांच प्रकारनी पर्यासिवाडे भाषा अने मनपर्यासिवाडे पर्यासिवाळी थइ.

मू०—एवं खलु गोयमा ! सिरिए देवीए एसा दिवा देविद्धी लद्धा पत्ता, ठिई एगं पलिओवमं ।
अर्थ—आ प्रमाणे निश्च हे गौतम ! श्रीदेवीने आ दिव्य देवीसंबंधी ऋद्धि मळी छे, प्राप्त थइ छे. तेनी स्थिति एक पत्योपमनी छे.

मू०—सिरी णं भंते ! देवी जाव कहिं गच्छिहिति ? । महाविदेहे वासे सिज्झिहिति ।
अर्थ—हे भगवान ! श्रीदेवी त्यांथी चवीने यावत् क्यां जशे ? हे गौतम ! महाविदेह क्षेत्रमां उत्पन्न थइ दीक्षा

लइ सिद्धिपदने पामशे.

मू०—एवं खलु जंबू ! निक्खेवओ ।

अर्थ—आ प्रमाणे निश्चे हे जंबू ! प्रथम अध्ययनो निक्षेप जाणवो. (इति प्रथममध्ययनम्)

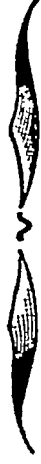
मू०—एवं सेसाण वि नवणहं भाणियंबं, सरिसनामा विमाणा, सोहस्से कप्पे, पुव्वभवे नगर-
चेइयपियमादीणं अप्पणो य नामादी जहा संगहणीए । सव्वा पासस्स अंतिए निक्खंता । तातो
पुप्फचूलाणं सिस्सिणीयातो सररीयाओसियाओ सव्वाओ अणंतरं चयं चइत्ता महाविदेहे
वासे सिद्धिहिति ।

॥ चउत्थवग्गो सम्मत्तो ॥ ४

अर्थ—ए ज प्रमाणे शेष नव अध्ययनो कहेवां. तेना नाम समान नामवाला विमानो, सौधर्मकल्पमां उत्पत्ति, पूर्व-
भवे नगर, चैत्य, मातापिता विगेरे तथा पोतानां नाम विगेरे सर्व संग्रहणीमां कह्वा प्रमाणे जाणवुं. सर्वे श्रीपार्श्वनाथनी
पासे दीक्षित थइ. तेओ सर्वे पुष्पचूला आर्यानी शिष्याओ थइ. शरीरनी शुश्रूषा करनारी थइ. सर्वे आंतरा रहित चवीने
महाविदेह क्षेत्रमां उत्पन्न थइ दीक्षा लइ सिद्धिपदने पामशे.

इति चतुर्थ वर्ग पुष्पचूला समाप्त.

अथ पंचम वर्ग वक्तिदशा-५

म०—जइ णं भंते ! समणेणं भगवया महावीरेणं उक्खेवओ उवंगणं चउत्थस्स वग्गस्स पुप्फचूलाणं अयमट्ठे पणत्ते, पंचमस्स णं भंते ! वग्गस्स उवंगणं बन्दिदसाणं समणेणं भगवया जाव संपत्तेणं के अट्ठे पणत्ते ? ।

अर्थ—जो हे पूज्य ! श्रमण भगवान श्रीमहावीरस्वामीए निर्यावलिका उपांगना चौथा वर्ग पुष्पचूलानो आ अर्थ कही छे तो हे पूज्य ! ए उपांगना पांचमा वर्ग वक्तिदशानो श्रमण भगवान यावत् सिद्धिपदने पामेला श्रीमहावीरस्वामीए कयो अर्थ कही छे ?

म०—एवं खलु जंबू ! समणेणं भगवया महावीरेणं जाव दुवालस अज्झयणा पणत्ता, तं जहा—“ निसढे १ अनिय २ वह ३ वेहल ४ पगती ५ जुत्ती ६ दसरहे ७ दढरहे ८ य । महाधणू ९ सत्तधणू १० दसधणू ११ नामे सयधणू १२ य ॥ १ ॥ ”

अर्थ—आ प्रमाणे निश्चे हे जंबू ! श्रमण भगवान श्रीमहावीरे यावत् पांचमा वर्गना बार अध्ययनो कहां छे. ते आ

प्रमाणे-निषध १, अनिय २, वह ३, वेहल ४, प्रगति ५, जुत्ति ६, दशरथ ७, महाधनु ८, सप्तधनु ९, दशधनु १०, दशधनु ११ अने शतधनु १२. आ बार कुमारना नामना बार अध्ययनो छे.

मू०--जइ णं भंते ! समणेणं जाव दुवालस अज्झयणा पणत्ता, पढमस्स णं भंते ! उक्खेवओ ।
अर्थ--हे पूज्य ! जो श्रमण भगवाने यावत् बार अध्ययनो कहां छे, तो प्रथम अध्ययननो शो उत्क्षेप-अर्थ कह्यो छे ?
मू०--एवं खलु जंबू ! ते णं काले णं ते णं समए णं बारवई नामं नगरी होत्था, दुवालसजो-
यणायामा जाव पच्चक्खं देवलोयभूया पासदीया दरिसणिज्जा अभिरूवा पडिरूवा ।

अर्थ--आ प्रमाणे निश्चे हे जंबू ! ते काले ते समये द्वारवती नामनी नगरी हती, ते बार योजन विस्तारवाळी, यावत् प्रत्यक्ष देवलोक जेवी, प्रासादीया एटले चित्तने प्रसन्न करनारी, दर्शनीया एटले जोतां नेत्रने श्रम न लागे तेवी, अभिरूपा एटले मनोहर रूपवाळी अने प्रतिरूपा एटले दरेक जोनार मनुष्यने सुंदर लागे तेवी हती.

मू०--तीसे णं बारवईए नगरीए बाहिया उत्तरपुरच्छिमे दिसीभाए एत्थ णं रेवए नामं पव्वए होत्था, तुंगे गगणतलमणुलिहंतसिहरे नाणाविहरुक्खगुच्छगुम्मलतावल्लीपरिगताभिरामे हंसमियमयूरकौचसारसकागमयणसालाकोइलकुलोववते तडकडगवियरउज्झरपवालसिहरपउरे अच्छरगणदेवसंघविजाहारमिहुणसंनिचिन्ने निच्चच्छणए दसारवरीरपुरिसतेलोक्खलवगणं सोमे

सुभए पियदंसणे सुखे पासादीए जाव पडिखेवे ।

अर्थ—ते द्वावती नगरीनी बहार उत्तरपूर्व एटले ईशान खूणानी दिशाना भागसां ते ठेकाणे रैवत नामनो पर्वत छे, ते उंचो छे, तेना शिखर आकाशतळने स्पर्श करे छे, विविध प्रकारना आम्नादिक वृक्षा, चंपकादिक गुच्छो, चंपेली आदिक लता अने तुवेर आदिक वल्लीवडे परिवरेल होवाथी अभिराम-मनोहर छे, हंस, मृग, मयूर, क्रौंच, सारस, काक, मेना, सालुंकी अने कोयल विगेरे पक्षीना समूहे करीने सहित छे, तट, कटक, विवर (गुफा), निर्झरणां, प्रपात (पाणी पडवानां स्थानो) अने शिखरोवडे व्याप्त छे, अप्सराओना समूह, देवोना समूह अने विद्याधरोना मिथुनोवडे सहित छे, दश दशर, श्रेष्ठ वीरपुरुषो अने त्रण लोकने विषे वळ्यान एवा बळराम, कृष्ण अने नेमिनाथ विगेरेनो निरंतर उत्सवरूप ते पर्वत छे. तेम ज ते पर्वत सौम्य, सुभग, प्रियदर्शनवाळो, सुरूप, प्रासादीय यावत् प्रतिकरूप छे.

मू०—तस्स णं रेवगयस्स पवयस्स अदूरसामंते एत्थ णं नंदणवणे नामं उज्जाणं होत्था,
सवोउथपुप्फ जाव दरिसणिज्जे ।

अर्थ—ते रैवत पर्वतनी अति दूर के नजिक नहीं एवे ठेकाणे नंदनवन नामचुं उद्यान छे. ते सर्व ऋतुना पुष्प सहित यावत् दर्शनीय-जोवा लायक छे.

मू०—तत्थ णं नंदणवणे उज्जाणे सुरप्पियस्स जक्खस्स जक्खायतणे होत्था, चिराईए जाव

बहुजणो आगमम अच्चोति सुरप्पियं जक्खाययणं ।

अर्थ—ते नंदनवन उद्यानमां सुरप्रिय नामना यक्षुं यक्षायतन (चैत्य) छे, ते घणा काळनुं स्थापित (जुनुं) छे. यावत् त्यां घणा माणसो आवीने हंमेशां ते सुरप्रिय यक्षायतननी (यक्षनी) पूजा करे छे.

मू०—से णं सुरप्पिए जक्खाययणे एगेणं महता वणसंडेणं सबओ समंता संपरिक्खित्ते जहा पुण्णभद्दे जाव सिलावट्ठते ।

अर्थ—ते सुरप्रिय यक्षायतन एक मोटा वनखंडवडे सर्व दिशाए चोतरफथी परिवरेळुं छे. तेनुं वर्णन पूर्णभद्र यक्षायतननी जेम यावत् पृथ्वीशिलापट्टु सुधी जाणवुं.

मू०—तत्थ णं बारवइए नयरीए कण्हे नामं वासुदेवे राया होत्था, जाव पसासेमाणे विहरति ।

अर्थ—त्यां द्वारवती नगरीमां कृष्ण नामना वासुदेव राजा होता. यावत् राज्यने शासन करता विचरता होता-स्वा होता. मू०—से णं तत्थ समुद्धविजयपामोक्खाणं दूसण्हं दूसाराणं, बलदेवपामोक्खाणं पंचण्हं महावीराणं, उग्गसेणपामोक्खाणं सोलसण्हं राईसाहस्सीणं, पज्जुण्णपामोक्खाणं अध्धुट्ठाणं कुमारकोडीणं, संबपामोक्खाणं सट्ठीए दुइंतसाहस्सीणं, वीरसेणपामोक्खाणं एक्खवीसाए वीरसाहस्सीणं, रुप्पिणिपामोक्खाणं सोलसण्हं देवीसाहस्सीणं, अणंगसेणापामोक्खाणं अणेगाणं

गणियासाहस्सीणं, अणोसिं च बहूणं राईसर जाव सत्थवाहप्पाभिईणं वेयड्डुगिरिसागरमेरागस्स दाहिणड्डुभरहस्स आहेवच्चं जाव विहरति ।

अर्थ—ते कृष्ण राजा त्यां समुद्रविजय विगेरे दश दशाहो, बळदेव विगेरे पांच महावीरो, उग्रसेन विगेरे सोळ हजार राजाओ, प्रद्युम्न विगेरे साडा त्रण करोड कुमारी, सांच विगेरे साठ हजार दुर्दांत (उद्धत) कुमारी, वीरसेन विगेरे एकवीश हजार वीरो, रुक्मिणी विगेरे सोळ हजार राणीओ, अनंगसेना विगेरे अनेक हजार गणिकाओ तथा बीजा घणा राजा, ईश्वर यावत् सार्थवाह विगेरे परिवार सहित उत्तरमां वैताढ्य गिरि अने बीजी त्रण दिशाए समुद्रनी मर्यादावाळा दक्षिणार्थ भरतक्षेत्रना आधिपत्यने भोगवता रहेला होता.

मू०—तत्थ णं बारवईए नयरीए बलदेवे नामं राया होत्था, महया जाव रज्जे पसासे-
माणे विहरति ।

अर्थ—ते द्वावती नगरीमां बळदेव नामे राजा होता, ते मोटा एटले हिमवंत, मलय, मंदर अने महेंद्र पर्वत जेवा सारवाळा यावत् राज्यने पाळता सता रद्या होता.

मू०—तस्स णं बलदेवस्स रणो रेवई नामं देवी होत्था, सोमाला जाव विहरति ।

१ कोइथी दमी न शकाय तेवा—दुर्जेय.

अर्थ—ते बळदेव राजाने रेवती नामनी राणी होती. ते सुक्रोमळ हती यावत् सुखेसुखे विचरती होती.

मू०—तते णं सा रेवती देवी अण्णदा कदाइ तंसि तारिसगंसि सयणिज्जंसि जाव सीहं सुमिणे पासित्ता णं पडिबुद्धा । एवं सुमिणदंसणपरिकहणं, कलातो जहा महाबलस्स, नवरं पंनासतो दाओ पण्णासरायकण्णगणं एगदिवसेणं पाणिग्गहणं, नवरं निसडे नामं जाव उप्पिं पासादं विहरति ।

अर्थ—त्यारपछी ते रेवती राणी एकदा कदाचित् तेतेवा प्रकारना शयनने विपे सुती सती यावत् स्वप्नमां सिंहने जोइने जागी गइ अने जे प्रमाणे स्वप्न जोयुं ते प्रमाणे राजाने कहुं विगरे. ते राणीए पुत्र प्रसव्यो अने ते कळामां महाबळ कुमार जेवो थयो. विशेष ए के-पचासनो दायजो आप्यो. पचास राजकन्याओहुं एक दिवसे पाणिग्रहण कराव्युं. विशेष ए के-ते निषध नामनी कुमार यावत् प्रासादनी उपर क्रीडा करतो विचरतो हतो.

मू०—ते णं काले णं ते णं समए णं अरहा अरिट्टनेमी आदिकरे दसधणूइ वण्णतो जाव समोसरित्ते, परिसा निग्गया ।

अर्थ—ते काळे ते समये अर्हन् अरिट्टनेमि धर्मनी आदिने करनारा, दश धनुष उंचा शरीरवाळा, तेहुं वर्णन कहेहुं. यावत् नंदनवन उद्यानमां समवसर्या. तेमने वांदवा माटे पर्षदा नीकळी.

मू०—तते णं से कण्हे वासुदेवे इमीसे कहाए लच्छट्टे समाणे हट्टतुट्ट कोडुंबियपुरिसे सदा-
वेइ, सदावित्ता एवं वदासी—खिप्पामेव देवाणुप्पिया ! सभाए सुहम्माए सामुदाणियं भेरिं तालेहि।

अर्थ—त्यारपछी ते कृष्ण वासुदेवे आ कथानो अर्थ पाम्या सता हट्ट तुष्ट थइ कौडुंबिक पुरुषोने बोलाव्या. बोलावीने
आ प्रमाणे कहुं—शीघ्रपणे हे देवानुप्रियो ! सुधर्मा सभामां सामुदानिक (सर्व लोकोने खबर मळे तेवी) भेरीने वगाडो.

मू०—तते णं से कोडुंबियपुरिसे जाव पडिसुणित्ता जेणेव सभाए सुहम्माए सामुदाणिया
भेरी तेणेव उवागच्छंति, उवागच्छित्ता तं सामुदाणियं भेरिं महता महता सद्दणं तालेति ।

अर्थ—त्यारपछी ते कौडुंबिक पुरुषो यावत् कृष्ण वासुदेवनी आज्ञा अंगीकार करीने ज्यां सुधर्मा सभामां सामुदानिक
भेरी हती त्यां आव्या. आवीने ते सामुदानिक भेरीने मोटा मोटा शब्दवडे वगाडी.

मू०—तते णं तीसे सामुदाणियाए भेरीए महता महता सद्दण तालियाए समाणीए समुद-
विजयपामोक्खा दस दसारा देवीओ उण भाणियवाओ जाव अणंगसेणापामोक्खा अणेगा
गणियासहस्सा अन्ने य बहवे राईसर जाव सत्थवाहप्पभित्तो पहाया जाव पायच्छित्ता
सब्वालंकारविभूसिया जहाविभवइड्डिसक्खारसमुदएणं अप्पेगइया हयगया जाव पुरिसवगु-

श्री

निरया-

बलिका.

(वन्हिदसा)

॥ ११३ ॥

रापरिक्खित्ता जेणेव कणहे वासुदेवे तेणेव उवागच्छइ, उवागच्छित्ता करतल कणहं वासुदेवं ज्ञणं विजण्णं वद्धावोति ।

अर्थ—त्यारपछी ते सासुदानिक भेरी मोटा मोटा शब्दे वगाडी सती तेनो प्रतिच्छंद सांभळीने समुद्रविजय विगिरे दश दशारो तथा देवीओ—राणीओ पण कहेवी यावत् अनंगसेना विगिरे अनेक हजार गणिकाओ तथा बीजा घणा राजा, ईश्वर यावत् सार्थवाह विगिरे स्नान करी यावत् प्रायश्चित्त करी सर्व अलंकारथी विभूषित थइ, पोतपोताना यथायोग्य वैभव, ऋद्धि अने सत्कारना समुदायवडे केटलाक अश्वपर आरूढ थइने यावत् पुरुषोना समूहे परिवर्या सता ज्यां कृष्ण वासुदेव हता त्यां आव्या. आवीने बे हाथ जोडी कृष्ण वासुदेवने जयवडे विजयवडे वधावता हता—वधाव्या.

मू०—तते णं से कणहे वासुदेवे कोडुंबियपुरिसे एवं वयासी—खिप्पामेव भो देवाणुप्पिया ! आभिसेक्क हत्थि कप्पेह हयगयरहपवर जाव पच्चप्पिणांति ।

अर्थ—त्यारपछी ते कृष्ण वासुदेवे कौडुंबिक पुरुषोने आ प्रमाणे कहुं—शीघ्रपणे हे देवानुप्रियो ! अभियेक हस्ती (पट्टहस्ती) ने तैयार करी लावो, तथा श्रेष्ठ एवा अश्व, गज, रथ, विगिरे पण तैयार करी लावो अने मारी आज्ञा पाछी सोंपो, त्यारे तेओए पण यावत् तेम करीने आज्ञा पाछी सोंपी.

मू०—तते णं से कणहे वासुदेवे मज्जणघरे जाव दुरूढे अट्टुमंगलगा जहा कूणिए

सेघवरचामरेहिं उध्धुव्वमाणोहि उध्धुव्वमाणोहि समुद्दविजयपामोक्खोहिं दसहिं दसारेहिं जाव
सत्थवाहप्पंभितीहिं सद्धिं संपरिवुडे सव्विद्धीए जाव रवेणं बारवइं नगरिं मज्झमज्जेणं सेसं
जहा कूणिओ जाव पज्जुवासइ ।

अर्थ—त्यारपछी ते कृष्ण वासुदेव स्नान करवाना गृहमां यावत् (जइ कसरत करी, शरीर अलंकृत करी,
वाह्य उपस्थानशाळामां आवी पट्टहस्तीपर) आरूढ थया. आठ आठ मंगळ आगळ चाल्या. कूणिकनी जेम सर्वं कहेहुं.
श्वेत श्रेष्ठ चामरो वींझाते वींझाते सते समुद्रविजय विगेरे दश दशार सहित यावत् सार्थवाह विगेरे सहित परिवर्यां सता
सर्वं समुद्धिवुडे यावत् वाजित्रना शब्दवुडे द्वारवती नगरीनी मध्ये मध्ये थइने नीकळ्या. शेष सर्वं अधिकार कूणिकनी जेम
जाणवो यावत् भगवान अर्हन् श्री अरिष्टनेमिनी पर्युपासना (सेवा) करवा लाग्या.

मू०—तते णं तस्स निसढस्स कुमारस्स उप्पिं पासायवरगयस्स तं महता जणसइं च
जहा जमाली जाव धम्मं सोच्चा निसम्म वंदइ नमंसइ, वंदित्ता नमंसित्ता एवं वदासी—
सद्दहामि णं भंते ! निगंगंथं पावयणं जहा चित्तो जाव सावगधम्मं पडिवज्जाति, पडिवज्जित्ता पडिगते ।

अर्थ—त्यारपछी ते निषध कुमार श्रेष्ठ प्रासादपर रहेलो हतो, तेणे मोटो लोकशब्द सांभळीने जमालिनी जेम भगवान
पासे आवी, धर्म सांभळी, हृदयमां धारी, वंदना करी, नमस्कार कर्या. वंदना नमस्कार करी आ प्रमाणे कहुं—हे भगवान !

हुं, निर्ग्रन्थ प्रवचननी श्रद्धा करूं छुं. विगेरे कही चित्रनी जेम यावत् श्रावक धर्म अंगीकार कर्यो. अंगीकार करी पाछी पोताने घेर गयो.

मू०—ते णं काले णं ते णं समए णं अरहओ अरिट्ठनेमिस्स अंतेवासी वरदत्ते नामं अणगारे उराले जाव विहरति ।

अर्थ—ते काले ते समये अर्हच् श्रीअरिष्टनेमिना शिष्यवरदत्त नामना अनगार (गणधर) उदार एवा यावत् विचरता होता. मू०—तते णं से वरदत्ते अणगारे निसढं कुमारं पासति, पासित्ता जातसध्धे जाव पज्जुवासमाणे एवं वयासी—अहो णं भंते ! निसढे कुमारे इट्ठे इट्ठरूवे कंते कंतरूवे एवं पिए मणुन्नए मणामे मणामरूवे सोमे सोमरूवे पियदंसणे सुरूवे ।

अर्थ—त्यारपछी ते वरदत्त अनगारे निषध कुमारने जोयो. जोइने तेनापर श्रद्धा उत्पन्न थइ यावत् भगवाननी पासे आवी तेनी पयुपासना करता सता आ प्रमाणे कहुं—अहो भगवान ! निषध कुमार इट्ठ, इट्ठरूपवाळी, कांत, कांतरूपवाळी, एज प्रमाणे प्रिय, मनोइ, मनने गमतो, मनने गमता रूपवाळी, सौम्य, सौम्यरूपवाळी; प्रियदर्शन अने सारारूपवाळी छे.

मू०—निसढे णं भंते ! कुमारे णं अयमेयारूवे माणुयइही किण्णा लध्धा ? किण्णा पत्ता ? पुच्छा जहा सूरियाभस्स ।

प्रकारना शयनेने विषे सुती सती स्वप्नमां सिंह जोयो. ए प्रमाणे तेना जन्म पर्यंत सर्व वृत्तांत (भगवतीसूत्रमां कहेला) महाबळ कुमारानी जेम कहेवो. विशेष ए के-तेनुं वीरंगदत्त (वीरंगद) नाम आप्युं. तेने वत्रीशनी दायजो आपी एक ज दिवसे राजाओनी वत्रीश श्रेष्ठ कन्याओ साथे पाणिग्रहण कराव्युं. यावत् संगीत गाते सते गाते सते प्राष्टुद् (जेठ, अपाड, वर्षारत्र, शरद, हेमंत, ग्रीष्म अने वसंत, (चैत्र, वैशाख) ए छए ऋतुने उचित वैभव प्रमाणे भोग भोगवतो सतो कालने निर्गमन करतो सतो इष्ट एवा शब्दादिक भोग भोगवतो यावत् रख्यो. (भोगववा लाग्यो.)

मू०—ते णं काले णं ते णं समए णं सिद्धत्था नाम आयरिया जातिसंपन्ना जहा केसी, नवरं बहुस्सुया बहुपरिवारा जेणेव रोहीडए नगरे जेणेव मेहवन्ने उज्जाणे जेणेव मणिदत्तस्स जम्बखस्स जम्बखायणे तेणेव उवागते अहापडिरूवं जाव विहरति । परिसा निगया ।

अर्थ—ते काले ते समये सिद्धार्थ नामना आचार्य जातिसंपन्न विगरे केशी गणधरनी जेवा विशेषणवाळा, विशेष ए के बहुश्रुतवाळा घणा परिवारवाळा ज्यां रोहिड नगर हतुं, ज्यां मेघवर्ण उद्यान हतुं, ज्यां मणिदत्त यक्षनुं यक्षायतन हतुं त्यां आब्या सता यथायोग्य यावत् उपाश्रय याचीने विहर्या—रखा. तेमने बांदवा माटे नगरमांथी पर्यदा नीकळी.

मू०—तते णं तस्स वीरंगतस्स कुमारस्स उप्पि पासाथवरगतस्स तं महता जणसदं च जहा जमाली निग्गतो धम्मं सोच्चा जं नवरं देवाणुप्पिया ! अम्मापियरो आपुच्छामि जहा जमाली

तहेव निक्खंतो जाव अणगारे जाते जाव गुत्तबंभयारी ।

अर्थ—ते वखते ते वीरंगदत्त कुमार श्रेष्ठ ग्रासादनी उपर क्रीडा करतो रहेलो हतो, ते आवा प्रकारना मोटा जनश-
ब्दने सांभळी जमालिनी जेम वांदवा नीकळ्यो. धर्म सांभळी प्रतिबोध पाम्यो. विशेषए के (ते आ प्रमाणे गुरु पासेबोल्यो
के) हे देवानुप्रिय ! हुं मारा मातापितानी रजा लइने आबुं. (एम कही घेर आवी मातापितानी रजा लइ) जेम जमालि
तेम नीकळ्यो यावत् अनगार (साधु) थयो यावत् गुप्त ब्रह्मचारी थयो.

मू०—तते णं से वीरंगते अणगारे सिद्धत्थाणं आयरियाणं अंतिए सामाइयमादियाइं जाव
एक्कारस अंगाइं अहिज्जति, अहिज्जित्ता बहूइं जाव चउत्थ जाव अप्पाणं भावेमाणे बहुपडिपुण्णाइं
पणयालीसवासाइं सामन्नपरियायं पाउणित्ता दोमासियाए संलेहणाए अत्ताणं झूसित्ता सवीसं
भत्तसयं अणसणाए छेदिता आलोइयपडिक्कंते समाहिपत्ते कालमासे कालं किच्चा बंभलोए कप्पे
मणोरमे विमाणे देवत्ताए उववन्ने । तत्थ णं अत्थेगइयाणं देवाणं दससागरोवमाइं ठिई पन्नत्ता ।
तत्थ णं वीरंगयस्स देवस्स दससागरोवमाइं ठिई पणत्ता ।

अर्थ—त्यारपछी ते वीरंगदत्त अनगार सिद्धार्थ आचार्यनी पासे सामायिकादिक यावत् अण्यार अंग भण्या, भणीने

घणा उपवास, छठ, अष्टम विगेरे तपवडे यावत् आत्माने भावता सता परिपूर्ण पीस्ताळीश वर्ष सुधी चारित्रपर्याय पाळीने वे मासनी संलेखनावडे आत्माने (शरीरने) शुष्क करी एकसो ने वीश भक्त (भोजन) अनशनवडे छेदीने आलोचना अने प्रतिक्रमण करी समाधिपूर्वक काळ समये (मरणसमये) काळ करी (मरण पासी) ब्रह्मलोककल्प नामना पांचमा देवलोकमां मनोरम नामना विमानमां देवपणे उत्पन्न थया. त्यां केटलाक देवोनी दश सागरोपमनी स्थिति कहेली छे, त्यां वीरगदत्त देवनी पण दश सागरोपमनी स्थिति कही छे.

मू०—ते णं वीरंगते देवे तातो देवलोगाओ आउक्खाएणं जाव अणंतरं चयं चइत्ता इहेव बारवईए नयरीए बलदेवस्स रत्नो रेवईए देवीए कुच्छिसि पुत्तत्ताए उववन्ने ।

अर्थ—ते वीरगदत्त देव ते देवलोकथी आयुष्यने क्षये यावत् आंतरा रहित चवीने आ ज द्दारवती नगरीमां बळदेव राजानी रेवती राणीनी कुक्षिने विषे पुत्रपणे उत्पन्न थयो छे.

मू०—तते णं सा रेवती देवी तंसि तारिसगंसि सयणिज्जंसि सुमिणदंसणं जाव उप्पिं पासा-यवरगते विहरति । तं एवं खलु वरदत्ता ! निसढेणं कुमारेणं अयमेयारूवे ओराले मणुयइड्डी लद्धा ।

अर्थ—त्यारपळी ते रेवती राणी ते तेवा प्रकारना शयनने विषे सिंहनुं स्वप्न जोइने जागी यावत् (तेणीए पुत्र प्रसव्यो. तेनुं नाम निषध पाडचुं) ते श्रेष्ठ प्रासादनी उपर रह्यो सतो विचरे छे—क्रीडा करे छे, ते आ प्रमाणे निश्चे हे

वरदत्त मुनि ! निपथ कुमारे आ आवा प्रकारनी उदार मनुष्यक्रद्धि प्राप्त करी छे,

मू०—पमू णं भंते ! निसढे कुमारे देवाणुप्पियाणं अंतिए मुंडा जाव पव्वइत्तए ? हंता पमू ।
से एवं भंते ! से एवं भंते ! इइ वरदत्ते अणगारे जाव अप्पाणं भवेसाणे विहरति ।

अर्थ—(वरदत्त मुनिए पूछुं के—) हे भगवान ! ते निपथ कुमार आप देवानुप्रियनी पासे मुंड थइ यावत् प्रव्रज्या लेवाने समर्थ थशे ? (प्रभु बोल्या) हा, समर्थ थशे. (वरदत्त बोल्या) हे भगवान ! ते ए ज प्रमाणे हो, हे भगवान ! ते ए ज प्रमाणे हो. ए प्रमाणे कही भगवानसुं वचन अंगीकार करी वरदत्त अनगार यावत् आत्माने भावता सता विचरवा लाग्या.

मू०—तते णं अरहा अरिट्टनेमी अणणदा कदाइ बारवतीओ नगरीओ जाव बहिया जणवय-
विहारं विहरति । निसढे कुमारे समणोवासए जाए अभिगतजीवाजीवे जाव विहरति ।

अर्थ—त्यारपछी अहंन् श्री अरिट्टनेमि भगवान एकदा कदाचित् द्वारवती नगरीथी नीकळी यावत् बहार जनपद (देश) विगेरेमां विहार करवा लाग्या. तथा निपथ कुमार पण श्रमणोपासक थयो सतो जीव अजीव विगेरे तत्त्वनो जाणकार एवो सतो यावत् चर्तवा लाग्यो.

मू०—तते णं से निसढे कुमारे अणणया कयाइ जेणेव पोसहसाला तेणेव उवागच्छइ, उवाग-

च्छित्ता जाव दूबभसंस्थारोवगते विहरति ।

अर्थ—त्यारपछी ते निपध कुमार एकदा कदाचित् ज्यां पौषधशाळा हती त्यां आव्यो. आवीने यावत् दर्भना संथारापर रघो सतो विचरतो हतो—रघो हतो.

मू०—तते णं तस्स निसढस्स कुमारस्स पुवरत्तावरत्तकालसमयंसि धम्मजागरियं जागरमाणस्स इमेयारूवे अज्झत्थिए जाव समुप्पजित्था—धन्ना णं ते गामागर जाव संनिवेसा जत्थ णं अरहा अरिट्टुनेमी विहरति, धन्ना णं ते राईसर जाव सत्थवाहप्पभित्तिओ जे णं अरिट्टुनेमिं वंदति नमंसति जाव पज्जुवासति, जति णं अरहा अरिट्टुनेमी पुवाणुपुविं नंदणवणे विहरेज्जा तेणं अहं अरहं अरिट्टुनेमिं वंदिज्जा जाव पज्जुवासिज्जा ।

अर्थ—त्यारपछी ते निपध कुमार पूर्वरत्ति अने अपररात्ति (मध्यरात्ति) ने समये धर्मजागरिका प्रत्ये जागतो हतो ते वरवते तेने आवा प्रकारनो अब्यवसाय (विचार) यावत् उत्पन्न थयो—धन्य छे ते गाम, आकर, यावत् संनिवेशने के ज्यां अहंन् श्रीअरिट्टुनेमि भगवान विचरे छे, धन्य छे ते राजा, ईश्वर, यावत् सार्थवाह विगेरेने के जेओ श्रीअरिट्टुनेमि भगवानने वांदि छे, नमस्कार करे छे, यावत् तेमनी पर्युपासना (सेवा) करे छे. जो अहंन् श्रीअरिट्टुनेमि भगवान पूर्वाणुपूर्वीए (अनुक्रमे) विचरता सता अही नंदनवनमां विचरे (पधारे) तो हुं अहंन् श्रीअरिट्टुनेमि भगवानने

वंदना करुं यावत् पुरुषासना करुं.

मू०—तते णं अरहा अरिदुनेमी निसढस्स कुमारस्स अयमेयारुवं अज्झत्थियं जाव विया-
णित्ता अट्टारसहिं समणसहस्सेहिं जाव नंदणवणे उज्जाणे विहरति । परिसा निग्गया ।

अर्थ—त्यारपछी अहंत् श्रीअरिष्टनेमि भगवान निपध कुमारना आ आवा प्रकारना अध्यवसाय (विचार) ने यावत्
जाणीने अट्टार हजार साधु विगरे सहित यावत् नंदनवन उद्यानमां विहर्या (पधार्या). तेमने बांदवा माटे नगरीमांथी
पर्षदा नीकळी.

मू०—तते णं निसढे कुमारे इमीसे कहाए लच्छडे समाणे हट्टु लुट्टु चाउग्घटेणं आसरहेणं
निग्गते, जहा जमाली, जाव अम्मापियरो आयुच्छित्ता पवयित्ते, अणगारे जाते, जाव गुत्तबंभयारी ।

अर्थ—त्यारपछी ते निपधकुमार आ कथानो अर्थ पासे सते हट्टुट्टु थइ चार घंटावाळा अश्व जोडेला रथवाडे (रथमां
वेसी) नीकळ्यो. जमालिनी जेम भगवान पासे आव्यो. यावत् मातापितानी रजा लइ प्रव्रजित थयो, अनगार (साधु)
थयो, यावत् गुप्त ब्रह्मचर्यवाळो थयो.

मू०—तते णं से निसढे अणगारे अरहतो अरिदुनेमिस्स तहारूवाणं थेराणं अंतिए सामाइय-
माइयाइं एक्कारस अंगाइं अहिज्जति, अहिज्जित्ता बहूइं चउत्थच्छट्टु जाव विचित्तेहिं तवोक्कम्मोहिं

श्री
निर्या-
वल्कि,
(वन्हिदसा)

॥११८॥

अप्याणं भावेमाणे बहुपडिपुण्णाइं नव वासाइं सामण्णपरियागं पाउणति वायालीसं भत्ताइं
अणसणाए छेदेति आलोइयपडिक्कंते समाहिपत्ते आणुपुवीए कालगते ।

अर्थ—त्यारपछी ते निषध अनगार अर्हन् श्रीअरिष्टनेमि भगवानना तथाप्रकारना स्थविरसुनिनी पासे सामायिकादिक
अग्यार अंगने भण्या. भणीने घणा उपवास, छट्ट, अट्टम विगरे यावत् विचित्र प्रकारना तपकर्मवडे आत्माने भावता
सत्ता परिपूर्ण नव वर्ष सुधी चारित्रपर्यायने पाळी वेंतालीश भक्तने अनशनवडे छेदी आलोचना प्रतिक्रमण करी समाधिने
पाम्या सत्ता अनुक्रमे कालधर्म पाम्या.

मू०—तते णं से वरदत्ते अणगारे निसडे अणगारं कालगतं जाणित्ता जेणेव अरहा अरिट्टनेमी
तेणेव उवागच्छइ, उवागच्छित्ता जाव एवं वयासी—एवं खलु देवाणुप्पियाणं अंतेवासी निसडे नामं
अणगारे पगतिभद्दए जाव विणीए से णं भंते ! निसडे अणगारे कालमासे कालं किच्चा कहिं
गते ? कहिं उववण्णे ?

अर्थ—त्यारपछी ते वरदत्त अनगार निषध अनगारने कालधर्म पामेला जाणीने ज्यां अर्हन् श्रीअरिष्टनेमि भगवान
हत्ता त्यां आव्या. आवीने यावत् आ प्रमाणे बोल्या—हे भगवान ! आ प्रमाणे निश्चे आप देवानुप्रियना शिष्य निषध
नामना अनगार प्रकृतिथी भद्रक यावत् विनयवाळा हत्ता. ते निषध अनगार हे भगवान ! काल समये काल करीने क्यां

गया ? क्यां उत्पन्न थया ?

मू०—वरदत्तादि अरहा अरिट्टनेमी वरदत्तं अणगारं एवं वयासी—एवं खलु वरदत्ता ! ममं अंतेवासी निसढे नामं अणगारे पगइभदे जाव विणीए ममं तहारूवाणं थेराणं अंतिए सामाइय-माइयाइं एक्कारस अंगाइं अहिजित्ता बहुपडिपुण्णाइं नव वासाइं सामणपपरियागं पाउणित्ता बायालीसं भत्ताइं अणसणाए छेदेत्ता आलोइयपडिक्कंते समाहिपत्ते कालमासे कालं किच्चा उहुं चंदिमसूरियगहनक्खत्तारारूवाणं सोहम्मीसाण जाव अच्छुते तिणिण य अट्टारसुत्तरे गेविज्ज-विमाणे वाससते वीतीवत्तिता सबट्टसिद्धविमाणे देवत्ताए उववण्णे । तत्थ णं देवाणं तेत्तीसं सागरोवमाइं ठिई पणत्ता ।

अर्थ—वरदत्तादिक सर्वने उदेशीने अहंत् श्री अरिष्टनेमि भगवान वरदत्त अनगारने आ प्रमाणे कहेता हता—आ प्रमाणे निश्चे हे वरदत्त ! मारो शिष्य निषध नामनो अनगार प्रकृतिथी भद्रक यावत् विनयवालो हतो, ते मारा तथाप्रकारना स्थविर साधुनी पासे सामायिकादिक अग्यार अंग भणीने परिपूर्ण नव वर्ष सुधी चारित्रपर्याय पाळीने वंतालीश भक्तने (२१ दिवसने) अनशनवडे छेदीने आलोचना प्रतिक्रमण करीने समाधि पासीने काळसमये काळधर्म पासीने उंचे चंद्र,

सूर्य, ग्रह, नक्षत्र अने ताराओना विमानोने ओळगी, सौधर्म, ईशान विगेरे यावत् अच्युत नामना वारमा देवलोकने ओळगी, ते उपर नव श्रेवैयकना ऋणसो ने अढार विमानोने ओळगीने सर्वार्थसिद्ध नामना विमानमां देवपणे उत्पन्न थयो छे. त्यां देवोनी तेत्रीश सागरोपमनी स्थिति कहेली छे.

मू०— से णं भंते ! निसढे देवे तातो देवलोगओ आउक्खाएणं भवक्खाएणं ठिइक्खाएणं अणंतरं चयं चइत्ता कहिं गच्छिहिति ? कहिं उववज्जिहिति ?

अर्थ—हे भगवान ! ते निषद्य देव ते देवलोकथकी आयुष्यना क्षये करीने एटले आयुकर्मना दळीयानी निर्जणावडे करीने, भवना क्षये करीने एटले देवगति विगेरेना कारणभूत कर्मनी निर्जरावडे करीने, स्थितिना क्षये करीने एटले आयु-कर्मनी स्थितिना पूर्ण वेदवाए करीने आंतरा रहित चयने एटले देवभव संबंधी शरीरने तजीने अथवा च्यवनने करीने क्यां जशे ? जइने षण क्यां उत्पन्न थशे ?

मू०—वरदत्ता ! इहेव जंबुद्वीवे दीवे महाविदेहे वासे उन्नाते नगरे विसुद्धपिइवंसे रायकुले पुत्तत्ताए पच्चायाहिति ।

अर्थ—हे वरदत्त मुनि ! आ ज जंबूद्वीप नामना द्वीपमां महाविदेह क्षेत्रमां उन्नतनामना नगरमां विशुद्ध मातापिताना वंशमां राजाना कुळमां पुत्रपणे उत्पन्न थशे.

मू० तते णं से उम्मुक्कबालभावे विणयपरिणयमित्ते जोवणगमणुप्पत्ते तहारूवाणं थेराणं अंतिए केवलबोहिं बुज्झित्ता अगाराओ अणगारियं पवज्झिहिति । से णं तत्थ अणगारे भविस्सति इरियासमिते जाव गुत्तबंभयारी ।

अर्थ—त्यारपछी ते बाल्यपणाथी मुक्त थइ, विज्ञान अवस्थाने प्राप्त थइ शौचनने पाम्यो सतो तथाप्रकारना स्वविर साधुनी पासे केवळ (संपूर्ण) बोधिने पामीने अगारवासथी अनगारपणाने पामशे. ते त्यां अनगार (साधु) थशे. ते ईर्यासमितिवाळा यावत् गुप्त ब्रह्मचारी थशे.

मू०—से णं तत्थ बहूइं (हिं) चउत्थच्छट्टमदसमदुवालसेहिं मासद्धमासखमणेहिं विचित्तेहिं तवोकम्मोहिं अप्पाणं भावेमाणे बहूइं वासाइं सामणपरियागं पाउणिस्सति, पाउणित्ता मासियाए संलेहणाए अत्ताणं झूसिहिति, झूसित्ता साट्टिं भत्ताइं अणसणाए छेदिहिति । जस्सट्टाए कीरति णगभावे मुंडभावे अणहाणाए जाव अदंतवणाए अच्छत्ताए अणोवाहणाए फलहसेज्जा कट्टसेज्जा केसलोए बंभचेरवासे परघरपवेसे पिंडवाउलद्धावलद्धे उच्चावया य गामकंटया अहियासिज्जति, तमट्टं आराहेहिति, आराहित्ता चरिमेहिं उस्सासानिस्सासेहिं सिज्झिहिति बुज्झिहिति जाव

अध्ययननो आ निक्षेप कस्यो छे. ए ज प्रमाणे बाकीना अग्यार अध्ययनो जाणवा. संग्रहणीने अनुसारे न्यूनाधिक रहित-
पणे अग्यारे जाणवा.
इति पंचमवर्गो संमत्तो

मू०—निरयावलियासुयखंधो सम्मत्तो । संमत्ताणि उवंगणि । निरयावलियाउवंगे णं एगो
सुयखंधो पंच वर्गा पंचसु दिवसेसु उद्दिस्संति । तत्थ चउसु वर्गेषु दस दस उद्देसगा, पंचमवर्गो
बारस उद्देसगा । निरयावलियासुयखंधो सम्मत्तो ।

॥ निरयावलिया सुत्तं सम्मत्तं ॥

अर्थ—निरयावलिका श्रुतस्कंध समाप्त थयो. सर्व (बारे) उपांगो समाप्त थया. निरयावलिका उपांगमां एक श्रुतस्कंध छे
तेना पांच वर्गोनो पांच दिवसेवडे उद्देशो थाय छे. तेमां चार वर्गोमां दश दश उद्देशा छे. पांचमा वर्गोमां बार उद्देशा छे.

श्री निरयावलिकासूत्र समाप्त.

सबदुस्खाणं अंतं काहिति ।

अर्थ—ते त्यां घणा उपवास, छठ, अष्टम, दशम (चार उपवास), द्वादशम (पांच उपवास) विगेरे तथा मास-क्षपण अर्धमासक्षपण विगेरे विचित्र प्रकारना तपकर्मवडे आत्माने भावता सता घणा वर्ष सुधी चारित्रपर्यायि पाळशे. पाळीने एक मासनी संलेखनावडे आत्माने (शरीरने) क्षीण करशे, क्षीण करीने साठ भक्तने अनशनवडे छेदशे. जे अर्थने माटे नग्नपणुं अंगीकार कर्युं, मुंडपणुं कर्युं, स्नाननी अभाव, यावत् दांत साफ न करवा, छत्र रहितपणुं, मोजडी रहितपणुं, पाटीयापर शयन, काष्ठपर शयन, केशनी लोच, ब्रह्मचर्यवास, आहारपाणी माटे परधरमां प्रवेश, आहारनी प्राप्ति अने अप्राप्तिमां समभाव तथा उंचा नीचा ग्रामकंटक एटले कानने कांटा समान लोकोना आक्रोश वचननुं श्रवण ए सर्व सहन करशे, ते अर्थने आराधशे. आराधीने छेछा उक्कासनिश्वासे करीने कार्यनी समाप्तिने लीधे सिद्ध थशे, केवळज्ञाने करीने बुद्ध थशे, यावत् (सर्व कर्मना अंशोवडे मूकाशे, समग्र कर्म करेला विकारवडे रहित थवाथी स्वस्थ थशे,) तथा सर्व दुःखनी अंत करशे.

मू०—एवं खलु जंबू ! समणेणं भगवया महावीरेणं जाव निक्खेवओ ! एवं सेसा वि एक्कारस अज्झयणा नेयवा संगहणीअणुसारेण अहीणमइरित्त एक्कारससु वि ॥

अर्थ—आ प्रमाणे निश्चे हे जंबू ! श्रमण भगवान श्रीमहावीरस्वामीए यावत् वहिदशा नामना पांचमा वर्गना पहेला

